

160606

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

160606

DİKEN MİZAH GAZETESİ'NİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
HİKMET KONAR
20026056

Danışman
DOÇ. DR. RAHİM TARIM

İstanbul – 2005

160606

Hikmet KONAR tarafından hazırlanan Diken Mizah Gazetesi'nin İncelenmesi adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 23 / 06 / 2005

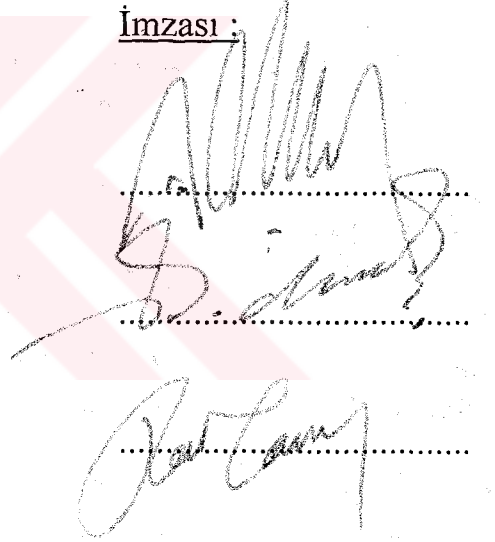
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Abdullah UÇMAN

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Harun DUMAN (M.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Rahim TARIM (Danışman)

The image shows three handwritten signatures in black ink, each written over a horizontal dotted line. The signatures are cursive and appear to be the names of the jury members: Abdullah Uçman, Harun Duman, and Rahim Tarım.

KABUL VE ONAY SAYFASI

..... tarafından hazırlanan
.....
.....
.....
..... adlı bu çalışma jürimizce
Tezi / Eser Metni olarak kabul edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : / /

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı - Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi :

.....

Jüri Üyesi :

.....

Jüri Üyesi :

.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII

GİRİŞ:

1. BİR YAKLAŞIM TARZI OLARAK MİZAH.....	1
1.1. Kavram Olarak “Gülme”.....	1
1.2. Edebiyat-Mizah İlişkisi.....	7
2. KARİKATÜRE KAVRAMSAL VE TARİHİ BİR BAKIŞ.....	13
2.1. Karikatürün Tanımlanması.....	13
2.2. Sözsüz Bir Anlatı Biçimi Olarak Karikatür.....	17
2.3. Türkiye’de Karikatürün Doğuşu.....	24
3. MÜTAREKE DÖNEMİ İSTANBUL’UNA PANORAMİK BİR BAKIŞ.....	32

I. BÖLÜM :

1. DİKEN’İN FİZİKİ OLARAK İNCELENMESİ.....	37
1.1. Diken’in Yazar Kadrosu.....	39
1.2. Karikatüristler.....	56
1.3. Takma Adlar ve Rumuzlar.....	62
1.4. Diken’in Yayın Cetveli.....	66

II. BÖLÜM:

2. DİKEN’DEKİ YAZILARIN İNCELENMESİ.....	69
1. Fıkralar.....	69
2. Şiirler.....	71
3. Hikâyeler.....	74

4. Komediler.....	76
5. Romanlar.....	77
6. Çeviriler.....	80
7. Anketler.....	81
8. Piyesler.....	84
9. Denemeler.....	85
10. Mensur Şiirler.....	86

III. BÖLÜM:

3. DİKEN'DEKİ KARİKATÜRLERİN İNCELENMESİ.....	88
1. Siyaset.....	89
2. Kadın.....	92
3. Siyasî ve Edebî Portreler.....	94
4. Hayat Pahahlığı-Geçim Sıkıntısı.....	95
5. Harp Fakirleri-Savaş Zenginleri.....	98
6. Moda.....	100
7. Basın Eleştirisi.....	102
8. Ulaşım.....	104
9. Konut Sorunu.....	105
10. Diğer Temalar.....	106
11. Avrupa Mizah Yayınlarından Alıntılanan Karikatürler.....	108
SONUÇ.....	109
EKLER.....	112
KAYNAKLAR.....	181
ÖZGEÇMİŞ.....	193

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser

A.g.m., : Adı geçen makale

Bkz. : Bakınız

C: Cilt

Çev.: Çeviren

D.: Diken (Mizah Gazetesi)

D.B.C.A. : Dünden Bugüne Cumhuriyet Ansiklopedisi.

D.T.C.F.: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

D.T.D.K. : Değişen Toplum Değişen Karikatür.

G.S.T.K. : Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü

Haz.: Hazırlayan

İst. : İstanbul

M.E.B.: Millî Eğitim Bakanlığı

N.F. : Nünha-i Fevkaledede

nr. : Numara

Örn. : Örneğin

S: Sayı

s : Sayfa

T.D.K. : Türk Dil Kurumu

t.y. : Tarih yok

vs. : Ve saire

vb.: Ve benzeri, başkaları, ve bunun gibi

v.d.: Ve diğerleri

y.y. : Yayın yeri yok

Yay. : Yayınları

ÖN SÖZ

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan çizgide basın dünyamızda birçok mizah dergisi ve gazetesi çıkmıştır. **Diken** de, Mütareke dönemi İstanbul'unda yayımlanmış ve I. Dünya Savaşı sonrası İstanbul halkının, savaşın getirdiği kıtlık, sıkıntı ve karaborsaya karşı ayakta kalma mücadelesinde savaş vurguncularına, kültürel değişimlere, gerek yazı, gerekse karikatür yoluyla eleştiriler getirerek Türk halkına destek olmuş döneminin önemli edebî ve siyasî mizah yayınlarından.

“Diken Mizah Gazetesi'nin İncelenmesi” başlıklı tezimiz, bir giriş ve onu izleyen üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; gülme kavramı, edebiyat ve mizah ilişkisi; bir anlatı biçimi olarak karikatür ve karikatürün Türkiye'ye girişi hakkında kısa kuramsal bilgilerle, Mütareke ve bu yıllardaki zor yaşam koşulları hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin I-III. Bölümleri ise, **Diken** mizah gazetesinin incelenmesine ayrılmıştır.

I. Bölümde, gazetenin yayın periyodu, ekleri, sayfa düzeninin anlatıldığı fizikî incelemeden sonra, yazar ve karikatüristlerden oluşan kadro içinden takma isim ve rumuz kullananlardan tespit edilebilenler listelenmeye ve tanıtılmaya çalışılmıştır.

II. Bölüm, **Diken**'deki yazıların incelenmesine ayrılmıştır. Gazetede yazılar, önce edebî tür adlarına göre düzenlenmiş, sonra gazetede yazılar incelenirken en çok kullanılan türden an az kullanılan türlere doğru bir yol takip edilmiş; bu yazılarda en çok işlenen konulardan bazıları da yorumlanmaya çalışılmıştır.

III. Bölüm, **Diken**'de yayımlanan karikatürlerin tematik olarak sınıflandırılıp incelenmesine ayrılmıştır. Yine bu bölümde en çok işlenen konulara örnek olarak bazı karikatürler de yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tezimizin 'Sonuç' bölümü bütün bu sınıflandırma ve incelemelerden çıkan sonuçlarla, edebî ve siyasî bir mizah gazetesi olarak **Diken**'in Türk kültür hayatında oynadığı önemli role ayrılmıştır.

Kaynaklar bölümü, doğrudan yararlandığımız belli başlı eser adlarından oluşmaktadır. Çalışmamız sırasında baktığımız, konumuzla doğrudan ilgili olmayan birçok yayına ise tezin hacmi de göz önüne alınarak yer verilmemiştir.

Ekler bölümü ise, incelemelerimiz sırasında sözü edilen başat metin ve karikatürlerden seçilmiş örneklerle, gazetede yazıların yazar ve tür adlarına göre yapılmış alfabetik indeksinden oluşmaktadır.

Bu tezin hazırlanması esnasında her konuda bana yol gösterip değerli zamanını ayıran danışmanım sayın Doç. Dr. Rahim Tarım'a minnettarım.

Tezim ile ilgili bazı hususları danıştığım Prof. Dr. Abdullah Uçman'a da ayrıca teşekkür ederim. Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi çalışanlarından Ali Kılıçarslan ve Şükrü Aydın'a, tezimin çeşitli aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Mesut Ayar'a, Ayhan Yaşar'a, Erdal Kılıç'a ve bu çalışmayı yazdığım zamanlarda anlayışlarını eksik etmeyen arkadaşlarım ve aileme de teşekkürü ödenmez bir borç bilirim.

Hikmet Konar

İstanbul, 2005

ÖZET

Edebiyat alanında karikatürü de içeren mizah çalışmalarının sayısı oldukça sınırlıdır. Toplumsal eleştirinin en uç noktası olan karikatür ve mizah, savaş, siyasal baskılar ve kargaşa dönemlerinde toplumlara yol göstermiş ve zayıf halkın sesi olmuştur.

1918-1922 yılları arasında 72 sayı çıkan ve Sedat Simavi tarafından yayımlanan **Diken** mizah gazetesi, Mütareke ve işgal yıllarında, hatta Millî Mücadele'nin başlangıcında, gerek yazı gerekse karikatürle İstanbul ve Türk halkının sıkıntılarını, acılarını dile getirmiş olan önemli bir yayındır.

Diken mizah gazetesi içerdiği karikatür, şiir ve düzyazılarla Türk toplumunun zihinsel haritasında da önemli bir kilometre taşıdır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, karikatür, Mütareke dönemi, siyasal ve toplumsal eleştiri, zihniyet.

SUMMARY

On literature area numbers of studies of humor is rather limited that's contains caricature too. Caricature and humor are the point of in advance of social criticize that is on war, political presses and confusion times show the communities and become noise of poor people.

Between 1918-1922 years, **Diken** is published 72 numbers by Sedat Simavi. It is very important publication that explains Armistice and occupation years, so much that national resistance beginning with whether writing or caricature say financial straits and pains of Istanbul and Turkish poeple.

Diken is very important component part of mental map of Turkish public eith that contains caricature, poem, and prose writings.

Key Words: Humor, Caricature, the period of Armistice, political and social criticize, mental ~~ity~~ **ity**.

1. BİR YAKLAŞIM TARZI OLARAK MİZAH

1.1. Kavram Olarak “Gülme”

Gülme kavramı insanın yeryüzünde gerçekleştirdiği en anlaşılmaz, en ilginç eylemlerden biridir. İnsanın nelere güldüğü, niçin güldüğü ve gülmeyi nasıl sınıflandırdığı düşünürlerin üzerinde hâlâ tartıştıkları konular arasındadır.

Filozofların gülme üzerinde, düşünceleri farklı olsa da hareket noktaları ortaktır: gülmenin kaynağı ve tanımı... Ancak, gülme ve gülme kavramı konusunda bugüne kadar yapılan tanımların tam anlamıyla kuşatıcı olamadığı görülmektedir. Gülmenin insanoğlunun fizikî ve psikolojik yönlerinden kaynaklanması, kültürden kültüre farklılık göstermesi ve zamana, mekâna göre değişiklik arz etmesi bu tasnif ve tanım çabalarını daha da güçleştirmektedir. Yine de, gülmenin temelinde ‘komik’ ve ait olduğu kültürün ‘komik anlayışı’ yatmaktadır.

Komik sözcüğü Yunanca “comos” kelimesinden türetilmiştir ve eğlence tanrısı anlamına gelir. Comos kelimesinin sonuna getirilen “-ique” eki ise sözcüğe aitlik anlamı katar. Sonuç olarak komik, “Eğlence Tanrısına mensup olan” demektir.¹

Hayatın içindeki aykırılıklar ve karşıtlıklar algılayanlar için gülmeyi doğurur. Herhangi bir gazetede, “dişi ağrıdığı için dişini silahla vuran adam”la ilgili bir haberi okuduğumuzda kendimizi tutamayarak güleriz. Aykırılık, gülmeye sebep olan en önemli unsurdur. Kierkegard bu karşıtlıkların gülmenin sebebi olduğunu belirterek şöyle der: “Komik, yaşamın her aşamasında vardır, çünkü nerde yaşam varsa orda karşıtlık vardır.”²

¹ Bkz. Nihat Keklik, *Filozofların Özellikleri*, s.79

² Aziz Nesin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, s.16

Geleneksel toplum yapısının egemen olduğu ortaçağ dünyasında “din” belirleyici etkendi. Toplumların yukarıdan aşağıya, dinin öngördüğü zihinsel ve ahlakî bir düzeye eriştirilmesi amacıyla terbiye edilmeye çalışıldığı bu dönemde asıl gaye “zühd” idi. Zühd’ün sağlanması ise nefsin dizginlenmesiyle mümkündü. İster Doğu’da ister Batı’da olsun bu anlayışın hayata geçirilmesi az yemekle, az uyumakla, az konuşmakla ve az gülmekle mümkündü. Yani, asıl olan hayata değil, ölüme yakın olmaktı. Manastır kuralları yahut tekke anlayışı hep bu amaca hizmet ediyordu.

Bilindiği gibi, Umberto Eco’nun **Gülün Adı** adlı ünlü romanında yaşlı ve tutucu rahip Jorge de Burgos, mizaha karşı manastırda savaş başlatır ve Aristoteles’in **Komedyası**’nı yok etmeye çalışır. Çünkü, gülme bir meydan okumadır; gülen kişi bir kahkahayla iktidarı sarsabilir, zorlayabilir hatta bazen yıkabilir bile...³ Bu yüzden, iktidarla mizahın ve gülmenin arası asla iyi olmamıştır.

Yahudi kaynaklarında gülme, kutsal hoşnutsuzluk olarak karşılanır. Eski Ahit’teki gülüşlerin biri dışında hepsi kozmik uyarı anlamı taşır.⁴ Tanrı’nın Kitâb-ı Mukaddes’teki ‘gülme’si kendi büyüklüğünden ve kendisini reddedenlerin düştüğü rezillikten dolayı gerçekleşmektedir.⁵

İncil’deki gülme anlayışı ise, insanın dünyada yaptıklarıyla bağlantılı olarak işlenir. Kişinin ölümden sonra ağlaması ya da gülmesi dünyada işlediği fiillerin bir sonucudur. İnsan Tanrı’nın yanında hak ettiğiyle karşılanır. İncil’de “Ne mutlu şimdi ağlayanlar, çünkü güleceksiniz.”, devamında da: “Ey şimdi gülenler, vay size! Çünkü yas tutacak ve ağlayacaksınız.”⁶ diye aynı anlayış ifade edilir.

Hıristiyanlığın gülme ve mizaha karşı olan tutumunu bir metin yardımıyla daha rahat okuyabiliriz. IV. yüzyılda İstanbul Başpiskoposu olan Aziz John Chrysostom gülme için: “Gülmek ve esprili konuşmak günah gibi gözükmesine de,

³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Barry Sanders, **Kahkahanın Zaferi**, (Çev: Kemal Atakay), s.45

⁴ A.g.e., s.68

⁵ A.g.e., s.67

⁶ Luka: 6:25, s.64 / 6:25, s. 144, **İncil**

günaha yol açar. Yani gülmenin ardından iğrenç konuşmalar ve iğrenç konuşmaların ardından da iğrenç davranışlar gelir. Genellikle gülmelerden sonra aşağılamalar ve küfürler, ondan sonra, bağışma ve itiş-kakış, itiş-kakışlardan sonra kavga ve cinayet gelir...”⁷

İslam medeniyetinin gülmeye bakışı mesafeli olup tamamen yasaklayıcı bir tavır söz konusu değildir. İslam anlayışında, gülümseyen, tebessüm eden Müslüman ön plana çıkartılırken, kahkaha atan ve çok gülen kişi ise olumsuzlanmıştır. Aşırılığa kaçmamak ve muhatabıyla alay etmemek⁸ İslam’ın gülmedeki ana ölçütüdür. Hz. Muhammed, gülme için: “Bir de sakın çok gülme! Zira, fazla gülmek kalbi öldürür.”⁹ şeklinde görüş bildirmektedir.

Ancak, **Erken İslam’da Mizah** isimli çalışmasında Rozenthal, “Tüm ciddiyetine ve ilerideki kıyameti haber vermesine rağmen Hz. Muhammed’in kendisi çok neşeli beşeriyete sahipti ve yüzyıllar boyunca onun takipçileri, esprilere ve şaka oyunlarına her zaman büyük bir aşk duymuşlardır.”¹⁰ diyerek aslında mizah ve gülme eyleminin İslam’la ne kadar iç içe olduğunu da belirtir. Tunca Kortantamer, **Eski Türk Edebiyatı** adlı eserinin “Osmanlı Dönemi Mizah Anlayışı” adlı bölümünde İslam’ın ilk yıllarına değinirken Hz. Muhammed’in, ashabına zaman zaman “şaka, nükte, latife yaptığını” söyleyerek “gülme ve güldürmenin” onların hayatlarının bir parçası olduğuna işaret etmektedir.¹¹

Türk toplumunun hayata bakış açısı Batı toplumundan çok farklıdır. Geçici dünya hayatını “oyun ve eğlence alanı”¹² olarak gören ve asıl hayatın “ahiret” denilen öte dünyada var olduğunu söyleyen İslam inanç sistemini benimseyen Türklerin de dünya hayatı için tasalanmak yerine gülmek gibi eğlendirici bir eylemden uzak kalmaları elbette beklenemezdi. Fakat ciddi olmak ile gülmek arasında bir seçim hakkı söz konusu olduğunda ciddi olmak gülmeye tercih edilirdi.

⁷ John Morreal, **Gülmeyi Ciddiye Almak**, (Çev: Kubilay Aysevener, Şenay Soyer) s.122

⁸ Hucurat suresi 11.ayette Allah Müslümanları birbirleriyle alay etmemeleri hususunda uyarılmaktadır.

⁹ Tirmizi, Zühd kitabı, 2 ve İbn-i Mace, Zühd kitabı, 24

¹⁰ Franz Rozenthal, **Erken İslam’da Mizah**, (Çev: Ahmet Arslan), s.7

¹¹ Tunca Kortantamer, “Osmanlı Dönemi Türk Mizah Anlayışı”, **Eski Türk Edebiyatı**, s.132

¹² “Bu dünya hayatı, bir oyun ve geçici bir eğlenceden ibarettir.” Muhammed suresi, 36. ayet

Gerek Selçuklularda gerekse Osmanlılarda insan, ciddiye alınacak kadar önemli, hayat ise hafife alınacak kadar basitti. Türklerdeki eğitim anlayışı bu denge üzerine kurulmuştur. “Osmanlı eğitimi vakur, ciddi olmayı, duyguları göstermemeyi, kahkahalarla gülmemeye dikkat etmeyi öğretirdi.”¹³

Gülme üzerine Batı düşüncesinde ilk felsefî görüşlerden biri Platon’a aittir. Platon, **Devlet**’inde gülmeyi olumsuzlayan bir görüş içerisindedir. Platon’a göre gülme bir zaaftan ibarettir. İnsan, güçsüz kişilerin ayıplarına, eksikliklerine, bilgisizliklerine güler. İşte bu gülme eylemi sırasında, insan kendisinde bu eksikliklerin olmadığını düşünür ve psikolojik olarak zevk duyar.¹⁴ Gülme, insanda bir rahatlama duygusu uyandırdığı için “gülmede bir gevşeme vardır.”¹⁵ Platon, özellikle muhafızların “Devlet”i koruma görevini üstlendiklerini ve gülmeden uzaklaşmaları gerektiğini söyler.¹⁶ Gülme, insanları aşırılığa yönelttiği için uzak durulması gereken bir şeydir.

İnsanı “düşünen hayvan” olarak nitelendiren¹⁷ Aristoteles da Platon gibi gülmenin temelinde ‘alay’ın yattığını ve gülünen kişiyi kendimizden aşağı bulduğumuzu düşünüyordu. “Ahlakî yönden ideal olan, gülmece yoksunu kaba ve görgüsüzlerin aşırılıklarından ve ‘her şeye gülünür’ soytarılığından sakınmaktır: en iyisi, kıvrak zekâlı ama nâzik, anlayışlı olmaktır.”¹⁸ **Poetika**’da komedyaya işlenirken gülünçten şöyle bahsedilir: “Komedyaya, daha önce de söylendiği gibi, ortalamadan daha aşağı olan karakterlerin taklididir; bununla birlikte komedyaya, her kötü olan şeyi de taklit etmez; tersine, *gülünç olan*’ı taklit eder; bu da soylu olmayanın bir kısmıdır”¹⁹

Gülme kavramı üzerinde akıl yürüten yakın dönem düşünürlerinden biri de Fransız düşünürü Henri Bergson’dur. Bergson, sadece bu kavram üzerine yazdığı

¹³ François Georgeon, “Osmanlı’da Gülmek mi?”, **Doğu’da Mizah**, (Çev: Ali Berktaş), s.90

¹⁴ John Morreall, “Felsefi Açıdan Gülme ve Mizah”, **Güldiken**, (Çev: Mehmet H.Doğan), S.13, s.6

¹⁵ Bergson, **Gülme**, (Çev: Mustafa Şekip Tunç), s.125

¹⁶ Platon, **Devlet**, (Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M.Ali Cimcoz), s.79

¹⁷ Barry Sanders, **Kahkahanın Zaferi**, (Çev: Kemal Atakay), s.82

¹⁸ John Morreall, “Felsefi Açıdan Gülme ve Mizah”, **Güldiken**, (Çev: Mehmet H.Doğan), S.13, s.8

¹⁹ Aristoteles, **Poetika**, (Çev: İsmail Tunalı), s.20

ünlü eseri **Gülme**'de bu edimin temelinde yatanın 'komik anlayışı' olduğunu ileri sürer ve bunları "şekillerin komiği, hareketlerin komiği, vaziyetlerin komiği, kelimelerin komiği, söz komiği" olarak sınıflandırır.²⁰ Bergson, gülme kavramını tartışırken gülmenin, insanın dışında başka hiçbir varlıkta gerçekleşmediğini, dolayısıyla da güldüğümüz Őeylerde mutlaka insan  bir tavır yakaladığımızı savunur.²¹ İnsan gülme eylemini gerçekleştirdiğinde i dünyasında bir haz duyar. Ona göre, buzda y r yemeyip düşen bir kişiye g lmemizin sebebi, bizim buzlu zeminde yürümeyi başarmamızdır.²² Bu yaklaşımda az da olsa bir ezicilik ve aşağılama görülmektedir. Başkalarının beceriksizliği bizim psikolojik tedavi sürecimizin bir parçasıdır.²³

Bergson, insandaki mekanikliğin gülmeye neden olduğunu söyler. Ona göre, yolda robot gibi yürüyen bir adama g lmemizin sebebi, kişinin üzerine  rt lm  mekaniklidir. "İnsan vücudunun durum, jest ve hareketleri bize basit bir mekaniği hatırlattığı nispette g l nt rler."²⁴

Bergson, gülmenin fonksiyonunu iki farklı yoldan açıklamaya çalışır. Bunlardan birincisi, 'g lmeyle insanın karşısındakini utandırmak' olduğudur.²⁵ Kişi g ld ğ ne üstünlük sağlar, muhatabına yukarıdan bakar. Gülmenin ikinci fonksiyonu ise eleştiri ve düzeltmedir. Gülme yıkıcı olmasının yanında toplumsal bir yapıcılığı da üzerine alır. "Gülme her Őeyden önce, bir düzeltme, bir ıslahtır... Cemiyet, kendisine karşı gösterilen l abaliliklerin öcünü g lmeyle alır. Eğer gülme sempati ve iyilik duygularıyla yüklü olursa istediği terbiyeyi veremez."²⁶

²⁰ Henri Bergson, **Gülme**, (ev: M.Şekip Tunç), M.E.B. Yay., İstanbul 1997

²¹ A.g.e., s.14

²² A.g.e., s.18

²³ "Bergson'un bu son görüşünü destekler mahiyette bir görüş de Thomas Hobbes'a aittir. Hobbes, engellilere duyduğumuz ilginin, sevinç patlamasından -kendi sağlığımıza duyduğumuz sevinçten- ileri geldiğini iddia etmektedir." Bkz.: Barry Sanders, **Kahkahanın Zaferi**, (ev: Kemal Atakay), s.26

²⁴ Bergson, **Gülme**, (ev: M.Şekip Tunç), s.29

²⁵ A.g.e., s.127

²⁶ A.g.e., s.126

Komiğin oluşabilmesi için ise bazı şartlar gerekmektedir. Ulusal bir ortak paydanın gerekliliği²⁷, psikolojik durum²⁸ ve duygudan uzaklaşmak gibi şartlar oluşmazsa gülme eylemi gerçekleşmez. Her toplumun güldüğü olay ve durumlar birbirinden farklıdır. Kanada’da yaşayan bir insanın güldüğü şeye Çin’de yaşayan başka bir insanın aynı tepkiyi vermesi beklenemez. Öte yandan aynı kültüre mensup farklı toplumların gülme anlayışları arasında da farklılıklara rastlanır. Örneğin, İngiliz mizahı ile Alman mizahı veya Fransız mizahı arasında farklar vardır. Bu bakımdan gülme anlayışının ulusal özellikler taşıdığını da rahatlıkla söyleyebiliriz.

Mizah ve gülme üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan John Morreal ise, gülmeyi; Üstünlük Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı, Rahatlama Kuramı, Güzel Bir Psikolojik Değişimden Kaynaklanan Gülme olarak dörde ayırarak inceler.²⁹ Morreal’e göre gülme, sinirsel bir enerjinin açığa çıkmasıdır. “Gülme, zaferin sese dönüşmesidir.”³⁰

Gülme hakkındaki farklı bir yaklaşım da El-Kindi’ye aittir. El-Kindi, gülmeye biyolojik bir olgu olarak yaklaşır: “Gülme: Sevincin görünür hale geldiği bir noktaya kadar ruhun genişlemesi ile birlikte bulunan kalbin kanının tam kıvamındaki saflığıdır.”³¹

Jacques Le Goff gülme için, “Kime, neye, kiminle birlikte gülünür? Bu sorulara yanıt vermek bir toplumun kolektif zihniyetlerinin ve toplumsal yapılarının merkezine ulaşmanın iyi bir yoludur, çünkü topluca gülmek toplumsallık kapasitesinin belirtisi olan bir biçimdir.”³² diyerek gülünen şeylerle gülen arasında bilinçdışı bir ilişkinin olduğunu vurgular. Bu özellik en çok mizah dergilerinde kendini gösterir. Bireyin güldüğü şey; toplumun belleğinde yer etmiş, komik bulunduğu şeylerdir.

²⁷ Bkz. John Morreal, *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Çev: Kubilay Aysevener, Şenay Soyer) , s.91

²⁸ Bkz. Tevfika İkiz, “Mizah ve Psikanaliz”, *Cogito*, S.9, s.201

²⁹ John Morreal, *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Çev: Kubilay Aysevener, Şenay Soyer), İstanbul, 1997

³⁰ A. g. e., s.13

³¹ Franz, Rozenhal, *Erken İslam’da Mizah*, (Çev: Ahmet Arslan), s.211

³² François Georgeon, “Osmanlı’da Gülmek mi?”, *Doğu’da Mizah*, s.80

Gülmeye karşı gösterilen tutum ve teorik yaklaşım tarzlarının dışında gülmeyi; “şeytanın soyundan gelen lanetli bir şey”³³ olarak gören Baudelaire gibi gülmeye karşı daha eleştirel yaklaşanlar da olmuştur. Elbette bu tutum, ünlü şairin karamsar mîzacından da kaynaklanmaktadır.

Görüldüğü üzere gülme, karmaşık, fizyolojik ve psikolojik bir olaydır. Ve bu kavram üzerindeki görüşler kültürden kültüre, toplumdan topluma hatta aynı toplumda zaman içinde farklılıklar arz edebilmektedir. Değişmeyen ise, gülme ediminin her durumda var olduğudur. Burada sadece, psikolojik bozukluktan kaynaklanan gülmeyi ayırmak gerekir. Bir ruh hastasının gülüşüyle sağlıklı insanın gülüşü arasında büyük fark vardır. Sonuçta, ikisi de gülme olmasına rağmen kaynak farklıdır.

1.2. Edebiyat ile Mizah İlişkisi

Güzel sanatların bir kolu olan edebiyat, insanın hayatı algılama biçimlerinden biridir. Edebiyat, içinde var olduğu kültür dairesinin sevinçlerini, üzüntülerini, kaygılarını, heyecanlarını en ince ayrıntısına kadar işleyerek bir dünya görüşü haline getirir.

Edebiyatın dünyaya bakış açısında mizahın da önemli bir yeri vardır. Anlatımı zenginleştirmek, okurunu düşünmeye zorlamak ve toplumsal eleştiri yapmak için yazarlar mizahı malzeme olarak kullanırlar. Edebiyatın mizahı niçin kullandığı ya da mizaha niçin ihtiyaç duyduğu, mizahın gücüyle alakalıdır.

Türk kültüründe mizah özel bir yere sahiptir. Kültürümüzde yer alan Nasreddin Hoca fıkraları, Keloğlan masalları, Karagöz-Hacivat, İncili Çavuş Hikâyeleri, Bektaşî fıkraları, ortaoyunundaki Kavuklu ile Pişekar, Bekri Mustafa

³³ John Morreal, *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Çev: Kubilay Aysever, Şenay Soyer), s.125

tipleri; Yusuf Ziya Ortaç'ın, Ömer Seyfettin'in, Aziz Nesin'in, Sabahattin Ali'nin mizahî hikâye ve şiirleri, **Zafernâme** ve **Harnâme**, gibi hiciv örnekleri, mizah kültürümüzün ne kadar köklü olduğunu ortaya koymaktadır. Mizah anlayışımız Selçuklu, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde devamlı gelişen ve elden ele devreden bir meş'ale gibidir.

Mizahın yaygınlaşmasında mizah yayınlarının genellikle hükümetlere karşı mücadele edip, halkın yanında olmasının da büyük payı vardır.³⁴ Mizah modern toplumlarda muhalefetin sözcüsü gibidir.

Mizah, olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatıdır. Palmira Brummett, mizahı incelerken etki alanına göre üçe ayırır:

- 1) Akli etkileyen mizah;
- 2) Duyguları etkileyen mizah;
- 3) Vicdanı etkileyen mizah.³⁵

Mizah, edebiyat ürünleri içinde gülme ihtiyacını karşılamak ve düşünceyi ortaya çıkarmak için kullanılan araçlardan en önemlisidir. Cemal Nadir mizah için: “Az sözle veya çizgi ile çok şey düşündürmek sanatı”³⁶ demektedir. Bu faydacı yaklaşım Türklerin hayatı nasıl algıladığı ile de ilgilidir³⁷. İslam çerçevesinde kendisini ortaya koyan bu medeniyette ‘gülme’, tek başına yeterli olmamış, gülmenin ardından muhakkak düşündürme ‘tefekür’ aranmıştır. Doğu mantığına, “işlenmiş mizah” hakimdir. Türk milletinin mizaha olan eğiliminin nereden kaynaklandığını bulmak çok da zor değildir. İslam'ın kabulünden sonra Türklerin hayata bakış

³⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Hakan Derman, “Mizah Dergileri ve Karikatür”, **Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler**, s.82

³⁵ Palmira Brummett, **İmge ve Emperyalizm**, (Çev: Hamdi Can Tuncer), s.44

³⁶ Turgut Çeviker, **Karikatür Üzerine Yazılar**, s.63

³⁷ Hilmi Yavuz, Doğu medeniyetinin hayata bakışını “temâşa medeniyeti”, Batınkini ise “nazar medeniyeti” olarak birbirinden kesin ayırır ve iki medeniyet arasındaki anlayış farkının üzerini çizer. Hilmi Yavuz, “Biz Batılılaşmadık, Oryantalistleştik”, **İzlenim**, s.36

açılarında birçok değişiklik olmuştur. Dünyayı “bir oyun ve eğlence mekanı”³⁸ olarak gören bir medeniyette, yapılacak en akıllıca şey gülmektir.

Aziz Nesin mizah için: “... salt gülmecenin yanında, insanları düşündürmeye yönelik olmasıdır. Bu da yalnız, insanlara neyi ve nasıl düşüneceklerini öğretmeden, zorlamadan sezdirerek anlatmasıdır.”³⁹ şeklinde düşünmektedir. Oğuz Atay’ın **Tutunamayanlar**’ı veya Tanpınar’ın **Saatleri Ayarlama Enstitüsü**, ironik anlatımla “hakikatleri”, okurunun gözüne sokmadan sezdirerek ifade eder. Böyle bir ifade tarzının seçilmesi hem sanatsal anlamda hem de mizahî üslubu kullanmak adına bu eserleri Türk edebiyatının doruğuna çıkarmaktadır.

Yazar, edebî bir üretim yolu seçerken mizahı devreye sokar. Hicvin en keskin okları eserin içinde konuyla harmanlanır. Dünyadaki önemli toplumsal değişimlerde, devrimlerde aydın zümrenin ne derece etkili olduğu bilinmektedir. Fransız İhtilali’nde veya Tanzimat dönemi fikir hareketlerinde asıl etkin rolü hep düşünürler oynamıştır. Edebiyattaki muhalefet bu anlamda asla küçümsenmemelidir. “Gülmece, dünyanın neresinde olursa olsun, eğer gerçek anlamda gülmece ise, bağdaşık, uzlaşık değil, egemen duyuş ve düşünüş ile muhâlif bir ilişki içindedir.”⁴⁰

Edebiyat metni, dışarıdan masum gözükse de mizahla beraber toplumsal ve siyasal kriz dönemlerinde etkin bir silaha dönüşebilir. Ortaya çıkan bu silah, kan ve gözyaşı dökmek yerine insanların zihninde oluşan kalıpları parçalar ve düşünceyi kendi özgür mecrasında etkin kılar.

Toplumların mizaha ihtiyacı vardır. Mizahsız bir toplumda yaşama sevinci yok olmuş demektir. Mizah sayesinde insanlar dünyayı daha renkli algırlar. Mizah bir türden çok bir yaklaşım tarzı, bir davranış biçimidir.⁴¹

³⁸ Bkz. Dipnot 12

³⁹ Aziz Nesin, “İnsanın Dostları Olmalı. Düşmanları Daha Çok Olmalı”, **Sanat Olayı**, S.34, s.83

⁴⁰ Hasan Bülent Kahraman, “Gülmemece”, **Sanat Olayı**, s.61

⁴¹ Aydın Boysan, “Mizahçılarımız Tartışıyor”, **Gösteri**, S.53, s.4

Romanyalı çizer Albert Poch: “Mizah, bizi rahatsız edenleri rahatsız eder.”⁴² sözüyle mizah ile muhalefet arasındaki ilişkiyi açıklar. Hiciv⁴³ ve mizahın bizim toplumumuzda tedavi edici, insanı ıslah eden bir yönü vardır. Toplum, padişahları, kralları, hep bu yöntemle eleştirmiştir.⁴⁴ Manzum ifadenin hicivde en etkin yöntem olmasını, sözlü kültürün egemen olduğu dönemlerin bir özelliği sayabiliriz. Edebiyat, içerisinde mizahı gizler, mizah da toplumsal eleştiriyi. Mizah eğer bireysel bir kaygıyla işletilirse hakarete dönüşebilir ve asıl amacından uzaklaşmış olur. Çünkü hiciv ve mizahta asıl dengelerden biri de ölçüdür. Rıza Tevfik, kin ve garzele söylenen sözün mizah olamayacağını savunarak bu tür yapılan mizahın “salata tabağındaki solucan” gibi iğrenç olacağını vurgular.⁴⁵

Mizahın sivri dili iktidarlar tarafından her zaman sansüre uğratılmıştır. 7 Mayıs 1877 günü mecliste mizah gazeteleri tartışılmış⁴⁶ ve mizahın ne kadar etkili olduğu üzerinde durulmuştur. Unutulmamalıdır ki mizah çok etkin bir yerde konumlanır. Ortaçağda kralların en yakınında bulunan ve onlara patavatsızca gerçekleri söyleme şansına sahip tek kişi sarayın soytarıydı. Mizah, güldürünün dışına çıkıp hiciv maksadıyla kullanıldığı zaman ise bu hoşgörü ortadan kalkmaktadır.

Mizah toplumun vicdanı gibi çalışır. “Kötülüğü önlemenin en kesin yolu, bunun başkaları tarafından fark edilme ve alay konusu haline gelme olasılığıdır.”⁴⁷ Nerede bir kötülük, bozulma, zulüm varsa mizahın eleştiri okları oraya yönelir. Mizahçı için toplum açık inceleme alanıdır. Mizah yazıları da yazmış olan Reşat Nuri Güntekin mizah için şunları söyler: “Mizah sanatının bence sosyal hadiselerle, politika ile muhakkak ki çok yakın ilgisi vardır. Zaten mizah, aktüaliteyi yakından takip eden ve hicveden sanattır.”⁴⁸

⁴² *Milliyet Sanat*, 08.Haziran 1977, S.239, s.4

⁴³ Hiciv, ironi, alay gibi türler mizaha göre daha saldırgan ve yıpratıcı özelliğe sahiptirler.

⁴⁴ Bu eleştirinin faturasını şair Nef'i gibi canıyla ödeyenler bile çıkmıştır.

⁴⁵ Rıza Tevfik, “Mizah Nedir?” *Peyam-ı Sabah*, 27 Kanun-ı Evvel 1337, (27 Aralık 1921), s.2

⁴⁶ François Georgeon, “Osmanlı’da Gülmek mi?”, (Çev: Ali Berktaş) *Doğu’da Mizah*, s.87

⁴⁷ Unesco’dan Görüş, Nisan 1976, S.4, s.22, Tan Oral, *Yaza-Çize*, s.192

⁴⁸ Hilmi Yücebaş, *Türk Mizahçıları*, s.16

Cemal Nadir, mizahı, eleştiriyi kullanmak adına seçtiğini anlatır "... Her zaman ülke ve toplum sorunlarını kendime konu seçtiğime göre mizahı, gerçekleri kahkaha görüntüleri ile örtbas eden bir palyaço değil, gülümseme ve düşünce ışığı ile ortaya çıkartan bir felsefe sanatı olarak gördüğüm anlaşılır."⁴⁹

Cenap Şahabettin ise "Mizah Felsefesi" adlı yazısında : "Mizah gazetelerinin zan ve tahmin olduğundan pek ziyade bir vazifesi vardır. Terbiyeye davet etmek ve uyandırmak! Ve bu vazifesini sopayla, yumrukla, kaba vasıtalarla değil; ustura gibi kayıcı nüktelerle, şeytan tozu gibi biraz yakan, biraz kaşındıran, hafifçe öfkeliendiren zarafetlerle başarır."⁵⁰ diyerek mizahın işlevini özetlemiş olur.

Mizah toplumdaki sorunları çözmek için bir araçtır. Toplumsal sorunlar mizah yoluyla hicvedilir. Bu etkili eleştiri yönteminde az sözle çok şey ifade etme ve nükteli anlatım çok kullanılır. Bir mısraa bazen bir ömür sığdırılır. Edebiyatımızda Ziya Paşa'nın şiirlerinin çoğu bu tarzdadır. Mizah doğu edebiyatında adeta bir felsefe olarak kullanılmıştır.⁵¹ Mizahın büyüklüğü görünmezliğinin altına gizlenen zekada saklıdır. Mizah zekanın billurlaşmış görüntüsüdür. Mizahın en önemli yönü düşünceye yönelik işlemedir.

Edebî eserlerde kullanılan mizahî üslupla yazarlar; gelenekleri, âdetleri sorgularlar. Bu sorgulama, eleştirme işlemi sırasında bir çok yapı sarsılıp yıkılır. Mizah çok etkili bir silahtır. "Kötülüğü önlemenin en geçerli yollarından biri, onu açığa çıkarmaktır; mizahın ve karikatürün işlevi de budur."⁵² Mizahın kamuoyu oluşturmada özel bir toplumsal eleştiri türü olduğu çok rahat söylenebilir. Siyasî anlamda bir bozulmaya dikkat çeken mizah, onun düzeltilmesinde etkin bir rol oynar.

⁴⁹ Tan Oral, *Yaza-Çize*, s.279

⁵⁰ Hilmi Yücebaş, *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, s.68

⁵¹ Tan Oral, *Yaza-Çize*, s.205

⁵² A.g.e., s.105

Mizah ya da karikatür ile yapılan bir eleştiri,⁵³ makale ya da gazete yazısından çok daha can yakıcı ve kalıcıdır.⁵⁴

Mizah sosyal alanda da başkaldırıcı ve yıkıcı bir etkiye sahiptir. Dejeux, “Her toplum kendi aksak yanlarını bilir ve bunlara gülererek iyileşir ve kendini aşar.”⁵⁵ diyerek bu noktayı işaret etmiştir. Cenap Şahabettin de mizahın amacını anlatırken onun ıslah için kullanılması gerektiğini belirtir.⁵⁶

Edebî eserlerde mizahın etkili kullanılabilmesi ve yaptırıcı olması isteniyorsa metnin cümle yapısının uygun olması⁵⁷ ve resmî ideolojinin etkisi altına girmemesi gerekir.⁵⁸

Mizahî üslupla yazılan bir edebi eserde üç unsur bulunur:

- 1) Gülen;
- 2) Gülünen;
- 3) Bağlam.

Oluşan bu üçgende gülen taraf (kişi ya da edebî eserlerde anlatıcı) güçlü olan taraftır. Gülünen taraf, zayıf olan ve eleştiriye maruz kalan taraftır. Üçüncü unsur olan bağlam ise anlamın doğduğu katmandır. Şinasi'nin Şair Evlenmesi adlı oyununda Şinasi, evlenme anlayışı üzerine bir eleştiri yapar. Eleştirilen (hicvedilen ya da gülünen) taraf, “evlenme biçimi/eş seçimi” unsurudur. Türklerdeki evlenme kurumunun inşası da bağlamı oluşturmaktadır. Görücü usulü evlilik hakkında hiç bilgisi olmayan biri bağlamı çözemeyecek ve bu eserden bizim aldığımız edebî zevki (ya da eleştirel yaklaşımı) alamayacaktır.

⁵³ Bkz. Musa Kart'ın ‘Kedili karikatür’ü, **Cumhuriyet**, 9 Mayıs 2004

⁵⁴ Bkz. **Penguen** mizah dergisininin 24 Şubat 2005 tarih ve 127 numaralı sayısının “Tayyipçiler Âlemi” başlıklı kapağı. Bu karikatürden dolayı dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, derginin aleyhine 40 bin TYL’lik manevi tazminat davası açmıştır.

⁵⁵ Tefrika İkiz, “Mizah ve Psikanaliz”, **Cogito**, S.9, s.202

⁵⁶ Hilmi Yücebaş, **Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi**, s.71

⁵⁷ Ferit Öngören, **Türk Mizahı ve Hicvi**, s.24

⁵⁸ Irène Fenoglio, François Geogron, **Doğu’da Mizah**, (Çev: Ali Barktay) s.13

Yukarıdaki mizah anlayışlarının ortak noktası, toplumsal bozuklukların düzeltilmesi için mizahın edebî ürünlerde kullanılmasının zorunlu olduğudur. Edebiyat sayesinde mizah, kamuoyu oluşturur ve toplumsal bir işlev kazanır.

Türk edebiyatında da, tıpkı Batı edebiyatında olduğu gibi, mizahın edebî bir tarz olarak kullanımı, bireyin ve kamuoyunun oluşumuyla doğru orantılı olarak yaygınlaşmıştır.

Edebiyatımızda Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin, Osman Cemal Kaygılı, Ömer Seyfettin, Fazıl Ahmet Aykaç, Ercüment Ekrem Talu, Aka Gündüz, Ahmet Rasim, Refik Halit Karay, Çetin Altan gibi isimler eserlerindeki başarılarını biraz da mizahı çok iyi kullanmalarına ve anlatımı kuruluştan kurtarmalarına borçludurlar.

2. KARİKATÜRE KAVRAMSAL VE TARİHÎ BİR BAKIŞ

2.1. Karikatürün Tanımlanması

Karikatür, modern çağın en önemli mizah sanatı sayılmaktadır. Düşüncenin doğurduğu mizah, kendini yazının dışında çizgisel bir anlatımla da sunar okuyucuya. İşte bu çizgisel ileti biçimi; karikatürdür. Karikatür birçok disiplin tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tanımların bir kısmı aşağıda sunulacaktır.⁵⁹

Araştırmacıların başvuru kaynaklarından biri olan **Kamus-ı Fransevî**'de karikatür; "Eğlence ve güldürmek için yapılan tuhaf resim, karikatür. Fena ve kaba resim. Mec. Kıyafet ve tavrı gülünç adam."⁶⁰ diye tanımlanır.

⁵⁹ Karikatürü tanımlama çabası içerisinde yapılan alıntılardan yanında faydalanılan birçok eserin tanımı, birbirini tekrar eden nitelikte olması sebebiyle bu bölümün dışında bırakılmıştır. Karikatür gibi farklı alanlardan okumalara açık bir güzel sanatın tanımları ne kadar da kuşatıcı olsa muhakkak bir kısım nitelikler ve farklı anlayışlar tam olarak ifade edilememiş olacaktır.

⁶⁰ **Kamus-ı Fransevî**, "Karikatür", s.287

Karikatür için can alıcı nokta ise güldürme ve düşündürmenin hassas dengesidir. “ 1. İnsan ve toplumla ilgili her olayı konu alarak abartılı bir biçimde belirten, düşündürücü ve güldürücü resim. 2.mec. Beceriksizce yapılmış şey, taslak.”⁶¹

Karikatür “Bir kişinin ya da bir olayın gülünç ve çarpıcı yanını yakalayıp öne çıkartarak, abartılmış çizgilerle gülmeceye dönüştürme sanatıdır. Dilimize Fransızca’dan geçen karikatür sözcüğünün İtalyanca caricatura’dan geldiği, bu sözcüğün de doldurmak, yüklemek, abartmak, alay etmek anlamına gelen caricare’den türetildiği sanılmaktadır. Karikatür sözcüğünü ilk kez Carracci kardeşlerin kullandığı sanılmaktadır.”⁶²

Ancak karikatürün okuyucuya ulaşmasında bazen çizgiler yetersiz kalabilmektedir. Özellikle 1950 öncesine kadar dünyada hemen hemen tüm karikatürler yazıyla destekleniyordu. Bazı çizimlerde yazı ile karikatür vazgeçilmez bir yapı oluşturabiliyordu. “Karikatür, kişi ya da olayların gülünç, çelişkili yanlarını yakalayıp bazen yazıyla da desteklenen abartılmış çizgilerle mizaha dönüştürme sanatı.”⁶³ dır. Bu yorumda da görüleceği üzere “yazı”, bazı çizimlerin okunmasında kılavuz rolünü üstlenmekteydi.

“Resim sanatlarında, çoğunlukla, belirli bir kişinin veya bir insan tipinin ayrıntılara önem vermeksizin (ve genellikle acayip ve gülünç bir şekilde) bazı özelliklerinin abartılmış bir şekilde tasvir edilmesi”⁶⁴ yorumunda ise abartma hatta deformasyon ön plana çıkmaktadır. Karikatürist, bir portre karikatüründe çizilen objeye yaklaşırken en belirgin özelliğini ön plana çıkarır. Sezar’ın kafasındaki yapraktan taç, Sultan II. Abdülhamid’in burnu, İsmet İnönü’nün kulağı ya da Süleyman Demirel’in şapkasıyla gerdanı ve göbeği bu dikkat çekme eyleminin en bariz örneklerindedir.

⁶¹ Türkçe Sözlük, “Karikatür”, C.2, s.803

⁶² Temel Britannica, “Karikatür”, C.10, s.67

⁶³ Ana Britannica, “Karikatür”, C.12, s.628

⁶⁴ Meydan Larousse, “Karikatür”, C.7, s.10

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, karikatürü, “Bir kimsenin karakteristik çizgilerini hicvetmek maksadı ile mübalağalı bir şekilde bozarak yapılan resim... Sadece güldürmek gayesi taşıdığı gibi, güldürürken düşündürmek veya sadece düşündürmek için de karikatür çizilmektedir.”⁶⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Sanat tarihçisi Celal Esad Arseven karikatür için: “Karikatür: Bir şahsın veya bir nesnenin karakterini, şeklini, simasındaki göze çarpan noktaları mübalağa ederek belirtmek ve biraz da gülünç hâle sokmak suretiyle yapılan resimler.”⁶⁶ diyerek karikatüre resim sanatı üzerinden bir yaklaşım sergiler.

Karikatür ile düşünce arasındaki ortak ilişki nedir? Düşünce ile çizim arasında kuvvetli bir bağın olduğu muhakkaktır. Çizer, iletisini bir düşünce ürünü olarak ortaya koyar. “Bir resim, bin Hikâye anlatır.” şeklindeki İngiliz atasözü, karikatürün ne derece anlam yoğunluğuna sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Fakat burada düşüncenin, çizilirken ideolojik boyuta taşınmaması hassasiyeti asla unutulmamalıdır. Tüm bunların yanında hiçbir çizerin karikatürünü tamamen ‘tefekkür’ alanı olarak görmediğini söylemek de zor değildir.

Düşünce merkezli bir yorumu Hançerlioğlu’nda görmek mümkündür “Bir şeyin, bir kimsenin bir olayın alaylı, insanı güldürecek ve güldürürken de düşündürecek bir biçimde çizilmiş resmi.”⁶⁷

Aziz Çalışlar karikatürü bir ‘çarpıtma’ dönüştürme eylemi olarak algılar.“Karikatür toplumsal ya da doğasal gerçeklikte varolan nesnelerin bilinçli olarak çarpık çizimidir.”⁶⁸ tanımı karikatürün değiştirme eylemindeki bilinçliliğe gönderme yapmaktadır.

⁶⁵ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “Karikatür”, C.5 s.198

⁶⁶ Celal Esad Arseven, **Sanat Ansiklopedisi**, “Karikatür”, C.2, s. 962

⁶⁷ Orhan Hançerlioğlu, **Türk Dili Sözlüğü**, “Karikatür”, s.144

⁶⁸ Aziz Çalışlar, **Ansiklopedik Kültür Sözlüğü**, “Karikatür”, s.240

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere karikatürün doğasında bozmak, deformasyona uğratmak ve 'komik'e dönüştürmek vardır. Ancak yukarıdaki tanımlarda gözden kaçırılmaması gereken ortak nokta karikatürün 'abartma' işlevidir.

Karikatürün ilk örnekleri, Rönesans dönemi ressamlarının yaptıkları resimlerde abartılı, hatta deforme edilmiş çizimler kullandıklarında⁶⁹ ortaya çıkmaya başladı. Karikatür, işte bu zamandan beri gülünç resimler için kullanılır olmuştur. İlk karikatür örnekleri sayabileceğimiz yapılarda abartılmış insan resimleri veya portreleri mevcutken daha sonraları karikatür, yoğunlaştırılmış, düşünce karelerine dönüşmüş ve yoruma açık birer pencere haline gelmiştir.

Karikatürcülerin bu sanata bakışı karikatürün mizah üretme aracı olduğu doğrultusunda diğer tanımlardan ayrılır. "Karikatür bugünkü durumuyla çizgiyle mizah yapma sanatıdır ve bir güzel sanattır."⁷⁰ Mizah ve karikatür üzerine teorik yazılarıyla tanınan ve aynı zamanda bir çizer de olan Tan Oral ise karikatürü, ileti ağını içinde gizleyen bir sanat olarak tanımlar: "Karikatür, yaşamın güncel, tarihsel ve geleceğine ilişkin tüm alanlarını haber, ileti ve bilgi özeti haline getiren sanat olma savını sürdüren ilginç bir iletişim dalıdır."⁷¹ Yine karikatürün hayatın içinde yer alan ilginçlikleri adeta avladığını belirten bir diğer yaklaşım tarzı da " Karikatür insanların, varlıkların, hatta duygu ve düşüncelerin doğala ters düşen, olağanla çelişen, gülünç yanlarını yakalayıp bunları kimi zaman da yazıyla desteklenmiş abartılı çizimlerle bir gülmece anlatımına dönüştürme sanatıdır."⁷² şeklinde kendisini ortaya koyar.

⁶⁹ Charles Plippop'un *La Caricature* dergisinde Louis Philippe'yi armuda dönüştürdüğü karikatürü klasik deformasyon örneklerinin başında gelir. Bkz. *G.T.D.K.*, Ek 2/7

⁷⁰ Turhan Selçuk, *Grafik Mizah*, s.12

⁷¹ Tan Oral, *Yaza Çize*, s.10

⁷² Üstün Alsaç, *Türkiye'de Karikatür Çizgi Roman ve Çizgi Film*, s.7

“Karikatür nedir?” sorusuna verilen bir cevaplardan birisi de İlhan Selçuk’a aittir. Selçuk, çizgi ile soyutlama (düşünceyi çizgiye gizleme) arasındaki ilişkiyi karikatür için kullanır. “Çizgilerin soyutlanmasında mizahın geometrisine varmaktır.”⁷³

Buraya kadar yapılan karikatür tanımlarının ortak özelliklerini çıkartacak olursak -kısmen de olsa- kapsayıcı özelliğe sahip bir karikatür tanımı elde edebiliriz.

Karikatür: Bir duygu, düşünce durum veya kişi/leri belli bir bakış açısıyla, belirgin niteliklerini çarpıcı ve abartılı bir şekilde ortaya çıkartılarak, bazen sembollerden de faydalanarak çizgilerle anlatmaya çalışan mizah sanatıdır.

Tüm bu tanımlama çalışmaları ve çabaları bu kavramı tam olarak kuşatmaya yetmediği gibi gelişimini sürdüren karikatürün ne kadar da özel bir sanat dalı olduğunu bize göstermektedir. Karikatür gösterdiği anlamın dışında yan anlamlarla çoğaltılabilen bir ifade yöntemidir. Bu ifade yöntemini diğer türdeşlerinden ayıran yetgâne niteliği ise; gülümsetmek ve belki de kahkaha attırmaktan geçer.

2.2. Sözsüz Bir Anlatı Biçimi Olarak Karikatür

İnsanoğlu, derdini anlatmak, içindekileri aktarmak/paylaşmak için her zaman iletişime ihtiyaç duymuştur. Tarihin ilk devirlerindeki ilkel anlatı biçimlerinden (beden hareketleri, dil kavramından çok uzak sesler ve yerleşim alanlarındaki mağaralara çizilen şekiller) uzay çağının düşünce gücüyle çalışabilen bilgisayarlarına dek tüm çabalar, insanlığın temel sorunlarından en önemlisini olan iletişim ve bildirişim⁷⁴ içindi. Çünkü anlaşılma varolmaktı, varolmak ise anlaşılma.

⁷³ Turhan Selçuk, **Grafik Mizah**, s.75

⁷⁴ Bildirişimi iletişimden ayıran en önemli özelliği; gönderilen iletinin iki tarafta da tam olarak çözülmüş olmasıdır. Bildirişim üzerine en yetkin isimlerin başında gelen Özcan Başkan, bildirişimi: “Bir gönderici tarafından, öte yandaki bir alıcı üzerinde belli bir etki yaratmak amacı ile, adına ‘gösterge’ denilen, anlam yüklü birimlerden yararlanarak, karşı tarafa belirli bir ‘bildiri’ ulaştırılması

Bu bölüm karikatürün ‘görsel göstergebilimin’⁷⁵ bir parçası olduğu ve bu anlatı biçiminin de -alımlayıcısı tarafından kodlarının doğru çözülmesi hâlinde- okunabilirliği üzerine inşa edilecektir. Önceki bölümlerde karikatürün tanımlaması yapıldığı için tekrar bir tanımlama çabası içine girmek gereksizdir. Fakat bu bağlamda karikatürü nasıl bir anlatı tarzı içinde değerlendireceğimiz sorusu gündeme gelecektir.

Karikatür bir sanat mıdır? Yoksa sadece okunabilir araçsal bir gönderi mi? Bu soruların cevaplarını bir karikatürçüden alarak yapılandırmaya çalışmak daha yerinde olacaktır. “Karikatür bugünkü durumuyla çizgiyle mizah yapma sanatıdır ve bir güzel sanattır. Binaenaleyh her sanat eserinde bulunması gereken vasıflar onda da aranmalıdır.”⁷⁶ demek ki karikatürü algılamak bir güzel sanatla karşı karşıya olduğumuzu düşünebiliriz. Elbette bu sanatı icra hususunda tüm karikatüristlerin aynı noktada durmadıkları da âşikârdır. Bir çizimde; bilgi, kültür, sanatsal perspektif, teorik donanım, zeka kıvraklığı, duyarlılık, teknik imkânlar, sezgi-yorum yeteneği, tecrübe gibi özellikler aranır.

Modern sanatlardan biri olan karikatür, aynı zamanda bir eleştiri sanatıdır. Toplumda meydana gelen kötü, yanlış, olumsuz olguların düzeltilmesi için karikatür, kamunun vicdanı rolüne soyunur. Bunun yanında çizerinden de bir entelektüelin göstermesi gereken hassasiyeti ve toplumsal duyarlılığı bekler. Karikatür bu eleştiri yapıırken okura çözülecek bir şifre verir ve aynı zamanda bu şifrenin çözülmesini de bekler.⁷⁷ Çizgisel sanatları incelerken ‘çizgi’nin insanoğlunun en eski ve güçlü anlatım araçlarından biri olduğu hatırlanmalıdır. Yani, karikatür yirmibirinci yüzyılda insanoğlunun anlatma/iletişim sürecinin en renkli ve bir o kadar da

eylemi.” olarak tanımlar. Özcan Başkan, **Bildirişim**, s.17. Doğan Aksan’ın yorumu ise, “Bildirişme bir bilginin, bir niyetin ilkel ya da ergin bir işaret dizgesinden yararlanılarak bir zihinden başka bir zihne ya da bir merkezden bir başka merkeze ulaştırılmasıdır.” şeklindedir. Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, s.44,

⁷⁵ Ayşe Eziler Kıran, “İki Karikatür: İki Kimlik Sorunu”, **Dipnot**, s.96

⁷⁶ Turhan Selçuk, **Grafik Mizah**, s.12

⁷⁷ “Karikatürçü yapıtını hazırlarken kodunun çabuk çözülmesini ve okuyucuda bir şok, bir darbe etkisi yaratmayı ister.”, Hıfzı Topuz, “Karikatürçü Söylenemeyeni Ustalıkla Anlatır”, **Milliyet Sanat**, S.294 s.4

karmaşık durağıdır. Örneğin yakın zamanda basında çok sık tartışılan kamusal alan kavramı, Türkiye gündemini uzun süre meşgul etti. Televizyon programlarında ve gazetelerde birçok entelektüel, hukukçu, siyasî, bu kavramı tartışıp durdular. Bu olaylar mizahçıların gözünden elbette kaçmamıştı. 10 Kasım 2003 tarihinde **Hürriyet** gazetesinde çıkan bir karikatür⁷⁸, çözümsüzlükle sonuçlanan tüm bu tartışmaları kısaca özetledi. Çizilen karikatürü, o dönemde çizilen diğer karikatürlere ayıran özellik ise, **Hürriyet** gibi resmî ideoloji çizgisinden sapma eğilimi göstermeyen bir gazetede yayınlanmış olmasıydı. Çizilen karikatürde tesettürlü kadının düştüğü çaresizliği eleştiren bir tavır görülmektedir.

Güzel sanatları evrensel niteliğe ulaştıran en önemli noktalardan birisi, belki de en önemlisi; her ulus tarafından okunabilir bir dil yaratmış olmalarıdır. Mona Lisa'yı, Shakespeare'i, Don Kişot'u, Mesnevi'yi, Selimiye Camii'ni ya da Özgürlük Heykeli'ni tüm dünyaya mâl eden ne yazar ve çizerleri ne de eserlerde kullanılan malzemedir. Onları insanlığın ortak paydasında buluşturan nokta, yaratmış oldukları estetik evrensel dilleridir.

Karikatürün yukarıda bahsedilen özellikleri tamamıyla içinde barındırdığını iddia etmek elbette güçtür. Ancak karikatürün okunabilirliği bu anlamda evrensel değerlerle buluşturulabildiğinde sanırım sanat platformunda oluşacak ortak paydanın varlığı içine karikatür de alınacaktır.

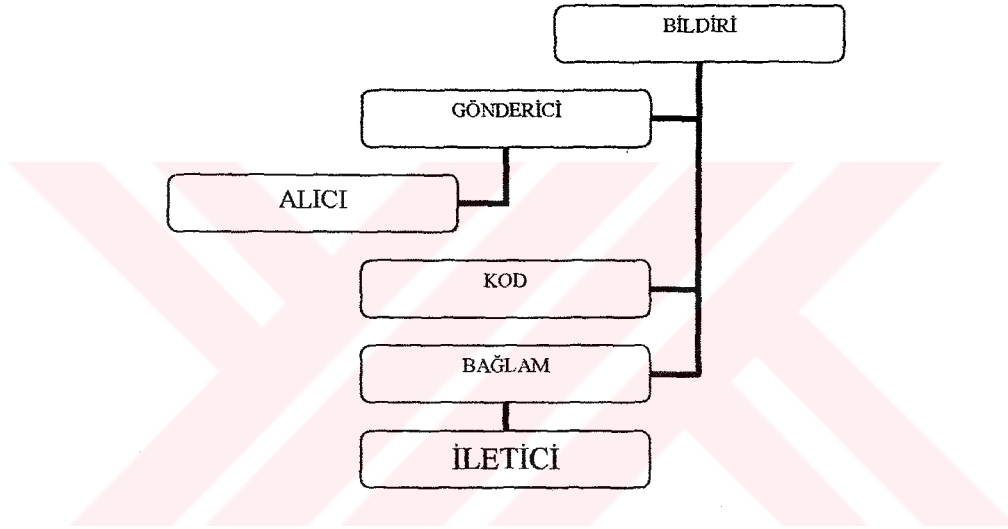
Karikatürün evrensel anlatı tarzı içinde algılanabilirliği yolunda bir görüşten burada söz etmeyi uygun buluyorum: "Karikatürün gücü dilinin evrensel oluşundan kaynaklanıyor. Karikatürün hikâye, roman, şiir gibi çevirmene gereksinimi yoktur. Aracısız doğrudan okunabilir. Mizahla yüklü çizgilerin eğilimi evrensel bir alfabeyi oluşturuyor"⁷⁹

⁷⁸ Latif Demirci, **Hürriyet**, 10 Kasım 2003, s.1

⁷⁹ Abdülkadir Uslu, "Karikatür Sanatı ve Karikatür Ürünleri", basılmamış sempozyum notları, Denizli, 09 Ekim 1999

Karikatüre okuma alanı olarak farklı bir açıdan yaklaşılabilir mi? Bir şiir, bir Hikâye, bir roman ya da bir tablo⁸⁰ okunabiliyorsa bir karikatür niçin okunmasın? Peki karikatürün dili nasıl çözülmeli?

Yahya Kemal Beyatlı'nın "*Bir tel kopar âhenk ebediyyen kesilir.*"⁸¹ Mısraını, okur, aşağıdaki öğeleri tamamlayarak çözer.

Hayatın âhengi, devamlılığı ve canlılığı, bir telin kopmasıyla yani, ölümle son bulmaktadır. Hayatın sona erişi, dönüşü olmayan bir durumu işaret eder: Ebediyen sessizlik...

Yukarıdaki şemayı⁸² çok rahat karikatür için de kullanabiliriz.

- Bildiri: Karikatürün kendisidir.
- Gönderici: Karikatürü çizen kişi, karikatüristtir.

⁸⁰ Dünyadaki ünlü tabloların okunması üzerine bir çalışma örneği için Bkz. Richard Leppert, *Sanatta Anlamın Görüntüsü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002

⁸¹ Yahya Kemal, *Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş*, s.36

⁸² Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 2*, s.245, Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, s.181

- Alıcı: Karikatürü okuyan ya da karikatüre bakan kişidir.
- Kod: Karikatür yazılı ise dil, değilse şekillerdir.
- Bağlam: Karikatürün çizilme amacıyla beraber algılanabilir. Meselâ özgürlük, demokrasi, eğitim gibi.
- İletici: Karikatürün bulunduğu zemindir; gazete kağıdı, elektronik ortam, yansıtıcı v.s.

Bir iletinin doğru biçimde çözülmesinde yukarıdaki şartların bulunması her zaman yeterli olmayabilir. Okurun/izleyicinin içinde bulunduğu şartlar⁸³ ve iletinin sunumu⁸⁴ da son derece önemlidir. Bu etkileşimde çizere de düşen bir rol vardır elbette. Karikatürün etkisinde zamanlama da büyük bir etkidir. Toplumsal hareketliliği, değişimi, ve uyumsuzluğu tam zamanında uygun karelere hapsetmek çizerin dikkat etmesi gereken önemli noktalardandır. Kısacası göstergelerden oluşan her yapı uygun şartlarda okunabilir ve okuyabilen⁸⁵ için de bir karikatür çok şey ifade eder.

Okuyabilen için her karikatür bir metindir ve doğal olarak da içinde dönemin siyasî erkinin ideolojisini ve çizerinin dünya görüşünü barındırır.

Karikatürü algılama eyleminde okura büyük pay düştüğü yukarıda vurgulanmıştı. Bu noktada Fatma Oran'ın Turhan Selçuk ile yapmış olduğu röportajdan yalnızca bir soruyu konuyla bağlantılı olması sebebiyle buraya almak istiyorum.

“ – *Karikatür bir çizgi sanatı. Bu sanatı 'anlayabilmek' sorunu var bir de?*

⁸³ “Herhangi bir metnin (Dilsel olmayan bir metin de olabilir) işleyişi, üretilme anının yanı sıra (ya da üretilme anı yerine) bu metnin anlaşılması, gerçekleşmesi, yorumlanması açısından hem alıcısının [gönderilenin] oynadığı rol, hem de metnin bu tür kalıtım biçimlerini nasıl öngördüğü göz önüne alındığında açıklanabilir.” Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 2*, s.249

⁸⁴Kötü bir kağıt, silik baskı ya da mürekkep yetersizliği algı ve anlamlandırmayı olumsuz etkileyecektir.

⁸⁵Umberto Eco bu durum için; metni tembel bir makineye benzetmiş ve onu gerçekleştirebilecek bir örnek okura ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. “Yazarın/çizerin söylemeyeceği/söyleyemeyeceği, yinelemeyeceği vb. için bir okuyucu gerekmektedir.”, Bkz. A.g.e., s.148

- Evet. Karikatürleri anlayabilmek, çizgileri okuyabilmek bir formül, bir deneyim işidir. İlk kez yazısız bir karikatürle karşı karşıya gelen kişi eğer çok zeki değilse, o karikatüre hiyeroglif baka gibi bakacaktır. İnsanların zekâları ve akılları aynı oranlar içinde değildir. Onun için Amerika'da zekâ testi, karikatürlerle yapılır: Kişinin önüne konulan bir düzüne yazısız karikatürün ne demek istediğini en çok sayıda yorumlayabilene zeka testinde en yüksek puan verilir.”⁸⁶

Sanırım bu alıntıyla karikatür-okuyucu-anlam arasındaki o ince çizgi daha da netleşmiştir.

Göstergebilim ve anlambilim (anlamlama kuramları) adına karikatürlere bakma işini burada sonlandırmak istiyorum; çünkü ciddi anlamda teorik bir okuma çabası bu tezin amaçlarını fazlasıyla aşacaktır.⁸⁷

Karikatürlerin sınıflandırılması farklı bakış açılarına göre şekillenebilmektedir. Bu sınıflandırmaları⁸⁸ kısaca şöyle sıralayabiliriz :

A. Kurgu yapı özelliğine göre:

1. Tek Kare Karikatür: Espri bir tek karede anlatılmıştır.
2. Çok Kareli Karikatür: 2-3 en fazla 4 karede anlatılabilen karikatürlerdir.
3. Bant Karikatürler: Seri olarak çizilen belirli bir mekânda geçen olayları ve tipleri ele alan karikatürdür.⁸⁹

B. Yazılı ve yazısız çizilmelerine göre:

1. Yazılı (absürt-günlük) Karikatür: Daha çok günlük gazetelerde çizilen ve güncel konulara eğildiği için esprisi kalıcı olmayan karikatürlerdir. Ticarî

⁸⁶ Fatma Oran, “Az Çizgide Kaçamak yoktur.”, *Cumhuriyet Kitap*, s.7-8

⁸⁷ Bu tür teorik metin okuma pratikleri için Bkz. Zeynel Kıran/Ayşe Kıran, *Yazınsal Okuma Süreçleri* ve André Martinet, *İşlevsel Genel Dilbilim*.

⁸⁸ Sınıflandırmalar için Bkz. Palmira Brummett, *İmge ve Emperyalizm*, (Çev: Hamdi Can Tuncer), (s.35-44), *Doğu'da Mizah*, (Çev: Ali Berktaş) s.139

⁸⁹ Bu karikatürlerde konu ön plandadır. Bant karikatür için Bkz. Üstün Alsaç, *Türkiye'de Karikatür, Çizgi Roman ve Çizgi Film*, s.8

kaygı taşıdığı ve geniş kitlelere ulaşmaya çalıştığı için çizgiyi yazıyla destekler.

2. Yazısız (grafik-ciddi) Karikatür: Sanat kaygısı taşır. Çok çok zorunlu olmadıkça yazı kullanılmaz. Uluslararası dil olma özelliği taşıyan karikatürlerdir. Espri kalıcıdır ve evrenseldirler.

C. Teknik esasına göre:

1. Renkli Karikatür: Karikatür kuru boya, pastel boya, guaj boya vb. kullanılarak renklendirilir.
2. Siyah-Beyaz Karikatür: Karikatür renklendirilmez. Beyaz zemine genellikle siyah çini mürekkeple çizilir.

D. Söylem esasına göre:

1. Sultânî Söylem (Resmî İdeolojiyi Üreten)
2. Devrimci Söylem
3. Anti Emperyalist Söylem

E. Etki alanına göre:

1. Akli etkileyen karikatür
2. Duyguları etkileyen karikatür
3. Vicdânı etkileyen karikatür

Bu kategoriler uzman bir göz tarafından daha da genişletilebilir ama bu çalışma içerisinde genel bir kaniya varmak için bu sınıflandırma yeterli olacaktır.

2.3. Türkiye’de Karikatürün Doğuşu

Karikatür sanatının Türk basınına girişi Tanzimat dönemine rastlamaktadır. İlk karikatürün yayımlanmasından karikatür sergilerine kadar geçen süreç, karikatürün işlenmesindeki etkileyici gelişimini gözler önüne serer.

Türk basınında mizah gazetelerinin çıkış amacı ve mizaha biçilen görevin ne olduğu tam olarak bilinemese de gazetenin ortaya çıkışındaki faydacı yaklaşım, mizah basınında da kendini gösterir. Bu bağlamda dışarıdan okunabilecek bir metin yukarıdaki bilinmezliği biraz olsun giderir. **Diyojen**’in sütunlarında yer alan “Halkın ve hükümetin sorunlarına değinilecek, ülkemize yabancı olan şeylerle alay edilip, küçük görülecektir.”⁹⁰ ibaresi mizahın hangi amaçla yapılacağına işaretidir. Mizah, Türklerin eleştiri oklarını sakladığı bir kılıftı ve gerektiği yerde hiç çekinilmeden kullanılacaktı.

Mizah basınına Osmanlı Devleti’nde ilk öncüleri azınlıklardır. Ermeniler bu alanda çok verimli olmuşlar ve mizahî yayınlarıyla⁹¹ Türk basını için yol açıcı bir rol üstlenmişlerdir. ‘Arı’ anlamına gelen ve Hagop Baronyan tarafından yayınlanan **Meğü**, (1856) Ermenilerin çıkardığı en önemli mizah ve karikatür dergisidir.

Gazetenin ülkeye girişi birçok edebî türün de tanınması ve kullanılmaya başlanması demektir. İlk ürünler taklide dayansa da daha sonra ulusal kimliğe dönük öznel bir perspektifle yorumlanmış eserler (tefrika romanlar, tiyatro eserleri, piyesler, karikatür v.s.) kendini göstermeye başladı. Türk gazetelerinde ilk karikatürün yayımlanışı, ilk resmi gazete olan **Takvim-i Vekayi**’den (1831) otuz altı yıl sonraya tekabül eder. 1867 yılında **İstanbul** adlı gazete ilk karikatürü sütunlarında yayımlar.⁹² Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki ilk mizah dergisi ise 1852 yılında basılan **Boşboğaz Bir Âdem** adını taşır. Dergiyi çıkaran, Ermeni asıllı Havsep

⁹⁰ Hakan Derman, “Mizah Dergileri ve Karikatür”, **Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler**, s.71

⁹¹ “Bu Ermeni dergilerinde gerek kentsel gerekse cemaat içi sorunlar ele alınıyordu.” Turgut Çeviker, “Ana Çizgileriyle Osmanlı Karikatürü”, **Toplumsal Tarih**, S.122 s.72

⁹² Turgut Çeviker, **G.S.T.K**, C.I s.17

Vartanyan Paşa'dır.⁹³ 23 Ekim 1870 tarihinde Ali Reşit'in çıkardığı **Terakki** gazetesi, okuyucularına ücretsiz bir mizah eki verir. Aynı gazetenin 05 Şubat 1871 tarihinde yayımladığı tam sayfa karikatür ile basınıımızda ilk karikatür yayımlanmış olur.⁹⁴

Tanzimat dönemi mizahında **Diyojen** (1870), **Hayal** (1873), **Tiyatro** (1874), **Çaylak** (1876), **Çingiraklı Tatar** (1873) en önemli mizah gazete ve dergilerindedir.⁹⁵ Sütunlarını mizah ve karikatüre açan ilk bağımsız mizah gazetesi **Diyojen**'dir. **Diyojen**, Tanzimat dönemi mizah basınıında sivri diliyle etkili eleştiriler üreten bir yayındır. 183 sayı çıkan gazeteyi, Teodor Kasap çıkartır. Kadrosunda Direktör Âli Bey, Namık Kemal, Çaylak Tevfik, Ebüzziyâ Tevfik gibi önemli isimler vardır. **Diyojen**'i karikatür tarihinde önemli kılan yazarlarının yanında bir de 74. sayıda yayımladığı Garabet Panoysan⁹⁶ karikatürüdür.

Karikatür açısından dönemin en zengin gazetesi 368 sayı çıkan **Hayal**'dir. Teodor Kasap, **Diyojen** ile başlattığı karikatür serüvenini **Hayal** ile oldukça geliştirir. Resimden karikatüre geçişte **Hayal** önemli bir dönemeçtir. **Çaylak** ise savaş mizahının en güzel yazı ve çizilerini taşımasıyla Tanzimat dönemi Türk mizahının baş yapıtlarındandır.

⁹³ A.g.e., C.I s.17

⁹⁴ A.g.e., s.21, Turgut Çeviker, Basın, mizah ve karikatür incelemelerinde verilen "İlk karikatür *Diyojen*'de kullanılmıştır." ibaresini tarihsel bir hata olarak görmekte ve **Diyojen**'in "ilk bağımsız Türkçe mizah yayını" olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü, ilk karikatür **Diyojen**'den yaklaşık sekiz ay önce 05 Şubat 1871 tarihinde yayımlanmıştır. **Diyojen** ise, ilk karikatür diye bilinen Garabet Panoysan'ın karikatürünü 23 Kasım 1871'de yayımlamıştır.

⁹⁵ Mizah ve karikatür yayımlayan bu basılı yayınlar için gazete, dergi, mecmua gibi farklı adlandırmalar çok sık kullanılmıştır. Gazetenin günlük çıktığı, derginin ise belli aralıklarla yayımlanan bir tür olduğu hatırlanırsa bu adlandırmaların biraz da gazetenin imtiyaz sahipleri ve inceleme yapan araştırmacılarla ilişkili olduğu düşünülebilir. Bir incelemede dergi diye geçen yayını başka bir kaynaktan gazete diye görmek mümkündür.

⁹⁶ Gazetecilik ve milletvekilliliği yapan Garabet Panoysan. 1826-1905 tarihleri arasında İstanbul'da yaşadı. Ermeni harfli Türkçe **Manzume-i Efkar** (1866-1896) gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Panoysan, Teodor Kasap'ın belâlısıydı. Geniş bilgi için Bkz., **G.S.T.K.**, C.I, s.22.

Tanzimat döneminde kullanılan mizah temaları şöyle sıralanabilir⁹⁷: Belediye sorunları, Batılılaşma hareketleriyle değişen toplumsal yaşam ve etkileri, alafranga tipler⁹⁸, ekonomi, basın, kadın-erkek ilişkileri, savaş, politika, eğitim.

Tanzimat döneminde karikatüre yer veren diğer mizah yayınları şöyle sıralanabilir; **Terakki Eğlencesi** (1870), **Şarivari** (t.y), **Çingiraklı Tatar** (1873), **İbretnü-mâ-yı Âlem** (1873), **Tiyatro** (1874), **Latife** (1874), **Kahkaha** (1875), **Geveze** (1875), **Kara Sinan** (1875), **Meddâh** (1876), **Çaylak**⁹⁹ (1876).

I. Meşrutiyet döneminde II. Abdülhamid'in baskısı nedeniyle mizah, 1908'e kadar büyük bir suskunluğa bürünmüştür. Fakat Londra'da **Hayal**, Kahire'de **Pinti**, İsviçre'de **Beberuhi**, **Tokmak** gibi bazı mizah yayınları yurt dışında çıkmaya devam etmiştir. Sultanın tahttan indirilmesinde mizahı silah gibi kullanan İttihat ve Terakki yöneticileri bu baskı politikasını daha da arttırmışlardır.¹⁰⁰

II. Meşrutiyet dönemi mizahı, Tanzimat dönemine göre daha da gelişmiş ve mizah dergilerindeki resimsel çizimler yerlerini daha ince çizgilerle örülmüş karikatürlere bırakmıştır. Bu dönemde **Kalem** (1908), **Karagöz** (1908), **Cem** (1910) mizah ve karikatürde zirvedir. Bu üç yayın arasından modernist çizimleri ve hitap ettiği kitle¹⁰¹ ile çabukça sıyrılan **Cem**'dir. Dergiye çıkartan Cemil Cem, aynı zamanda karikatürlerin birçoğunu da kendisi çizer. Derginin önemli ikinci çizeri Sedat Simavi'dir. Kadrosunda Refik Halit'i (Karay) başyazar olarak barındıran dergi, sütunlarını Fransızca ve Türkçe olmak üzere ikiye bölerek toplam 43 sayı çıkar.

⁹⁷Çeşitli tematik sınıflandırmalar için Bkz. Turgut Çeviker, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü** (I.cilt s.39-47), Palmira Brummett, **İmge ve Emperyalizm**, (s.344-436), Tobais Heinzelman, **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu**, (s.129-212)

⁹⁸Ayrıntılı bilgi için Bkz. İkbâl Özbent, **İlk Türkçe Mizah Gazetelerinde Alafranga Tipler ve Alafranga Hayat**, s.1-10 (Doktora tezi)

⁹⁹“Çaylak aynı zamanda Türkler tarafından çıkarılan ilk mizah dergisidir.” Bkz. Hakan Derman, **Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler**, “Mizah Dergileri ve Karikatür”, s.72

¹⁰⁰**D.T.D.K.**, s. 16

¹⁰¹“Cem aydın ve memur kesiminin dergisidir.” **G.S.T.K.** C.2 s.176. Bunun yanında **Karagöz** ise Cumhuriyet döneminde Halk Partisi tarafından denetlenen tam bir köylü gazetesi haline dönüşmüştür. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ahmet Sipahioğlu, **“Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat’tan 1980’e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler”**, s.52, (Doktora tezi)

İkinci Meşrutiyet'in ilk üç buçuk ayında 607 gazete ve dergi yayınlanmıştır.¹⁰² Bu sayı basın tarihi ve mizah kültürü açısından âdeta devrim niteliği taşımaktadır. Tarihimizde ilk kez medya olgusunun çarpıcı bir biçimde ortaya çıkması da bu dönemdedir.¹⁰³ **Dalkavuk** (1908), **Musavver Papağan** (1908), **Davul** (1908), **İncili Çavuş** (1908), **Laklak** (1909), **Eşek** (1910), **İğne** (1910), **Gıdık** (1910), **Şaka** (1910), **Yeni Geveze** (1910), **Cadaloz** (1911), **Tokmak** (1911), **Leylak** (1914),¹⁰⁴ **Hande** (1916), ilk sayıları 1918 yılında çıkmaya başlayan ve tezimize de konu olan **Diken** gibi yayınlar bunlardan bazılarıdır.

Meşrutiyet dönemi mizah gazete ve dergilerinin konuları büyük çoğunlukla Tanzimat dönemi mizah yayınlarıyla paralellik gösterir. Kadın-erkek ilişkileri ve modernleşme, kendini biraz daha ön plana çıkartırken özellikle 'hürriyet, adalet, kardeşlik ve eşitlik' temaları üzerinde durulur. Bilindiği gibi Fransız İhtilali'nin umdeleri olan bu dört kavram II. Meşrutiyet'in ilânında etkin rol oynayan Osmanlı aydınlarının da en çok başvurdukları kavramlardı. II. Abdülhamid ve istibdat dönemi sansürü birçok karikatüre malzeme olur. Özellikle "liberal-ittihatçı kutuplaşması"¹⁰⁵ bu dönemde kendini gösterir. II. Meşrutiyet'in ilk günleri birçok fikir çatışması ve siyasî bunalımlar yüzünden anarşi manzarası gösterir.

İslamcılık, Türkçülük ve Avrupacılığa dair fikirlerin yanında Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan "collectivisme, anarchisme, communisme"¹⁰⁶ gibi düşünceler de kendisine bu dönemde yer bulur. Kadının ilk kez cinsel bir obje olarak çizilmesi de bu döneme rastlar.¹⁰⁷

¹⁰² Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s.6. Orhan Koloğlu ise ilk altı ay için İstanbul'da izin verilen yeni yayın sayısını 1600 olarak verir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, s.54

¹⁰³ Ahmet Sipahioğlu, "**Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat'tan 1980'e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler**", s.46, (Doktora tezi)

¹⁰⁴ İlk kadın karikatürümüz olarak kabul gören Fatma Zehra Hanım, bu dergide çizmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. **G.S.T.K. C.2 s.123**

¹⁰⁵ Ahmet Sipahioğlu, "**Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat'tan 1980'e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler**", s.46, (Doktora tezi)

¹⁰⁶ Geniş açıklama için Bkz. Hilmi Ziya Ülken, "**Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**", s.139

¹⁰⁷ **G.S.T.K., C.2 s.44**

II. Meşrutiyet döneminde birçok yenilik göze çarpar. Örneğin, mizah dergilerinin vazgeçilmez özelliklerinden biri olan ‘portre karikatürü’, Sedat Simavi’yle bu dönemde başlamıştır. Yine bu dönem, karikatür albümlerinin yayınlanmasından dolayı çok zengin ve yenilikçidir. Cemil Cem, 1909’da ilk karikatür albümünü yayımlar, ikinci olarak çok ses getiren ve çıktığı hafta tüketilen Sedat Simavi’nin **Yeni Zenginler ve Harp Fakirleri**¹⁰⁸ adlı albümleridir. II. Meşrutiyet döneminin sonlarına doğru Türk karikatürü, resimle olan göbek bağına kesmiş ve tasvirici karikatürden çizgisel karikatüre doğru bir gelişim seyri izlemiştir.

Mütareke dönemindeki karikatür, özellikle Millî Mücadele etrafında şekillenir. Sedat Süleyman Simavi’nin çıkardığı **Diken** (1918-1921), mizah gazetesi Millî Mücadele’ye yazı ve karikatürlerle destek veren bu dönemin en önemli yayınıdır.

Diken sonrası siyasî fikir çatışmalarında, çizmiş oldukları karikatürler ve yayımladıkları yazılarıyla **Aydede** (1922) ile **Gülyüz** (1921) karşı karşıya gelirler. Sedat Simavi **Diken**’den sonra **Gülyüz**’ü çıkarmıştır.¹⁰⁹ “**Gülyüz** taşıdığı devrimci ve ulusçu içerik açısından tam anlamıyla bir misyon dergisidir.”¹¹⁰ Ankara Hükümeti’nin ve dolayısıyla da Gazi Mustafa Kemal’in arkasında yer alan Simavi’nin karşısında ise İstanbul Hükümeti’ni destekleyen mizahın diğer etkin kalemi Refik Halit Karay bulunur. Saltanat yanlısı bir yayın politikası izleyen Refik Hâlit, **Aydede**’yi Kurtuluş Savaşı’ndan sonra kapatmak zorunda kalır¹¹¹ ve yerine **Akbaba**’yı¹¹² (1922), Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon ile beraber yayın

¹⁰⁸ Osmanlı mizahının ilk karma albümüdür. (1918)

¹⁰⁹ **Gülyüz** için Hakan Derman: “Gülyüz dergisi, Kurtuluş Savaşı’nı destekleyen tek mizah dergisidir. Bu dergide, Kuvayı Milliyeci karikatür, halkı yüreklendiren ulus olma bilincinin uyanmasında etken olan önemli bir işlevi yerine getirir.” yorumunu yapar. “Mizah Dergileri ve Karikatür”, **Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler**, s.74

¹¹⁰ Ahmet Sipahioğlu, “Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat’tan 1980’e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler”, s.92, (Doktora tezi)

¹¹¹ **Aydede**’nin sahibi Ali Kemal bu sancılı baskı döneminde kışkırtılan halk tarafından linç edilerek öldürülür

¹¹²En uzun soluklu mizah yayınıdır. 1977’ye kadar yayın hayatına devam eder. Ayrıntılı bilgi için Bkz. **D.T.D.K.**, s.17

hayatına sokar. **Aydede**'nin aksine **Akbaba** Kemalist bir çizgidedir.¹¹³ Bu kavgalar sadece siyasî destek üzerinden yürütülmez. Aynı zamanda Ali Kemal, **Güleryüz** ve Sedat Simavi'yi suçlayarak Ankara Hükümeti'nden para aldığını ve kendisini Sarayburnu'ndan atması gerektiğini söyleyerek bu tartışmayı iyice kızıştırır. Buna karşılık **Güleryüz** ise, Ali Kemal'in Yunan Kralından beslendiğini, işgalciler eliyle gazete sattığını iddia eder.¹¹⁴

Özellikle Lozan barış görüşmeleri süresince tüm mizah gazetelerinde morali yüksek tutmak asıl amaç kabul edilmiştir. 1919 yılında İstanbul'da çıkan **Kadınlar Oyuncak Değildir** adındaki dergi, kadınlar için çıkan dönemindeki ilk ve tek mizah dergisidir.¹¹⁵ **Arkadaş**, **Talebe**, **Muallim**, **Çocuk Yurdu** gibi dergiler de çocuklara yöneliktir.

Kurtuluş Savaşı dönemindeki karikatürlerde ana tema doğal olarak savaştır. Savaşla birlikte yaygınlaşan karaborsa ve toplumsal çöküntü, politik yaşam, basın dünyası, gözden kaçmayan diğer temalardır. Bu temalar içinde; eski zengin, yeni zengin, savaş fakirleri, savaş zenginleri gibi olanlar ise Sedat Simavi tarafından Türk karikatürüne kazandırılmıştır.

Kurtuluş Savaşı dönemindeki diğer mizah yayınları: **İleri** (1919), **Alay** (1920), **Anadolu'da Peyâm-ı Sabah** (1922), **Yeni Eğlence** (1921), **Âyine** (1921), **Kahkaha** (1922), **Zümrüd-i Anka** (1923), **Kelebek** (1923) olarak sayılabilir. Kurtuluş Savaşı'nın zorlu koşulları altında kağıt, mürekkep ve matbaa sıkıntısı da dergi ve gazete satışlarını ciddi anlamda etkilemiştir.

Kurtuluş Savaşı kazanılıp Cumhuriyet ilân edilince basın faaliyetleri de hızlanır. İmparatorluktan arta kalmış yaraların sarılması, acıların unutulması ve yeni

¹¹³ Ahmet Sipahioğlu, "Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat'tan 1980'e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler", s.113, (Doktora tezi)

¹¹⁴ Ferit Öngören, **Türk Mizahı ve Hicvi**, s.91

¹¹⁵ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", **Türkiye'de Dergiler, Ansiklopediler**, s.168

Cumhuriyet ile birlikte siyasî ideolojinin benimsetilmesi için pek çok siyasî gazete ve mizah yayını basın hayatına dahil olur.

Cumhuriyet döneminde karikatür, halkın arasına inmiş ve toplumun birçok kesimine ait karakter kendisine minik karelerde yer bulmuştur. Günlük siyasî gazetelerin neredeyse hepsi sütunlarında karikatürlere yer vermiştir. Ayrıca bu dönemde karikatürün toplum üzerinde siyasî ve ahlakî yükümlülük kazandığı da dikkat çekmektedir.

Yeni Cumhuriyet harf devrimi sonrası bir sıkıntıyla karşılaşır. Osmanlıca yayınların artık Latin harfleriyle çıkması, basılı yayınların hepsinde gözle görülen bir azalma meydana getirir. Bu azalma mizah yayınlarında da görülmektedir. 1928 yılı içinde toplam gazete sayısının 60 bin'den 5 bin'e indiği düşünülürse bu kaybın ne kadar büyük olduğu görülebilir. Bu sorun daha sonra 27 Mart 1930 tarihinde yürürlüğü koyulan 'Yeni Türk harflerini kullanan gazetelere prim ödenmesini' öngören bir yasayla çözülmüştür.¹¹⁶

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Cemal Nadir, Ramiz Gökçe, Zahir Güvemli, Sedat Nuri gibi çizerler kalemlerinin gücüyle mizah kültürünün gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Cemal Nadir, **Amcabey**'le karikatür tarihinde ilk kez unutulmaz bir karakter doğurmuş, Turhan Selçuk; Abdülcanbaz'la, Râmiz Gökçe; Tombul Teyze'yle, Oğuz Aral; **Gırgır**'daki Avanak Avni'yle karakter karikatürünü ileri seviyeye ulaştırmıştır. 1950 sonrası dünyada Steinberg'in¹¹⁷ başlattığı yeni karikatür anlayışıyla birlikte karikatür, grafik mizaha dönüştü ve yazısız çizimler, 'karikatür' için kullanılabilir oldu.

25 Kasım 1946'da ilk sayısı okurla buluşan **Markopaşa**, karikatürün siyasî anlamda ne kadar etkin olabileceğinin de kanıtlandığı bir yayın olur. Çeşitli adlarla

¹¹⁶ Ahmet Sipahioğlu, "Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat'tan 1980'e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler", s.117, (Doktora tezi)

¹¹⁷ 1945 yılında *All in Line* adlı kitapta topladığı karikatürleriyle karikatürü tamamen çizgiye taşıyan Steinberg, dünyada modern anlamdaki grafik mizahın temellendiricisi olarak kabul edilir. Geniş açıklama için Bkz. Turhan Selçuk, **Grafik Mizah**, s.185

açılıp kapanan gazete, Aziz Nesin, Sabahattin Ali ve Rıfat Ilgaz'ın yönetimiyle Cumhuriyet tarihinin en önemli mizah yayınları¹¹⁸ arasına girer.

Mizah yayınlarında kullanılan temalar özellikle Cumhuriyet'ten sonra çeşitlilik gösterir. Batılılaşma ve Avrupa kültürü, kentleşme, göç ve göçün getirdiği sorunlar, su problemi, sınıf çatışmaları, cinsellik, geçim sıkıntısı, trafik, sokak kültürü ve argo¹¹⁹, İstanbul'un turistleri, spor, değişen dünya anlayışı, teknoloji, din istismarı, politik göndermeler, parti çekişmeleri mizah basınında çok sık rastlanan öğelerdir. 1950 kuşağıyla beraber karikatüre işçi-işveren sorunları, köy, sınıfsal çatışmalar ve siyasî yapılanmalar da girer. 1961 anayasasının doğurduğu özgür ortam karikatürün de gelişmesine etki etmiştir. 1980'lerdeki popüler kültür ve 1990'lardaki A.B.D'nin kültürel emperyalizmi tüm çizerlere malzeme olmuştur.

Cumhuriyet dönemi mizah yayınları günümüze kadar devam eden bir süreçtir. Bu döneme damgasını vuran yayınlar şöyle sıranalabilir: **Akbaba** (1923), **Zümrüdüanka** (1923), **Cem** (1927), **Karikatür** (1936), **Amcabey** (1942), **Boşboğaz** (1945), **Markopaşa** (1946), **Alay** (1947), **41'buçuk** (1952), **Tef** (1954), **Dolmuş** (1956), **Taş** (1958), **Zübük** (1962), **Ustura** (1968), **Gırgır**¹²⁰ (1972), **Çarşaf** (1976), **Fırt** (1976), **Limon** (1986) vb.

1969 yılı mizah ve özellikle de karikatür için önemli bir yıldır. Bu tarihte İstanbul'da Karikatürcüler Derneği kurulur. Bundan sonra mizah adına yapılanlar daha koordinelidir ve kurumsal niteliğe dönüştürülebilmektedir. Günümüzde karikatür sanatı hemen hemen her gazete ve dergide kendine yer bulmaktadır.

¹¹⁸ Dönemin mizah gazetelerinin ortalama tirajları üç-dört bin arasındadır. Oysa Markopaşa'nın her geçen sayıda artan tirajı seksen bine ulaşır. Bkz. Levent Cantek, **Markopaşa**, s.44

¹¹⁹ Karikatürde argo kültürü ve maganda kavramları için Bkz. Ayşe Öncü, "1990'ların Başındaki Maganda Karikatürleri Aracılığıyla Haftalık Mizah Dergilerinin Kültürel Alanına Girme Çabası", **Kültür Fragmanları**, Deniz Kandiyoti/Ayşe Saktanber, s.190-200

¹²⁰ "Gırgır dergisi 1979-1980 yıllarında en büyük tirajına ulaşmış ve dünyanın en çok satılan mizah dergileri arasında üst sıralarda yer almıştır." Bkz. Hakan Derman, **Türkiye'de Dergiler, Ansiklopediler**, "Mizah Dergileri ve Karikatür", s.81

3. MÜTAREKE DÖNEMİ İSTANBUL'UNA PANORAMİK BİR BAKIŞ

Mütareke kavramı Türk milletinin tarihsel belleğinde acı ve sıkıntıyla geçmiş zor günleri ifade eder. Mütareke dönemi 1918-1922 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin yaşadığı tarihî ve toplumsal bir süreçtir. Böyle buruk bir dönemin ardından büyük mücadelelerle Cumhuriyet kurulmuştur. Bu dönemde siyasal değişikliklerin yanı sıra kültürel olarak da büyük değişimler yaşanmıştır.

Mondros Ateşkesi Midilli adasının Mondros limanında gerçekleştirilir. Osmanlı Devleti'ni Bahriye Nazırı Rauf Bey, İtilaf devletlerini ise Amiral Calthorpe temsil eder.¹²¹ Mütareke'nin ardından İttihatçı liderler ülkeyi terk ederler. Bu tarihten yaklaşık bir hafta sonra da işgal başlayacaktır. İstanbul'un işgali, 13 Kasım 1918'de İtilaf devletlerinin 55 parça gemiden oluşan donanmasıyla Haydarpaşa önlerine demirlemesiyle başlar ve beş yıla yakın bir süre devam eder.¹²² “Müttefik donanması, 1918 Kasımında bir gün, yeni bir düzenin, uluslararası özgürlüğünün savunucuları sıfatıyla, muzaffer bir edayla kente girerler.”¹²³ Fakat İstanbul “akreplerin kaynaştığı bir çukurdur.”¹²⁴ Dört yıllık bu işgal dönemi Türk insanı için yokluk ve sıkıntıdan başka hiçbir şey getirmez.

İstanbul, 1918-1922 arasında işgali, ahlâki yozlaşmayı ve Modernizmin iç gıcıklayıcı yüzünü (moda, eğlence, kendine yabancılaşma) bir arada yaşamıştır. İstanbul'un işgali bir şehrin işgalinden çok bir medeniyetin işgali gibidir. Sert, haşin, âdi ve çamurlu ayaklar İstanbul'un tarih, medeniyet ve estetik kokan sokaklarında dolaşmakta Beyoğlu'nun en güzel mekânlarında ve el koyulan Türk konaklarında kadeh tokuşturmaktadır. Mütareke döneminde işgal kuvvetleri insanların en mahrem

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Sina Akşin, “Savaşın Sonu ve Bırakışma”, *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, C.1, s.69

¹²² Zafer Toprak, “Mütareke Döneminde İstanbul”, *Dünden Bugüne Cumhuriyet Ansiklopedisi*, C.6, s.19

¹²³ Stefanos Yerasimos, “Kozmopolit Bir Yapıdan Milliyetçiliğe”, *İstanbul 1914-1923*, s.19

¹²⁴ A.g.m., s.20

değerlerine umarsızca el uzatmaktadır. Bu dönem içinde okullar boşaltılmış, görkemli konaklara içindeki eşyalarla birlikte el konulmuştur. Kent sâkinleri ise gündelik yaşayışlarında gurur kırıcı pek çok davranışla karşı karşıya gelmişlerdir.¹²⁵

Bu acılı günler basın da en çok sıkıntı çektiği dönemdir. İşgal güçlerinin uyguladığı sansür âdeta bir kılıç gibi basının başında gezinmektedir. Süleyman Nazif'in gazete yazıları, Hâlide Edip'in mitingleri, Hüseyin Suat ve Mehmet Emin'in Sultanahmet'teki haykırışları, Rıza Tevfik'in gayri resmi diplomatik temasları¹²⁶, Abdülhak Hâmid'in Yahyâ Kemal'in, Faruk Nâfiz'in, Yusuf Ziyâ'nın, Nâzım Hikmet'in şiirleri ve Rûşen Eşref'in kaleme aldıkları başta olmak üzere bir çok yazı¹²⁷ Mütareke döneminin entelektüel direnişinin estetik bir biçimde sunumu olarak okunabilir. Bu yazılardan 'Kara Bir Gün'¹²⁸ özel bir yere sahiptir. Kara Bir Gün, General d' Espérey'in 8 Şubat 1919'da Fâti Sultan Mehmed'e gönderme yaparak beyaz bir atın üzerinde Galata'dan Beyoğlu'na yürüyüş yapması¹²⁹ karşısında onu alkışlayanlara karşı yazılır. S. Nazif, bu yazısından dolayı kurşuna dizilme cezası alır fakat bu ceza gerçekleştirilemez. Kara Bir Gün adlı yazıyı sansürden geçmesine göz yuman Aziz Hüdayi'yi de ölümden, dönemin Hariciye Nezareti Matbuat Müdürlüğüne getirilen Ercüment Ekrem kurtarır.¹³⁰

Müttefik işgalinin yanında İstanbul'da bir de Bolşevik ihtilalinden kaçan Rusların kültürel işgali vardı. 1917 Bolşevik İhtilalinden kaçan Beyaz Ruslar, İstanbul'un kültürel yapısını birçok alanda değişikliğe uğratmışlardı. Mütareke, karanlık bir kâbus gibi şehre çökerken diğer yanda renkli bir eğlence kültürü hızla gelişmekteydi.

¹²⁵ "Mesela sokakta eline bir tavuk almış götüren bir adamı tavuğu baş aşağı tutuyor diye birdenbire on lira para cezasına hükmeden İngiliz polisine karşı: - Efendim, bu kabahat mıdır? Yolunda bir cevap verilince, ceza yirmi liraya çıkarılıyordu." Rıza Tevfik, **Biraz da Ben Konuşayım**, (Haz: Abdullah Uçman,) s.185

¹²⁶ A.g.e., s.187

¹²⁷ Mehmet Törenek, **Türk Romanında İşgal İstanbul'u**, s.8

¹²⁸ **Hâdisât**, 9 Şubat 1919, S.63. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Şuayb Karakaş, **Süleyman Nazif**, s.100

¹²⁹ Bu üzücü olay hakkındaki anılardan biri için Bkz. Mehmet Tevfik, **II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları 2**, s.365

¹³⁰ Rahim Tarım, **Ercüment Ekrem Talu'nun Romanlarında Milli Mücadele**, (Yüksek lisans tezi) s.6

Mütareke döneminin asıl yıkıcı unsuru, işgal kuvvetleri değil, fuhuş, içki, kumar, esrar gibi unsurlardır. Eğlence anlayışı şehre bir sülük gibi yapışan Beyaz Rus akınıyla baştan ayağa değişir. Paul Dumont, “Beyaz Yıllar” adlı makalesinde, Mütareke yıllarının, Batıya bağlandığımız en önemli yıllar olduğunu söyler. “Kozmopolit yaşamın simgesi olan Beyaz Rus yılları, kenti geri dönüşü olmayan bir biçimde Batı’ya bağladı.”¹³¹

Bu yıllarda sokaklar, kadını daha yakından tanır. Fakat erkeklerin büyük burduğu kadın Türk değil, Rus’tur. Barların zevk mekânları olarak kullanılması, fahişelerin kendilerini çok ucuza satmaları ve moda gibi kavramların çığrından çıkması İstanbul’un alışık olduğu bir durum değildir.¹³² Üstelik kentteki Rus sayısı git gide artmaktadır. Bilge Crisis, **İşgal Altında İstanbul** isimli çalışmasında, 1920 Kasım’ında, Kırım’dan 135 bin sığınmacının geldiğini; böylece şehirdeki Rusların sayısı 150 bin’den yaklaşık 167 bin’e ulaştığını belirtir. Zafer Toprak ise; bu sayıyı 200 bin olarak vermektedir.¹³³

Beyaz Rus erkekleri; tarım işletmelerinde, işçi olarak çalışmakta, muhasebecilik, sekreterlik, restorasyon, lokanta işletmeciliği, şoförlük, gece kulüplerinde hizmetli olarak bulunmaktaydılar. Kadınlar ise pastanelerde garsonluk, barlarda konsomatrislik, tütün işletmelerinde işçilik, modellik, hemşirelik, terzilik gibi işlerle uğraşıyorlardı. Özellikle kumarhane, esrar satışı, kabare işletmeciliği, tombalacılık kısa sürede Rusların eline geçmişti.¹³⁴

Sarışın Rus dilberler (haraşolar) işgalin en eğlenceli zümresidir. Sarı saçlı, mavi gözlü, iri göğüslü, dolgun kalçalı, uzun boylu bu işgal zâbiteleri(!) Mütareke İstanbul’unda tahrip gücü yüksek en önemli unsurdur.

¹³¹ Paul Dumont, “Beyaz Yıllar”, **İstanbul 1914-1923**, s.177

¹³² Bu barların sayısının 1000’den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Bkz. François Georjeon, “Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında”, **İstanbul 1914-1923**, s.93

¹³³ Bilge Crisis, **İşgal Altında İstanbul**, s.52. ve Bkz. **D.B.C.A.**, C.6, s.21

¹³⁴ Zafer Toprak, “Mütareke Döneminde İstanbul”, **D.B.C.A.**, C.6, s.21

Esrar, kokain, fuhuş, tombala, at yarışları, hamam böceği yarışları İstanbul'daki sefalet ortamının görüntüleri idi.¹³⁵ Hatta Beyoğlu'nda bazı izbe yerlerde Rus kadınların güreştirildiği ve azgın bir taraftar kitlesinin olduğu biliniyordu.¹³⁶ Osmanlı Devleti'nde ahlak hiç bu dönemdeki kadar dejenere olmamıştır. Bu yıllarda fuhuş İstanbul'un beynindeki bir tümör gibidir fakat bu kanser vücudu değil ruhu sarmış, toplumsal şizofreniye yol açmış ve İstanbul ahlâken günden güne çökmüştür. Rus dilberleri, fuhuşu azgın bir sel gibi Beyoğlu'ndan tüm İstanbul'a yaymışlardır. Mütareke döneminde sefalet ile sefahat kol kola girmiş tüm İstanbul'u gezmektedir. "Rus kadınları, o zamana dek böylesi çekiciliğin herkesin gözü önünde bu kadar cömertçe sergilendiğini hiç görmemiş bir erkek milleti tarafından o kadar aranıyorlardı ki, ahlakçılığın katı kurallarına bağlı kalmaları iyice zorlaşıyordu."¹³⁷ Sodom ve Gomore yeniden diriltmişti... Ayrıca Rus kadınları Türk kadınları için modernleşme yolunda örnek teşkil ediyordu. 'Rusbaşı'¹³⁸ adı verilen saç modeli Türk modasına Rus haraşolardan armağandı. Bu değişimle Rus modası Türk yaşantısına girmiş oluyordu.

Bu eğlence kültürünün arkasında madalyonun görülmeyen yüzü vardı: Sefalet. İstanbul Mütareke Dönemi'nde yokluğu iliklerine dek yaşamıştır. Bu dönemde şeker, yağ, ekmek, odun, kömür yokluk listesinde başı çekerler. Hayat pahalılığıyla beraber iş bulmak da çok zorlaşmıştır. Rus istilasıyla beraber İstanbul'da ev bulmak neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla ev kiralari fırlamış, portatif evler yapılmaya başlanmıştır.¹³⁹ Fiyatların artmasına karşın devlet, maaşları ödeyememektedir. "1914-1918 arasında ekmeğin fiyatı 38 kat, şekerinki 65 kat artar. Savaşın son yıllarında ortalama bir memurun aylığı, günde bir kilo ekmek almaya yeter."¹⁴⁰ Gelir dağılımındaki eşitsizlik o hâle gelmiştir ki, 1918'de bir hamalın geliri bir tümgeneralin aylığına eşittir!¹⁴¹ Kış ayları çok zorlu geçmekte hayatta

¹³⁵ Paul Dumont, "Beyaz Yıllar", İstanbul 1914-1923, s.193

¹³⁶ Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul", D.B.C.A., C.6, s.22

¹³⁷ Paul Dumont, "Beyaz Yıllar", İstanbul 1914-1923, s.185

¹³⁸ Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul", D.B.C.A., C.6, s.21

¹³⁹ Konut sıkıntısını artıran bir diğer husus da İstanbul yangınlarıdır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bilge Criss, İşgal Altında, s.48

¹⁴⁰ Stefanos Yerasimos, "Kozmopolit Bir Yapıdan Milliyetçiliğe", İstanbul 1914-1923, s.18

¹⁴¹ A.g.m., s.18

kalmak gitgide güçleşmektedir. İstanbul'da elektrik ve su, sık sık kesilmektedir. Ulaşımında da kömür kıtlığı yüzünden vapur seferleri aksamaktadır.

İstanbul'daki bu olumsuz şartlar yeni bir zengin sınıf doğurur. Aşırı tüketim, gösteriş çılgınlığı, müsriflik “karaborsa, istifçilik, kamu fonlarının zimmete geçirilmesi, spekülasyon: İstanbul savaşa özgü bu felaketlerle 1915'ten itibaren tanışır ama öteki başkentlere göre daha şiddetli bir biçimde.”¹⁴²

Mütareke'de sıradan halk için temel ihtiyaç maddelerini bulmak neredeyse imkânsızken kürk manto bulmak da bu türedi zenginler için oldukça kolaydır. Bu yeni zümreyle beraber İstanbul'da içki, kumar, fuhuş da artar.

Bu acılı günler, Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkması ve kongrelerin ardından Millî Mücadeleyi başlatması, 9 Eylül 1922 günü de Türk ordusunun İzmir'e girmesiyle sona ermiştir. İstanbul'daki işgal 4 Ekim 1923'e kadar devam etmiştir. 6 Ekim günü ise, tarihe İstanbul'un kurtuluşu olarak kaydedilmiştir.

¹⁴² François Georgeon, “Gülüştün ve Gözyaşlarının Kıyısında”, İstanbul 1914-1923, s.81

1. DİKEN'İN FİZİKİ OLARAK İNCELENMESİ

Bazı kaynak ve kataloglarda Diken'in kaç sayı çıktığına ilişkin verilen bilgiler maalesef doğru değildir. **Diken**, Millî Kütüphane'nin "Sürelî Yayınlar Kataloğu"nda 64 sayı¹⁴³, "Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi"nde ise 164 sayı olarak yer almaktadır.¹⁴⁴

Diken gazetesi, 30 Ekim 1918–11 Mart 1921 tarihleri arasında haftalık ve on beş günlük olmak üzere 72 sayı çıkmış bir süreli yayındır.¹⁴⁵

Diken'in imtiyaz sahibi Sedat Simavi'dir. **Diken**'in sayfa sayısı sabit olmayıp 8 ilâ 18 sayfa arası değişen sayıları mevcuttur. Birinci sayı ile 27. sayı arası; 33 cm boyu, 23 cm eni olan **Diken**'in, 28 ilâ 64. sayıları; 27 cm boy, 18 cm en ile çıkmıştır. 65. sayıdan son sayısına dek ise; boyu 38 cm, eni ise, 29 cm olarak basılmıştır.

İlk sayısının fiyatı 5 kuruş olan **Diken**, 13. sayısı ile 64. sayısı arasında fiyatını 7,5 kuruş ile 5 kuruş arasında tutmayı başarmıştır. 71. ve 72. sayıları ise 100 para üzerinden satışa sunulmuştur.

Diken'in sayfa düzeni şöyledir: İlk sayfada, haftanın önemli olaylarını özetler biçimde çizilen bir kapak karikatürü yer alır. Bu kapak karikatürü genellikle Sedat Simavi tarafından çizilmektedir. İlk sayfanın üzerinde; gazetenin fiyatı, abonelik şartları, gazetenin numarası, idare yeri ve başlık bulunur. **Diken** kendisini, "Her on beş günde bir perşembe günleri çıkar, edebî, siyasî mizah gazetesidir." şeklinde tanıtmaktadır. İkinci ve üçüncü sayfa, "Olup Bitenler" veya "Haftanın Dedikodusu" başlığıyla günlük olayların eleştirildiği fıkralar ve hikâyelerden oluşur. Bu sayfadaki yazılar genellikle imzasız ya da takma adla yayımlanmaktadır. Dördüncü ve beşinci

¹⁴³ Sürelî yayın nr: 0405, s.54

¹⁴⁴ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayınları, C.2, s.288

¹⁴⁵ Hasan Duman, "İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Sürelî Yayınlar Kataloğu", süreli yayın nr: (0446), s.257,

sayfalarda karikatürler yer alır. Altıncı ve yedinci sayfalarda ise, şiir ve diğer türlerden oluşan yazılar bulunur. **Diken**'in bazı sayılarında, “Avrupa mizah mecmualarından”, başlığı altında, Avrupa'daki mizah yayınlarından alıntılanmış karikatüre de yer verilir. Son sayfada da reklâmlar yer alır. Reklâmlara bakıldığında en çok; diş doktoru, sinir hastalıkları uzmanı, sinema, **Diken** koleksiyonu, İnci salnâmesi, otomobil, şurup, tütün, makyaj malzemeleri, ayakkabı boyası reklamlarına rastlanır.

Diken'in bazı sayıları tarihsiz olarak çıkmış, 14. ve 15. sayıları ise aynı tarihle basılmıştır. Sayıların bazılarında dizgi hatalarına da rastlanır. Özellikle sayfa numaraları birçok sayıda karışık dizilmiştir.

Yukarıda bahsedilen formatın dışında, bazı sayılarda, ek gazetelere de yer verilmiştir. Mizahî bir yaklaşımla günlük olaylara değinen ve Millî Mücadele karşıtı gazetelerle alay edilen bu gazeteler bir veya iki sayfa olarak **Diken**'in içinde yer alır. “Küçük Gazete, Alemdar, Peyâm-ı Kabak, Karpuz Ağacı, Lahana Yaprağı, Sabah, Çirkef, Fırıldak, Tasvir-i Efkar, Hâdisat, İstiklal, İleri, Vakit” gibi isimlerle çıkan bu ek gazeteler, günlük olaylar dolayısıyla o günlerde yayımlanan gazeteler ve bu gazetelerin haberleriyle alay eder. Bu birer sayfalık gazetelerin başında “Herkes çatar, haftada bir çıkar, edepsiz, siyasî yevmi gazetedir.”¹⁴⁶ gibi alaylı ibârelere rastlanır.

Diken'deki karikatürlerin altındaki diyaloglar Türkçe ve Fransızca olmak üzere iki farklı dilde yayımlanmıştır. Buradan gazetenin yabancılar tarafından da izleniyor olduğu varsayımını çıkarabiliriz. Ayrıca tespit edebildiğimiz 13 çizer ve 19 yazarın bulunduğu gazetede, yazıların büyük kısmı takma adla veyahut imzasız olarak yayımlanmıştır.

¹⁴⁶ D.40, s.11, (29 Ocak 1920)

1.1 DİKEN'İN YAZAR KADROSU

AHMET RASİM (1865-1932)

Gazeteci, yazar ve besteci olan Ahmet Rasim, 1865'te İstanbul'da doğdu. Sofular'daki Mahalle Mektebi'nde başladığı öğrenimini sırasıyla Kırkeşme'de Tezgaççılar, Haydar'da Kuruçeşme, Sarıgözel'de Hafız Paşa mekteplerinde tamamladı. Bu arada eniştesinin konağında özel bir hocadan yazı ve Arapça dersleri aldı. 1876'da girdiği Darüşşafaka'yı 1883'te başarıyla tamamladı. Kendi özel çabasıyla Fransızca öğrendi ve biraz da okuduklarının etkisi altında ilk şiir denemeleriyle ilk yazılarını bu sırada yazmaya başladı. Okulu birincilikle bitirdikten sonra Posta ve Telgraf Nezareti'ne memur olarak girdi. Daha sonra kısa bir süre öğretmenlik yaptı.

1885'te Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı Tercüman-ı Hakikat'te yazmaya başladı, aynı zamanda Cerîde-i Havâdis'e çeviriler yaptı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonraki günlerde Hüseyin Rahmi ile Boşboğaz ile Güllabi adlı bir mizah dergisi çıkardı.

II. Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet dönemlerinde Resimli Gazete, Mektep, İrtikâ, Basiret, Tasvîr-i Efkâr, İkdâm, Sabah, Akşam, İleri, Cumhuriyet, Diken gibi gazetelerde fıkra, anı, sohbet yazıları yazdı. Eserlerinde gözlem ve araştırma önemli yer tutar. Gündelik hayatın ayrıntılarını eserlerine yansıtır. Geçimini yazdıklarıyla sağlayan Ahmet Rasim, Türkçe'yi akıcı bir üslupla kullanır.

Leyla Feride imzasını da kullanan yazarın eserlerinden bazıları, Bir Sefile'nin Evrâk-ı Metrûkesi (1891), Afife (1892), Şehir Mektupları (1912), Eşkâl-i Zaman (1918), Cidd ü Mizah (1920), Muharrir Bu Ya (1926), Romanya Mektupları (1917), Fuş-i Atik (1922) şeklinde sayılabilir.

AKA GÜNDÜZ (1885-1958)

Asıl adı Hüseyin Avni olan yazar, 1885'te Manastır'da dünyaya geldi. İlköğrenimini Serez ve Selanik'te tamamladı. Edirne ve Kuleli Askerî İdadîleri'nde okudu. Paris'te kısa bir süre hukuk ve güzel sanatlar eğitimi gördü. 31 Mart Olayı (1909) sırasında Hareket Ordusu'na katılarak geldiği İstanbul'da yazı hayatına atıldı. 7 Kasım 1958'de Ankara'da öldü.

Adının, Hüseyin Avni Paşa ile karıştırılmaması için önce Enis Avni, sonra da Aka Gündüz adını kullandı. Kullandığı imzalar ise; Aka, Ali Kemal, Muallim, Avni, Doğan, Seniha Hikmet, Serkenkebîn Efendi ve Enis Saffet şeklindedir.

Millî Edebiyat akımı içinde yer alan Aka Gündüz, edebiyat dünyasına 1901'de Mecmua-yı Edebiye'de yayımlanan bir şiiriyle girdi. Daha sonra Mâlumat, Sabah, Servet, İzmir ve Selanik, Diken gibi gazetelerde imzası görüldü. Genç Kalemler dergisinde de yazan Gündüz'ün yetmiş yakın kitabı yayımlandı. Eserlerinde estetik endişeden uzak durarak, realist ve natüralist bir çizgi benimsedi.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Dikmen Yıldızı (1928), Odun Kokusu (1928), Tank-Tango (1928), Bir Şoförün Gizli Defteri (1928), İki Süngü Arasında (1929), Üvey Ana (1933), Aşkın Temizi (1937), Zekeriya Sofrası (1938), Mezar Kazıcılar (1939), Yayla Kızı (1940), Türk Kalbi (1913), Kurbağacık (1919), Bu Toprağın Kızları (1927), Muhterem Katil (1914), Yarım Osman (1933), Bozgun (1918), Türk Duygusu (1941).

ERCÜMENT EKREM TALU (1888-1956)

İstinye doğumlu olan Ercüment Ekrem, şair ve yazar Recaizade Mahmut Ekrem'in oğludur. Galatasaray Sultanîsi'ni bitirdikten sonra bir süre hukuk eğitimi gördü. Siyasal bilimler okumak üzere Paris'e gitti. 1905'te yurda döndü ve devlet

memurluğu yaptı. Daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanlığı başkâtipliğine getirildi. Ayrıca çeşitli dönemlerde; Mülkiye Mektebi, Gazi Eğitim Enstitüsü, Hukuk Fakültesi, Polis Koleji, Galatasaray ve Notre Dame de Sion liselerinde Fransızca ve edebiyat dersleri verdi. Türkçe'den başka Farsça, Fransızca, İtalyanca, Latince, Yunanca, İngilizce, Almanca, İspanyolca ve Lehçe dillerini okur, konuşur ve yazardı. 26 Aralık 1956'da sirozdan öldü ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Yazı hayatına 1904'te "Çocuklara Mahsus Gazete"de başlayan Talu; II. Meşrutiyet'ten sonra Resimli Kitap başta olmak üzere, Tercüman-ı Hakikat ve İkdam gazetelerinde devam etti. Zeki, nüktedan, esprili bir mizaca sahipti; 1920'de Sedat Semavi'nin Diken adlı gazetesinde Viraneler ismiyle 7 sayı süren ve gazetenin kapanmasıyla son bulan bir roman yayımladı. Ayrıca Aka Gündüz'le Alay adlı bir mizah dergisi de çıkardı.

Millî Mücadele karşıtı Peyâm-ı Sabah hariç hemen hemen bütün dergi ve gazetelerde imzalı, imzasız ve takma adlarla yazan Ercüment Ekrem; Muvakkar, Ermel Talu, Çekirge, Ulat, Karga, Kertenkele, Âşık, Ek-Ta, Torik Necmi imzalarını kullandı.

Evliya-yı Cedit (1920), Gün Batarken (1920), Asriler (1922), Sabir Efendi'nin Gelini (1922), Kan ve İman (1925), Şevketmeap (1925), Zeyl-i Evliya-yı Cedit (1925), Kundakçı (1926), Çömlekoğlu ve Ailesi (1945) Teravihten Sahura (1923), Sevgiliye Masallar (1925), Kız Ali (1926), Meşhedî'nin Hikâyesi (1926), Gün Doğmayınca (1927), Güldüren Kitap (1928) Erenler (1926) Dünden Hatıralar (1945) eserlerinden bazılarıdır.

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL (1898-1973)

18 Mayıs 1898'de İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bakırköy Rüştîyesi ve Hadîka-i Meşveret İdadîsi'nde tamamladı. Tıp Fakültesi'ndeki yüksek öğrenimini bitirmeden 1922'de Kayseri'de öğretmenliğe başladı. 1917-1918'de İleri gazetesinin yazı kurulunda çalıştı. Uzun yıllar Ankara ve İstanbul okullarında edebiyat öğretmenliği yaptı.

Öğretmenlikten ayrıldıktan sonra siyasete atılarak 1946'da Demokrat Parti'den milletvekili seçildi. 1960 ihtilalinden sonra 15 ay kadar tutuklu kaldı, suçsuz bulunarak serbest bırakıldı. Son yıllarını Arnavutköy'deki evinde geçirdi. Bir vapur seyahati sırasında, 8 Kasım 1973 günü vefat etti. Mezarı Karacaahmet'tedir.

Şiir yazmaya oldukça genç yaşlarda başlayan Çamlıbel, ilk şiirlerinde daha çok Servet-i Fünuncular'ın etkisinde kaldı. 1918'den sonra Yeni Mecmua, Fağfur, Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, Büyük Mecmua, Nedim, Yarın, Diken, Süs gibi pek çok dergi ve gazetede yazdı. 1922'den sonra toplumsal konulu şiirlere yönelen Faruk Nafiz, şiirlerini hece vezniyle ve sade bir Türkçe ile yazmaya başladı.

Faruk Nafiz'in eserlerinde en çok kullandığı imzalar; Çamdeviren, Deli Ozan, Akıllı Ozan, İsmail Vecih, İğne ile Kuyu Kazan, Kalender, Tatlı Sert ve Yamak şeklinde sıralanabilir. Han Duvarları şiiri sayesinde ismini herkese duyurmuştur. Yayla Kartalı adlı oyunu 1945'te Muhsin Ertuğrul tarafından filme alınmıştır.

Çamlıbel; Şarkın Sultanları (1918), Dinle Neyden (1919), Gönülden Gönüle (1919), Çoban Çeşmesi (1926), Suda Halkalar (1929), Bir Ömür Böyle Geçti (1932), Elimle Seçtiklerim (1935), Tatlı Sert (1938), Akıncı Türküleri (1940), Heyecan ve Sükûn (1959), Zindan Duvarları (1967), Han Duvarları (1969) Canavar (1926), Akın (1932), Özyurt (1932), Kahraman (1933), Ateş (1939), Yayla Kartalı (1945), Yıldız Yağmuru (1936) gibi eserlere sahiptir.

FAZIL AHMET AYKAÇ (1884-1967)

22 Temmuz 1884'de İstanbul'da doğan yazar, Nümûne-i Terakkî Mektebi'nin İptidai kısmında ilk eğitimine başladı. Gümüşhane Rüştîyesi ve Numune-i Terakki'ye devam etti. İstanbul'a geri döndüğünde Fransız Lisesi'ne kayıt yaptırdı ve bu okulu birincilikle bitirdi. Yüksek öğrenimi için Sanayi-i Nefise'ye girdi fakat bu okulu bitiremedi. Paris'te bulunan Ecole Libre des Sciences Politiques et Morales'in kurslarına mektupla katıldı ve mezun oldu.

Eğitiminden sonra Darülmualim-i Âliye, Nefise Mektebi, Galatasaray ve İstanbul Lisesi'nde estetik, mitoloji, Fransızca, psikoloji, pedagoji ve edebiyat dersleri vermiştir. 1829'da milletvekili seçilerek meclise girmiş, kısa bir süre Şehir Tiyatrosu müdürlüğü yapmıştır. 4 Aralık 1967 tarihinde vefat etmiştir. Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

Resim ve hat sanatına ilgi duyan yazar, şiirle de ilgilenmiştir. İlk denemeleri Seyyare Dergisi'nde yayınlanmıştır. Ayrıca; Tanin, Akşam, Hilal, Demet, Diken gibi gazete ve dergilerde mizahî şiirleriyle birlikte eğitim, ruhbilim, felsefe konularında yazıları çıkmıştır.

Eleştirel ve ironik bir mizaca sahip olan Aykaç, basın, politika ve edebiyat alanında dönemin ünlü birçok ismini alaylı bir dille eleştirdi. Bu özelliği sebebiyle adı "edebiyat mâbedinin şeytanı" olarak da anıldı. Fecr-i Âti topluluğu içinde yer alan Aykaç'ın aruz ve heceyle, klasik ve yeni nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinde hicivli bir üslup bulunur.

Divançe-i Fâzıl fi-Vasf-ı Efâzıl (1911), Harmansonu (1919), Kırpıntı (1924), Terbiyeye Dair (1910), Şeytan Diyor ki (1927), İkinci Sis (1951) eserlerinden bazılarıdır.

HAFİ KADRİ ALPMAN (1908-?)

Gazeteci ve yazar olan Hafi Kadri, 3 Temmuz 1908’de doğdu. İlk öğrenimini Çanakkale’de, lise öğrenimini İstanbul’da tamamladı. Ticaret Mektebi’nde okurken gazeteciliğe başladı.

“Kaatil” adlı ilk öyküsü 23 Aralık 1926’da Son Saat gazetesinde yayımlandı. İstanbul’daki birçok gazetede yönetici, muhabir, düzeltmen, yazı işleri müdürü ve müdür yardımcısı olarak görev yaptı. Yeni Sabah gazetesinde “İyi Saatte Olsunlar”, İleri gazetesinde “Yanık Dursun” isimli romanları bölümler halinde yayımlandı. Diken adlı mizah gazetesinde de Kulak Misafiri takma adıyla yazı yazdı.

Hafi Kadri; Kulak Misafiri, Fatin ve Atmaca gibi imza ve takma adlarla fıkra, röportaj ve tiyatro eleştirileri yazdı. Ahmet Bey’in Hatıraları (1977), Portreler (1972) H. Kadri’nin eserleridir.

HALİL NİHAT BOZTEPE (1882-1949)

Maytap imzasını da kullanan hiciv şairi Halil Nihat, Trabzon Askerî Rüştîyesi ve İdadisi ile Fransız Özel Frerler Okulu mezunudur. Trabzon ve İstanbul Duyun-u Umumiye teşkilatında 25 yıldan fazla çalışarak Komiserlik Kalemî müdürlüğüne yükseldi, 1925’te lağvedilen bu kurumun borçlarını tasfiye heyetiyle Paris’e gitti. 1927-1946 yıllarında Gümüşhane ve Trabzon milletvekilliği yaptı. Son yıllarda sağlığı iyice bozulan Halil Nihat, fazla miktarda aldığı uyku ilacı sebebiyle öldü. Cebeci mezarlığında toprağa verildi.

Halil Nihat’ın yazı hayatı, İstanbul gazetelerinde yayımladığı Fransızca’dan çeviri bazı yazılar, A. Daudet’den çevirdiği üç roman ve ilk ciddi eleştirel basımlardan olan Nedim Divanı yayımı dışında hemen hemen hiciv şiirleriyle sınırlı kalmıştır. İlk hiciv şiirlerini dönemin dergi ve gazetelerinde yayımladı, daha sonra Siham-ı İlham adı altında topladı dil devriminin aşırılıkları

hakkında da uzun bir manzume olan Ağaç kasidesi'ni yayımlamıştır. H. Nihat'ın 1918-1922 yılları arasında çıkan Diken'de de şiirleri yayımlandı.

Siham-ı İlham (1921), Âyine-i Devran (1924), Mehtap (1925), Ağaç Kasidesi (1931), Nedim Divanı (1922), Taraskonlu Tartaren (1920, A. Daudet'ten çeviri) gibi eserleri vardır.

HÜSEYİN RIFAT (1878-1954)

Hüseyin Rıfat 1878 yılında İzmir'de doğdu. Hüseyin Rıfat Topuz imzasını ve Mazlum mahlasını da kullandı. İzmir Lisesi'nden ayrılarak gazeteciliğe başladı. Bir süre Hizmet gazetesinde çalıştıktan sonra İstanbul'a gitti ve Eczacılık Fakültesi'ni bitirdi. 1908'den sonra Kokorok adlı siyasî bir mizah gazetesi çıkardı. Bir süre Seyr-i Sefain Meclisi Azalığı yaptı. Son görevi Maarif Matbaası'nda memurluktu. 24 Şubat 1954 günü vefat etti.

Şiirlerini hece vezninde yazan Hüseyin Rıfat, hezel ve hicivleriyle şair Eşref'in takdirini kazanmıştır. Mevlana, Ömer Hayyam ve İranlı şairlerden çevirdiği rubailer de basılmıştır. Diken gazetesinde fıkra türünde eser vermiştir.

H. Rıfat'ın eserlerinden bazıları şunlardır: Kırık Kavalın Sesleri (1935), Dırılıklar-Zırlıklar (1939), Rubaiyat-ı Hayam ve Manzum Tercümesi (1926).

İBRAHİM ALÂETTİN GÖVSA (1889-1949)

Şair, sözlük ve biyografi yazarı Gövsa, 1889'da İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Vezneciler Şemsülmaarif Mektebi'nde, orta öğrenimini Trabzon ve Vefa İdadîleri'nde tamamladı. 1910'da İstanbul Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Trabzon İdadîsi'nde iki yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. İsviçre'de psikoloji ve pedagoji öğrenimi gördükten sonra Darülmualimîn'de öğretmenlik ve yöneticilik

yaptı. 1927’de milletvekili seçildi. 1935-1939 arasında Maarif Vekâleti’nde baş müfettişlik görevini yürüttü. 1939’da seçildiği İstanbul milletvekilliğini 1946’ya kadar sürdürdü. Cebeci Asrî Mezarlığı’nda gömülüdür.

Küçük yaşta şiire ilgi duyan şair, önceleri aruzla şiirler yazdı. Daha sonra Yeni Mecmua’da çıkan hece şiirleriyle Millî Edebiyat akımı içinde görüldü. Asıl çalışma alanı biyografi, sözlük-ansiklopedi telif ve yayıncılığı olmuştur. Genellikle A. Ulviye, Çelebi, Kıvılcım, Karınca imzalarını kullanmıştır. Karınca imzasıyla Diken’de bir Hikâyesi bulunmaktadır.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Rumeli’ye Destan-ı Harp (1912), Güft ü Gû (1913), Çocuk Şiirleri (1913), Sulh ve Harp (1922), Çanakkale İzleri (1926), Acılar (1941), Yeni Türk Lügati (1930), Talebe Lügati (1931), Meşhur Adamlar Ansiklopedisi I-IV (1933-1936), Türk Meşhurları Ansiklopedisi (1945-1946), Victor Hugo (1931), Fuzûlî (1932), Nedim (1932), Ömer Hayyam (1932), Nabî (1933), Süleyman Nazif: Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Mektupları (1933)

İBNÜRREFİK AHMET NURİ SEKİZİNCİ (1874-1935)

Oyun yazarı ve aktör olan İbnürrefik Ahmet Nuri, 1874 yılında İstanbul’da doğdu. Çeşitli devlet memurluklarında çalıştı. Son yıllarında resmi görevinin yanında 1932’de girdiği Ankara Halkevi Tiyatrosu’nda rejisör olarak çalıştı. 1908’den sonra zaman zaman sahneye çıkmış, bir süre de Darülbedayi’nin yönetim kurulunda görev yapmıştır.

Mahmut Yesari ve Reşat Nuri Güntekin’le birlikte Kelebek adında bir mizah dergisi de çıkarmış olan Ahmet Nuri, ilk tiyatro denemesi olan “Çoban Kızı” adlı komedisinin tutulması, tiyatroculukta kalması ve uyarlama oyunlar hazırlamasında etkili olmuştur. Diken’de komediler yazdı. Elliye aşkın yapıtının çoğu Fransız yazarlardan Türkçe’ye uyarlanmış olduğu vodvil ve komedi tarzında oyunlardır. Ancak uyarlanmaların çoğunda özgün yapıtı belirtmemiştir.

Darülbedayi'den ayrılan arkadaşlarıyla Kadıköy'de Yeni Tiyatro adıyla bir topluluk kurmuş, ancak bu topluluğun faaliyetleri uzun sürmemiştir. Yazar, en sevdiği oyunlarından biri olan Sekizinci'yi kendisine soyadı olarak almıştır.

Şair (1908), Hoşkadem Gebe (1909), Tecdid-i Nikah (1913), Fırsat Yoksulu-Gücü Yeten Yetene-Kadın Tertibi (1918), Dengi Dengine (1919), Hisse-i Şayra (1920), Sekizinci (1923), Sivrisinekler (1923), Ceza Kanunu (1924), Asrî Hülyalar (1924), Çürük Merdiven (1927), Sınıf Arkadaşı (1931), Nakış (1931), Şeriye Mahkemesinde (1933), Himmet'in Oğlu (1934) eserlerinden bazılarıdır.

OSMAN CEMAL KAYGILI (1890-1945)

Romancı ve öykücü olan Osman Cemal, 22 Eylül 1890 tarihinde İstanbul'da doğdu. Annesi ve babasını küçük yaşta kaybedince akrabalarının yardımıyla Eğrikapı Merkez Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Menşe-i Küttâb-ı Askeriye'den mezun oldu. Askeriye'deki çeşitli memurluklardan sonra hastalanmasından dolayı 1918'de malûlen emekli oldu.

Cumhuriyet'ten sonra geçim sıkıntısı da çektiğinden İstanbul İmam Hatip Lisesi, Çemberlitaş Ortaokulu ve Fener Rum Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Vakıf Guraba Hastanesi'nde kendisine verem ve kanser teşhisi konuldu ve başarısız bir ameliyat sonucu 9 Ocak 1945 tarihinde öldü. Eyüp sırtlarında Topraktepe Mezarlığı'na defnedildi.

Yazı hayatına 1910'da Baha Tevfik'in çıkardığı "Eşek" adlı mizah dergisinde ve bir halk gazetesi olan "Karagöz"de yayımlanan mizah yazı ve manzumeleriyle başladı. Bundan sonra ölümüne kadar belli bir yayın organına bağlı kalmaksızın birçok dergi ve gazetede, farklı türlerde yazıları yayımlandı. Bir ara tiyatroyla da uğraştı. Müzikal komediler ve halk tiyatroları için metinler yazdı; hatta bizzat sahneye de çıktı.

Osman Cemal yazılarında genellikle; O. C. Anber, Kanber, Cımbız, O. C. Kaygısız imzalarını kullandı.

Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim çizgisine bağlı kaldığı eserlerinde, İstanbul'un kenar mahallelerinde hayatları canlandırmasıyla tanındı. En ünlü eseri sayılan Çingeneler romanı, 1942'de CHP Roman Yarışması'nda derece aldı.

Eserleri; Çingeneler (1939), Aygır Fatma (1944), Bekri Mustafa (1944), Bir Kış Gecesi (1923), Çingene Kavgası (1925), Mahkemede Kaynana-Gelin Kavgası (1925), Tekin Olmayan Kedi (1925), Üfürükçü (1935) olarak sayılabilir.

ORHAN SEYFİ ORHON (1890-1972)

Hecenin beş şairinden biri olan Orhan Seyfi, 1890'da İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Çengelköy İptidâisi ile Havuzbaşı Mektebi'nde 1902'de tamamladı. Beylerbeyi Rüştüyesi'nden sonra Mercan İdadîsi'ne devam etti. 1909'da bu okulu bitirdikten sonra Tıbbiye Mektebi'ne girdi fakat devam edemedi. Bir süre sonra girdiği Hukuk Mektebi'nden 1914'te mezun oldu ve Meclis-i Mebusan Kavanin Kalemi'ne memur oldu.

Ankara'da millî hükümet kurulunca işsiz kalan şair, geçimini sağlamak için gazeteciliğe başladı. 1922'de bacanağı Yusuf Ziya Ortaç ile Akbaba dergisini çıkardı. Daha sonra sırasıyla Papağan (1924), Resimli Dünya (1924-1925), Güneş (1926-1927), Edebiyat Gazetesi (1932), Aydıbir (1938), Çınaraltı (1943-1944) adlı yayımlara imza attı. Bu dergilerin yanı sıra Milliyet, Tasvîr-i Efkâr, Ulus, Zafer, Havadis ve Son Havadis gazetelerinde de makaleler yayımladı. Çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği de yapan Orhan Seyfi 1946'da milletvekili oldu. Ölümüne kadar Son Havadis gazetesinde günlük fıkralar yazdı. 22 Ağustos 1972'de İstanbul'da öldü.

Millî Edebiyat akımını benimseyen Orhan Seyfi; daha çok halk edebiyatı nazım biçimlerinden koşma ile yazdığı şiirlerinde sade Türkçe'nin güzel örneklerini vermiştir. Şiir dışında Türk halk öykülerini romana uyarlamaya çalışmış, mizahî fıkra ve makaleler kaleme almıştır. Mizah yazılarında kullandığı Fiske imzasıyla Diken gazetesinde şiir yazdı.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Fırtına ve Kar (1916), Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi (1919), Gönülden Sesler (1922), Kervan (1964), Çocuk Adam (1941), Düğün Gecesi (1957)

ÖMER SEYFETTİN (1884-1920)

1884'te Gönen'de doğdu. Binbaşı Ömer Şevki Bey ile Fatma Hanım'ın oğludur. İlk öğrenimini Gönen'de, daha sonra Eyüp Askerî Baytar Rüştîyesi'nde tamamladı. Rüştîye'den sonra Edirne Askerî İdadîsi'ne girdi. Bu okulu bitirmeden İstanbul Harbiye Mektebi'ne geçti ve 1903'te buradan mezun oldu. Öğrenim hayatı boyunca zekâsıyla dikkat çeken Ömer Seyfettin, edebiyata karşı ayrı bir ilgi duyuyordu.

Edebiyata şiirle başlayan yazar, ilk şiirlerini Kadın ve Bağçe dergilerinde yayımladı. II. Meşrutîyet'in ilânından sonra üsteğmen rütbesiyle III. Ordu'nun Selanik'teki taburunda görevlendirildi. Daha sonra Balkanlar'da asker olarak çeşitli görevler üstlendi. Bu görevler sırasında ileride yazacağı birçok öykünün de malzemesini toplamış oldu. Bu görevin yanı sıra Selanik ve Manastır'da çıkan Kadın, Hüsn ve Şiir ve İstanbul'da çıkan Aşîyan, Zekâ, Musavver Hâle dergilerinde şiir, öykü ve yazı denemelerini yayımladı. Mütareke döneminde çıkan Diken gazetesinde fıkra, şiir ve hikâyeler yazdı.

1911'de Genç Kalemler adlı dergide Yeni Lisan adlı yazısı yayımlandı. 11 Nisan'da yayımlanan bu yazı, Millî Edebiyat akımının bildirgesi kabul edildi.

Millî Edebiyat akımının kurucularından biri kabul edilen Ömer Seyfettin, aynı zamanda kısa öykü türünün de öncülerindendir. Türk öykücülüğünün duayenlerinden olan yazarın kısa ömrüne birçok eser ve olay sığmıştır. 22 Şubat 1920'de hastalanıp "Nevralji" teşhisiyle kaldırıldığı Haydarpaşa Hastanesi'nde 36 yaşındayken öldü.

Ömer Seyfettin, eserlerinde sade bir dil anlayışını benimsedi. Öykülerinde realist bir tavır izleyen Ömer Seyfettin'in eserlerinin konusunu tarihî olaylar, çocukluk ve askerlik anıları ve gözlemleri oluşturur. Ömer Seyfettin'in öykü tekniğinde Guy de Maupassant'ın etkisi vardır. Öykü ile birlikte fıkra, makale, sohbet yazısı ve şiir de yazmıştır. Eserlerinde Ayas, Camsâp, C. Nazmi, C. Nizamî, Ç. Kemal, F.Nezihî, Feridun Perviz, Kâf-ı Farsi, Kaygusuz, M. Enver, M. Enver Perviz, Ömer, Perviz, Süheyl Feridun, Şit, Tahran, Tekin imzalarını, Sin, Ayın.Sin rumuzlarını da kullanmıştır.

Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür (1910), Yüksek Ökçeler (1926), Gizli Mabet (1926), Bahar ve Kelebekler (1927), Beyaz Lâle (1938), İlk Düşen Ak (1938), Ashâb-ı Kehfimiz (1918), Harem (1918), Efruz Bey (1919) eserlerinden bazılarıdır.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889-1956)

25 Kasım 1889'da İstanbul'da doğdu. Roman, öykü ve oyun yazarı olarak tanınır. Askerî doktor Nuri Bey ile Lütfiye Hanım'ın oğludur. İlk öğrenimine Çanakkale'de başladı. İptidâî'yi bitirdikten sonra bir buçuk yıl kadar idadîye devam etti. Bir süre İzmir'deki Frerler Okulu'nda öğrenim gördükten sonra Edebiyat Fakültesi'ne girdi ve bu okulu 1912'de bitirdi.

Bursa ve İstanbul'da öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 1927'de atandığı Maarif Müfettişliği görevini milletvekili seçildiği 1939'a kadar sürdürdü. Bir dönem Çanakkale milletvekilliği de yaptı. 1954'te yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Yakalandığı akciğer kanserinden dolayı 7 Aralık 1956'da tedavi gördüğü Londra'da öldü.

Edebiyat hayatına Diken neşriyatından çıkan (1918) Eski Ahbap adlı hikâyeye başladı. Daha sonra Zaman gazetesinde tiyatro eleştirileri yayımladı. Şair, Nedim, Temâşâ, Büyük Mecmua, İnci gibi dergilerde ve Dersaâdet gazetesinde takma adlarla uyarılama ve telif oyunlar tefrika etti, öyküler yayımladı. Eserlerinde tarihsel, toplumsal ve siyasal olayların Türk insanı ve toplumu üzerindeki etkilerini anlattı. Kullandığı günlük konuşma dili ile geniş bir halk kitlesine hitap etti. Çalığışu (1922) romanıyla edebiyat dünyasında isim yaptı. Eserlerinde genellikle orta sınıftan insanların hayatlarını işledi. Eserlerinde Ağustosböceği, Ateşböceği, Cemil Nimet, Hayrettin Rüştü, Mehmet Ferit, Sermet Ferit, Mizah Yazarı, Re-Nun, Yıldızböceği imzalarını kullandı.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Çalığışu (1922), Dudaktan Kalbe (1923), Gizli El (1924), Damga (1924), Akşam Güneşi (1926), Yeşil Gece (1928), Acımak (1928), Yaprak Dökümü (1930), Kızılıcık Dalları (1932), Eski Hastalık (1938), Ateş Gecesi (1942), Miskinler Tekkesi (1946), Harabelerin Çiçeği (1953), Kavak Yelleri (1961), Kan Davası (1962), Eski Ahbap (1923), Sönmüş Yıldızlar (1923), Tanrı Misafiri (1927), Leyla ile Mecnun (1928), Gazeteci Düşmanı (1924), Hülleci (1935), Tanrı Dağı Ziyafeti (1971)

RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI (1869-1949)

Hoca Mehmet Tevfik Efendi ile köle bir Çerkez kızı olan Münire Hanım'ın oğlu olan, nâm-ı diğer "Feylesof Rıza"; 7 Ocak 1869'da Cısr-i Mustafa Paşa'da (bugün Svilengrad/Bulgaristan) dünyaya geldi. Şair ve yazar olan Rıza Tevfik, öğrenimine 1876'da Sion mektebinde başladı. Bir süre Galatasaray Sultanîsi'nde okudu. 1887'de girdiği Mülkiye Mektebi'nin üçüncü sınıfındayken okuldan uzaklaştırıldı. 1891'de Tıbbiye Mektebi'ne kaydoldu. Olaylarla dolu bir öğrencilik

hayatından sonra 1899'da buradan mezun oldu ve Karantina İdaresi'nde çalışmaya başladı.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Edirne Mebusu seçildi. 1818'de Tevfik Paşa kabinesinde maarif nazırı olan Rıza Tevfik, aynı zamanda Darülfünun'da ders vermeye başladı. Damat Ferit Paşa kabinesinde Şûra-yı Devlet Reisliği görevinde bulundu. Sevr Antlaşması'nı imzalayan heyette yer alması nedeniyle yapılan aleyte nümayişler üzerine Darülfünun'dan istifa etti. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması üzerine Kasım 1922'de memleketi terk etmeyi uygun buldu. Daha sonra Yüzellilikler listesine alındı. Emir Abdullah'ın daveti üzerine Ürdün'e gitti. Orada on yıldan fazla çeşitli görevlerde bulundu. İstanbul'a, Yüzellilikler'i affeden kanunun yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra, 1943'te döndü.

1940'ta günlük çıkan Yeni Sabah gazetesinde yayımlamaya başladığı edebiyat, felsefe ve estetik makalelerine bu tarihten sonra devam etmişse de eski ilgiyi göremedi. 1949 yılının son aylarında zatürre nedeniyle Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne kaldırıldı. 29 Aralık 1949'da hayata gözlerini yumdu ve 1950 yılının ilk günü Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Rıza Tevfik, şair olarak asıl ününü 1913'ten sonra yayımladığı divan, koşma ve nefes tarzındaki şiirleriyle yapmıştır. Küçük yaştan itibaren halk kültürü içinde yetişen şair, sanatçı kişiliğiyle gelenekten ustaca yararlanmış ve bu konuda kaleme aldığı yazılarıyla da şiir estetiğini gelenek içinde sağlam bir zemine oturtmuştur. Oldukça zengin bir felsefe birikimine sahip olan şair, bu alanda da çeşitli makale ve kitaplara imza atmıştır.

Şairin Serâb-ı Ömrüm adlı şiir kitabı M. Fikri Matbaası tarafından 1934'te basılmış, daha sonra İstanbul'da 1949'da ikinci baskısını yapmıştır. 1993'te Abdullah Uçman tarafından yayıma hazırlanan anı kitabı, "Biraz da Ben Konuşayım" yayımlanmıştır. Diğer eserleri ise; Les Textes Houroufis (1909), Felsefe Dersleri (1914), Mufassal Kamus-ı Felsefe (1916/1920), Abdülhak Hâmit ve Mülâhazât-ı Felsefesi (1918), Mabadettabiyyat Derslerine Ait Vesaik (1919), Mabadettabiyyat

Dersleri (1920), Estetik (1920), Rubaiyât-ı Ömer Hayyam (1922), Ömer Hayyam ve Rubaileri (1945), Tevfik Fikret: Hayatı, Sanatı, Şahsiyeti (1945) şeklinde sıralanabilir. Ayrıca, R. Tevfik'in , Abdullah Uçman tarafından tasnif edilen birçok makalesi de yayına hazırlanmıştır.

RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN (1892-1959)

Gazeteci ve yazar Ruşen Eşref, 1892'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanîsi'nden sonra Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ni 1914'te bitirdi. İstanbul'da çeşitli okullarda Türkçe, edebiyat ve Fransızca öğretmenliği yaptı.

1914'ten başlayarak Vakit gazetesinde dönemin tanınmış edebiyatçılarıyla yaptığı röportaj tarzındaki konuşmalarla geniş bir çevrede adı duyuldu. Çeşitli gazetelerde çalıştıktan sonra 1923'te Afyon milletvekili olarak meclise girdi. 1933'te Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliğine ve sonrasında yurtdışında elçiliklere atandı. 1952'de emekli oldu. Rumelihisarı Mezarlığı'nda gömülüdür.

İlk yazılarını Servet-i Fünun'da yayımlayan yazar; öyküden düzyazı ve şiire, denemeden anıya kadar çeşitli türlerde eserler verdi. Türk edebiyatı tarihinde daha çok röportajlarıyla ünlüdür. 1918'de Yeni Mecmua'nın Çanakkale özel sayısında "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat" adlı röportajıyla Atatürk'ü ilk kez Türk kamuoyuna tanıtmıştır. Diken'de deneme ve fıkra türünde yazılar yazdı.

Eserlerinden bazıları; Diyorlar ki (1918), Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat (1930), Atatürk'ün Hastalığı: Prof. Dr. Nihat Reşat Belger'le Mülâkat (1959), Çanakkale'de Savaşanlar Dediler ki (1960) Geçmiş Günler (1919), Tevfik Fikret: Hayatına Dair Hatıralar (1919), Ayrılıklar (1923), Atatürk, Tarih ve Dil Kurumları (1954), Atatürk'ü Özleyiş: Hatıralar (1957), Galatasaray ve Futbol (1957)'dur.

SEDAT SÜLEYMAN SİMAVÎ (1898-1953)

1898'de İstanbul'da doğdu. Bir süre Saint Joseph Fransız Lisesi'nde okusa da Galatasaray Sultanîsi'ni bitirdi. Öğrencilik yıllarında çizmeye başladığı karikatürleri Kehkeşan, Zekâ, Eşek, Köylü gibi dergilerde yayımlandı.

1916'da Hande adlı bir mizah dergisi çıkardı. Türk sinemasının ilk konulu filmleri sayılan Pençe (1917), Casus (1917 ve Alemdar Vakası'nı (1918) yönetti. 30 Ekim 1918'de Diken adlı mizah gazetesini çıkarmaya başladı. Aynı zamanda İnci adlı magazin dergisini yayımladı. 1923-1929 yılları arasında çıkardığı haftalık Resimli Gazete yüksek bir tiraj yakaladı. Sedat Simavî'nin basın alanındaki en önemli girişimi 1 Mayıs 1948'de çıkarmaya başladığı Hürriyet gazetesidir.

Gazetecilik ve karikatürün yanında edebiyatla da ilgilendi. Naşide Refik, Hüsamettin Ali, A. Cevdet, M. Reşit, Faik Remzi, A. Şekip, Rüştü, Abdullah Sıtkı, Rasim Servet, Çileli, Fuat Refik, Güteryüz, Hanım imzalarını da kullanmıştır. Gazeteciler Cemiyeti'nin kurucularından ve 1946-1949 arasında ilk başkanı olan yazar, 11 Aralık 1953'te İstanbul'da öldü. Ailesi 1977'de Sedat Simavî Vakfı'nı kurdu. Bu vakıf tarafından her yıl yedi dalda verilen ödüllerden biri de edebiyat ödülüdür.

Yeni Zenginler karikatür albümü (1918), Kadınlar Sanatı karikatür albümü (1920), Hürriyet Apartmanı (1940), Düşenin Dostları (1940), Ceza (1941) Fuji-Yama (1934) gibi eserleri bulunmaktadır.

SELAHATTİN ENİS ATABEYOĞLU (1892-1942)

Roman ve öykü yazarı olan Selahattin Enis, 1892 yılında Antalya'da doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yarıda bırakarak orduya katıldı. Savaştan sonra Ayan Meclisi katipliğinde, Deniz Yolları'nda müfettişlik, yazı işleri şefliği görevlerinde

bulundu. Resmi görevinin yanı sıra Tanin, İleri, İkdam, Vakit, Son Saat, Cumhuriyet, son Posta gibi gazetelerde düzeltmenlik, yazarlık, yazı işleri müdürlüğü yaptı. 11 Haziran 1942 günü zatürreeden öldü ve İstanbul'da Feriköy Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Selahattin Enis, edebiyat yaşamına Rübap dergisinde çıkan yazılarıyla başladı (1912). Daha sonra düzyazıları ve öyküleri, Şair, Fağfur, Nedim, Şebap, Düşünce dergilerinde çıktı. Mütareke döneminde Kaplan adlı edebiyat dergisi çıkardı. Diken'de bir fıkrası yayımlandı. 1928'den sonra edebiyat yaşamından uzaklaşan Selahattin Enis'in "Orta Malı" (Son Saat, 1925-26), "Ayarı Bozuklar" (Son Saat, 1926), "Endam Aynası" (Son Saat, 1927), "Mahalle" (Vakit) adlı romanları tefrika halinde kalmıştır.

Eserleri: Neriman (1912), Zaniyeler (1923), Sara (1923), Cehennem Yolcuları (1926), Bataklık Çiçeği (1924)'dir.

YUSUF ZİYA ORTAÇ (1895-1967)

1895 yılında İstanbul'da doğan gazeteci, şair ve yazar Yusuf Ziya; ortaöğrenimini Vefa İdadisi ve Alyans İzzailit Okulu'nda tamamladıktan sonra dışardan sınava girerek Darülfünun Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. Bu bölümü 1915'te bitiren Ortaç; İzmit, Galatasaray ve Mercan Sultanîleri ile İstanbul'daki yabancı özel okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Mütareke yıllarında (12 Aralık 1918-20 Mart 1919) 15 sayılı "Şair" adlı bir dergi çıkardı. 1922'de Orhan Seyfi ile Akbaba dergisini yayımlamaya başladı. 1946'da CHP'den Ordu milletvekili seçildi.

Ziya Gökalp'in yönlendirmesi sonucu hece ölçüsüyle yazdığı şiirleriyle edebiyat çevrelerinde kısa zamanda adını duyuran şair; Türk Yurdu, Servet-i Fünûn, Büyük Mecmua ve İnci gibi dönemin önde gelen dergilerinde ve kendi çıkardığı dergilerde edebiyat ve sanatla ilgili yazılar da yazdı. Mizahî şiirlerini ise Sedat

Simavi'nin çıkardığı Diken gazetesinde yayımlandı. Ayrıca Akşam, Alemdar, Zaman, Temâşâ ve Türk Yurdu dergilerinde tiyatro eleştirileri de yazmış olan Yusuf Ziya; anılarıyla da döneme ışık tuttu. Beş Hececiler'in ünlü şairi, 11 Mart 1967'de İstanbul'da öldü.

Arif Ünlü, Çimdik, İzci, Kamber, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa, Yakupoğlu Işık imzalarını da kullanan Ortaç'ın eserlerinden Binnaz, 1919'da Ahmet Fehim tarafından filme alınmıştır.

Akından Akına (1916), Aşıklar Yolu (1919), Yanardağ (1928), Bir Servi Gölgesi (1938), Bir Rüzgar Esti (1962), Göç (1943), Binnaz (1919), Nâme (1919), Kördüğüm (1920), Nikahta Keramet (1923), Ocak (1943), Sarı Çizmeli Mehmet Ağa (1956), Gün Doğmadan (1960), Portreler (1960), Bizim Yokuş (1966), Göz Ucuyla Avrupa (1958), Halk Edebiyatı Antolojisi (1933), Edebiyat Bakaloryası (1933), Nedim Divanı (1933), Ahmet Haşim: Hayatı ve Eserleri (1937), Faruk Nafiz: Hayatı ve Eserleri (1937), Dağların Havası (1923), Şen Kitap (1919), Kürkçü Dükkanı (1931), eserlerinden bazılarıdır.

1.2. KARİKATÜRİSTLER

AHMET (?-?)

Hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Edindiğimiz bilgilere göre Diken dışında karikatürüne rastlanmamıştır. Genellikle ünlü kişilerin karikatürlerini çizmiştir. Portreleri genellikle profildir.

BASRİ (?-?)

Hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Diken, Karagöz ve Alay adlı mizah yayımlarında karikatürler çizdi. Karikatürlerini güçlü bir akademik çizgi becerisi üzerine kurmuştur. Ele aldığı konuları ana çizgileriyle öne çıkartır. Kent sorunları ve politika gibi konuları işlemiştir.

CEMAL NADİR GÜLER (1902-1947)

1902'de Bursa'da doğan Cemal Nadir; ilköğrenimini Bursa'da, orta öğrenimini Bilecik'te tamamladı. Bir süre babasının yanında makinist çıraklığı yaptı. Bursa'nın düşman işgalinden sonra çeşitli ilkokullarda resim öğretmenliği yaptı.

İlk karikatürünü Diken'de (1919) yayımladı. Daha sonra Âyîne (1921), Zümrüdüanka (1923), Akbaba (1922) dergilerinde de karikatürleri yayımlandı. 1926'da İstanbul'a geldi. Tabelacılık ve karikatürcülükle geçimini sağlamaya çalıştı. Yeni Dünya adlı çocuk dergisinde ilk çizgi roman denemelerini yayımladı. Bir süre Bursa'ya geri dönen Cemal Nadir, 1928'de tekrar İstanbul'a yerleşti. Günlük karikatür ve "Amcabey" adlı bant karikatür çalışması tutulunca büyük bir ün kazandı. Hayatının sonuna kadar Cumhuriyet gazetesinde çalıştı.

Cemal Nadir Diken'deki ilk çizimlerinden sonra çizgileri kuvvetlendirmeye başlar. Savaşın ve Lozan'ın ardındaki gerçekleri göstermeye çalışan Cemal Nadir, iç çatışmaları da çizer. Karikatürü, gerçekçi resim çizgisinden kurtarır. Türkiye'deki modern karikatürün Cemil Cem'den sonra gelen en büyük temsilcisidir.

Cemal Nadir'in Başlıca Eserleri: Karikatür Albümü: Amcabey'e Göre (1932), Karikatür Albümü (1933), Ünlü Adam Portreleri (1933), Harp Zenginleri (1945), Siyasî Karikatürler Albümü (1946), Amcabey Albümü (1946)'dür.

İZZET ZİYA TURNAGİL (1880-1934)

Ressam ve karikatürist olan İzzet Ziya 1880'de İstanbul'da doğdu. Trablusgarp'ta Fransız Koleji'nde okudu. İstanbul'a dönen Turnagil, 1897'de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. Öğrenimini birincilikle tamamlayıp Paris'te incelemeler yaptı. İstanbul'a gelince saray ressamlığını da üstlendi.

İlk karikatürünü Kalem ve Kartal'da 1908'de yayımladı. Mütareke döneminde Diken'de, Kurtuluş Savaşı sırasında da Güleryüz'de karikatürler çizdi. Cumhuriyet döneminde resim çalışmalarına ağırlık verdi.

Karikatürlerinde savaşın getirdiği sıkıntılar ve tedirginlik işlenmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: III. Selim, Plaj Hayatı, Denizin Dostları, Denize Hayranlık, Kumsal Üzerinde, (Resim) ve Saray Hatıraları (Anı)'dır.

M(İM) SAFA (?-?)

Hayatı hakkında fazla bilginiz yoktur. 1918-1920 yılları arasında çıkan Diken'de karikatürlerine rastlanmaktadır. Çizdiği karikatürlerde resimsellik ön plandadır. M. Safa; aşk, geçim sıkıntısı, yeni zenginler, ekonomi gibi konuları işlemiştir.

MAHMUT ESAT YESARİ (1895-1945)

Romancı ve oyun yazarı olan Yesarî, 1895'te İstanbul'da doğdu. İlk karikatürünü 15 yaşındayken Gıdık adlı mizah dergisinde M. Esat imzasıyla yayımladı. I. Dünya Savaşı yıllarında Sanayî-i Nefise Mektebi'ne girdi. Savaşta yedek subay olarak Çanakkale'ye gönderildi.

Diken gazetesinde yayımladığı karikatürlerle basın hayatına atıldı (1919). Reşat Nuri ile Kelebek adlı dergiyi çıkardı. Çeşitli dergilerde öyküleri yayımlandı. “Antika Tablo, Asrî Hülyalar, Turna” gibi uyarılama ve telif oyunları ile tanındı. 1927’de yayımladığı Çulluk adlı romanıyla yaygın bir üne kavuştu.

Eserlerinde mizahî bir üslûpla Batılılaşma anlayışını sorguladı. Yapıtlarında yer yer öne çıkan duygusallık nedeniyle eleştirilenler tarafından gerçekçi olduğu kadar naif bir yazar olarak nitelendirilmiştir.

Başlıca eserleri şunlardır: Çoban Yıldızı (1925), Çulluk (1927), Pervin Abla (1927), Kırlangıçlar (1930), Yakacık Mektupları (1938), Karga ile Tilki (1928), Sürtük (1937).

MEHMET İZZETTİN (?-?)

Hayatı hakkında bilgi yoktur. İlk karikatürleri **Diken**’de (1918-1920) yayımlandı. Daha sonra Ayine (1921-1923), Aydede (1922), Güleryüz (1921-1923) ve Akbaba’da (1922) çalışmalarını sürdürdü. Bir karikatürü de Alay’da (1920) basılmıştır.

Diken ve Akbaba’da; kent eleştirisi, politika, kadın, kadın erkek ilişkileri, değişen değer yargıları gibi konuları işlemiştir. Çalıştığı dergilerde sıradan bir çizer olarak yer almıştır. Ünlü kişilerin portrelerini çizmiştir.

NURULLAH CEMAL BERK (1906-1982)

İstanbul’da 1906’da doğdu. İlköğrenimini Heybeliada’da, ortaöğrenimi Galatasaray Lisesi’nde tamamladı. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde okudu. İlk karikatürleri **Diken**’de (1918-1920) çıktı. Daha sonra Alay’da (1920) çizimleri yayımlandı.

Paris'te eğitimine devam ettikten sonra İstanbul'a 1928'de döndü ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'ni kurdu. Suut Kemal Yetkin'le beraber UNESCO'ya bağlı Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Türkiye Komitesi'ni kurdu ve konferanslar verdi.

Karikatürlerinde İstanbul'da ulaşım, tramvay sorunları, belediye sorunları, kira sorunu, pahalılık, sanat, politika gibi konuları işledi. Modern Sanat (1932), Türk Heykeltıraşları (1937), Türkiye'de Resim ve Heykel (1957) gibi eserleri bulunmaktadır.

N(UN) KAF (?-?)

Hayatı hakkında bilgimiz yoktur. Bilindiği kadarıyla Diken'in dışında karikatürü yoktur. Karikatür ile resim çizgisini bir arada kullanmıştır.

RAMİZ GÖKÇE (1910-1953)

1910 yılında İstanbul'da doğdu. Eğitimini, İstanbul'da tamamladı. İlk karikatürlerini 1918'de Şeytan adlı mizah dergisinde yayımladı. Çok sayıda dergi ve gazeteye karikatür yolladı. Diken (1918-1919), Tasvir-i Efkâr (1920), Büyük Mecmua (1919), Terbiye ve Tedris, Yeni Eğlence gibi dergilerde karikatürler çizdi. Kitap ve dergi kapakları da yapmıştır.

İstanbul'daki hayatı, karikatürlerine aktarmıştır. Tombul Teyze ile Sıska Dayı ve Çömez tiplmesi çok tutulan tiplmeleridir. Türk karikatürüne damgasını vurmuş çizerlerdendir.

Ramiz Karikatür Albümü (1937), Bu Harbin Karikatür Albümü 1-2, (1944-1945), Kadınlar Albümü (1945), Tombul Teyze Albümü (1946), Yeni Zengin

Albümü (1946) isimli albümleri vardır. Yarım Asırlık (1936) adlı bir karikatür sergisi de açmıştır.

SEDAT NURİ İLERİ (1888-1943)

1888'de Sakız'da dünyaya gelmiştir. Orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Belçika'ya gitti. Oradan İstanbul'a karikatür yollamaya başladı. Gemloux Yüksek Ziraat Mühendisliği Mektebi'nden 1911'de mezun oldu. İstanbul'a dönünce Hazine-i Hassa'da Müfettişlik yapmaya başladı. Bu sırada basın karikatürleri yaptı. Bir süre İstanbul radyosunda çalıştı. Fransa'da öldü.

Karikatüre gençlik yıllarında başlamıştır. Okul yıllarında karikatürler çizmiştir. Belçika'da okurken kuzeni Ali Dino ile mizah dergisi olan La Barbe'ı (Sakal) (1911) çıkardı ve ödüller aldı.

Mütareke ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, Diken ve Âti'de emperyalist güçlere karşı karikatürler çizdi. Savaşın yol açtığı duygusallıkları karikatürlerinde işledi. Çizimlerinde ayrıntıları sevmeyen incelikli ve yalın bir tarzı vardı. Modern Türk karikatürünün öncülerinden biridir. Toplumsal sorunlar, politika, kadın-erkek ilişkileri gibi konuları işlemiştir.

Kişisel karma sergiler açmış olan Sedat Nuri için, resim de en az karikatür kadar önemlidir. Beynelmilel Karikatür Sergisi (1932), Yüzüncü yıl Türk Karikatür Sergisi (1970) gibi sergileri ünlüdür.

ULVİ KAZIM (?-?)

Hayatı hakkında bilgi yoktur. Diken (1918-1920), Deccal (1919), Alay (1920) ve Anadolu'da Kalem'de (1921) karikatürleri yayımlandı. Kuva-yi Milliyecilere katılmak üzere Anadolu'ya geçti.

Diken’de karikatürleriyle ustalığını kanıtlamıştır. İnce bir karikatür çizgisine sahip olan Ulvi Kazım’ın ayrıntılara inen betimlemeci bir tarzı vardır. Politika, kent sorunları ve ünlü portreleri çizmiştir.

1.1. Takma Adlar ve Rumuzlar.

Aşağıda **Diken**’in yazar ve karikatürist kadrosu verilmiştir. Bilindiği üzere yazar ve çizerlerin bir kısmı; politik baskılar, ekonomik kaygılar ve statülerinin gereği olarak kendi isimleriyle eserler/metinler kaleme almamışlar, takma isimler ve rumuzlarla ürün vermişlerdir. **Diken**’de yazan ve çizen birçok kişi de yukarıda bahsedilen sebepler ve bunlara ek olarak Mütareke sansürü sebebiyle kendi adlarını kullanamamışlardır. Aşağıdaki liste, kendi ismiyle yazı ve karikatür kaleme almış kişilerin aynı zamanda kullandıkları takma adlar ve rumuzlarla beraber sıralanmasından oluşmaktadır.

Edebî metinlerle bilimsel ilişki içerisinde bulunanların hatırlaması gereken ince bir nokta bulunmaktadır. 1918 yılında çıkmaya başlayan bir mizah yayınının yazar kadrosunu tam olarak tespit etmek dönemin şartlarının olumsuzluğu sebebiyle oldukça güçtür. Bu listede oluşturulan isimlerin yayındaki köşeli parantezler ancak akademik bir tahminin uzantıdır ve iddialı olanların yanında herkesin bildiği takma isim ve rumuzlar da yer almaktadır. Yazar ve karikatüristler için, **Takma Ad – Soyadı - Rumuz – Dizinleri**¹⁴⁷, **Mahlaslar Takma Adlar Tapşirmalar ve Lakaplar**¹⁴⁸, **Tanzimat’tan Bugüne Türk Edebiyatında Takma Adlar,**

¹⁴⁷ Gündüz Artan, **Takma Ad – Soyadı - Rumuz – Dizinleri,**

¹⁴⁸ Mehmet Semih, **Mahlaslar Takma Adlar Tapşirmalar ve Lakaplar**

Mahlaslar, Rumuzlar Dizini¹⁴⁹, Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü¹⁵⁰ adlı çalışmalar kaynak olarak kullanılmıştır.

Yazarlar:

1. أ. س.
2. أ. Merd
3. أ. ی.
4. ع. أ. ر. م. (?)
5. ع. ص. (?)
6. Ahmet Rasim
7. Aka Gündüz [Ali Kemal, Aka,]
8. Âşık Coşkun (?)
9. ب. م. (?)
10. Beylerbeyi (?)
11. Burhanettin Ali (?)
12. Büyükbaba (?)
13. ج. أ. (?)
14. ج. د. (?)
15. Cleman Dotel (?)
16. Cinci Hoca (?)
17. Deccal (?)
18. Dehr-i Kadim (?)
19. Derbeder (?)
20. Deryadil (?)
21. Diken Okuyanlardan Biri (?)
- 22.ERCÜMENT EKREM (TALU) [Kertenkele, Karga, Aşık]

¹⁴⁹ Selahattin Özpalabıyıklar, **Tanzimat'tan Bugüne Türk Edebiyatında Takma Adlar, Mahlaslar, Rumuzlar Dizini**

¹⁵⁰ Turgut Çeviker, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü (3 cilt)**

23. Faruk Nafiz (Çamlıbel)
24. Fassal (?)
25. Fazıl Ahmet (Aykaç)
26. Hafi Kadri (Alpman) [Kulak Misafiri]
27. Halil Nihat (Boztepe)
28. Hicâi Dede (?)
29. خ . ر . (?)
30. Hüseyin Rıfat (?)
31. Isırgan (?)
32. İbrahim Alâeddin (Gövsâ) [Karınca]
33. İbret (?)
34. İbnürrefik Ahmet Nuri (Sekizinci)
35. İğne (?)
36. ق . ق . (?)
37. Kâşif (?)
38. Kaplan (?)
39. Kurt (?)
40. Mehmet Rasim (?)
41. Osman Cemal (Kaygılı)
42. Orhan Seyfi (Orhon) [Fiske]
43. Ömer Seyfettin [Camsâb, ع . س , Şit, س , Kaygusuz, Tekin, ع , ج , ع]
44. Reşat Nuri (Güntekin) [Hayrettin Rüştü, Yıldız, ر . ن .]
45. Rıza Tevfik (Bölükbaşı)
46. Ruşen Eşref (Ünaydın)
47. س . ع . (?)
48. ص . ض . (?)
49. ص . أ . (?)
50. Sedat Süleyman (Simavi) [Diken, Yıldız, Abdullah Cevdet, س . س .]
51. Selahattin Enis (Atabeyoğlu)
52. Süleyman Cahit (?)

53. Şeyh Kırî el-Mantarî (?)
54. ت.حسن (?)
55. Tahir Nadi (?)
56. Timurtaş (?)
57. ی.ك.ح.ح (?)
58. Yusuf Ziya (Ortaç) [Çimdik, Kalender]
59. Ziya Muhyittin (?)

Karikatüristler:

1. Ahmet
2. Basri
3. Cemal Nadir (Güler)
4. İzzet Ziya (Turnagil)
5. M. Safa
6. Mahmut Yesari
7. Mehmet İzzettin
8. Nurullah Cemal (Berk)
9. N. Kaf
10. Ramiz (Gökçe)
11. Sedat Nuri (İleri)
12. Sedat Süleyman (Simavi)
13. Ulvi Kazım

1.4. Diken'in Yayın Cetveli

<u>SAYI</u>	<u>RÛMÎ</u>	<u>MİLÂDÎ</u>
1.	13 Teşrinievvel 1334 Perşembe	30/10/1918 Çarşamba
2.	14 Teşrinisâni 1334 Perşembe	14/11/1918 Perşembe
3.	28 Kânunuevvel 1334	28/12/1918 Cumartesi
4.	Tarihsiz	
5. N.F	1 Kânunusani 1919	01/01/1919 Çarşamba
6.	9 Kânunusani 1919	09/01/1919 Perşembe
7.	23 Kânunusani 1919	23/01/1919 Perşembe
8.	6 Şubat 1919	06/02/1919 Perşembe
9.	20 Şubat 1919 Perşembe	20/02/1919 Perşembe
10.	2 Mart 1919 Perşembe	02/03/1919 Pazar
11.	20 Mart 1919 Perşembe	20/03/1919 Perşembe
12.	Tarihsiz	
13.	17 Nisan 1335 Perşembe ¹⁵¹	17 /04/ 1919 Perşembe
14.	17 Nisan 1335 Perşembe	17 /04/ 1919 Perşembe
15.	Tarihsiz	
16.	Tarihsiz	
17.	26 Haziran 1335	26/06/1919 Perşembe
18.	Tarihsiz	
19.	Tarihsiz	
20.	Tarihsiz	
21.	21 Ağustos 1335	21/08/1919 Perşembe
22.	3 Eylül 1335	03/09/1919 Çarşamba
23.	18 Eylül 1335	18/09/1919 Perşembe

¹⁵¹ 13 ve 14. sayılar aynı tarihte çıkmıştır. 14. sayının daha ileriki bir tarihte çıktığı muhtemel olup baskı sırasında bir önceki sayının kalıbının değiştirilmeyi unutulduğu muhtemeldir.

24. N.F	2 Teşrinievvel 1335	02/10/1919 Perşembe
25.	9 Teşrinievvel 1335	09/10/1919 Perşembe
26.	16 Teşrinievvel 1335	16/10/1919 Perşembe
27.	23 Teşrinievvel 1335	23/10/1919 Perşembe
28.	30 Teşrinievvel 1335	30/10/1919 Perşembe
29.	6 Teşrinisâni 1335	06/11/1919 Perşembe
30.	13 Teşrinisâni 1335	13/11/1919 Perşembe
31.	20 Teşrinisâni 1335	20/11/1919 Perşembe
32.	27 Teşrinisâni 1335	27/11/1919 Perşembe
33.	4 Kânunuevvel 1335	04/12/1919 Perşembe
34.	11 Kânunuevvel 1335	11/12/1919 Perşembe
35.	18 Kânunuevvel 1335	18/12/1919 Perşembe
36.	25 Kânunuevvel 1335	25/12/1919 Perşembe
37.	2 Kânunusani 1335	02/01/1920 Cuma
38.	15 Kânunusani 1335	15/01/1920 Perşembe
39.	22 Kânunusani 1335	22/01/1920 Perşembe
40.	29 Kânunusani 1335	29/01/1920 Perşembe
41.	5 Şubat 1336	05/02/1920 Perşembe
42. N.F	Tarihsiz	
43.	19 Şubat 1336	19/02/1920 Perşembe
44.	25 Şubat 1336	25/02/1920 Çarşamba
45.	3 Mart 1336	03/03/1920 Çarşamba
46.	11 Mart 1336	11/03/1920 Perşembe
47. N.F.	1 Nisan	01/04/1920 Perşembe
48.	8 Nisan	08/04/1920 Perşembe
49.	15 Nisan	15/04/1920 Perşembe
50.	Tarihsiz	
51.	28 Nisan	28/04/1920 Çarşamba
52.	6 Mayıs 1336	06/05/1920 Perşembe
53.	13 Mayıs 1336	13/05/1920 Perşembe
54.	20 Mayıs 1336	20/05/1920 Perşembe
55.	27 Mayıs 1336	27/05/1920 Perşembe

56.	3 Haziran 1336	03/06/1920 Perşembe
57.	19 Haziran 1336	19/06/1920 Cumartesi
58.	24 Haziran 1336 Perşembe	24/06/1920 Perşembe
59.	1 Temmuz 1336	01/07/1920 Perşembe
60.	17 Ağustos 1336	17/08/1920 Salı
61.	25 Ağustos 1336	25/08/1920 Çarşamba
62.	5 Eylül 1336	05/09/1920 Pazar
63.	16 Teşrinisâni 1336	16/11/1920 Salı
64.	Tarihsiz	
65.	17 Kânun-i Evvel 1336 Cuma	17/12/1920 Cuma
66.	24 Kânun-i Evvel 1336 Cuma	24/12/1920 Cuma
67.	30 Kânun-i Evvel 1336	30/12/1920 Perşembe
68.	2 Kânunusani 1337	02/01/1921 Pazar
69.	14 Kânunusani 1337 Cuma	14/01/1921 Cuma
70.	24 Kânunusani 1337 Pazartesi	24/01/1921 Pazartesi
71.	2 Mart 1337 Çarşamba	02/03/1921 Çarşamba
72.	11 Mart 1337 Cuma	11/03/1921 Cuma

2. DİKEN'DEKİ YAZILARIN İNCELENMESİ

1. Fıkralar

Diken mizah gazetesindeki yazıların çoğunluğunu fıkralar oluşturmaktadır. **Diken**'in bir mizah yayını olduğu göz önüne alındığında niçin fıkra türüne başvurulduğu anlaşılabilir. Gazetelerde günlük olayların anlatımı için kullanılan fıkra; nükte, gülme, düşündürme gibi öğeleri içinde barındırması sebebiyle mizahî anlatım için en uygun türlerden biridir. Aynı zamanda sansürün keskin bıçağından kurtulabilecek esneklik de fıkroda mevcuttur.¹⁵²

Diken'de toplam 216 fıkra yer almaktadır. Bunlardan 154 tanesi imzasız yayımlanmıştır. Daha çok gazetenin ikinci ve üçüncü sayfalarında yer alan bu imzasız yazıların gazeteyi çıkaran Sedat Simavi'ye ait olduğu düşünülebilir. Muzaffer Gökman, Sedat Simavi ve eserleri üzerine yaptığı çalışmasında, Sedat Simavi'nin bu dönemde birçok yazıyı imzasız yazdığını belirtmektedir.¹⁵³ Yazıların imzasız çıkmasının diğer bir sebebi ise Mütareke dönemindeki siyasî baskılar ve sansürdür. O dönemde birçok dergi ve gazetede takma adla yazılmış yazılara rastlanır. **Diken**'in kadrosundaki önemli isimlerden biri olan Ömer Seyfettin, 16 fıkrasından 12 tanesini Camsâb takma adıyla kaleme almış, 4 tanesini ise kendi ismiyle yazmıştır.

Diken'de dönemin toplumsal, siyasî olayları bu fıkralarda mizah yoluyla eleştirilmiştir. Yine, uydurulmuş bir isim veya kurgulanmış bir kahraman etrafında gündemdeki konular tartışmaya açılır ve yaşanan olumsuzluklarla alay edilir. Örneğin, 'Hacı Hâfız Akif Efendi' bunlardan biridir. *Millî Hars Meselesi*¹⁵⁴ isimli

¹⁵² Bkz. L.Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, s.110

¹⁵³ Muzaffer Gökman, *Sedat Simavi, Hayatı ve Eserleri*, s.56

¹⁵⁴ D.21, s.3 (21 Ağustos 1919)

yazıda, iki kişi vapurda millî harsın ne demek olduğunu tartışmaktadırlar. Kendi aralarında bir sonuca varamazlar ve orada bulunan Hacı Hâfız Akif Efendi'ye danışır. Akif Efendi'nin cevabı İttihat Terakki ve Hürriyet İtilaf yönetimlerini görmüş biri olarak ilginçtir: "Milletin anasını bellemek!"

Fıkraları konularına göre sınıflandırdığımızda en çok işlenen konuların; seçimler, milletvekili adayları, moda, kadın, ulaşım araçları, konut sorunları, ekonomik sorunlar, karaborsa ve tefecilik, hizmetçi anlayışı ve evlilik üzerine olduğu görülür.

Diken'de 1920 seçimleri öncesi milletvekili adayları etrafında birçok yazı kaleme alınır. *İntihabat Hazırlıkları*¹⁵⁵ adlı yazıda milletvekili adaylarının keyfinin yerinde olduğu boy boy fotoğraflarının gazetelerde yayınlandığı fakat milletin açlıktan kırıldığı anlatılmaktadır. Yine **Diken**'in sayfalarında *Eski Bir Mebusun Hatıraları*¹⁵⁶ adı altında eleştirel bir yazı dizisi de yayımlanmıştır.

İstanbul'un ulaşım sorunları da **Diken**'de sık sık gündeme taşınır. Özellikle tramvay kazaları, vapurların kalabalığı, otomobil merakı, yazı ve karikatürlerde dile getirilip alay edilen unsurlardır. **Diken**'in 33. sayısında yer alan bir fıkrada, tramvaylar ile vapurların yarışa girdiği anlatılır.¹⁵⁷ Fakat bu yarış hızla ilgili değildir. Yarışın konusu, hangi aracın daha çok insan taşıyacağıdır. "Şirket, bir kırık tekneye binlerce kişi dolduruyor. İçeride bir çivi çakacak yer kalmıyor!" denilirken "Tramvayda ise o kadar adam var ki dışarıdan bakan elbise askılarının hareket ettiğini sanacak" şeklinde yorum yapılmaktadır. Bu yarışmadan bir sonuç alınamayınca iki işletme yeni bir yarışmaya girerler: "Kim daha fazla adam telef edecek!" Yazıdan anlaşıldığı kadarıyla şirketler, insanlara hizmette değil âdeta eziyette yarışmakta bu esnada olan yine millete olmaktadır. İlk hafta, tramvay seyir halinde 84 aracı parçalamış, vapurlar da bir o kadar adamı iskeleye yanaşırken öldürmüştür.

¹⁵⁵ D.28, s.2, (30 Ekim 1919)

¹⁵⁶ D.28, s.6, (30 Ekim 1919), D.32, s.10, (27 Kasım 1919), D.33, s.10, (4 Aralık 1919), D.38, s.10, (15 Ocak 1920), D.40, s.10. (29 Ocak 1920) sayılarda

¹⁵⁷ *Tramvay ve Vapur Müsabakaları*, D.33, s.4 (4 Aralık 1919)

*Nakliye Buhranına Karşı*¹⁵⁸ adlı yazıda ise İstanbul'un tramvaylarının çok kalabalık olmasının ötesinde çok yavaş olduğundan da bahsedilir. Hatta, abartılarak bir kaplumbağanın bile tramvaydan daha hızlı gidebileceği söylenir. Yazıdaki diyalogda konuşan iki kişiden biri, diğerine; kaplumbağaların lokomotif olarak kullanılmasını önerir. *Tramvaylar*¹⁵⁹, *Tramvaylar ve Vapurulara Dair*¹⁶⁰ isimli yazılar bu konuyla ilgili göze çarpan diğer önemli yazılardır.

Fıkralarda değinilen konulardan biri de konut problemidir. İstanbul'da Mütareke döneminde kiralar çok yükselmiş, ev bulmak imkânsız hale gelmiştir. Buna bir de yakacak sıkıntısı eklenince günlük yaşamı sürdürülebilmek iyice zorlaşmıştır. Mütareke dönemindeki konut problemini bazı insanlar "takma ev"¹⁶¹ adı verilen portatif evlerle aşmaya çalışırlar. Ancak, bu evler, sağlam olmayıp duvarları "soğan zarı"¹⁶² gibi incedir. Kışın tüm soğuğunu içeriye ilettiği için bu evlerde barınmak çok güçtür. Yine bu konuyla ilgili olarak, *Vidalı Evler Arasında*¹⁶³, *Ev Kiraları*¹⁶⁴ gibi yazılar dikkate değerdir.

Bu konuların dışında yüksek vergiler, hizmetçi sorunları, tutuklamalar, tüccarlar, siyaset, geçim sıkıntısı, kadın-erkek ilişkileri, karaborsacılar da fıkralara konu edilmiştir.

2. Şiirler

Diken'de fıkralardan sonra en çok kullanılan türlerin başında şiir gelir. Yayımlanan 118 şiire bakıldığında, bu şiirlerin büyük bir kısmının edebî kaygı

¹⁵⁸ D.36, s.6, (25 Aralık 1919)

¹⁵⁹ D.29, s.4, (06 Kasım 1919)

¹⁶⁰ D.32, s.4, (27 Kasım 1919)

¹⁶¹ Takma evler, Türkiye'de ilk portatif ev uygulamasının belgesi sayılabilir. Bkz. Turgut Çeviker, **Karikatür Üzerine Yazılar**, s.170

¹⁶² *Takma Evler Etrafında*, D.50, s.2, (tarihsiz)

¹⁶³ D.54, s.2, (20 Mayıs 1920)

¹⁶⁴ D.57, s.3, (19 Haziran 1920) *Kalender* (Yusuf Ziya)

taşımadığı, daha çok sosyal eleştiri maksadıyla oluşturulan, hezel türü şiirler olduğu görülür. Bu şiirlerin büyük kısmını Çimdik takma adıyla Yusuf Ziya Ortaç yazmıştır.

Yusuf Ziya Ortaç, şiirlerinin çoğunu ikili karşılaştırmalar üzerine kurar. *Dünkü Esnaflar-Bugünkü Esnaflar*¹⁶⁵, *Dünkü Hanımlar-Bugünkü Hanımlar*¹⁶⁶, *Eski Kış-Yeni Kış*¹⁶⁷, *Sesli Para-Sessiz Para*¹⁶⁸ şiirleri bu tarz şiirlerdir. Bunun dışındaki şiirleri, İstanbul'daki sosyal hayatı tasvir eden şiirlerdir. Kadın, takma evler, milletvekilleri, İttihat ve Terakki liderleri, esnaflar, tutuklamalar, İstanbul'da Ramazan ayı gibi konularda da şiirler yazan Yusuf Ziya, mizahı, şiirlerinde bir silah gibi kullanmıştır. Enver Paşa, Cemal Paşa, İsmail Hakkı Paşa¹⁶⁹ adlı manzumelerinde bu üç siyasîyi eleştirmekten geri durmaz.

Diken'in birinci sayısında yer alan *Harp Zengini*¹⁷⁰ adlı şiirde, Yusuf Ziya, savaş öncesi ekonomik olarak durumu kötü olan ve yaramazlığından dolayı da okuldan atılan bir çocuğun savaş sonrası birden bire altın takılara sahip olduğunu ve lüks restoranlarda yemek yediğini anlatan bir şiir yazar. Onun altında ise, *Harp Fakiri*¹⁷¹ adlı şiirde dürüst bir memurun parası olmadığı için çektiği zorluklar anlatılır.

Diken'de siyaset, savaş ve açlık hemen hemen her yazarın kullandığı temalardır. İnsanlar savaş sebebiyle yiyecek sıkıntısı çekerken savaş fırsatçıları her istediklerini elde edebilmektedirler. Rıza Tevfik'in, "Fikret'in Necip Ruhuna" adlı şiirinden esinlenilerek kaleme alınmış "Velinimete Dehâletnâme" adlı şiirde, Fazıl Ahmet, toplum için önemli bir sorun haline gelen yiyecek sıkıntısını mizahî olarak dile getirir.¹⁷²

¹⁶⁵ D.15, s.7, (tarihsiz), (Yusuf Ziya)

¹⁶⁶ D.1, s.3, (30 Ekim 1918), (Yusuf Ziya)

¹⁶⁷ D.37, s.10, (2 Ocak 1920), (Yusuf Ziya)

¹⁶⁸ D.4, s.3, (tarihsiz), (Yusuf Ziya)

¹⁶⁹ D.2, s.3, (14 Kasım 1918), (Yusuf Ziya)

¹⁷⁰ D.1, s.3, (30 Ekim 1918), (Yusuf Ziya)

¹⁷¹ D.1, s.3, (30 Ekim 1918), (Yusuf Ziya)

¹⁷² D.2, s.2, (14 Kasım 1918), (Fâzıl Ahmet). Rıza Tevfik'in şiiri için Bkz. **Rıza Tevfik**, (Haz: Abdullah Uçman), s.66

Velinimete Dehâletnâme

*“Dediler ki ıssız kalan türbende
Vahşi güller açmış! Görmeğe geldim.”*

Rıza Tevfik

Dediler ki şimdi yürek dağlayan
Nafile yorulur hem aç kalırmış;
Fakat huzurunda bir el bağlayan
Hem gaz bulabilir hem yağ alırmış!

Şu sebeple sana olup da bende
Deryâ-yı cûduna dalmaya geldim.
Yani dağıtılan erzaktan ben de
Ölmeyecek kadar almaya geldim.

Avutuldumsa da hoş yalanlarla
Akına gitmedim boş planlarla
Ve bugün bir sürü aç kalanlarla
Sözleşip kapını çalmaya geldim!

İşler iyileşti ama gitgide
Ne un bulabildim ne de bir pide
Binaenaleyh ben devlethanede
Birkaç ay misafir kalmaya geldim!

Fazıl Ahmet Aykaç, Aka Gündüz, Halil Nihad, **Diken**'de hezel türünde manzumelerini yayınlamış diğer isimlerdir.

3. Hikâyeler

Diken'deki türlerin önemli bir kısmını da hikâyeler oluşturmaktadır. **Diken**'de toplam 88 hikâye yer almaktadır. Hikâye türünün başını, 17 hikâyeye şimdilik kime ait olduğunu tespit edemediğimiz Deryâdil (?) adlı kişi çekmektedir. Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin ve Ercüment Ekrem Talu diğer önemli hikâyecilerdir. 10 hikâye de imzasız yayımlanmıştır.

Mizahî üslupla kaleme alınan bu hikâyeler, harp zenginleri-harp fakirleri, vurguncular, kadın-erkek ilişkileri, konut sıkıntısı ve kira sorunları, ulaşım, açlık gibi sosyal hayatla ilgili konuları işlerler.

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde Mütareke İstanbul'undaki savaş vurguncularını eleştirir.¹⁷³ Aka Gündüz, "*İskarpinden Yuvarlanan Harp Zengini*"¹⁷⁴ isimli hikâyesinde, savaş döneminde haksız kazanç elde eden türedi zenginlerle şöyle alay eder:

Hikâyede, anlatıcı, bir kalabalık görür ve sebebini yoldaki bir adama sorar. Adam, bu kalabalığın bir cenazeye ait olduğunu ve bir kadının öldüğünü söyler. Anlatıcı bunun normal bir şey olduğunu düşünür ama bunca kalabalığın toplanmasının bir sebebi olmalıdır. Anlatıcı daha da meraklanarak sorar. "Ölenin kim olduğunu biliyor musun? Önemli biri olsa gerek." Yoldaki adam: "merdivenden yuvarlanan bir kadın" cevabını verir ve olayın ilginç tarafını da iyice meraklanmış olan anlatıcıya anlatmaya başlar: "Bu ölen kadın, savaş öncesi fakir biri olarak hayatını sürdürüyormuş. Daha sonra savaş başlayınca karı koca haksız kazanç elde edip zengin olmuşlar. Yeni yaşama ayak uydurmak için kadın, yemiş, içmiş, lüks giyinmiş. Sonradan görme bu zengin kadın birgün dışarı çıkarken zenginlik alâmeti olan yüksek topuklu ayakkabılarını giymiş. Kapının önünde ayağı mermere takılınca da apartmanın üst katından aşağıya kadar yuvarlanmış ve..."

¹⁷³ Ayrıca Bkz. Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı*, s.380

¹⁷⁴ D.28, s.4, (30 Kasım 1919), (Aka Gündüz)

Aka Gündüz ve **Diken**, böylece yeni zenginlerin yaşamları eleştirmiş ve fakir İstanbul halkının sözcüsü olmuştur.

Hikâyelerde kullanılan konulardan biri de hırsızlardır. İstanbul'daki otorite boşluğundan faydalanan haydutlar, gece yarısı sokaklarda yol kesip insanların parasını, malını gasp etmektedirler. Bu durum, hem yazılara hem de karikatürlere konu olmaktadır. *Karmanyolacılar*¹⁷⁵ isimli hikâyede, adamın birini gece yarısı yolda soyup soğana çevirmişlerdir. Fakat adam polise gitmek istemez. Çünkü, o bir kalpazandır ve çalınan paralar sahtedir. Bu tür ahlakî çöküntüler **Diken**'de sık sık dile getirilerek eleştirilir.

Hikâyelerde göze çarpan bir diğer husus ise kadın-erkek ilişkilerinde “aldatma” olgusudur. Kadınların konu edildiği bu hikâyelerin bazılarında erotik motiflere bile rastlanır.¹⁷⁶

*Tazminat*¹⁷⁷ adlı hikâyede şöyle bir olay anlatılır. Bir yazıhaneye paldır küldür giren bir adam koltukta oturan görevliye “tazminat istiyorum” diye bağıarak çıkışı. Görevli eliyle koltuğu işaret ederek oturmasını söyler ve problemini anlatmasını ister. İçeri giren genç adam olayı anlatır. “Geçen gün bir araba benim bulunduğum eve çarpmıştı. Siz o arabanın sigorta acentesiymişsiniz.” Görevli, durumu kavradığını sanarak: “Evet! Geçen gün evin sahibesi olan Rum kadınla konuştum ve 100 lira ödeyerek zararı karşıladım.” der. İçeri giren adam zararın evden kaynaklanmadığını, zararın kendisiyle ilgili olduğunu söyler. Sigorta müdürü, konuyu tam anlayamaz ve şikâyetçi olan kişiden olayı ayrıntısıyla anlatmasını ister. Şikâyetçi adam: “Ben kazanın olduğu gün, o evin tepesindeki odada bir bayanla oturuyordum. Tam o sırada otomobil eve çarptı. Yanımdaki kız korkup bayıldı. Evde bir curcuna koptu. Şoför de endişe edip içeri girdi. Bu arada evdekiler paniğe kapılıp doktor çağırmışlar. Eve doktor geldi. Fakat gelen doktor benim kayınbiraderim çıktı. İşi anlamış tabii. Muayene bitince eve gitmiş ve karıma durumu

¹⁷⁵ D.41, s.14, (5 Şubat 1920), (Cim rumuzuyla Ömer Seyfettin)

¹⁷⁶ “*Kadın Hastalığı*”, D.5, s.12, (1 Ocak 1919), (Le Bontiyer) ve “*Aşk ve Yürek*”, D.42, s.7, (tarİhsiz), (İmzasız) bu tarzda kaleme alınmışlardır.

¹⁷⁷ D.17, s.2, (26 Haziran 1919), (Kaf. Kaf)

anlatmış. Karım, akşam beni eve almadı ve sabah olunca da eşyalarımı dışarı attı. Benim karımın ayarında bir kadın 15 bin civârı eder. Tazminatı bundan dolayı istiyorum.” Konuşmanın sonunda şikâyetçi adam metresinden bahsedince, kadının isminin Leyla ve hem tazminat için gelen adamı hem de acente sahibini aynı anda idare eden biri olduğu ortaya çıkar.

4. Komediler

Diken'in yayımladığı türler arasında, 8 komedi yer almaktadır. Bunlardan; *Pire*¹⁷⁸, *Kadınlık*¹⁷⁹ ve *Hırsız ile Arsız*¹⁸⁰ İbnürrefik Ahmet Nuri'ye aittir. Diğer komediler ise *Gazeteciye Dayak Ziyafeti*¹⁸¹, *Kırmızı Pabuçlar*¹⁸², *Bahar Hastalığı*,¹⁸³ *Sahiden Oynanmış Bir Komedi*¹⁸⁴ ve *Doğruluk* 'tur¹⁸⁵.

Komediler incelendiğinde, büyük çoğunluğun, kadın-erkek ilişkileri ve eşini aldatan kadın üzerine kurgulanan farslar olduğu görülür.

Hırsız ile Arsız komedisinde, bir hırsız, arkadaşıyla beraber bir konağı soymaya kalkar. Biri dışarıda gözcülük yapacak, eğer dışarıdan gelen olursa ıslık öttürecek, diğeri ise, konağın hanımının mücevherlerini çalacaktır. İşler iki kafadarın beklediği gibi gitmez. İçerideki hırsız, odada gezinirken bir ses duyar ve saklanmak için yatağın altına girer. İçeriye genç ve güzel kadın ile âşığı girerler. Kadın ve âşığı odanın içinde cilveleşirlerken dışarıdan bir ıslık sesi işitilir. Odanın kapısı açılır ve içeriye hizmetçi kadın girerek “Hanımım! Beyefendi yanında birtakım adamlarla buraya geliyor!” der. Kadın ve sevgilisi, telaşa kapılırlar. Kadın, yakalanmamak için sevgilisini camdan dışarı kaçıtır. Ve eline bir kitap alarak yatağa uzanır. Konağın

¹⁷⁸ D.1, s.6 (30 Ekim1918), ve D.2, s.6 (14 Kasım 1918), (İbnürrefik Ahmet Nuri)

¹⁷⁹ D.5, s.5 (1 Ocak 1919), (İbnürrefik Ahmet Nuri)

¹⁸⁰ D.29 s.12, (6 Kasım 1919), D.30 s.6, (13 Kasım 1919), D.31 s.10, (20 Kasım 1919), (İbnürrefik Ahmet Nuri)

¹⁸¹ D.66, s.3, (24 Aralık 1920), Kalender (Yusuf Ziya)

¹⁸² D.69, s.2, (14 Ocak 1921), Kalender (Yusuf Ziya)

¹⁸³ D.66, s.2, (24 Aralık 1920), (İmzasız)

¹⁸⁴ D.3, s.2, (28 Aralık 1918), (İmzasız)

¹⁸⁵ D.1, s.6, (9 Ocak 1919), (Sin rumuzuyla Ömer Seyfettin)

sahibi olan adam içeri bir hışımla girer ve kadına: “Çabuk söyle beni kiminle aldatıyorsun? Seni bir süredir takip ediyordum ve biraz önce de içeri bir adam aldığını gördüm.” diyerek kadına çıkışır. Kadın son derece kendinden emin bir şekilde bağırıp çağırmaya ve iftiraya uğradığını söylemeye başlar. Beyefendi, yanında getirdiği adama dönerek: “Komiser bey, arama yapınız lütfen. Karım beni aldatıyor.” Kadın, şirretleşerek sesini daha yükseltir ve kocasından bu iddiayı kanıtlamasını ister. Ev, aranmaya başlar. Komiser, yatağın altına bakınca evi soymak için gelen ve yatağın altında saklanan hırsız görür. Hırsız yatağın altından odanın ortasına çıkartılır. Kadın, kocası, komiser ve hırsız şaşkındır. Hırsız olayı anlatır ve soygun planından dolayı özür dilerse de kadının kocası bu hikâyeye inanmaz. “Bırak yalan atmayı, ne hırsız, düpedüz karımla beraberdiniz.” diye hırsız tartaklar. Adam en son dayanamayıp olayı anlatır ve sonunda “Ben hırsız olabilirim ama arsız olamam. Kapıdan girdiğim yerden camdan çıkacağıma, camdan girdiğim yerden kapıdan çıkarım.” der.

Yine, *Pire, Kadınlık ve Bahar Hastalığı* adlı yazılarda, baharın gelmesiyle cinsel arzuların uyanışı ve aldatma olaylarının artışı işlenir.

Gazeteciye Dayak Ziyafeti, basın hayatına yeni girmiş birinin komik durumunu anlatırken *Kırmızı Pabuçlar* adlı komedi ise uyanıklık yapayım derken ayağındaki ayakkabıları çaldıran bir adamın düştüğü gülünç durum anlatır.

5. Romanlar

Diken mizah gazetesinde iki roman tefrika edilmiştir. Bu romanların ikisi de tamamlanamayıp yarım kalmıştır. Bunlardan ilki Ercüment Ekrem’in *Viraneler*¹⁸⁶

¹⁸⁶ D.64 s.13, (tarihsiz), D.65 s.2, (17 Aralık 1920), D.66 s.7, (24 Aralık 1920), D.67 s.3, (30 Aralık 1920), D.68 s.6, (02 Ocak 1921), D.69 s.6, (14 Ocak 1921), D.70 s.6, (24 Ocak 1921), (Ercüment Ekrem), *Viraneler* aynı zamanda *Dersaadet* gazetesinin (1336) 114-127. sayıları arasında da yayımlanmıştır.

adlı romanıdır. Ercüment Ekrem tarafından yedi sayıda tefrika edilmiştir. Diğeri ise, Osman Cemal'in yazdığı ve iki sayı süren *Bir Zirzopla Tanıştım*¹⁸⁷ adını taşır.

Viraneler romanı tamamlanmamasına rağmen, toplumdaki çürümüşlüğü eleştiren bir eser izlenimini bırakır.

Elimizdeki yedi tefrikadan anlaşıldığı kadarıyla romanın konusu şöyledir: Ahmet adında bir genç, annesiyle beraber yıkık dökük bir evde yaşamaktadır. Ahmet'in babası, Ahmet ve annesini küçük yaşta terk eden Cehdi Paşa isimli zengin biridir. Cehdi Paşa, Ahmet'in annesini yaşadığı konakta hizmetçi olarak çalıştırmış ve kullandıktan sonra da evden atmıştır.

Ahmetlerin evinin yanında ise komşuları Bahtiyar Hanım ile genç ve güzel kızı Makbule yaşamaktadır. Makbule'nin babası ayyaşın tekidir. Kızını ve karısını her gün döver. Ahmet, Makbule'ye karşı bir duygusal yakınlık hissetmesine rağmen romanın tefrikasının sonlandığı ana kadar bu sevgisini açıklayamamıştır. Ahmet'in annesi, oğluna, babasının zengin bir konak sahibi olduğunu ve kendisini çalıştırdıktan sonra nikâhına aldığını daha sonra da evden kovduğunu anlatmıştır. Ahmet babasına karşı büyük bir kin beslemektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Bahtiyar Hanım ölür. Makbule'nin ayyaş babası para kazanmak için Makbule'yi Çarşamba¹⁸⁸ semtindeki bir konağa hizmetçi olarak satar. Bunu haber alan Ahmet çok sinirlenir ve bir gece Makbule'nin babasını elleriyle boğarak öldürür. Ahmet'in hayatı bu andan itibaren çok değişir.

Balat civarında işe giren Ahmet, Balıkpazarı'nda küfecilik yaparak hayatını kazanmaya çalışır. Bir gün zengin bir adam ona mal taşır. Adamın evine geldiklerinde Ahmet'e yüklü miktarda bahşış verir. Konuşma esnasında Ahmet, adamın isminin Cehdi Paşa olduğunu öğrenince çok şaşırır. Ve tüm cesaretini toplayarak adama oğlu olduğunu söyler. Cehdi Paşa oralı bile olmayıp Ahmet'e bir avuç para fırlatır ve konaktan kovar. Ahmet, konaktan parayı almadan çıkar gider.

¹⁸⁷ D.71, s.3, (02 Mart 1921), D.72, s.3, (11 Mart 1921), (Osman Cemal)

¹⁸⁸ İstanbul'un Fatih ilçesi civarında bir yer ismi.

Ahmet'in hayatı gitgide bozulmakta ve düzensizleşmektedir. Son zamanlarda içki ve esrara da başlamıştır. Kısacası “câni olmak için kendisinde insanlıktan ne kaldıysa yok etmeğe çalışır.”

Romanın tefrikası burada son bulmaktadır. Fakat yayımlandığı kadarıyla, Ercüment Ekrem'in Ahmet'i o yıllarda çok sık rastlanan ezilmiş, fakir insanlara yardım eden, hayatını bunu üzerine kuran bir kahraman olarak tasarlandığını düşünebiliriz. Ahlakî değerlerini yitirmiş, kendisine çıkar sağlamaktan başka düşüncesi olmayan paşa tipini ise, Ercüment Ekrem diğer romanlarında da kullanmıştır.¹⁸⁹

Osman Cemal Kaygılı'nın yazmaya başladığı roman, *Viraneler*'e göre daha kısadır. İki tefrikadan oluşan *Bir Zirzopla Tanıştım* şöyle başlar: Romanın baş kahramanı olduğunu düşündüğümüz kişi kar fırtınasının olduğu bir gece Balat'tan Şişli'ye doğru gitmektedir. Hiçbir taşıt olmadığı için yaya olarak karlara bata çıka yol almaktadır. Gece ilerlemiş, karanlık bastırmıştır. Kurtların şehre inmesinden ve parçalanmaktan korkan kahraman adımlarını daha da hızlandırır. İyice yorulduğu bir sırada yavaşlar ve arkasından gelen bir sese kulak verir. Çok korkan kahraman koşup oradan kaçmak ister. Fakat kar yolları kapadığı için yürümek neredeyse imkânsızdır. Tam bu sırada karşısına ansızın iri yarı dev gibi bir adam çıkar. “Yüzü esmer ve çirkin, gözleri otomobil farı” gibidir.

İri yarı adam, kahramana nereye gittiği ile ilgili sorular sorar ve daha sonra kartopu oynamak istediğini anlatır. Bu soğuk ve karlı havada oyun olacak şey değildir. Ama bu iri kıyım adama da hayır demek kahramanın işine gelmez. “Ya bu adam deliyse ve beni burada boğazlarsa” diye düşünür. Mecburen adamın isteklerini yerine getirir. Kartopundan canı sıkılan iri yarı herif, buzda kaymaya başlar. Daha sonra da kahraman istemese bile zorla kardan adam yaparlarken roman son bulur.

¹⁸⁹ Kopuk (1922), Kundakçı (1926), Geniş bilgi için Bkz. Rahim Tarım, **Ercüment Ekrem Talu'nun Romanlarında Millî Mücadele**, (Yüksek lisans tezi), s.141

6. Çeviriler

Diken'de yabancı dillerden çevrilmiş iki yazı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Fazıl Ahmet Aykaç'ın adı verilmeyen sadece "Hollandalı bir seyyahın" aktardığını ifade ettiği, dört sayı devam etmiş olan *Yevmiye Defteri*'dir.¹⁹⁰

Fazıl Ahmet, *Yevmiye Defteri*'nin başında İstanbul'da bulunan Hollandalı bir seyyahın iki kitabı bulunduğunu ve bunlardan birinin *Yevmiye Defteri*, diğerinin ise *Defter-i Kebir* olduğunu yazar. Ancak, Fazıl Ahmet sadece *Yevmiye Defteri*'ni yayınlamak için izin alabildiğini ve bunu *Diken* okurları için yayınlayacağını söyler. Bu dört yazıda, İstanbul hakkında birçok tespit bulunmaktadır. Fazıl Ahmet, daha sonra aynı isimde *Zümrüdüanka* adlı mizah dergisinde günlük olayları mizahî dille değerlendirdiği bir dizi yazı yayımlar.¹⁹¹

Siyaset, eğitim, sosyal hayat hakkındaki tespitlerin ayrıntılı olması ve tarihsel arka planlarının bulunması, bu metinlerin gerçekten oryantalist bir seyyaha mı ait olduğu, yoksa Fazıl Ahmet'in mi eleştiri için kurguladığı sorusunu akla getirmektedir. İlk metin şöyle başlar: "İstanbul'a geledi çok olmadı ama bir türlü bu memleketi anlayacağımı zannetmiyorum. Siyaseti, havasına mı tesir ediyor, yoksa havası mı siyasetine (etki) yapıyor ayırmak kâbil değil. Lodos başlıyor, poyraz kadar sert; meşrutiyet var diyorlar, mutlakiyetten daha şiddetli! Güneş varsa yağmura alâmet, hürriyet var derlerse serbestî kalmadığına delil!"¹⁹²

1917 yılının temmuz ve ağustos aylarında alınmış notlara dayanan metinde, meclisle, Alman komutanların tavrıyla, Birinci Dünya Savaşı'yla, Enver Paşa, ve İsmail Hakkı Paşa'yla, salgınlarla, eğitimle, ülkedeki açlıkla, sağlıkla ilgili tespitler ve yorumlar yapılmıştır.

¹⁹⁰ "*Yevmiye Defteri*", D.9 s.10, (20 Şubat 1919), D.10 s.3, (2 Mart 1919), D.11 s.3, (20 Mart 1919), D.12 s.3, (tarihsiz), (Fazıl Ahmet)

¹⁹¹ *Zümrüdüanka*, (22 Ocak 1923 – 11 Kasım 1924), Bkz. Ali Şükrü Çoruk, *Fazıl Ahmet Aykaç-Hayati ve Eserleri*, (Doktora tezi), s. 44

¹⁹² D.9, s.3, (20 Şubat 1919)

İkincisi ise Fransızca'dan çevrildiği söylenen ve ikili konuşmalara dayanan *Kunduralar*¹⁹³ adlı küçük bir metindir. *Kunduralar* adlı metnin sonunda "Philip" ismi yer almaktadır.

Kunduralar adlı metin ise iki ayakkabının konuşmasına dayanır. Metinde kadın potini ile tayyareci çizmesi kendi aralarında bir sohbete girerler. Kadın potini; devamlı otomobillerden inmeyen, halıların üzerinde gezen bir karakterdir. Tayyareci çizmesi ise çamurlu ve yağmurlu yerlerde dolaşan zorluklar görmüş biri olarak karakterize edilmiştir. Bir sayı süren ve yaklaşık bir sütun olan yazıda, moda eleştirisi ve kadınların yaşamına ilişkin bazı mizahî yorumlar bulunmaktadır.

Bize göre, gerek *Yevmiye Defteri* gerekse *Kunduralar* çeviri zannı verilerek yazar tarafından, bilinçli olarak kurgulanmıştır.

7. Anketler

Diken, yayım süresi boyunca iki anket yapılmıştır. Bunlardan birincisi 1919 yılına girilirken dönemin önemli simâlarına yeni yıl hakkındaki dileklerinin sorulduğu *Yeni Sene Hakkındaki Dileklerimiz*¹⁹⁴ adını taşır.

Diğeri ise *Anketimiz*¹⁹⁵ adı altında çıkmış olan ve kişisel özellikleri ortaya çıkarmayı hedefleyen 20 soruluk bir ankettir.

Yeni yıl anketine, Ali Kemal, Ahmet Emin Bey, Celal Nuri, Yunus Nâdi, Fehmi, Süleyman Nazif ve Cenap Şahabettin katılmışlardır. Bu ankete verilen cevapların hemen hemen hepsi siyasî istikrar beklentisi üzerinde toplanır. Tek farklı cevap, Eski Dahiliye Nazırı Fehmi Bey'den gelir. Fehmi Bey'in Allah'tan tek isteği vardır o da daha önce bindiği otomobile bir kez daha binebilmek.

¹⁹³ D.64, s.10, (tarihsiz), (Philip)

¹⁹⁴ D.5, s.17, (1 Ocak 1919)

¹⁹⁵ D.67, s.3, (30 Aralık 1920) ve D.68, s.7, (2 Ocak 1921)

Diğer ankete ise Refi Cevad Bey ve Ali Kemal Bey katılmış gibi gösterilmektedir.¹⁹⁶ İki sayı sonra **Diken**'in kapanmasıyla anket sona ermiştir. **Diken**'in kurgusu olduğu anlaşılan bu ankette sorulan sorular ve alınan cevaplar şunlardır:

1. Bir erkekte bulunmasını istediğiniz başlıca meziyetler hangileridir?

R. Cevad: Şirretlik

Ali Bey: Adamına göre

2. Bir kadında bulunmasını istediğiniz başlıca meziyetler hangileridir?

R. Cevad: Onu (Mehdiye)m bilirdi.

Ali Bey: Bu da soru mu yaa.

3. Kendinizde gördüğünüz olumlu özellikler nelerdir?

R. Cevad: İttihat ve Terakkî'ye düşkünlük

Ali Bey: Hürriyet ve İtilaf'a düşkünlük

4. Kendinizde gördüğünüz eksiklikler nelerdir?

R. Cevad: Muhalefet

Ali Bey: İttihatçılık

5. En çok sevdiğiniz iş nedir?

R. Cevad: Akşamcılar¹⁹⁷ ile didişmek

Ali Bey: Alemdar'a çatmak.

6. En büyük mutluluk nedir?

R. Cevad: Peyâm-ı Sabah'ın topu atması

Ali Bey: Hürriyet ve İtilaf'ın iflası

7. En büyük felaket ne olabilir?

R. Cevad: Mustafa Kemal'in rüyama girmesi

Ali Bey: İttihat ve Terakkî'nin iktidara gelmesi

8. Hayatta ne olmak isterdiniz?

R. Cevad: Ankara'da polis müdürü

¹⁹⁶ Refi Cevad Bey, **Alemdar** gazetesini, Ali Kemal Bey de **Peyâm-ı Sabah** gazetesini çıkarır. Bu iki yayın da İstanbul Hükümeti'ni desteklemekte ve Millî Mücadele karşıtı bir yayın politikası izlemektedirler.

¹⁹⁷ Akşam gazetesini çıkartanlar

- Ali Bey: Sadrazam
9. Yaşamak istediğiniz memleket hangisidir?
R. Cevad: Sinop
Ali Bey: Ankara
10. En fazla sevdiğiniz çiçek ve hayvan hangileridir?
R. Cevad: Maydanoz, sinek
Ali Bey: Finolor
11. Tercih ettiğiniz şairler hangileridir?
R. Cevad: Kadri el Pehlivânî
Ali Bey: Yusuf Ziya, Hâlid Fahrî
12. Tercih ettiğiniz Ressamlar hangileridir?
R. Cevad: Kadın Ressamlar
Ali Bey: Hulusî Efendi
13. Sahnede en fazla hangi temsili beğendiniz?
R. Cevad: Hüseyin Efendi'nin 40 Günde Devr-i Âlem
Ali Bey: Gördüğümü
14. Mümessil ve Mümessilelerden en fazla beğendiğiniz?
R. Cevad: Halide Edip, Mustafa Kemal
Ali Bey: Halide Edip, Mustafa Kemal
15. Tercih ettiğiniz nâsir ve hikâyeciler kimlerdir?
R. Cevad: Yasin Efendi, Makro Paşa
Ali Bey: Refik Halid
16. Gerçek Hayatta tercih ettiğiniz kahramanlar kimlerdir?
R. Cevad: Cemal, Talat, Enver
Ali Bey: Fâlih Rıfkı, Ali Nâci
17. Tercih ettiğiniz isimler hangileridir?
R. Cevad: Kuvâ-yı Milliye, İttihat Terakki
Ali Bey: Kabak, Karpuz, Kavun
18. En çok sevdiğiniz şeyler nelerdir?
R. Cevad: Akşamcılarını kızdırmak
Ali Bey: Şaklaban tatlısı
19. Nasıl ve nerede ölmek isterdiniz?

R. Cevad: Büyükkada'da poker masası başında

Ali Bey: İstiklal Mahkemesi'nin sâye-i adâletinde

20. Sizce hoşgörü kaldırmayacak hata nedir?

R. Cevad: İttihatçılık

Ali Bey: Kuvâ-yı Milliyecilik

O yıllarda gazete ve dergilerde âdeta moda olan anket türüne, yine mizahî bir yaklaşımla yayımlanan bu sorular ve verilen cevaplar da gerçek olmayıp hayal ürünüdürler.

8. Piyesler

Diken'in içerisinde üç piyes yer almaktadır. Bunlardan *Falso ve Mazeret*, Yusuf Ziya'nın, *Dûr-endiş Olmak Gerek* adlı piyes ise, şimdilik kim olduğunu bilemediğimiz Süleyman Cahid imzasını kullanan birine aittir.

*Falso*¹⁹⁸ adlı piyes, üç kişinin bulunduğu bir odada birbirini tanıyan iki kişi arasında geçen diyaloglara dayanır. Bu iki kişi, farkında olmadan odada bulunan üçüncü şahsın hakkında ileri geri konuşmaktadırlar. Daha sonra yaptıkları hatayı anlayan gençler pişman olurlar ama iş işten geçmiştir.

Yusuf Ziya'nın diğer piyesi *Mazeret*'tir.¹⁹⁹ Konusunu İncili Çavuş fıkralarından da hatırlayacağımız üzere şöyledir: Zengin bir konakta karı koca sazlar eşliğinde eğlenmektedirler. Kadının ilerleyen saatlerde canı sıkılır. Kocasını, eşini mutlu etmek için Köse adındaki hizmetkâr olduğu zannını veren adamı çağırır. Köse sevimli biridir. Köse'ye hitaben kadın şöyle der: "Köse bizi eğlendir! Bir kusur işle ama özrün kabahatinden büyük olsun." Köse: "Bu kolay iş ama avizeleri kapatmanız gerek" der. Odanın ışıkları söndürülür. Köse, karanlıkta gidip beyefendinin boynuna

¹⁹⁸ D.14, s.3, (17 Nisan 1919), (Yusuf Ziya)

¹⁹⁹ D.15, s.3, (tarihsiz), (Yusuf Ziya)

sarılır ve onu öper. Adam sinirlenerek bağırır. “Çıldırдың mı sen ne yapıyorsun?” Köse: “Özür dilerim efendim, sizi hanımefendi sanmıştım.” cevabını verir.

Diken'deki son piyes Süleyman Cahid'in *Dür-endiş Olmak Gerek*²⁰⁰ adını taşır. Gece yarısı evli bir çiftin yatak odasındaki diyaloguna dayanan piyes, komik unsurlarla örülmüştür. Uykusunun en tatlı yerinde uyandırılan koca, karısının anlamsız ve saçma sorularına mâruz kalır. Bu soru faslı epey uzarsa da adam homurdanmakla yetinir. Piyenin sonunda adam, kadının derdinin çocuk doğurmak olduğunu anlar.

9. Denemeler

Diken'de iki deneme yer almaktadır. Bunlardan *Bahçesini Temizlemek Usulü*²⁰¹ Ruşen Eşref'e aittir. Diğeri ise imzasız yayımlanmış olan *Mühim Bir Keşif*²⁰² adını taşımaktadır. Ancak denemeler de diğeri türler gibi gerçek fonksiyonunun ötesinde bir mizahî anlatıma olanak sağlamak için kullanılmış bir içeriğe sahiptir.

Mühim Bir Keşif adlı denemede çok yavaş giden trenlere yelken takıp rüzgârdan faydalanılması gerektiği anlatılmaktadır. Yazının başındaki 'fennî bir makale' ibaresi, mizahî anlatımı güçlendirmek için başvurulan bir yöntemdir.

Bahçesini Temizlemek Usulü adlı deneme ise, temizlik yaparken yolduğu zararlı otları kendi bahçesine atan komşusunun bu bencil hareketini değerlendiren bir adamın düşünceleri üzerine kurulmuştur.

²⁰⁰ D.20, s.2, (tarihsiz), Süleyman Cahid (?)

²⁰¹ D.50, s.4, (tarihsiz) (Ruşen Eşref)

²⁰² D.59, s.9, (1 Temmuz 1920), (imzasız)

10. Mensur Şiirler

Diken'de, Camsâb takma adıyla Ömer Seyfettin'e ait iki yazı yer almaktadır. Mensur şiir başlığı altında yayımlanmış olan bu yazılardaki tür adı, diğer edebî türlerde olduğu gibi sadece mizah yapmak için kullanılmıştır.

Bilindiği kadarıyla, Batılı bir tür olan mensur şiirin mizahî bir örneği yoktur. Tersine, mensur şiir, yoğun duygulanımların aktarılması için kullanılmıştır.²⁰³ Zaten, Ömer Seyfettin'e ait olan bu yazılarda da amaç mensur şiirler başlığı altında, mizah yoluyla belediyeyi eleştirmektir.²⁰⁴ Bu yazılarda, çamur deryası haline gelmiş, hayvan leşleri ve pislikten geçilmeyen; hırsızların ve başıboş köpeklerin kol gezdiği şehir sokaklarında dolaşmanın imkânsız hale geldiği anlatılmaktadır. Yazıların, Belediye Başkanı'na ithaf edilmesi de bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Ayrıca, yazılarda Ömer Seyfettin imzası olmasına rağmen, başındaki ibarede şair bir arkadaşına ait olduğunun söylenilmesi de bu yazılardan dolayı gelebilecek herhangi bir tepkiye karşı kurgulanmış olduğunu gösterir:

“Ölüm Sahili

‘Şehremini Cemil Paşa Hazretlerine...

Bir Arkadaşım var. Son derece hassas bir şair. Fakat realist. Hissederken görür. Görürken hissettiğini yazar. Geçenlerde bana defterini vermişti de okudum. Çok müteessir oldum. Bazı parçalarını buraya naklediyorum.’

Harabeler'de ise, şair ve filozof ruhlu bir adamın, bir zamanlar medeniyetlerin beşiği olan İstanbul'un göbeğinde, Fatih civarında soyulmasını anlatan komik bir metindir:

²⁰³ Mensur şiir, 1842 yılında Aloysius Bertrand'ın *Gaspard de la Nuit* (Gecenin Gaspard'ı) adlı eserini kullanmasıyla ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatında ise bu adlandırmayı ilk kez Halit Ziya Uşaklıgil kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mehmed Rauf, *Siyah İnciler*, (Haz: Rahim Tarım), s.21

²⁰⁴ 5 Mayıs 1919'da İstanbul'da Prof. Dr. Cemil Paşa (Topuzlu) belediye başkanıdır ama İstanbul'un sorunlarına pek dayanamayıp 28 Şubat 1920'de istifa etmiştir. Daha sonra da İşgal kuvvetleri ortak bir yönetim oluşturmuştur.

“Ey Voltaire! Ey Voltaire! Senin fenâya dâir yazdığın şiirleri hatırlamak için geldim. Burası yüz bin evin, kocaman bir beldenin enkazı! Yalnız temellerle kül yığınları kalmış. Uzaktan Fatih Camii'nin minareleri görünüyor. Fakat, bu harabe seninkiler gibi تنها, sakın değil, kovuklarında mahzenlerinde başka bir milletin, başka evlatları var. Evvelâ benden para istediler, verdim. Sonra yine istediler, yine verdim. Ta harabenin orta yerindeydim. Bu şairane, bu mukaddes harabenin halkı etrafıma toplandı. Ben onlara fenanın hakikatini duymuş fâni bir tavırda gülümsüyordum. En öndeki, arkadaşına:

- Bu enayi bir şey! Soyalım!

dedi. Davranamadım. Beni yakaladıkları gibi yere attılar. Fesimi, pardösümü, potinlerimi, çoraplarımı, gömleğimi, fanilamı, hatta, evet hatta donumu bile çıkarıp aldılar. Yalnız merhamet ettiler. Bir kalemle, şiir defterimi geri verdiler.

Şimdi, çırpıplak, anadan yeni doğmuş gibi burada, şu taş merdivenin dibinde derin bir heyecanla şu satırları yazıyorum! Ey Voltaire! Senin harabelerin çöllerde idi! Benimki buz gibi soğuk! Böyle bir harabenin orta yerinde çırpıplak kalmak... O kadar şairane ki.. Soğuktan ellerim titremese duyduklarımı şu satırlara geçireceğim. Ah, fakat...”²⁰⁵

²⁰⁵ D.16, s.7, (tarihsiz), (Ömer Seyfettin); Ömer Seyfettin; **Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar** (Haz.: Hülya Argunşah), Dergâh Yay., İst.-2000, s. 182.

3. DİKEN'DEKİ KARİKATÜRLERİN İNCELENMESİ

Bu bölüm, **Diken**'deki karikatürlerin hangi temalar etrafında toplandığının tespitine ve karikatürlerdeki işlenen temlerden başat olanlarının çözümlenmesine dayanmaktadır.

Karikatürler hangi tarihsel dönemde üretildiyse o dönemin gerçekliğini yansıtır. Çizer, toplumun göstergelerini zihninde tasarlayarak bir bağlam içinde okuyucuya aktarır. Bu aktarım sürecinde her şey açık ve okunabilir olmayabilir. Karikatürlerin dünyası renkli olduğu kadar, okuyucu için bir o kadar da zordur. Semboller, kendilerini çok kolay teslim etmezler okuyucularına. Bu anlama sürecinde kıvrak zekâ okuyucunun tek rehberidir.

Eleştirinin en keskin siyasî ve toplumsal uçlarını içinde barındıran karikatür, karelerine hapsediği nesnelere hiç acımadan eğer, büker, yontar, biçer ve yeniden üreterek alıcısına sunar. "Karikatürler, doğaları gereği, zaman, mekân, dil ve algılanan gerçeklik boyutlarını bozmak için tasarlanırlar."²⁰⁶

Çoğu zaman siyasî baskılar ve iktidarın çizgileri hazmedememesi, karikatürün istenildiği gibi çizilememesi problemini de doğurmaktadır.²⁰⁷ Özellikle Mütareke ve işgal dönemi gibi sancılı yıllarda sansürün keskin bıçağı her zaman yazar ve çizer kadrosunun üstündedir. Anlatıcı, gönderisini gizlemeyi seçebilir. Simgesel ve ironik oyunlar ise karikatürde en çok başvurulan yöntemlerdendir.

Karikatürleri farklı bakış açılarına göre sınıflandırmak mümkündür. Karikatür üzerine derinlikli ve kuşatıcı araştırmalar yaparak farklı disiplinlerin nasıl

²⁰⁶ Palmira Brummett, **İmge ve Emperyalizm**, (Çev: Aysen Anadol), s.43

²⁰⁷ Örneğin; Musa Kart, **Cumhuriyet** gazetesinin 9 Mayıs 2004 tarihinde, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı yumağa dolaşmış bir kedi olarak çizdiği 'Kedili karikatür'ünden dolayı, 5000 YTL tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. Yine, Musa Kart'a destek olmak amacıyla **Penguen** mizah dergisinin 24 Şubat 2005 tarih ve 127 numaralı sayısının "Tayyipçiler Âlemi" başlıklı kapağında, Recep Tayyip Erdoğan, çeşitli hayvanlara benzetilerek çizilmiş ve bu karikatürden dolayı **Penguen** dergisinin aleyhine de 40.000 YTL'lik manevi tazminat davası açılmıştır.

kullanılacağı üzerine çalışma örnekleri sunan Palmira Brummett, karikatürü siyasî duruşuna göre:

- a) Sultanî söylem;
- b) Devrimci söylem;
- c) Anti emperyalist söylem olarak ayırmaktadır.²⁰⁸

Bunun dışında karikatürü, olay karikatürü, durum karikatürü olarak da sınıflandırmak mümkündür. Bu tasnif çalışmalarının hepsi de birtakım çizgileri dışarıda bırakma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bu ayrımlara ‘Sözsüz Bir Anlatı Biçimi Olarak Karikatür’ adlı bölümde değinildiği için burada tekrar ayrıntıya girilmeyecektir.

1. Siyaset

Diken gazetesinin 72 sayısı içinde siyasî gönderiye sahip karikatürlerin sayısı oldukça fazladır. Fakat bu karikatürlerin hepsini alıntılanmak bu tezin sınırlarını aşacağından sadece en başat olan birkaç karikatürle yetinilmiştir.

Mütareke, Türk milleti için çok zor bir dönem olmuştur. Savaşın getirdiği zorlukların yanında siyasî bunalımlar, kabine istifaları ve devletin dünya arenasındaki itibarını iyice yitirmesi, halkı ümitsizliğe düşürmektedir.

Mizah yayınlarının sosyal yapıyı okuyup yazı ve çiziye aktarması ve kamuoyu oluşturması çok sık rastlanan bir durumdur. **Diken**’de görülen siyasî karikatürler, daha çok halkı kaderiyle baş başa bırakıp yurt dışına kaçan İttihat ve Terakki liderleri, Enver, Talat ve Cemal Paşaları hedef alan ve taşıyan karikatürlerdir. Artık insanlar, siyasetçilere hiç güvenmemektedir. Gelen gideni aratmakta ama halkın derdine bir türlü çare olunamamaktadır. **Diken**’in 43.

²⁰⁸ Palmira Brummett, **İmge ve Emperyalizm**, (Çev: Ayşen Anadol), s.35

sayısındaki bir karikatür bu durumu çok güzel özetler. ‘Fırkalar Hakkında Millet Ne Düşünüyor?’ üst başlığıyla çizilen karikatürde, yaşlı bir adam arkasında tuttuğu bastonuyla sesli olarak düşünmektedir. Karikatürün altındaki yazıda ise: “İttihatçılar herkesi birbirinden ayırdı. Hürriyetçiler istibdat getirdi. Teceddütçüler eskileri taklit etti, velhâsıl sulh u selâmet ile olsun bir rahat yüzü görmedik.”²⁰⁹ denilmektedir.

Sedat Simavi’nin çizdiği ‘Ölüm Merdanesi’ isimli kapak karikatürü Enver Paşa’ya yönelik önemli bir eleştiridir. Enver Paşa, bir otomobilin üstünde askerî üniformasıyla halkı selamlarken çizilmiştir. Fakat arabanın tekerlekleri, insanların üstünden kanlı bir merdane gibi geçmektedir. Ortalık, kafası kolu kopmuş insanlarla doludur. Karikatürdeki Enver Paşa’nın yüz ifadesine bakılarak söylenebilir ki Enver Paşa bu durumun farkında bile değildir. O, hâlâ muzaffer bir komutan edasıyla halkı selamlamaktadır. (Bkz. Karikatür nr: 1)

Ülkeye büyük kayıplar verdiren üç İttihatçı lider, **Diken**’in elinden uzun süre kurtulamaz ve ilk sayıdan son sayıya kadar acımasızca eleştirilir. Osmanlı’nın savaşa sokulması, Alman desteği, kıtlık, savaş fırsatçılarının ortaya çıkması ve Beyaz Rus göçünden dolayı Türk basını, İttihatçılara yüklenmiştir. Karikatür tarihinde, II. Abdülhamid’ten sonra en ağır eleştiriyi İttihatçı liderler almıştır. Ülkedeki İttihatçı korkusu uzun süre toplumsal hafızadan atılamamıştır.

İttihat ve Terakki terörü halk üzerinde âdeta şizofreniye dönüşmüştür. İnsanlar, İttihat ve Terakki’nin tekrar iktidara gelmesinden korkmaktadırlar. **Diken**’in 16. sayısında yer alan bir bant karikatür bu durumu çok iyi özetlemektedir. İttihatçıların iktidar gelmesiyle beraber yapacakları şöyle sıralanır: “Kendinden olmayanları tehcir edecekler, her nâhiyede bir İttihat ve Terakki şubesi kurulacak, bando takımı kaldırılacak, yerine mehter takımı konulacak, 8 yaşından itibaren herkes askere alınacak, İhtifalci Ziya Bey²¹⁰

²⁰⁹ D.43, s.12, (19 Şubat 1920)

²¹⁰ Mehmet Ziya, (1865-1930), Tarihçi ve yazar olan M. Ziya, sık sık ihtifaller düzenlediği için ‘İhtifalci Ziya’ diye anılmıştır.

tarihçi olacak, Enver ve Talat Paşalar seyyar mahkemeler kuracaklar, Talat Efendi İran'a sefir olacak, 'Turan'ın nerede olduğu araştırılacak, Ziya Gökalp Bey her köşe başında konferanslar verecek, Abdullah Efendi Afganistan'a sefir olarak tayin edilecek, kadınların serbest giyinmesi sağlanacak."²¹¹

Diğer bir karikatürde, Enver, Talat ve Cemal Paşalar, yurtdışındaki bir ruh çağırma seansında Halil Mentеше Bey'den²¹² son durumu sormaktadır: "Acaba bizi İstanbul'da arıyorlar mı?" (Bkz. Karikatür nr: 2)

Almanya'ya kaçan bu eski liderler, **Diken**'deki karikatürlerden çözümlendiğimiz kadarıyla Almanya'da da çok hoş karşılanmamışlardır. **Diken**'de çıkan bir karikatürde Enver ve Talat Paşa, Alman devlet adamı Ebert (1871-1925)'e: 'Biz Almanya'ya boş oturmaya gelmedik size yardıma geldik.' der. Buna karşılık Ebert ise: 'Çok teşekkür ederim paşalar, fakat Almanya iktiza ettiği kadar budanmıştır.'²¹³ şeklinde karşılık verir. Ayrıca bu liderlerin kendi ülkelerine verdikleri zararı gördükten sonra Almanlar bile İttihat liderlerinden korkmuşlardır.

Diken, İttihatçı liderlerin dışında Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketinin lideri olan Mustafa Kemal'in karikatürünü de çizmiştir. "İlk Temas" adını taşıyan bir karikatürde, Mustafa Kemal'e öpsün diye uzatılmış bir el görülür. Fakat Mustafa Kemal bu eli öpmek yerine nazikçe sıkar. Bu tavır, Mustafa Kemal'in artık İstanbul Hükümeti'ni temsil eden hiç kimseye anlaşmaya gitmeyeceğini ve Millî Mücadele adına ne kadar kararlı olduğunu gösterir. (Bkz. Karikatür nr: 3)

²¹¹ D.16, s.4-5, (7 Haziran 1919)

²¹² 1874-1948 yılları arasında yaşamış milletvekilliği ve meclis başkanlığı yapmıştır. İttihatçı bir çizgi izlemiştir. Müttefik kuvvetleri tarafından Malta'ya sürgün edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İsmail Arar, **Halil Mentеше'nin Anıları**, Hürriyet Vakfı Yay. İst. 1986

²¹³ D.10, s.1, (2 Mart 1919)

2. Kadın

Diken incelendiğinde karikatürlerin büyük çoğunluğunda kadınların konu edildiği görülmektedir. Kapak karikatürleri genellikle kadınlara ayrılmıştır.

Mütareke döneminde mizahın kalemine takılan iki öge vardır: Savaş ve kadın. “Savaş Anadolu’yu kavururken, İstanbul, bir başka çatışma, kuşaklararası çatışma ve cinsiyet kavgaları görünümlü bir tür iç savaş alanıdır. Bu savaşın esas taraftarları kadınlardır; modernleşme yanlılarıyla geleneklere bağlı kadınlar.”²¹⁴

Türk kadını Batılılaşma süreciyle birlikte artık çarşafı gezen, bakımsız ve evinde oturan kadın değildir. O, çalışıp evine maaş getiren, bakımlı, makyaj yapan, ve seksi giyinen bir varlıktır. **Diken**’de kadın çizimlerinin çok kullanılması, modernleşmeye başlayan kadının sosyal yaşamda çok görülmesi, iş hayatının vazgeçilmezleri arasına girmesindedir. Kadının ön plana çıkmasında Birinci Dünya Savaşı’ndan dolayı erkek nüfusun azalmasının büyük payı vardır.²¹⁵ Dul kalan kadınlar, kamusal alanda, toplu taşıtlarda, idari birimlerde ve ticarî faaliyetlerde kısacası günlük yaşamın her alanında artık daha çok yer alıyorlardı.

İstanbul’un sosyal yapısı hızla değişmekteydi. **Diken**’de göze çarpan çok önemli bir husus daha vardır ki o da aldatan eştir. **Diken**’de aldatma olayları çok sık çizilmektedir. **Diken**’deki bir karikatürde, bir anne ile oğlunun konuşmasını görmekteyiz. Anne, çocuğuna babasının nerede olduğunu sormaktadır. Çocuk, “Babam şeker almaya gitti.” cevabını verir. Annesi durumu anlamayınca ufaklık devam eder, “Babam biraz önce telefonda ‘Şekerim seni almaya geliyorum’ dedi.”²¹⁶ şeklinde yanıt verir. Bu da göstermektedir ki toplumda aldatma olayları artınca mizah gazeteleri bu durumu sayfalarına taşımışlardır.

Kadın çizimlerindeki tipler yakından incelendiğinde, özellikle modern kadın çizimlerinde Rus kadınlarının esas alındığını görülebilir. François Georgeon, mizah

²¹⁴ François Georgeon, “Gülüştün ve Gözyaşlarının Kıyısında”, İstanbul 1914-1923, s.92

²¹⁵ Yaprak Zihnioglu, “Kadın İnkılabı”, Tarih ve Toplum, S.207, s.27

²¹⁶ D. 57, s.7, (19 Haziran 1920)

gazetelerinin “kadın”ı çizerken Türk tipinin yansıtılmadığını iddia eder. “Bolşevik korkusunun Boğaz’ın kıyılarına attığı sığınmacı dalgasından, mizah basını salt ... kadınları alıkoydu!”²¹⁷ Uzun boylu, sarışın veya kuaförde yapılmış siyah kısa kesimli, topuklu ayakkabılarla gezen bu hayat kadınları, erkekleri tahrik etmektedirler. (Bkz. Karikatür nr: 4)

Diken’in sayfalarında bu döneme göre oldukça cüretkâr çizimler görmekteyiz. Örneğin bir “kadın”, yatak odasında iç çamaşırlarıyla bile çizilmiştir. (Bkz. Karikatür nr: 5-6) **Diken**’de Avrupa mizah gazetelerinden alıntılanan karikatürlerde göğsü çıplak olan kadınlara bile rastlanır.²¹⁸

Toplumdaki ahlâk anlayışının hızla değişmesi, mizahçılar için ciddi malzeme teşkil eder. Kente giren Ruslar -özellikle de kadınlar- çizerler tarafından karikatürlerde rahatça kullanılır hâle gelir. Toplumun kadına bakışı hızla değişmiştir. Evinin hanımı olan kadın gitmiş, yerine; alımlı, modern, ve seksî kadın gelmiştir. Plaj, bar, eğlence kültürü hızla gelişmekte ve kenti sarmaktadır. Kadın, vücudunu teşhir etmekten kesinlikle çekinmemektedir. Artık kadının çekindiği kocası değil, kocasını aldattığı âşığıdır. **Diken**’in 20. sayısının kapak karikatüründe, deniz sefasına çıkacak olan iki kadın görülmektedir. Bu kadınlardan mayosuz olanı, mayo²¹⁹ giymiş olan kadına: “Kocam görür diye korkmuyorum, vapurda dostum varsa mahcup olurum.” diye dert yanmaktadır. (Bkz. Karikatür nr: 7) Yani, mayosuz denizde gezintiye çıkmak utanç vesilesi haline gelmiş; hattâ kocaya değil de dosta yakalanma korkusuyla bu durum daha da ironik bir hâl almıştır. Yukarıda bahsedilen karikatür incelendiğinde dikkatlerden kaçmayacak önemli bir husus daha vardır. Karikatürün hemen altındaki başlık: “Orta Malı” adını taşımaktadır. Bu adlandırma “fahişe” kavramını içine alan bir adlandırmadır.

²¹⁷ Kullanılan üç nokta, metnin aslında da mevcuttur. François Georgeon, “Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında”, *İstanbul 1914-1923*, s.88

²¹⁸ D. 28, s.14, (30 Ekim 1919)

²¹⁹ Türk kültüründe deniz sefası ve eğlence kültürü için Bkz. Ekrem Işın, “Hamam’dan Banyo’ya Peştemal’dan Mayo’ya Türk Deniz Kültürü”, *İstanbul’da Gündelik Hayat*, s. 211-218

Yine **Diken**'deki karikatürlerde kadının sivri dili, eşine karşı olan anlayışsızlığı, makyaj masrafları, yaşam tarzındaki değişimler de çizimlere yansımıştır.

3. Siyasî ve Edebî Portreler

Diken'in sayfalarında siyasî ve edebî portre karikatürlerine çok sık rastlanır. Bunlar, dönemin siyasî etkinliği olan kişiler, fikir adamları ve edebiyatçılardır.

Diken'de kapak karikatürlerinin çoğunu Sedat Süleyman Simavi çizer. Bu karikatürlerden bazıları da ünlüdür. **Diken**'in ilk sayısında çizilen kapak karikatürü “Sahne-i hadisatta eski bir sîmâ” başlığını taşır. Sedat Simavi'nin Süleyman Nazif'i çizdiği bu karikatür daha sonra **Diken**'in düzenlediği ve okuyucularının oylarıyla seçtiğini ifade ettiği bir yarışmada birinci olmuştur. **Diken**, üçüncü sayısında son Osmanlı sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa'yı yaşlı olmasından dolayı “iktidar iken muktedir olamadığını” vurgulamak için iskelet gibi çizer. (Bkz. Karikatür nr: 8) İttihatçı liderlerden Talat Paşa **Diken**'in sivri ucundan nasibini alanlardan birisidir. Paşa, bir karede ormanlar kralı Tarzan şeklinde çizilmiştir.²²⁰

Kurtuluş Savaşı'na çizimleri ve yazılarıyla destek veren **Diken**, 30. sayısında Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk'ü de çizer. Tek renk (siyah) olan bu çizim karikatürden ziyade resme daha yakın durmaktadır. (Bkz. Karikatür nr: 9)

Portre karikatürlerinden birçok edebiyatçı da nasibini almıştır. **Diken**'in 42. sayısı, “Bu nüsha Refik Halit Bey şerefine tab ve tertip edilmiştir.” ibaresiyle çıkar. Bu sayının kapağında neredeyse sayfanın yarısını kaplayan bir burun çizimi yer almaktadır. Yukarıdaki ibâreden de anlaşılacağı üzere bu burun Refik Halit'indir. Refik Halit'in böyle çizilmesinin sebebi Millî Mücadele'ye karşı olmasındandır. Bu

²²⁰ D.11, s.8, (06 Şubat 1919)

sayının içinde birçok Refik Halit çizimine rastlamak mümkündür.²²¹ Refik Halit, **Aydede** isimli bir mizah dergisi çıkardığı için yüzü ay gibi çizilmiştir.²²² Yine, Refik Halit hakkında acımasız bir üslubun sergilendiği 45. sayıda, Refik Halit'in yazılarında kullandığı takma adından dolayı, baş tarafı insan şeklinde ve Refik Halit'i anımsatırcasına, gövdesinin ise kirpiye benzetilerek çizildiğini görüyoruz. Bu karikatürün hemen altındaki başka bir çizimde Refik Halit, akbaba olarak çizilmiştir. Bunun da sebebi Refik Halit'in Damat Ferit Paşa kabinesi sırasında Posta-telgraf Umum Müdürü olarak atanmasıdır. (Bkz. Karikatür nr: 10)

4. Hayat Pahalılığı-Geçim Sıkıntısı

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Açlık, insan için dayanılması en zor durumlardan biridir. Türk insanı; Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve ardından da Mütareke yıllarında birçok sıkıntıyla karşı karşıya gelmiştir. Yokluk, açlık ve sefalet tüm kenti sarmış, temel ihtiyaç maddeleri astronomik rakamlarla satılmaya başlanmıştır.

İşgal kuvvetlerinin ulaşım yollarını kontrol altında tutması, şehre giren yardımın kullanımını neredeyse imkânsız kılmaktadır. Temmuz 1914'de 3 kuruş olan şekerin kilosu, savaş sonunda 250 kuruşa yükselmiştir.²²³ Beyaz ekmek yok olmuş, yerini uzun süreden beri bir un-saman tozu karışımına bırakmıştır.²²⁴ Bu durum özellikle Ramazan ayında daha da hissedilir hâle gelmektedir. Enflasyon korkunç değerlere ulaşmıştır. "1914 ile 1920 arasında İstanbul'da temel ihtiyaç maddelerinin fiyatı %1350 artmış memurların satın alma gücü % 60-80 oranında düştüğü hesaplanmıştır."²²⁵

²²¹ D.42, s.1,5,8,9,13, (tarihsiz)

²²² D.45, s.6, (3 Mart 1920)

²²³ François Georjon, "Gülüştün ve Gözyaşlarının Kıyısında", İstanbul 1914-1923, s.79

²²⁴ A.g.m., s.80

²²⁵ A.g.e., s.85

Bu ekonomik dengesizlik toplumdaki statülerin de değişmesine yol açmıştır. **Diken**'in 58. sayısındaki bir karikatürde; yolda giden iki adam görülmektedir. Öndeki adam, şişman, ağzında bir sigara, elinde baston olan bir yeni türedi zengindir. Bu adamın arkasında ise, sırtında ağır yük taşıyan, memur görünümü bir adam görülmektedir. “Zamane: Efendi ile Hamal”²²⁶ başlığı altında çıkan karikatür, memur ya da eğitim almış kişilerin hayatını kazanmak için hamallık yapmak zorunda kaldıklarını, eski hamalların ise, efendi konumuna geçtiklerini anlatır. Bu karikatür, sosyal hayattaki değişimleri göstermesi açısından çarpıcıdır.

İşsizlik İstanbul için büyük problem haline gelmiştir. Beyaz Rusların kente girişiyle iç piyasadaki fiyatlarda büyük artışlar görülmüştür. **Diken**'de çizilen bir karikatürde vitrinin önünden geçen adam, fiyatların çok yükseldiğini görünce şehre yeni bir Rus kâfilesinin geldiğine kanaat getirir.²²⁷

Fakat İstanbul'da yaşanan bu trajedi, herkes için geçerli değildir. İşgali yaşayan Türklerin dışındakiler²²⁸ ekmeğe sıkıntısını kendilerine çok da dert etmemektedirler.

Yiyecek sıkıntısının dışında giyim, ulaşım, kira gibi harcamalar da İstanbul halkı için büyük zorluklar doğurmaktaydı. İstanbul'da gündelik hayat çok ama çok zorlaşmıştı. Yokluk, kenti için için kemirmekteydi. Savaş yıllarını ticarî bir pazar haline getiren ve halkın sırtından para kazanan savaş zenginleri ise bu yıllardan kârlı çıkan tek zümreydi. Hatta bu zümreden savaşın bitmesini istemeyen birçok insan vardı.

Mütareke yıllarında İstanbul'da kış çok zorlu geçmektedir. Isınmak, o dönemde neredeyse her evin ortak problemidir. İnsanlar yakacak odun-kömür bulamamakta hatta kömür, neredeyse hediye paketlere girip koklanmaktadır.

²²⁶ D.58, s.7, (24 Haziran 1920)

²²⁷ D.49, s.11, (15 Nisan 1920)

²²⁸ Yahudi Salolom Amram'ın kızı, bir mektubunda babasının sınıf arkadaşı olan Talat Paşa tarafından kollandıklarını ifade etmektedir. Baba Salolom, savaş sırasında kızına beş kiloluk has buğday ekmeği gönderebilmektedir. Nora Şeni, “Çayımıza Kaç Tane Kuru Üzüm İstersiniz?”, İstanbul 1914-1923, s.172

Bir karikatürde kömür hediyecek bir eşya gibi süslenip paketlenmiş olarak çizilmiştir.²²⁹ Başka bir karikatürde ise, pişirilen ekmeğe ‘yanlışlıkla kömür karıştı’ diye fiyatı, 18 kuruştan 450 kuruşa yükselmiştir. (Bkz. Karikatür nr:11) Yine kömür sıkıntısının işlendiği bir çizimde, cehennemde kömür sıkıntısı yüzünden insanlar donmakta ve bu durumdan en çok da şeytan rahatsızlık duymaktadır.²³⁰

Diken’deki birçok karikatür Mütareke İstanbul’unun trajedisini yansıtır. Normal bir sofraya oturmak insanlar için artık neredeyse bir hayal olmuştur. İnsanlar yiyecek fiyatlarının inmesini sabırsızlıkla beklemektedirler. (Bkz. Karikatür nr:12)

Kentte, kaliteli ekmek ve şeker bulmak artık çok zor bir iştir.²³¹ Devletin yapmış olduğu yardımlar ise, bozuk ve kalitesiz olduğu için halk tarafından pek de iyi karşılanmamıştır. **Diken**’in 6.sayındaki bir karikatürde²³² vatandaş, ekmeğin içindeki süpürge tohumlarına, ‘süprüntü’ sözcüğüyle tepki göstermektedir.

Mütareke ortamındaki bu olumsuz şartlar hayata daha duyarlı yaklaşan sanatçıları ise daha da derinden etkilemektedir. **Diken**’in 51. sayısındaki bir karikatürde, bir aktör ile tiyatro müdürünün konuşması görülür. İçinde ‘obur’ rolünün geçtiği bir oyun için aktör, kendisine müdür tarafından yapılacak teklifi beklemektedir. Oysa müdür, para vermek yerine bir de bu rol için (masadaki yemeklerden dolayı) üstüne para istemektedir.²³³

²²⁹ D.5, s.8, (01 Ocak 1919)

²³⁰ D.70, s.5, ‘Cehennemde Kömür Buhranı’, (24 Ocak 1921)

²³¹ D.10, s.8, (2 Mart 1919)

²³² D.6, s.5, (9 Ocak 1919)

²³³ D.51, s.9, (28 Nisan 1920)

5. Harp Fakirleri-Savaş Zenginleri

Türk milleti işgalin getirdiği sıkıntılarla boğuşurken yeni bir zümre ortaya çıkar. Karaborsacılık yapan, mal stoklayan ve piyasayı açlıktan kırdıran bu zümre 'Savaş Zenginleri'dir. Turgut Çeviker, dönemin karikatür dergilerinde rastladığı bu tipler için: "Savaşın getirdiği yokluk ve güçlülüklerden -çeşitli entrikalarla- yararlanarak stokçuluk, karaborsacılık ve vurgunculuk yaparak zengin olan bu görmemiş, görgüsüz, kültürsüz zengin kişiler 1920'lerin gözde karikatür tipi olarak bıkmadan usanmadan ele alınıp işlenecektir." demektedir.²³⁴

İstanbul, sefaleti yaşarken savaş zenginleri ise refah içinde halktan sömürdüklerini tüketmektedir. **Diken** tüm yayın hayatı boyunca bu gruplarla mücadele etmiştir. Temel ihtiyaç maddelerini piyasadan çekip daha sonra da piyasa değerinin çok üstünde satan, sonradan görmüş bu zenginler, milletin kanını bir sülük gibi emmektedir. (Bkz. Karikatür nr:13)

Savaş zenginlerinin yanında bir de savaş fakirleri -**Diken**'in adlandırmasıyla Harp Fakirleri- ortaya çıkmıştı. Savaştan önce normal bir ailenin yaşayabileceği kadar mal-mülk sahibi olan bu aileler, savaş ve Mütareke dönemlerinde mallarını kaybetmişler ve karaborsa, tefecilik gibi yollara başvurmadıklarından dolayı da fakir düşmüşlerdir. Osmanlı'daki bu dengesizlik herkesi yıpratmıştır. Mütareke ve işgal yıllarındaki bozulan ekonomik şartlar, evlilik anlayışının da değişmesine yol açmıştır. Artık insanlar kızlarını kültürlü okumuş tiplere değil, parası olan insanlara vermektedirler. **Diken**'in 21. sayısının kapak karikatürü, evlilik anlayışının değiştiğini çok güzel anlatır. Karikatürdeki diyalogda, bir kadın, kızını bir hamala verdiğini, çünkü eğer bir memura verirse kızının açlıktan öleceğini anlatır.²³⁵

²³⁴ Turgut Çeviker, "Türk Karikatüründe Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)", Sanat Dünyamız, S.40, s.20

²³⁵ D.21, s.1, (21 Ağustos 1919)

Diken'in 24. sayısındaki bir karikatür, yukarıda bahsedilen dengesizliğin kültürel çatışma boyutuna kadar taşındığını yansıtması açısından önemlidir.

Karikatürün başlığı "Yeni Zenginler Âlemi"dir. Çizilen karikatürde, piyano çalan kadına, sonradan görme koca, sazla eşlik etmektedir. Bu durum karşısında kadın içinden: "Saz ile piyano gitmez desem 'kibirli paşa kızı' diye hiddet edecekler." diye geçirir.²³⁶ Kadın modern elbiselerle çizilmişken, adam ise yaka bağır açık ve çirkin olarak çizilmiştir. Bu durum da göstermektedir ki paşa kızları, bu yeni türedi zenginlerle sırf paraları olduğu için evlendirilmektedir. Fakat bu durum, karikatürde anlatıldığı gibi arkasından kültürel çatışmalara yol açmaktadır. François Georgeon da, bu konu hakkında şöyle bir tespitte bulunur: "Memur, Türk kızları için iyi bir koca, ana-babaların gözünde ideal bir damattı. Bütün bunlar geçmişte kaldı. Aileler artık böyle birini istemezler, utana sıkıla koca bıyıklı bir Kürt hamalı, ona tercih ederler... İşte gerçek devrim!"²³⁷

Sedat Simavi'nin harp fakirleri hakkındaki yorumu da, Mütareke döneminin sosyal ve ekonomik panoramasını bizlere sunmaktadır. "Bazı günler oluyor ki insan mâziyi aramaktan kendini men edemiyor, bugünün cilvelerine bakarken bir de o eski günler nerede demekten kendini alamıyor. Gerçekten ne idi o eski günler yarabbi! Fakiri zengini belli değildi. Herkes zengin sayılabilirdi. Avrupa sermayedarlığın vücuda getirdiği zengin ve fakir sınıfları tesis etmemişti. En fakirin evinde bile yiyecek ekmeği, yakacak kömürü, içecek kahvesi var! Türkiye bu itibarla âdeta mes'ut bir memleketti. Memleketin en zenginleri; memurları, bol maaş alan paşalarıydı. Arabalarda onlar, konaklarda onlar, mesîrelerde onlar görülürdü. Bununla beraber fakirler açlıktan ölmüyordu. Onlar da kendilerince zengindiler.

²³⁶ D.24, s.12, (2 Ekim 1919)

²³⁷ François Georgeon, "Gülüştün ve Gözyaşlarının Kıyısında", İstanbul 1914-1923, s.87

Fakat harp, hayatımızdaki bu âhengi, bu saadeti bozdu. Zenginler fakir, fakirler zengin oldu. Evvelden uşaklık edenler otomobillere bindi, arabalarda gezenler yayan yürümeye mecbur kaldı. Kulübelerde oturanlar konaklara, konaklarda ikâmet edenler kulübelere göç etti. Bu suretle bizde de Avrupa'da olduğu gibi iki sınıf tesis etti.”²³⁸

Diken'de çizilen yeni zengin tiplmesiyle; üç kağıtçı, soyguncu, ahlâksız, karaborsacı, vurguncu tipler eleştirilmiştir. François Georgeon, yeni zenginler için: “Bunlar, herhangi bir kültürel gelenekten yoksun, iktidarın dizinin dibinde palazlanan çıkarıcılarıdır.”²³⁹ demektir.

Hatta bu durum ülkenin gündemine öyle yerleşmiştir ki seçime hazırlanan milletvekili adayları, seçmenlerine ilk icraat olarak karaborsayı yok etme sözü vermektedirler. (Bkz. Karikatür nr:14)

6. Moda

Modernleşme süreci toplumların yaşayış tarzlarını hızla değiştirmiştir. Moda, bu değişim sürecinin en renkli kavramlarından biridir. Doğası gereği değişken bir olgu olan moda, değişkenliği kendisinin varolabilmesi için her zaman kullanmak zorundadır. İnsandaki “farklı olma” anlayışı modanın çekirdeğini oluşturur. İşte mizah için komik unsur burada devreye girer: ilginç, tuhaf, gülünç olana sahip insan.

Mizah gazeteleri, yeni kıyafetler ve elbise modelleriyle her zaman alay etmişlerdir. **Diken**'deki moda anlayışı; kadınları kendi doğallıklarından uzaklaştırdığı için, olumsuzlanarak kullanılır. (Bkz. Karikatür nr:15)

²³⁸ Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikarı*, C.3, s.61

²³⁹ François Georgeon, “Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında”, *İstanbul 1914-1923*, s.84

Çizimlerin gayet hassas ve renkli çizilmeye çalışıldığı bu karikatürler, kadının doğasını ve modernleşmeye başlayan Türk kadını çok iyi yansıtır. Okur, karikatürlerdeki kıyafetleri dışarıdan okurken aynı zamanda farklı bir zihin yapısıyla karşı karşıya kaldığını da unutmamalıdır. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, **Moda ve Zihniyet** adlı çalışmasında, giyim tarzının aynı zamanda dışarı vurulan zihniyetin göstergesi olduğunu söyler. “Zihniyetin dışarı yansıma şekillerinden biri de davranışların yanı sıra giyim anlayışıdır. Kişilerin giyim anlayışı estetik zevk ve beğenilerini, ekonomik durumlarını, mensubu oldukları ve olmak istedikleri sınıfın ipuçlarını verir. Kısacası giyim sahip olunan zihniyetin sembolleşmiş şeklidir.”²⁴⁰

Karikatürlerdeki kadın tipini; uzun boylu, ince bele sahip, başı boneyle örtülmüş, elinde bir şemsiye ya da boynuna asılı bir kürkle, dar ve kısa etekli, ince ve yüksek topuklu ayakkabı giyen kadınlar oluşturuyordu.²⁴¹

Diken'in 28. sayısında yer alan bir karikatürde, moda adına kadınların “vücudu teşhir eden kıyafetler” giymesi eleştirilir. Bahsi geçen karikatürde göğüsleri gözükten bir kadın, yanındaki adama dönerek: “- Bugün hava çok sıcak, daha hafif giyinmeliymişim.” şeklinde dert yanar. (Bkz. Karikatür nr: 16)

Acayip kıyafetlerin eleştirilerine²⁴² çok sık rastladığımız **Diken**'de Avrupa mizah gazetelerinden alıntılanan karikatürlerin çoğunda çıplak çizimlere rastlanmakta ve moda anlayışlarına göndermeler yapılmaktadır. Avrupa gazetelerindeki alıntılardan birinde, bir odaya giren adam, karşısında yarı çıplak bir kadın görünce:

“- Affediniz madam, sizi böyle giyinmemiş bulacağımı bilseydim, emin olunuz girmezdim.” diyerek özür diler. Karşınıdaki kadın da : “- Yanılıyorsunuz

²⁴⁰ F.Karabıyık Barbarosoğlu, **Moda ve Zihniyet** s.23

²⁴¹ D.32, s.8, (27 Kasım 1919)

²⁴² D.23, s.8, (18 Eylül 1919)

mösyö, giyinmemiş değilim. Şimdi bu kıyafetlerin moda olduğunu bilmiyor musunuz?”²⁴³ diye karşılık verir.

Bu tarz giyim kuşam o kadar moda olmuştur ki, eskiden cazip görülen bu tarz artık sıradanlaşmıştır. Örneğin, bir karikatürde yoldaki iki modern giyinişli kadın, orada bulunan askerî üniformalı adama: “Eskiden iltifatınızı esirgemezdiniz.” demektedir. Erkek ise: “Fakat o kadar çoğaldınız ki..” şeklinde karşılık vermektedir.²⁴⁴

7. Basın Eleştirisi

Basın tarihine baktığımızda, demokrasi ile basılı yayın arasında bir ilişkinin olduğu görülebilir. Haber alma özgürlüğünün dışında basın, devletler için ideolojik bir güçtür. 21. yüzyılda medya, tüm dünyayı yönetecek kadar etkili bir güç haline gelmiştir. İktidarlar her zaman için basın üzerinde tahakküm kurma gereği hissederler. Çünkü en çok okunan, takip edilen basılı yayınları elinde tutan iktidar, halka ulaşan her haberi süzebilecek hatta istediği biçimde okuyucuya sunulmasını sağlayacaktır.

İşgalle birlikte İstanbul hükümetini destekleyen yayınlar ile Millî Mücadele’yi destekleyen yayınlar arasında bir kalem savaşı başlar. **Diken** gazetesi, yazı ve karikatür yoluyla tavrını Millî Mücadele’den yana koyar. Emperyalist güçlere ve İstanbul hükümetine karşı açılan bu savaşta **Diken**, Mustafa Kemal’in Anadolu’da başlattığı hareketin de en büyük destekçilerinden biri olur.

²⁴³ D.14, s.7, (17 Nisan 1919)

²⁴⁴ D.7, s.4, (23 Ocak 1919)

Diken'deki gazetelerle ilgili karikatürlere baktığımızda en çok **Alemdar** ve **Peyâm-ı Sabah** gazetelerine karşı olumsuz bir tutumun sergilendiğini görmekteyiz.

Diken'de çizilen bir karikatürde,²⁴⁵ bir karı kocanın konuşmasına şahit olmaktadır. Adam, eşine: “Bir daha elinde **Alemdar** gazetesini görürsem seni boşarım.” diye çıkışmaktadır. Bu karikatürden, **Alemdar** okumanın boşanmaya sebep verecek bir durum olduğu anlamını çok rahat çıkarabiliriz.

Diken 17. sayısında devrin gazetelerini bir bant karikatüründe yan yana getirir. “**Diken**'in Matbuata Bayram Hediyesi”²⁴⁶ başlığıyla çıkan karikatürde, **Diken**, her gazeteyle duruşuna ilişkin bir hediye vermektedir. “**Vakit**'e, akrep-siz bir saat, **Sabah**'a, bir fırıldak, **Akşam**'a, bir lamba, **İstiklal**'e, bir tek gözlük (monokl), **Yenigün**'e, bir mezar taşı, **Hâdisat**'a, genç kalemler, **Zaman**'a, biraz sermaye, **Alemdar**'a, bir maşa, **Türkçe İstiklal**'e beş okka akıl ile üç okka fikir, **Söz**'e, bir gramofon, **İkdam**'a bir koltuk, **Tasvir-i Efkâr**'a, pertavsız (büyüteç), **İleri**'ye, mücadele, **Tercümân-ı Hakikat**'e, bir dev aynası, **Yeni Gazete**'ye, bir yaprak, kendisine ise, bir gül”ü lâyük gören **Diken**, böylece basındaki diğer gazetelere olan tavrını da ortaya koymuş oluyordu. (Bkz. Karikatür nr.17)

Diken'de, İstanbul Hükümeti yanlısı gazetelerle alay edilir. **Peyâm-ı Sabah** ismi bozularak; **Peyâm-ı Kabak**'a dönüştürülmüştür. Yine **Alemdar**'a karşı da sert çıkışlar gözlenmektedir. **Diken**'deki bir karikatürde, ayakkabı boyatan bir adam, boyacıdan, kaliteli boya kullanmasını isteyince boyacı karşılık olarak: “O öyle söylenmez, Alemdarvâri boya kullan denir.”²⁴⁷ demektedir. Buradan **Alemdar**'ın Millî Mücadele'ye karşı karalama kampanyası güttüğü anlaşılmaktadır.

²⁴⁵ D.42, s.12 (tarihsiz)

²⁴⁶ D.17, s.4 (26 Haziran 1919)

²⁴⁷ D.41, s.9, (5 Şubat 1920) Burada **Alemdar** gazetesinin gerçekleri örtmedeki başarısına gönderme yapılmaktadır.

8. Ulaşım

Mütareke dönemi İstanbul'unun önemli sorunlarından biri de şehir içi ulaşımıdır. **Diken**'de, o dönemde şehir yaşamına yeni girmeye başlayan otomobiller ve otomobile alışık olmayan İstanbul halkı ile kalabalık olan tramvay ve şehir hatları vapurlarıyla ilgili çizimlere sık rastlanmaktadır.

Otomobiller, dikkatsiz şoförlerin elinde ölüm makinelerine dönüşmektedir. **Diken**'in 48. sayısında yayınlanan bir karikatürde²⁴⁸, adamın biri, yolda gördüğü bir otomobil kazasında hayretler içinde kalırken, yanındaki arkadaşı gayet doğal bir tavırla: "A, birader yalnız bugün mü tesadüf ettin?" diyerek bu tür olayın toplumda kanıksandığını vurgulamaktadır.

Otomobil kazaları gibi tramvaylar da İstanbul'da birçok insanın yaralanmasına neden olmaktadır. "Bir tramvay arabasının fethinin resmidir"²⁴⁹ başlığıyla çıkan karikatürde, şehir halkı ağzına kadar dolu olan bir tramvaya, bir kaleyi fethetmek için saldıran askerler gibi çizilmiştir. (Bkz. Karikatür nr: 18) Vatandaşlar, tramvaydan indiklerinde âdeta savaştan çıkmış gibi üstleri başları paralanmış hâle gelmektedir.²⁵⁰

Vapurlara getirilen eleştiride ise, çok fazla yolcu almaları ve biletlerin pahalılığı gündeme taşınmıştır. **Diken**'in 53. sayısındaki bir karikatürde, yolcu ile gişe memuru arasında geçen şöyle bir diyaloga şahit olmaktadır.²⁵¹

"(Yolcu) -Annemin, babamın nikâh masrafı kadar bilet parası, soygun; adama hırsızlar, dolandırıcılar bile bu kadar insafsızlık yapmaz, sanki onlardan ne farkınız kaldı?

²⁴⁸ D.48, s.12, (8 Nisan 1920)

²⁴⁹ D.50, s.11, (tarihsiz)

²⁵⁰ D.54, s.7, (20 Mayıs 1920)

²⁵¹ "Şirket-i Hayriye Gişesinde", D.53, s.7

(Gişe memuru) -Çook! Onlar ceza görüyor, biz görmüyoruz.”

Bu diyalogdan da anlaşılacağı üzere Şirket-i Hayriye, biletleri fahiş fiyatlarla satışa sunmaktadır.

Başka bir karikatürde, ağzına kadar tıka basa dolu olan bir vapurda yolcular, kaptana hâlâ niçin beklediklerini sormaktadır. Kaptan ise, müşterilerin hepsinin gelmediğini söyleyerek boş mu kalkalım diye de yolculara çıkışır.²⁵²

9. Konut Sorunu

Konut sıkıntısı **Diken**'in karikatürlerinde kullandığı bir diğer temdir. Mütareke dönemindeki işgal kuvvetlerinin birçok ev ve konağı işgal etmeleri,²⁵³ Beyaz Rus akınıyla İstanbul'daki ev kiralarının artması ve kiralık ev bulunamaması, bu sorunu mizah gazetelerine taşımıştır. İstanbul halkı bu sorunu, takma ev adı verilen ince tahtalardan oluşan portatif evlerle çözmektedir. Hatta bu evler o kadar incedir ki bir oyuncak topla bile yıkılmaktadır. **Diken**'in 55. sayısında yer alan bir karikatürde,²⁵⁴ çocukların oynadığı plastik topun çarpmasıyla yıkılan bir ev gözükmektedir. Çocuk, evi yıkılan kızgın kadına “Ben bir şey yapmadım, top çarptı.” diye karşılık vermektedir. (Bkz. Karikatür nr: 19)

İstanbul'daki ev bulma sorunu o kadar ciddî bir hal almıştır ki ölüm döşeğindeki insanlar bile, ev, kira, ev sahibi gibi sözcükleri düşünmekteydiler. Örneğin **Diken**'in karikatürlerinin birinde, ev sorunu şöyle dile getirilmiştir:

“Koca – (ölüm döşeğinde): Ne düşünüyorsun zavallı karıcığım?

²⁵² D.41, s.12, (5 Şubat 1920)

²⁵³ İstanbul'daki konut sorunu ve El Koyma İdaresi'nin aldığı kararlar için Bkz. Bilge Crisis, **İşgal Altında İstanbul**, s.117

²⁵⁴ D.55, s.9, (27 Mayıs 1920)

Kadın: –Acaba sen ölürsen, ev sahibi kontratı fesheder mi diye düşünüyorum.”²⁵⁵

Mütareke dönemindeki insanların en büyük hayallerinden biri de bir eve sahip olmaktır. **Diken**'in 66. sayısındaki bir karikatürde, sigara içen bir adam görülmektedir. İçtiği sigara dumanının içinde de bir ev belirmiştir. Karikatürün altındaki yazıda: “Geçen akşam bir rüya gördüm. Tadı hâlâ damağımda. Bizim eski bir arsa vardı. Onu sattım hem de kağıt paraya değil, altın paraya. O para ile Erenköy’de güzel bir köşk yaptırđım.” denmektedir.²⁵⁶

10. Diğer Temalar

Diken'de, yukarıda yapılan sınıflandırmanın dışında kalan değişik konularda karikatürler de mevcuttur. Bu karikatürler bir başlık altında toplanacak sayıda olmadığı için “diğer temalar” adı altında incelenmeye çalışılmıştır.

Özellikle, savaş vurguncularının evlerinde çalıştırdıkları hizmetçiler, asilikleri ve uyumsuzlukları ile gündeme getirilir. **Diken**'in 22. sayısındaki bir karikatürde, uykudan uyanmış bir kadın, hizmetçisine: “- Maria, Kahvemi getir!” diye seslenmektedir. Buna karşın hizmetçi ise: “-Dur bakalım hanımım, ben daha kendi kahvemi içmedim.” şeklinde karşılık vermektedir.²⁵⁷

²⁵⁵ D.52, s.7, (6 Mayıs 1920)

²⁵⁶ D.66, s.4, (24 Aralık 1920)

²⁵⁷ D.22, s.8, (3 Eylül 1919)

Belediye sorunları da **Diken**'de çizilen karikatürlerde görülmektedir. Rüşvet, kapkaç, sokaklardaki başıboş köpekler, çamur deryası sokaklar, avazı çıktığı kadar bağırarak satıcılar gündeme getirilerek eleştirilir. 64. sayıda yer alan bir karikatürde, yolda bağırarak bir satıcı ve bu satıcının sesinden korkup, kucağından bebeğini düşüren bir kadın görülmektedir.²⁵⁸

Yine, başka bir karikatürde, yolda yürüyen yaşlı bir adam, usta bir yankesici tarafından soyulur. Yaşlı adam, vapura yetişmek için hızlı hızlı gitmektedir. Kendisine çarpan genç, yaşlı adama dönerek "öküz" diye bağırır. Vapuru kaçırmamak için hızlı hareket eden adam, karşılık vermeden söylenerek oradan uzaklaşır. Yaşlı adam, vapura yetiştiği için sevinçlidir. Cebindeki saate bakmak istediğinde ise, soyulduğunu anlar ve kendi kendine "Çocuk doğru söylüyor. Ben gerçekten öküzüm." der. Belinden saati çekilerek alınmış, fakat adamın ruhu bile duymamıştır.²⁵⁹ Aynı sayıdaki başka bir karikatürde²⁶⁰ ise, şöyledir: İki çocuk, iş birliği yaparak bir adamın önce saatini sonra da cüzdanını çalarlar. Çocuklar, adama, saatin kaç olduğunu sorar. Adam, cebinden saati çıkarır çıkarmaz çocuklardan biri saati kapar ve kaçar. Adamın yanındaki diğer çocuk, yaşlı adama endişelenmemesi gerektiğini biraz para karşılığı saati çalan arkadaşının çaldığı saati geri vereceğini söyler. Saati çalınan adam mecburen saatini geri almak için ufaklığa para verir. Fakat parayı alan ufaklık maalesef geri gelmez. Adam, hem saatini hem de parasını kaptırdığını anlayınca elindeki tek değerli şey olarak kalan ekmeğe karnesine dört elle sarılır. Bu karikatürden anladığımız bir diğer husus ise, Mütareke yıllarında ekmeğin karneye bağlanmış olduğudur.

²⁵⁸ D.68, s.4, (2 Ocak 1921)

²⁵⁹ D.15, s.8, (tarihsiz)

²⁶⁰ D.15, s.4, (tarihsiz)

Siyasî tutuklamalar, özellikle de Bekirağa Bölüğü ile ilgili karikatürler **Diken**'de görülen diğer temalar arasındadır. Bölükteki tutuklular boş vakitlerini poker oynayarak geçirmektedir.²⁶¹

Diken gazetesinde Almanya ile yapılan ittifak ve bu ittifakın sonuçları hakkında birtakım çizimler görmekteyiz. **Diken**'in birinci sayısında yer alan bir karikatür. "Almanya ile Dostluğumuzun Tarihi" başlığıyla yayımlanır. Çizilen karikatürde, Almanya'nın başı Rusya ile derde girer ve Türk'ü yardıma çağırır. Türk, Rusya ile boğuşurken Alman, uzaktan izlemekle yetinir. Almanya'nın Türk ile işi bittikten sonra da "Artık bana müsaade!, Sen bana yardım ettin Allah da senin yardımcın olsun." diyerek Türk'ü tek başına bırakmaktadır. Bu karikatür, Almanya'nın Osmanlı'yı savaşa sürüklemesi ve işi bitince de nasıl yalnız bıraktığına dâir bir eleştiri olarak okunabilir.²⁶²

11. Avrupa Mizah Yayınlarından Alıntılanan Karikatürler

Diken, kendi çizerlerinin karikatürleri dışında Avrupa'da yayınlanan gazete ve dergilerden alıntılanan karikatürlere de yer verir.

"Ecnebi Mizah Mecmualarından" başlığı altında verilen bu karikatürlerin **Diken**'de çizilen karikatürlerle ortak temaları paylaştığını söyleyebiliriz. Geçim sıkıntısı, hayat pahalılığı, moda, kadın, ev buhranı, hizmetçi sorunu ve eğitim gibi konular Avrupa gazete ve dergilerinde yayımlanan karikatürlerde işlenir. Savaş tüm dünyada ortak sıkıntılar doğurmaktadır. Bu karikatürlerdeki çizimler, **Diken**'deki çizimlere göre, grafik mizah denilen daha ince çizgilere sahiptir. (Bkz. Karikatür nr: 20)

²⁶¹ D.8, s.1, (6 Şubat 1919)

²⁶² D.1, s.8 (30 Ekim 1918)

SONUÇ

Türk edebiyatı üzerinde yapılan çalışmalarda, içinde karikatürlerin de bulunduğu mizah yayınlarını inceleyen çalışmalar oldukça azdır. Oysa, mizah ve onun çizgisel ifadesi olan karikatür, sayfalarca sürebilecek toplumsal bir eleştiriye karelerinde yansıtarak toplumdaki bozuklukları gidermek için kullanılan çok önemli bir anlatım tarzıdır.

Diken, 30 Ekim 1918 - 11 Mart 1921 tarihleri arasında 72 sayı çıkmış olan edebî-siyasî bir mizah gazetesidir. Sedat Simavi'nin çıkardığı **Diken**, on beş günde bir yayımlanacak bir gazete olarak ilân edilmesine rağmen, gazetenin yayım aralığının bazan üç haftaya, bazan da bir aya çıktığı görülür.

Diken'in kadrosunda; Ahmet Rasim, Aka Gündüz, Ercüment Ekrem, Faruk Nafiz, Fazıl Ahmet, Hafî Kadri, Halil Nihat, İbrahim Alâeddin, İbnürrefik Ahmet Nuri, Osman Cemal, Orhan Seyfi, Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, RızaTevfik, Ruşen Eşref, Sedat Simavi, Selahattin Enis, Yusuf Ziya gibi yazarlar ile Ahmet, Basri, Cemal Nadir, İzzet Ziya, M(im) Safa, Mahmut Yesari, Mehmet İzzettin, Nurullah Cemal, N(un). Kaf, Ramiz Gökçe, Sedat Nuri, Sedat Simavi, Ulvi Kâzım gibi karikatüristler yer almaktadır.

Diken gazetesinde; fıkra, şiir, hikâye, roman, piyes, deneme, çeviri, anket, mensur şiir gibi türlerde yazılar bulunur. Ancak, bu yazıların çoğunun mizahî bir yaklaşımla ele alındığı ve edebiyatta kullanılan bağlamlarının neredeyse dışına çıktığı görülür. Bunun sebebi, edebî türlerin altında ciddî bir mizah dinamiği oluşturmak ve sansüre takılmadan eleştiri yapabilmektir.

Mütareke İstanbul'una bakıldığında, Türk halkının büyük sıkıntılarla karşı karşıya geldiği görülür. Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve ardından gelen işgal

yılları, ülkedeki sınıfsal yapıları altüst etmiş, insanlar; yeme içme, barınma, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz duruma gelmiştir. Aydın kesim ise, sansürün ağır baskısı altında sesini duyurmakta büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır

Mütareke yıllarındaki ekonomik dengesizlikler; savaş zenginleri, karaborsacılar gibi İstanbul'un pek de alışık olmadığı ahlâken düşmüş, türedi, sonradan görme zengin bir zümre doğurmuştur. **Diken**'deki karikatürlere baktığımızda, bu ekonomik dengesizliklerin en çok kapak karikatürlerine yansıdığı görülür. Artık, eski hamallar efendi olmuş, zamanın memurları ise geçimlerini temin etmek için hamallık yapmaktadır. Yine, bir paşa kızı, sırf parası için türedi bir zenginle evlenebilmektedir; ancak, evde piyano çalarken kocanın sazla eşlik etmesi gibi komik durumlar yaşanmaktadır. Bu türden olayları **Diken**'in karikatürlerinde görebilmek mümkündür.

Aynı yıllarda Bolşevik İhtilali'nden kaçan Beyaz Ruslardan dolayı İstanbul nüfusu da artmış, halkın hem ekonomik durumu hem de yaşantısı ahlâken çöküntü içine girmiştir. Çünkü, fahişlikle geçimini sağlayan bu Rus kadınlar İstanbul'daki yerleşik ahlakî değerleri yerle bir etmektedir. Bu yıllarda eşlerin birbirlerini aldatma olayları da bu yüzden karikatür ve yazılarda sık sık işlenen konular arasındadır.

Toplumdaki bütün bu sorunları eleştirileriyle gündemde tutarak topluma destek olmaya çalışan **Diken**, Mütareke döneminin sosyal ve kültürel ortamını en iyi şekilde yansıtmakla kalmaz, eleştirileriyle de İstanbul halkının sözcüsü olur.

İşgalle birlikte İstanbul Hükümeti'ni destekleyen yayınlar ile Millî Mücadele'yi destekleyen yayınlar arasında da bir kalem savaşı başlar. Mütareke döneminde yayın hayatına başlayan ve Kurtuluş Savaşı'nın başladığı andan itibaren 1921 Mart'ına kadar yayın hayatını sürdüren **Diken**, İttihatçı liderler ve İstanbul Hükümeti'ni destekleyen **Peyâm-ı Sabah** ve **Alemdar** gibi gazetelere de karşı eleştirel bir tutum izlemiş, mizahı bir silah gibi kullanmıştır. Çünkü, **Diken** mizah gazetesi, yazı ve karikatür yoluyla tavrını Millî Mücadele'den yana koyar.

Emperyalist güçlere ve İstanbul Hükümeti'ne karşı açılan bu savaşta **Diken**, Mustafa Kemal'in Anadolu'da başlattığı hareketin de en büyük destekçilerinden biri olur.

Diken, dönemine göre mizah gazeteciliğinde ileri bir durumda sayılabilir. Renkli baskıları ve karikatürlerindeki ince çizgileri dikkate değer niteliktedir. **Diken**, Sedat Simavi için de önemli bir tecrübedir. Birçok karikatür ve mizah dergisi çıkartacak olan Sedat Simavi, **Diken**'deki karikatürlerden seçtikleriyle; "Diken ve İnci Salnamesi"ni oluşturmuş, Yeni Zenginler, Harp Zenginleri, Harp Fakirleri, Kadınlar albümlerini yayınlamış, böylece, yıllık ve albüm kültürüne de katkılar sağlamıştır.

Diken; bünyesinde barındırdığı, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Aka Gündüz, Fazıl Ahmet, Yusuf Ziya gibi yazarlar için âdeta bir mektep olmuş, onların kendilerini yetiştirmelerine ve geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu yazarların dışında, Ramiz Gökçe, Cemal Nadir, Sedat Nuri İleri, Nurullah Cemal gibi çizerlerin de karikatür dünyasına adım attığı ilk gazete **Diken**'dir.

Son söz olarak, **Diken**, Mütareke döneminde sansür nedeniyle normal yollardan eleştirilemeyen hususları, mizah aracılığıyla seslendiren; işgal yıllarında, emperyalist güçlere karşı amansız bir mücadele veren önemli bir yayın organıdır. Ayrıca **Diken**, Millî Mücadele'ye ve Türk milletine bu zor yıllarda yazı ve karikatürleriyle destek vererek Türk insanının kültürel zihin haritasında önemli bir yer edinmiştir.

EKLER**EK 1. YAZAR ADINA GÖRE İNDEKS:****AHMET RASİM**

Un Meselesi	Fıkra	1.yıl S.7 s.3
Bon Bon	Hikâye	1.yıl S.8 s.3
Eski Bir Tayyare Krokisi	Hikâye	1.yıl S.15 s.2
Kayıtsı Politikası	Fıkra	1.yıl S.24 s.7
[Başlıksız]	Hikâye	3.yıl S.71 s.2

AKA GÜNDÜZ

Dikenciğe Mektup	Şiir	1.yıl S.24 s.8
Dikenciğe Mektup	Şiir	1.yıl S.25 s.3
Diken'e Mektuplar	Şiir	1.yıl S.26 s.3
İskarpinden Yuvarlanan Harp Zengini	Hikâye	2.yıl S.28 s.4
Dikenciğe Mektup	Şiir	2.yıl S.28 s.10
Nakş-ı Ber-Âb-ı Cârî	Şiir	2.yıl S.41 s.3
Resm-i İftitah	Şiir	2.yıl S.47 s.12

ERCÜMENT EKREM

Kuyruk Davası	Hikâye	2.yıl S.47 s.4
Viraneler	Roman	3.yıl S.64 s.13
Viraneler	Roman	3.yıl S.65 s.2

Viraneler	Roman	3.yıl S.66 s.7
Viraneler	Roman	3.yıl S.67 s.3
Viraneler	Roman	3.yıl S.68 s.6
Viraneler	Roman	3.yıl S.69 s.6
Viraneler	Roman	3.yıl S.70 s.6
Basar Mesele-i Mutena Bahâsı	Hikâye	2.yıl S.60 s.2

FARUK NAFİZ

Bahar Gülleri	Şiir	3.yıl S.69 s.2
---------------	------	----------------

FAZIL AHMET

Nedim'i Tazmin	Şiir	1.yıl S.1 s.3
Velinimete Dehaletname	Şiir	1.yıl S.2 s.2
Celal Nuri Bey Diyor ki	Şiir	1.yıl S.5 s.7
Nazire	Şiir	1.yıl S.6 s.3
Olsa	Şiir	1.yıl S.7 s.2
Olan Olana	Şiir	1.yıl S.8 s.2
Yevmiye Defteri	Çeviri	1.yıl S.9 s.3
Yevmiye Defteri	Çeviri	1.yıl S.10 s.3
Yevmiye Defteri	Çeviri	1.yıl S.11 s.3
Yevmiye Defteri	Çeviri	1.yıl S.12 s.3
Yahya Kemal'e	Şiir	1.yıl S.12 s.6
Oturduğum Yerler	Şiir	1.yıl S.14 s.3
Hece Vezniyle	Şiir	1.yıl S.15 s.2
Birisi	Fıkra	1.yıl S.19 s.2
Dostların Serzenişi	Fıkra	1.yıl S.24 s.5
Kartpostal	Fıkra	2.yıl S.28 s.10
Kartpostal	Fıkra	2.yıl S.29 s.8

Harp-Sulh

Fıkra

2.yıl S.34 s.10

HALİL NİHAD

Münacat

Şiir

2.yıl S.47 s.10

Gazel

Şiir

2.yıl S.48 s.13

Vazife

Şiir

2.yıl S.49 s.4

Uzun Deniz

Şiir

3.yıl S.67 s.2

Zamâne

Şiir

3.yıl S.68 s.2

HÜSEYİN RIFAT

Bir Talak

Hikâye

2.yıl S.62 s.6

İBNÜRREFİK AHMET NURİ

Pire

Komedi

1.yıl S.1 s.6

Pire

Komedi

1.yıl S.2 s.6

Kadınlık

Komedi

1.yıl S.5 s.5

Hırsız ile Arsız

Komedi

2.yıl S.29 s.12

Hırsız ile Arsız

Komedi

2.yıl S.30 s.6

Hırsız ile Arsız

Komedi

2.yıl S.31 s.10

OSMAN CEMAL

Bir Zirzopla Tanıştım

Roman

3.yıl S.71 s.3

Bir Zirzopla Tanıştım

Roman

3.yıl S.72 s.3

ÖMER SEYFETTİN

Almanlar Gidiyor	Fıkra	1.yıl S.1 s.2
Siyasî İcmal	Fıkra	1.yıl S.1 s.2
Wilson'un Prensipleri	Fıkra	1.yıl S.1 s.2
Namus	Hikâye	1.yıl S.3 s.3
Kesik Bıyık	Hikâye	1.yıl S.4 s.6
Devletin Menfaati Uğruna	Hikâye	1.yıl S.5 s.15
Nokta	Fıkra	1.yıl S.6 s.6
[Başlıksız]	Şiir	1.yıl S.6 s.6
Antiseptik	Hikâye	1.yıl S.7 s.6
Deve	Hikâye	1.yıl S.8 s.6
Yüz Akı	Hikâye	1.yıl S.9 s.6
Korkunç Bir Ceza	Hikâye	1.yıl S.13 s.3
İlk Cinayet	Hikâye	2.yıl S.32 s.6
Muayene	Hikâye	2.yıl S.45 s.7
İffet	Hikâye	2.yıl S.47 s.6

REŞAT NURİ

Âmirin Emri	Hikâye	1.yıl S.24 s.3
Dünya Yuvarlak mı Düz mü?	Hikâye	2.yıl S.42 s.6
Bir Mayıs Masalı	Hikâye	2.yıl S.54 s.6

RIZA TEVFİK

Olmasaydı	Şiir	1.yıl S. 2 s. 2
-----------	------	-----------------

RUŞEN EŞREF

Nizam, Tertip	Hikâye	2.yıl S.49 s.5
Bahçesini Temizlemek Usulü	Deneme	2.yıl S.50 s.4
Bir Alışveriş	Hikâye	2.yıl S.53 s.6

SELAHATTİN ENİS

İsmail Cinanî Bey	Fıkra	1.yıl S.1 s.3
Doğarken	Fıkra	1.yıl S.2 s.3
Yaşarken	Hikâye	1.yıl S.15 s.7
[Başlıksız]	Hikâye	3.yıl S.72 s.2

YUSUF ZİYA

Falso	Piyes	1.yıl S.14 s.3
Mâzeret	Piyes	1.yıl S.15 s.3

EK 2. TAKMA ADLAR, KISALTMALAR VE RUMUZLARA GÖRE İNDEKS

ÂŞIK

Nâme	Hikâye	2.yıl S.48 s.11
Hezarfen Bir Adam	Fıkra	2.yıl S.51 s.2
Çeyreğin Üstü	Hikâye	2.yıl S.52 s.4
El-Kâsib	Hikâye	2.yıl S.53 s.4
Bir Pul Yüzünden	Hikâye	2.yıl S.54 s.3
Oruç Yemiş	Hikâye	2.yıl S.55 s.6
Yanlışlık	Hikâye	2.yıl S.56 s.3

ÂŞIK COŞKUN (?)

Vesika-i Ekmeğe Mehdiye	Şiir	1.yıl S.5 s.9
Süleyman Nazif-Abdullah Cevdet Destanı	Şiir	1.yıl S.6 s.6
Şikâyetname	Şiir	1.yıl S.14 s.2
Bir Kaside	Şiir	1.yıl S.14 s.7

AYIN (ع)

Felsefe	Fıkra	1.yıl S.25 s.7
---------	-------	----------------

AYIN. ELİF. REM (ع.ا.ر) (?)

Beşikler	Şiir	2.yıl S.40 s.3
----------	------	----------------

AYIN SAT (ع ص) (?)

Mücrimler Arasında	Fıkra	1.yıl s.16 s.2
--------------------	-------	----------------

BE MİM (ب م) (?)

Son Hıçkırıklar	Şiir	2.yıl S.46 s.6
-----------------	------	----------------

BEYLERBEYİ (?)

Amca Bey	Hikâye	2.yıl S.63 s.2
----------	--------	----------------

BURHANEDDİN ALİ (?)

Asrın Kızları	Şiir	3.yıl S.72 s.2
---------------	------	----------------

BÜYÜK BABA (?)

Eski Bir Masal	Şiir	1.yıl S.7 s.3
----------------	------	---------------

CAMSÂB

İnkılâb	Fıkra	1.yıl S.5 s.2
---------	-------	---------------

Julide'den Bana Mektup	Fıkra	1.yıl S.5 s.2
------------------------	-------	---------------

Hayırlı Bir Fal	Fıkra	1.yıl S.6 s.2
Değirmenciler Mukavelenamesine Dair	Fıkra	1.yıl S.7 s.2
Yeni Mesut Bir Devir Açılıyor	Fıkra	1.yıl S.7 s.2
Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür	Fıkra	1.yıl S.8 s.2
Fâsık Mahrum	Fıkra	1.yıl S.8 s.2
Post Kavgası Kaldırılacak	Fıkra	1.yıl S.9 s.2
Yeni Tevkifat	Fıkra	1.yıl S.10 s.2
Koca Kabine	Fıkra	1.yıl S.10 s.2
Gençlerle İhtiyarlar Arasındaki Fark	Fıkra	1.yıl S.10 s.2
Bekirağa Bölüğü	Fıkra	1.yıl S.12 s.2
Ölüm Sahili	Mensur Şiir	1.yıl S.16 s.7
Harabeler	Mensur Şiir	1.yıl S.16 s.7

CİM (ج)

Karmanyolacılar	Hikâye	2.yıl S.41 s.14
-----------------	--------	-----------------

CİM DAL (د.ج) (?)

Siyasîyât	Fıkra	1.yıl S.11 s.2
-----------	-------	----------------

CİM ELİF (ا.ج) (?)

Sâmi	Hikâye	2.yıl S.60 s.6
------	--------	----------------

CİNCİ HOCA (?)

Tavâli'ü'l-Mülûk Fıkra 3.yıl S.72 s.2

ÇİMDİK

Harp Zengini	Şiir	1.yıl S.1 s.3
Harp Fakiri	Şiir	1.yıl S.1 s.3
Dünkü Hanımlar	Şiir	1.yıl S.1 s.3
Bugünkü Hanımlar	Şiir	1.yıl S.1 s.3
Enver Paşa	Şiir	1.yıl S.2 s.3
Cemal Paşa	Şiir	1.yıl S.2 s.3
İsmail Hakkı Paşa	Şiir	1.yıl S.2 s.3
Bugünkü Padişah	Şiir	1.yıl S.3 s.3
Dünkü Padişah	Şiir	1.yıl S.3 s.3
İstanbul'da	Şiir	1.yıl S.3 s.3
Wilson	Şiir	1.yıl S.4 s.3
Sessiz Para	Şiir	1.yıl S.4 s.3
Sesli Para	Şiir	1.yıl S.4 s.3
Haliç İskelesi	Şiir	1.yıl S.5 s.9
Kadıköy İskelesi	Şiir	1.yıl S.5 s.9
Dünkü Mebuslar	Şiir	1.yıl S.5 s.9
Bugünkü Mebuslar	Şiir	1.yıl S.5 s.9
Giden Sene	Şiir	1.yıl S.6 s.3
Gelen Sene	Şiir	1.yıl S.6 s.3
Bizimkiler	Şiir	1.yıl S.8 s.3
Karşı Kapı	Şiir	1.yıl S.8 s.3
Eski Düğün	Şiir	1.yıl S.9 s.3
Yeni Düğün	Şiir	1.yıl S.9 s.3
Mevkuflara Dair	Şiir	1.yıl S.9 s.6
Mahalleler Arasında	Şiir	1.yıl S.11 s.3

Cahid'den Cavid'e	Şiir	1.yıl S.12 s.3
Cavid'den Cahid'e	Şiir	1.yıl S.12 s.3
Mahkemede	Şiir	1.yıl S.13 s.2
Yasin Efendi	Şiir	1.yıl S.13 s.3
İhya Efendi	Şiir	1.yıl S.13 s.3
Dünkü Esnaflar	Şiir	1.yıl S.15 s.7
Bugünkü Esnaflar	Şiir	1.yıl S.15 s.7
Perdenin Arkası	Şiir	1.yıl S.27 s.3
Yaş Meselesi	Şiir	2.yıl S.30 s.7
Dengi Dengine	Şiir	2.yıl S.34 s.7
Dünkü Refik Halid	Şiir	2.yıl S.34 s.10
Bugünkü Refik Halid	Şiir	2.yıl S.34 s.10
Eski Mebuslar	Şiir	2.yıl S.36 s.10
Yeni Mebuslar	Şiir	2.yıl S.36 s.10
Eski Kış	Şiir	2.yıl S.37 s.
Yeni Kış	Şiir	2.yıl S.37 s.10
Eski Sene	Şiir	2.yıl S.37 s.10
Yeni Sene	Şiir	2.yıl S.37 s.10
Eski Hayat	Şiir	2.yıl S.41 s.
Yeni Hayat	Şiir	2.yıl S.41 s.7
Kirli İş	Şiir	2.yıl S.45 s.11
Âyân	Şiir	2.yıl S.45 s.11
Haftanın Tarihi	Şiir	2.yıl S.47 s.7
Şaka Destanı	Şiir	2.yıl S.52 s.7
Takma Evler Destanı	Şiir	2.yıl S.53 s.9
Ramazan Geceleri	Şiir	2.yıl S.55 s.9
İftar	Şiir	2.yıl S.55 s.9
İstanbul Destanı	Şiir	2.yıl S.56 s.6
Ramazanda Şehzede başı	Şiir	2.yıl S.56 s.9
Ramazan Destanı	Şiir	2.yıl S.57 s.10
Cuma	Şiir	2.yıl S.60 s.5
Cumartesi	Şiir	2.yıl S.60 s.5

Pazar	Şiir	2.yıl S.60 s.5
Avrupa Dönüşü	Şiir	3.yıl S.64 s.11
Olur mu Ya?	Şiir	3.yıl S.65 s.2
Anadolu'yla İlk Temas	Şiir	3.yıl S.65 s.7
Peyâm-ı Eyyâm	Şiir	3.yıl S.66 s.2
Anzavuraki	Şiir	3.yıl S.66 s.2
İstanbulu	Şiir	3.yıl S.67 s.2

DECCAL (?)

Kıta	Şiir	3.yıl S.71 s.
Kıta	Şiir	3.yıl S.72 s.2

DEHRÎ-İ KADİM (?)

Kaside-i Ye'ise	Şiir	1.yıl S.10 s.2
-----------------	------	----------------

DERBEDER (?)

Onlara Gazel	Şiir	1.yıl S.14 s.3
--------------	------	----------------

DERYÂDİL (?)

Lisan Dershanesi	Hikâye	2.yıl S.33 s.6
Rasathanede	Hikâye	2.yıl S.34 s.7
Yine O Dert	Hikâye	2.yıl S.36 s.6
Fantazi Hikâye	Hikâye	2.yıl S.37 s.7
Bir Ders-i İbret	Hikâye	2.yıl S.38 s.6

Miras	Hikâye	2.yıl S.39 s.7
Manto	Hikâye	2.yıl S.40 s.6
Takip	Hikâye	2.yıl S.41 s.6
İmam Efendinin Şeftalileri	Hikâye	2.yıl S.44 s.6
Aile Saadeti	Hikâye	2.yıl S.44 s.10
İğfal Davası	Hikâye	2.yıl S.45 s.4
Kapı Arkasında	Hikâye	2.yıl S.46 s.7
Bilezik	Hikâye	2.yıl S.50 s.6
Şirket Vapurlarında	Hikâye	2.yıl S.51 s.6
Sinema Kapısında	Hikâye	2.yıl S.56 s.5
Harp Zengininin Komisyoncusu	Hikâye	2.yıl S.57 s.8
Ezeli Mesele Yani Mesken Buhranı	Hikâye	3.yıl S.65 s.2

DİKEN (?)

Diken Diyor ki ²⁶³	Şiir	1.yıl S.1 s.2
Yeni Sene Hakkında Dileklerimiz	Anket	1.yıl S.5 s.17
Hamallar Kahyasıyla Mülâkat	Fıkra	3.yıl S.72 s.1

DİKEN OKUYANLARDAN BİRİ (?)

Esrarkeşin Tövbesi	Hikâye	2.yıl S.62 s.10
--------------------	--------	-----------------

E. MERD (أمرد) (?)

Unutulmaz Matem	Fıkra	2.yıl S.58 s.8
Ehemmiyetli İlân	Fıkra	2.yıl S.58 s.8

²⁶³ Muzaffer Gökman bu şiiri, **Diken**'in ilk sayısı için Yusuf Ziya Ortaç'ın yazdığını söylemektedir. Muzaffer Gökman, **Sedat Simavi Hayatı ve Eserleri**, s.18

ELİF SİN (أ.س) (?)

Süslü Hanım	Hikâye	1.yıl S.12 s.6
-------------	--------	----------------

FASSÂL (?)

Kulağı Çınlasın	Fıkra	3.yıl S.67 s.2
Su ile Hava	Fıkra	3.yıl S.67 s.2
Yine Kirpi-i Devran	Fıkra	3.yıl S.67 s.2
Âmin	Fıkra	3.yıl S.67 s.2

FİSKE

Darısı Başınıza	Şiir	3.yıl S.64 s.6
-----------------	------	----------------

HAYRETTİN RÜŞTÜ

Kârlı Bir İş	Hikâye	2.yıl S.29 s.6
Kitap Merakı	Hikâye	2.yıl S.35 s.8

HİCÂÎ DEDE (?)

Küçük Muhavereler	Fıkra	3.yıl S.71 s.
Küçük Muhavereler	Fıkra	3.yıl S.72 s.2

HI RE (ح.خ) (?)

Teyze Hanımın Saçları

Hikâye

1.yıl S.25 s.2

Hırsız

Hikâye

1.yıl S.27 s.3

İBRET (?)

Pay İstemeyenler

Fıkra

1.yıl s.16 s.2

ISIRGAN (?)

Orijinal Bir Tavcılık

Fıkra

3.yıl S.71 s.1

İĞNE (?)

Zamane Beyleri

Şiir

1.yıl s.14 s.7

Fatih Beyi

Şiir

1.yıl s.15 s.3

Kadıköy Beyi

Şiir

1.yıl s.15 s.3

Beyoğlu Beyi

Şiir

1.yıl s.16 s.2

KAF KAF (ق.ق) (?)

Tazminat

Hikâye

1.yıl S.17 s.2

KALENDER

Otomobil Önünde

Fıkra

2.yıl S.57 s.13

Ev Kiraları	Fıkra	2.yıl S.57 s.13
Doktorun Odasında	Fıkra	2.yıl S.57 s.13
Âmir İltifatı	Hikâye	2.yıl S.58 s.5
Yahudi'nin Vasiyeti	Hikâye	3.yıl S.64 s.5
Karmanyolacılar	Hikâye	3.yıl S.65 s.3
Gazeteciye Dayak Ziyafeti	Komedi	3.yıl S.66 s.3
Eşeklere Abdesthane	Hikâye	3.yıl S.68 s.2
Kırmızı Pabuçlar	Komedi	3.yıl S.69 s.2

CLEMAN DOTEK (?)

Vandarbild'e Nasihatlerim	Fıkra	3.yıl S.65 s.7
---------------------------	-------	----------------

KAPLAN (?)

Tırnak	Fıkra	3.yıl S.71 s.3
--------	-------	----------------

KARGA

Toptan Efendi	Hikâye	2.yıl S.50 s.12
---------------	--------	-----------------

KARINCA

İki Levha	Hikâye	3.yıl S.71 s.2
-----------	--------	----------------

KÂŞİF (?)

Elbise Hastalıkları	Fıkra	2.yıl S.43 s.3
---------------------	-------	----------------

KAYGUSUZ

Zamane Çocukları	Hikâye	1.yıl S.24 s.4
------------------	--------	----------------

KERTENKELE

Ahd-i Millî	Şiir	2.yıl S.46 s.6
-------------	------	----------------

KULAK MİSAFİRİ

Kolay Para Kazanmak Çaresi	Fıkra	3.yıl S.64 s.4
Bir Teşbih	Fıkra	3.yıl S.64 s.4
Vapurlarda	Fıkra	3.yıl S.65 s.6

KURT (?)

İnsaf	Hikâye	1.yıl S.26 s.3
Dilsiz	Hikâye	1.yıl S.26 s.3
Bir Mektup	Fıkra	1.yıl S.26 s.3
Küçük Fıkralar	Fıkra	2.yıl S.29 s.15

LA BONTİYER (?)

Kadın Hastalığı	Hikâye	1.yıl S.5 s.12
-----------------	--------	----------------

MEHMET RASİM (?)

Mavi Gözlü Sarı Saçlı	Şiir	3.yıl S.72 s.4
-----------------------	------	----------------

RE NUN (ر.ن)

Temizlik Yoklaması	Hikâye	2.yıl S.37 s.6
Mükâfât	Hikâye	2.yıl S.43 s.6
Ruhsatname	Hikâye	2.yıl S.48 s.6
Falso	Hikâye	3.yıl S.67 s.7

SİN (س)

Doğruluk	Komedi	1.yıl S.1 s.6
----------	--------	---------------

SAT DAT (ص ض) (?)

Dipsiz Kiler Boş Ambar	Hikâye	2.yıl S.31 s.6
------------------------	--------	----------------

SAT . ELİF (ص.ا) (?)

Aydın Kef	Hikâye	1.yıl S.4 s.3
-----------	--------	---------------

SİN AYIN (س.ع) (?)

Müebbiye	Hikâye	1.yıl s.16 s.3
----------	--------	----------------

SİN SİN (س*س) (?)

Bitaraf Misafir	Hikâye	2.yıl S.47 s.11
-----------------	--------	-----------------

SÜLEYMAN CAHİD (?)

Dûr-endiş Olmak Gerek	Piyes	1.yıl S.20 s.2
-----------------------	-------	----------------

TAHİR NADİ (?)

Kıta	Şiir	3.yıl S.72 s.2
------	------	----------------

ŞEYH KİTRÎ EL MANTARÎ (?)

Tavâli'ü'l- Mülûk	Fıkra	3.yıl S.66 s.3
Tavâli'ü'l- Mülûk	Fıkra	3.yıl S.67 s.2
Anketimiz	Anket	3.yıl S.67 s.3
Bir Hafta Zarfında	Fıkra	3.yıl S.68 s.2
Anketimiz	Anket	3.yıl S.68 s.7

ŞİT

Isınmak İçin	Fıkra	1.yıl S.17 s.2
Enstantane	Fıkra	1.yıl S.17 s.2
Bir Defalık	Fıkra	1.yıl S.18 s.2
Tafsilatın Tamı	Fıkra	1.yıl S.18 s.2

TEKİN

Sözünde Durmak	Fıkra	1.yıl S.24 s.8
----------------	-------	----------------

T. HASAN (ت.حسن) (?)

Sipariş	Hikâye	3.yıl S.70 s.2
---------	--------	----------------

TİMURTAŞ (?)

Sürücünün Ailesi	Hikâye	3.yıl S.65 s.
B... ile	Hikâye	3.yıl S.66 s.6
Bir Sû-i Tefehhüm	Hikâye	3.yıl S.67 s.3

YE KEF HA HA (ى.ك.ح.ح) (?)

Pardon	Hikâye	3.yıl S.69 s.2
--------	--------	----------------

YILDIZ

Aşçının Mektubu	Şiir	1.yıl s.16 s.7
Malta'dan Selam	Şiir	1.yıl S.17 s.3
Mersiye	Şiir	1.yıl S.18 s.3
Bir Hitabe	Şiir	2.yıl S.29 s.7

ZİYA MUHYİDDİN (?)

Cevap	Hikâye	3.yıl S.66 s.6
-------	--------	----------------

EK.3 DİKEN'DEKİ İMZASIZ YAZILAR

Otomobile Binenler, Otomobilden İnenler	Fıkra	1.yıl S.2 s.2
Julide Cumhuriyet Taraftarı	Fıkra	1.yıl S.2 s.2
Sahiden Oynanmış Bir Komedi	Komedi	1.yıl S.3 s.2
Muhtekirler Konferansı	Fıkra	1.yıl S.4 s.2
Sakal Duası	Fıkra	1.yıl S.12 s.6
Merak Bu yaa!	Fıkra	1.yıl S.13 s.2
İsabet-i Nazar	Fıkra	1.yıl S.14 s.2
İâşenin Defteri	Fıkra	1.yıl S.17 s.3
Yeni Tüccarın Oğlu	Fıkra	1.yıl S.17 s.3
Kulakları Çınlasın	Fıkra	1.yıl S.19 s.2
Takdim Râsimesi	Fıkra	1.yıl S.19 s.3
Oruç Yiyen Adam	Fıkra	1.yıl S.19 s.3
Şeftali Hırsızı	Fıkra	1.yıl S.19 s.3
Siyaset Âlemi	Şiir	1.yıl S.20 s.2
Bir Deli Hikâyesi	Hikâye	1.yıl S.21 s.2
Millî Hars Meselesi	Fıkra	1.yıl S.21 s.3
Hizmetçi	Fıkra	1.yıl S.21 s.3
Hizmetçi Buhranı	Fıkra	1.yıl S.22 s.2
Mesken Buhranı	Fıkra	1.yıl S.23 s.2
Vapur İskelesinde	Fıkra	1.yıl S.24 s.9
Sanat Vagonu	Fıkra	1.yıl S.24 s.9
Mahkemede	Fıkra	1.yıl S.24 s.9
Buhran Buhran Üstüne	Fıkra	1.yıl S.26 s.2
Tarihimizin Ziyafetler Faslı	Fıkra	1.yıl S.26 s.2
Bir Hatıra Kitabı	Fıkra	1.yıl S.26 s.2
İç Güveysinden Hallice	Fıkra	1.yıl S.26 s.2
İnsaf	Fıkra	1.yıl S.26 s.3
Dilsiz	Fıkra	1.yıl S.26 s.3
İntihâbat Başladı	Fıkra	1.yıl S.27 s.2

Fırtına-i Âmdan Laklak	Fıkra	1.yıl S.27 s.2
Satranç-ı Urfa/ Urefa ?	Fıkra	1.yıl S.27 s.2
Bir Teklif	Fıkra	1.yıl S.27 s.2
Koleksiyon Merakı	Fıkra	1.yıl S.27 s.2
İntihab Hazırlıkları	Fıkra	2.yıl S.28 s.2
Canlanan Ümitler	Fıkra	2.yıl S.28 s.2
İki Değerli Namzet	Fıkra	2.yıl S.28 s.2
Vergilere Zam	Fıkra	2.yıl S.28 s.3
Medeniyet Vergisi	Fıkra	2.yıl S.28 s.3
Sükuti Efendi	Fıkra	2.yıl S.28 s.3
Eski Bir Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.28 s.6
Meczip mu Değil mi?	Fıkra	2.yıl S.29 s.4
Medeni Şecaat	Fıkra	2.yıl S.29 s.4
Namzetler Arasında	Fıkra	2.yıl S.29 s.4
Tramvaylar	Fıkra	2.yıl S.29 s.4
Kasideciler	Fıkra	2.yıl S.29 s.5
Müntahab-ı Sâni ile Mebus Namzeti Arasında		
	Fıkra	2.yıl S.29 s.5
Azm ü Sebat	Fıkra	2.yıl S.29 s.5
Bir Mülahaza	Fıkra	2.yıl S.29 s.5
Yeni Bir İstanbul Namzedi	Fıkra	2.yıl S.30 s.4
Bir Müdafaa	Fıkra	2.yıl S.30 s.4
Meslektaşlık Gayreti	Fıkra	2.yıl S.31 s.4
İntihabat Etrafında	Fıkra	2.yıl S.31 s.4
Odon, Kömür Meselesi	Fıkra	2.yıl S.31 s.4
Bir Rapor	Fıkra	2.yıl S.31 s.5
Gayretli Memurlar	Fıkra	2.yıl S.31 s.5
Tramvaylara ve Vapurlara Dair	Fıkra	2.yıl S.32 s.4
Eski Bir Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.32 s.10
Tramvay ve Vapur Müsabakaları	Fıkra	2.yıl S.33 s.4
İlmî Bir Çare	Fıkra	2.yıl S.33 s.4
Bir İcat	Fıkra	2.yıl S.33 s.5

İntihabat Etrafında	Fıkra	2.yıl S.33 s.5
Eski Bir Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.33 s.10
Garip Bir Namzet	Fıkra	2.yıl S.34 s.4
Yiğitlik Arz Ederken	Fıkra	2.yıl S.34 s.4
İntakü'l-Hakk	Fıkra	2.yıl S.34 s.5
Vicdan	Hikâye	2.yıl S.34 s.6
Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.34 s.12
Medh ü Sena	Fıkra	2.yıl S.35 s.4
Mesken Buhranı	Fıkra	2.yıl S.35 s.
Mahkemede	Fıkra	2.yıl S.35 s.5
Kısmet	Hikâye	2.yıl S.35 s.10
İlan-ı Aşk Esnasında	Fıkra	2.yıl S.35 s.10
Geçmiş Olsun Beyler	Fıkra	2.yıl S.36 s.4
Hanımlar Duymasın	Fıkra	2.yıl S.36 s.5
Deniz Taştı	Fıkra	2.yıl S.37 s.4
Şöhret Afettir	Fıkra	2.yıl S.37 s.4
Kazazedeler	Fıkra	2.yıl S.37 s.4
Suyun Mazarretleri	Fıkra	2.yıl S.37 s.5
İhtiyat	Fıkra	2.yıl S.37 s.5
Yine Vapurda	Fıkra	2.yıl S.37 s.5
Hürriyet ve İhtilaf Nasıl Doğdu Nasıl Öldü	Fıkra	2.yıl S.37 s.5
Ahenk Meselesi	Fıkra	2.yıl S.38 s.2
Acîb Bir Mazhariyet	Fıkra	2.yıl S.38 s.2
Miras	Fıkra	2.yıl S.38 s.3
Eski Bir Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.38 s.10
Nihayet	Fıkra	2.yıl S.39 s.2
Murâd Ederse	Fıkra	2.yıl S.39 s.2
Kumar Hakkında	Fıkra	2.yıl S.39 s.2
Yol Vergileri	Fıkra	2.yıl S.39 s.3
Yeni Bir Eser	Fıkra	2.yıl S.39 s.6
Numune Apartmanları	Fıkra	2.yıl S.40 s.2
Numune Satış Barakaları	Fıkra	2.yıl S.40 s.2

Ağır Topçu Numune Köyü	Fıkra	2.yıl S.40 s.2
Eski Bir Mebusun Hatıraları	Fıkra	2.yıl S.40 s.10
Bir Şirket	Fıkra	2.yıl S.41 s.2
Kirpinin Yedikleri	Fıkra	2.yıl S.42 s.2
Yeni İktisat Kanunları	Fıkra	2.yıl S.42 s.3
Aşk ve Yürek	Hikâye	2.yıl S.42 s.7
Karakış	Fıkra	2.yıl S.43 s.2
Bir Teşbih-i Edebi	Fıkra	2.yıl S.43 s.2
Hilal-i Ahzar İçin	Fıkra	2.yıl S.43 s.2
Yirmi Sene Sonra Bugün	Fıkra	2.yıl S.43 s.3
Uyku Hastalığı	Fıkra	2.yıl S.44 s.2
Muhasebe-i Hususiye Memurları	Fıkra	2.yıl S.44 s.2
Ayânda Yeni Hayat	Fıkra	2.yıl S.44 s.2
Filozof Sözü	Fıkra	2.yıl S.44 s.3
Boks Müsabakaları	Fıkra	2.yıl S.44 s.3
Tadı Kalmamış	Fıkra	2.yıl S.44 s.3
Gazetelerde Kadın Resmi	Fıkra	2.yıl S.44 s.3
Beyit Mücadelesi	Fıkra	2.yıl S.44 s.7
Köşe Başında	Fıkra	2.yıl S.44 s.7
Bir Doktor Anlatıyor	Fıkra	2.yıl S.45 s.2
Lokantada	Fıkra	2.yıl S.45 s.2
Muallimler Arasında	Fıkra	2.yıl S.45 s.2
Vesâit-i Nakliye	Fıkra	2.yıl S.45 s.2
Cenaze Evi	Fıkra	2.yıl S.45 s.3
Gözü Açık Bir Mebus	Fıkra	2.yıl S.46 s.2
Sabık Meclise Benzememek İçin	Fıkra	2.yıl S.46 s.3
Zâyi Muşamba	Fıkra	2.yıl S.46 s.3
Ali Rıza Paşa	Şiir	2.yıl S.46 s.5
Salih Paşa	Şiir	2.yıl S.46 s.5
Ferid Paşa	Şiir	2.yıl S.46 s.5
Meslek Gayreti	Fıkra	2.yıl S.46 s.8
Telefon Derdi	Fıkra	2.yıl S.47 s.3

Toptan Efendi'nin Çorapları	Hikâye	2.yıl S.47 s.6
Hitab-ı Bâ-savâb	Şiir	2.yıl s.47 s.7
Sanatkarlar Âleminde İltifat	Fıkra	2.yıl S.48 s.2
İmlâ Yanlışıları	Fıkra	2.yıl S.48 s.2
Karı-Koca Arasında	Fıkra	2.yıl S.48 s.2
Toptan Efendi	Fıkra	2.yıl S.48 s.6
Zarafet-i Eslâf	Fıkra	2.yıl S.48 s.7
Tifli'nin Bir Fıkrası	Fıkra	2.yıl S.48 s.7
İâne Kutusunun Kerameti	Fıkra	2.yıl S.49 s.2
Zavallı Mayıs Bayramları	Fıkra	2.yıl S.49 s.2
Düğün Hediyesi	Fıkra	2.yıl S.49 s.3
Zerâfet-i Eslâf	Fıkra	2.yıl S.49 s.10
Muhtekirin Cezası	Fıkra	2.yıl S.49 s.10
Bir Bahis	Fıkra	2.yıl S.49 s.11
Küçük Sahneler	Hikâye	2.yıl S.49 s.12
Takma Evler Etrafında	Fıkra	2.yıl S.50 s.2
Ağırlık Pazarlığı	Fıkra	2.yıl S.50 s.10
O da O Hesaba Gelir	Fıkra	2.yıl S.51 s.4
Toptan Efendinin Miras Bahsi	Fıkra	2.yıl S.51 s.5
Ferasetli Uşak	Fıkra	2.yıl S.51 s.10
Nişan Yüzüğü	Fıkra	2.yıl S.51 s.12
Mazeret	Fıkra	2.yıl S.52 s.6
İmtihanda	Fıkra	2.yıl S.52 s.6
Hemşeriler Birbirlerini Korumalı	Fıkra	2.yıl S.52 s.7
Toptan Efendinin İnsaniyeti	Fıkra	2.yıl S.53 s.8
Kaçan Cigaralar	Fıkra	2.yıl S.54 s.2
Hayırlı Bir İş	Fıkra	2.yıl S.54 s.2
Vidalı Evler Arasında	Fıkra	2.yıl S.54 s.2
Bir Mütalaa	Fıkra	2.yıl S.55 s.4
Top Arabası	Fıkra	2.yıl S.55 s.4
Davetlinin Davetlileri	Fıkra	2.yıl S.55 s.4
Ramazan Fıkraları	Fıkra	2.yıl S.55 s.5

Mayıs Düğünleri	Fıkra	2.yıl S.57 s.3
Düğün Çorbası	Fıkra	2.yıl S.57 s.3
Ticarette Namus	Fıkra	2.yıl S.57 s.4
Makineli Şemsiye	Fıkra	2.yıl S.58 s.4
Hıyanet Vesikası	Fıkra	2.yıl S.59 s.4
Cürm ü Meşhûd	Fıkra	2.yıl S.59 s.8
Mühim Bir Keşif	Deneme	2.yıl S.59 s.9
Baba	Hikâye	2.yıl S.61 s.3
Sarhoşluk	Hikâye	2.yıl S.61 s.5
Hayırdır İnşallah	Fıkra	2.yıl S.61 s.12
Kavga Dostu	Hikâye	2.yıl S.62 s.4
Kundurular	Çeviri ²⁶⁴	3.yıl S.64 s.10
Bahar Hastalığı	Komedi	3.yıl S.66 s.2
Sâimin Paketi	Hikâye	3.yıl S.70 s.2
Koşma	Şiir	3.yıl S.71 s.2
Piyasa	Fıkra	3.yıl S.71 s.4

EK.4 TÜRLERE GÖRE İNDEKS

1. FIKRA

1.	Ahmet Rasim	Kayıslı Politikası	1.yıl S.24 s.7
2.	Ahmet Rasim	Un Meselesi	1.yıl S.7 s.3
3.	Âşık	Hezarfen Bir Adam	2.yıl S.51 s.2
4.	Ayın (ع)	Felsefe	1.yıl S.25 s.7
5.	Ayın Sad (ص.ع)	Mücrimler Arasında	1.yıl S.16 s.2

²⁶⁴ Kunderalar adlı yazının altında "Philip" sözcüğü yer almaktadır.

6.	Camsâb	Bekirağa Bölüğü	1.yıl S.12 s.2
7.	Camsâb	Değirmenciler Mukavelenamesine Dair	1.yıl S.7 s.2
8.	Camsâb	Fâsık Mahrum	1.yıl S.8 s.2
9.	Camsâb	Gençlerle İhtiyarlar Arasındaki Fark	1.yıl S.10 s.2
10.	Camsâb	Hayırlı Bir Fal	1.yıl S.6 s.2
11.	Camsâb	İnkılâb	1.yıl S.5 s.2
12.	Camsâb	Julide'den Bana Mektup	1.yıl S.5 s.2
13.	Camsâb	Koca Kabine	1.yıl S.10 s.2
14.	Camsâb	Post Kavgası Kaldırılacak	1.yıl S.9 s.2
15.	Camsâb	Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür	1.yıl S.8 s.2
16.	Camsâb	Yeni Mesut Bir Devir Açılıyor	1.yıl S.7 s.2
17.	Camsâb	Yeni Tevkifat	1.yıl S.10 s.2
18.	Cim Dal (ج. د.)	Siyasîyât	1.yıl S.11 s.2
19.	Cinci Hoca	Tavâli'ü'l-Mülûk	3.yıl S.72 s.2
20.	Cleman Dotel	Vandarbild'e Nasihatlerim	3.yıl S.65 s.7
21.	Diken	Hamallar Kâhyasıyla Mülâkat	3.yıl S.72 s.1
22.	E. Merd (أ. مرد)	Ehemmiyetli İlân	2.yıl S.58 s.8
23.	E. Merd (أ. مرد)	Unutulmaz Matem	2.yıl S.58 s.8
24.	Fassâl	Âmin	3.yıl S.67 s.2
25.	Fassâl	Kulağı Çınlasın	3.yıl S.67 s.2
26.	Fassâl	Su ile Hava	3.yıl S.67 s.2
27.	Fassâl	Yine Kirpi-i Devran	3.yıl S.67 s.2
28.	Fazıl Ahmet	Birisi	1.yıl S.19 s.2
29.	Fazıl Ahmet	Dostların Serzenişi	1.yıl S.24 s.5
30.	Fazıl Ahmet	Harp-Sulh	2.yıl S.34 s.10
31.	Fazıl Ahmet	Kartpostal	2.yıl S.28 s.10
32.	Fazıl Ahmet	Kartpostal	2.yıl S.29 s.8
33.	Hicâî Dede	Küçük Muhavereler	3.yıl S.71 s.4
34.	Hicâî Dede	Küçük Muhavereler	3.yıl S.72 s.2
35.	Isırgan	Orijinal Bir Tavcılık	3.yıl S.71 s.1

36.	İbret	Pay İstemeyenler	1.yıl s.16 s.2
37.	İmzasız	Acîb Bir Mazhariyet	2.yıl S.38 s.2
38.	İmzasız	Ağır Topçu Numune Köyü	2.yıl S.40 s.2
39.	İmzasız	Ağırlık Pazarlığı	2.yıl S.50 s.10
40.	İmzasız	Ahenk Meselesi	2.yıl S.38 s.2
41.	İmzasız	Ayânda Yeni Hayat	2.yıl S.44 s.2
42.	İmzasız	Azm ü Sebat	2.yıl S.29 s.5
43.	İmzasız	Beyit Mücadelesi	2.yıl S.44 s.7
44.	İmzasız	Bir Bahis	2.yıl S.49 s.11
45.	İmzasız	Bir Doktor Anlatıyor	2.yıl S.45 s.2
46.	İmzasız	Bir Hatıra Kitabı	1.yıl S.26 s.2
47.	İmzasız	Bir İcat	2.yıl S.33 s.5
48.	İmzasız	Bir Müdafaa	2.yıl S.30 s.4
49.	İmzasız	Bir Mülhaza	2.yıl S.29 s.5
50.	İmzasız	Bir Mütalaa	2.yıl S.55 s.4
51.	İmzasız	Bir Rapor	2.yıl S.31 s.5
52.	İmzasız	Bir Şirket	2.yıl S.41 s.2
53.	İmzasız	Bir Teklif	1.yıl S.27 s.2
54.	İmzasız	Bir Teşbih-i Edebi	2.yıl S.43 s.2
55.	İmzasız	Boks Müsabakaları	2.yıl S.44 s.3
56.	İmzasız	Buhran Buhran Üstüne	1.yıl S.26 s.2
57.	İmzasız	Canlanan Ümitler	2.yıl S.28 s.2
58.	İmzasız	Cenaze Evi	2.yıl S.45 s.3
59.	İmzasız	Cürm ü Meşhûd	2.yıl S.59 s.8
60.	İmzasız	Davetlinin Davetlileri	2.yıl S.55 s.4
61.	İmzasız	Deniz Taştı	2.yıl S.37 s.4
62.	İmzasız	Dilsiz	1.yıl S.26 s.3
63.	İmzasız	Düğün Çorbası	2.yıl S.57 s.3
64.	İmzasız	Düğün Hediyesi	2.yıl S.49 s.3
65.	İmzasız	Eski Bir Mebusun Hatıraları	2.yıl S.28 s.6
66.	İmzasız	Eski Bir Mebusun Hatıraları	2.yıl S.32 s.10
67.	İmzasız	Eski Bir Mebusun Hatıraları	2.yıl S.33 s.10

68.	İmzasız	Eski Bir Mebusun Hatıraları	2.yıl S.38 s.10
69.	İmzasız	Eski Bir Mebusun Hatıraları	2.yıl S.40 s.10
70.	İmzasız	Ferasetli Uşak	2.yıl S.51 s.10
71.	İmzasız	Fırtına-i Âmdan Laklak	1.yıl S.27 s.2
72.	İmzasız	Filozof Sözü	2.yıl S.44 s.3
73.	İmzasız	Garip Bir Namzet	2.yıl S.34 s.4
74.	İmzasız	Gayretli Memurlar	2.yıl S.31 s.5
75.	İmzasız	Gazetelerde Kadın Resmi	2.yıl S.44 s.3
76.	İmzasız	Geçmiş Olsun Beyler	2.yıl S.36 s.4
77.	İmzasız	Geçmiş Zaman Olur ki	2.yıl S.47 s.2
78.	İmzasız	Gözü Açık Bir Mebus	2.yıl S.46 s.2
79.	İmzasız	Hanımlar Duymasın	2.yıl S.36 s.5
80.	İmzasız	Hayırdır İnşallah	2.yıl S.61 s.12
81.	İmzasız	Hayırlı Bir İş	2.yıl S.54 s.2
82.	İmzasız	Hemşeriler Birbirlerini Korumalı	2.yıl S.52 s.7
83.	İmzasız	Hıyanet Vesikası	2.yıl S.59 s.4
84.	İmzasız	Hilal-i Ahzar İçin	2.yıl S.43 s.2
85.	İmzasız	Hizmetçi	1.yıl S.21 s.3
86.	İmzasız	Hizmetçi Buhranı	1.yıl S.22 s.2
87.	İmzasız	Hürriyet ve İhtilaf Nasıl Doğdu Nasıl Öldü	2.yıl S.37 s.5
88.	İmzasız	İâne Kutusunun Kerameti	2.yıl S.49 s.2
89.	İmzasız	İâşenin Defteri	1.yıl S.17 s.3
90.	İmzasız	İç Güveysinden Hallice	1.yıl S.26 s.2
91.	İmzasız	İhtiyat	2.yıl S.37 s.5
92.	İmzasız	İki Değerli Namzet	2.yıl S.28 s.2
93.	İmzasız	İlân-ı Aşk Esnasında	2.yıl S.35 s.10
94.	İmzasız	İlk Temas	3.yıl S.64 s.3
95.	İmzasız	İlmî Bir Çare	2.yıl S.33 s.4
96.	İmzasız	İmla Yanlışları	2.yıl S.48 s.2
97.	İmzasız	İmtihanda	2.yıl S.52 s.6
98.	İmzasız	İnsaf	1.yıl S.26 s.3

99. İmzasız	İntâkû'l-Hakk	2.yıl S.34 s.5
100. İmzasız	İntihab Hazırlıkları	2.yıl S.28 s.2
101. İmzasız	İntihâbat Başladı	1.yıl S.27 s.2
102. İmzasız	İntihâbat Etrafında	2.yıl S.31 s.4
103. İmzasız	İntihâbat Etrafında	2.yıl S.33 s.5
104. İmzasız	İsâbet-i Nazar	1.yıl S.14 s.2
105. İmzasız	Julide Cumhuriyet Taraftarı	1.yıl S.2 s.2
106. İmzasız	Kaçan Cigaralar	2.yıl S.54 s.2
107. İmzasız	Karakış	2.yıl S.43 s.2
108. İmzasız	Karı-Koca Arasında	2.yıl S.48 s.2
109. İmzasız	Kasîdeciler	2.yıl S.29 s.5
110. İmzasız	Kazâzedeler	2.yıl S.37 s.4
111. İmzasız	Kirpinin Yedikleri	2.yıl S.42 s.2
112. İmzasız	Koleksiyon Merakı	1.yıl S.27 s.2
113. İmzasız	Köşe Başında	2.yıl S.44 s.7
114. İmzasız	Kulakları Çınlasın	1.yıl S.19 s.2
115. İmzasız	Kumar Hakkında	2.yıl S.39 s.2
116. İmzasız	Lokantada	2.yıl S.45 s.2
117. İmzasız	Mahkemede	1.yıl S.24 s.9
118. İmzasız	Mahkemede	2.yıl S.35 s.5
119. İmzasız	Makineli Şemsiye	2.yıl S.58 s.4
120. İmzasız	Mayıs Düğünleri	2.yıl S.57 s.3
121. İmzasız	Mazeret	2.yıl S.52 s.6
122. İmzasız	Mebusun Hatıraları	2.yıl S.34 s.12
123. İmzasız	Meczip mu Değil mi?	2.yıl S.29 s.4
124. İmzasız	Medeni Şecaat	2.yıl S.29 s.4
125. İmzasız	Medeniyet Vergisi	2.yıl S.28 s.3
126. İmzasız	Medh ü Sena	2.yıl S.35 s.4
127. İmzasız	Merak Bu Ya!	1.yıl S.13 s.2
128. İmzasız	Mesken Buhranı	1.yıl S.23 s.2
129. İmzasız	Mesken Buhranı	2.yıl S.35 s.5
130. İmzasız	Meslek Gayreti	2.yıl S.46 s.8

131. İmzasız	Meslektaşlık Gayreti	2.yıl S.31 s.4
132. İmzasız	Millî Hars Meselesi	1.yıl S.21 s.3
133. İmzasız	Miras	2.yıl S.38 s.3
134. İmzasız	Muallimler Arasında	2.yıl S.45 s.2
135. İmzasız	Muhasebe-i Hususiye Memurları	2.yıl S.44 s.2
136. İmzasız	Muhtekirin Cezası	2.yıl S.49 s.10
137. İmzasız	Muhtekirler Konferansı	1.yıl S.4 s.2
138. İmzasız	Murâd Ederse	2.yıl S.39 s.2
139. İmzasız	Namzetler Arasında	2.yıl S.29 s.4
140. İmzasız	Nihayet	2.yıl S.39 s.2
141. İmzasız	Nişan Yüzüğü	2.yıl S.51 s.12
142. İmzasız	Numune Apartmanları	2.yıl S.40 s.2
143. İmzasız	Numune Satış Barakaları	2.yıl S.40 s.2
144. İmzasız	O da O Hesaba Gelir	2.yıl S.51 s.4
145. İmzasız	Odun, Kömür Meselesi	2.yıl S.31 s.4
146. İmzasız	Oruç Yiyen Adam	1.yıl S.19 s.3
147. İmzasız	Otomobile Binenler, Otomobilden İnenler	1.yıl S.2 s.2
148. İmzasız	Piyasa	3.yıl S.71 s.4
149. İmzasız	Ramazan Fıkraları	2.yıl S.55 s.5
150. İmzasız	Sabık Meclise Benzememek İçin	2.yıl S.46 s.3
151. İmzasız	Sakal Duası	1.yıl S.12 s.6
152. İmzasız	Sanat Vagonu	1.yıl S.24 s.9
153. İmzasız	Sanatkarlar Âleminde İltifat	2.yıl S.48 s.2
154. İmzasız	Satranç-ı Urfa/ Urefa ?	1.yıl S.27 s.2
155. İmzasız	Suyun Mazarretleri	2.yıl S.37 s.5
156. İmzasız	Sükuti Efendi	2.yıl S.28 s.3
157. İmzasız	Şeftali Hırsız	1.yıl S.19 s.3
158. İmzasız	Şöhret Afettir	2.yıl S.37 s.4
159. İmzasız	Tadı Kalmamış	2.yıl S.44 s.3
160. İmzasız	Takdim Râsimesi	1.yıl S.19 s.3
161. İmzasız	Takma Evler Etrafında	2.yıl S.50 s.2

162. İmzasız	Tarihimizin Ziyafetler Faslı	1.yıl S.26 s.2
163. İmzasız	Telefon Derdi	2.yıl S.47 s.3
164. İmzasız	Tıflı'nın Bir Fıkrası	2.yıl S.48 s.7
165. İmzasız	Ticarette Namus	2.yıl S.57 s.4
166. İmzasız	Top Arabası	2.yıl S.55 s.4
167. İmzasız	Toptan Efendi	2.yıl S.48 s.6
168. İmzasız	Toptan Efendinin Çorapları	2.yıl S.47 s.6
169. İmzasız	Toptan Efendinin İnsaniyeti	2.yıl S.53 s.8
170. İmzasız	Toptan Efendinin Miras Bahsi	2.yıl S.51 s.5
171. İmzasız	Tramvay ve Vapur Müsabakaları	2.yıl S.33 s.4
172. İmzasız	Tramvaylar	2.yıl S.29 s.4
173. İmzasız	Tramvaylara ve Vapurlara Dair	2.yıl S.32 s.4
174. İmzasız	Uyku Hastalığı	2.yıl S.44 s.2
175. İmzasız	Vapur İskelesinde	1.yıl S.24 s.9
176. İmzasız	Vergilere Zam	2.yıl S.28 s.3
177. İmzasız	Vesâit-i Nakliye	2.yıl S.45 s.2
178. İmzasız	Vidalı Evler Arasında	2.yıl S.54 s.2
179. İmzasız	Yeni Bir Eser	2.yıl S.39 s.6
180. İmzasız	Yeni Bir İstanbul Namzedi	2.yıl S.30 s.4
181. İmzasız	Yeni İktisat Kanunları	2.yıl S.42 s.3
182. İmzasız	Yeni Tüccarın Oğlu	1.yıl S.17 s.3
183. İmzasız	Yiğitlik Arz Ederken	2.yıl S.34 s.4
184. İmzasız	Yine Vapurda	2.yıl S.37 s.5
185. İmzasız	Yirmi Sene Sonra Bugün	2.yıl S.43 s.3
186. İmzasız	Yol Vergileri	2.yıl S.39 s.3
187. İmzasız	Zarafet-i Eslâf	2.yıl S.48 s.7
188. İmzasız	Zavallı Mayıs Bayramları	2.yıl S.49 s.2
189. İmzasız	Zâyi Muşamba	2.yıl S.46 s.3
190. İmzasız	Zerâfet-i Eslâf	2.yıl S.49 s.10
191. Kalender	Doktorun Odasında	2.yıl S.57 s.13
192. Kalender	Eşeklere Abdesthane	3.yıl S.68 s.2
193. Kalender	Ev Kiraları	2.yıl S.57 s.13

194. Kalender	Otomobil Önünde	2.yıl S.57 s.13
195. Kaplan	Tırnak	3.yıl S.71 s.3
196. Karga	Toptan Efendi	2.yıl S.50 s.12
197. Kâşif	Elbise Hastalıkları	2.yıl S.43 s.3
198. Kulak Misafiri	Bir Teşbih	3.yıl S.64 s.4
199. Kulak Misafiri	Kolay Para Kazanmak Çaresi	3.yıl S.64 s.4
200. Kulak Misafiri	Vapurlarda	3.yıl S.65 s.6
201. Kurt	Bir Mektup	1.yıl S.26 s.3
202. Kurt	Küçük Fıkralar	2.yıl S.29 s.15
203. Ömer Seyfettin	Almanlar Gidiyor	1.yıl S.1 s.2
204. Ömer Seyfettin	Nokta	1.yıl S.6 s.6
205. Ömer Seyfettin	Siyasî İcmal	1.yıl S.1 s.2
206. Ömer Seyfettin	Wilson'un Prensipleri	1.yıl S.1 s.2
207. Selahattin Enis	Doğarken	1.yıl S.2 s.3
208. Selahattin Enis	İsmail Cinanî Bey	1.yıl S.1 s.3
209. Şeyh Kıtrî El Mantarî	Bir Hafta Zarfında	3.yıl S.68 s.2
210. Şeyh Kıtrî El Mantarî	Tavâli'ü'l- Mülûk	3.yıl S.66 s.3
211. Şeyh Kıtrî El Mantarî	Tavâli'ü'l- Mülûk	3.yıl S.67 s.2
212. Şit	Bir Defalık	1.yıl S.18 s.2
213. Şit	Enstantane	1.yıl S.17 s.2
214. Şit	Isınmak İçin	1.yıl S.17 s.2
215. Şit	Tafsilatın Tamı	1.yıl S.18 s.2
216. Tekin	Sözünde Durmak	1.yıl S.24 s.8

2. ŞİİR

1. Aka Gündüz	Diken'e Mektuplar	1.yıl S.26 s.3
2. Aka Gündüz	Dikenciğe Mektup	1.yıl S.24 s.8
3. Aka Gündüz	Dikenciğe Mektup	1.yıl S.25 s.3

4.	Aka Gündüz	Dikenciğe Mektup	2.yıl S.28 s.10
5.	Aka Gündüz	Nakş-ı Ber-Âb-ı Cârî	2.yıl S.41 s.3
6.	Aka Gündüz	Resm-i İftitah	2.yıl S.47 s.12
7.	Âşık Coşkun	Bir Kasîde	1.yıl S.14 s.7
8.	Âşık Coşkun	Süleyman Nazif-Abdullah Cevdet Destanı	1.yıl S.6 s.6
9.	Âşık Coşkun	Şikâyetname	1.yıl S.14 s.2
10.	Âşık Coşkun	Vesika-i Ekmeğe Mehdiye	1.yıl S.5 s.9
11.	Ayin Elif Rem (ع.أ.م)	Beşikler	2.yıl S.40 s.3
12.	Be Mim (م.ب)	Son Hıçkırıklar	2.yıl S.46 s.6
13.	Burhaneddin Ali	Asrın Kızları	3.yıl S.72 s.2
14.	Büyük Baba	Eski Bir Masal	1.yıl S.7 s.3
15.	Çimdik	Anadolu'yla İlk Temas	3.yıl S.65 s.7
16.	Çimdik	Anzavuraki	3.yıl S.66 s.2
17.	Çimdik	Avrupa Dönüşü	3.yıl S.64 s.11
18.	Çimdik	Âyân	2.yıl S.45 s.11
19.	Çimdik	Bizimkiler	1.yıl S.8 s.3
20.	Çimdik	Bugünkü Esnaflar	1.yıl S.15 s.7
21.	Çimdik	Bugünkü Hanımlar	1.yıl S.1 s.3
22.	Çimdik	Bugünkü Mebuslar	1.yıl S.5 s.9
23.	Çimdik	Bugünkü Padişah	1.yıl S.3 s.3
24.	Çimdik	Bugünkü Refik Halid	2.yıl S.34 s.10
25.	Çimdik	Cahid'den Cavid'e	1.yıl S.12 s.3
26.	Çimdik	Cavid'den Cahid'e	1.yıl S.12 s.3
27.	Çimdik	Cemal Paşa	1.yıl S.2 s.3
28.	Çimdik	Cuma	2.yıl S.60 s.5
29.	Çimdik	Cumartesi	2.yıl S.60 s.5
30.	Çimdik	Dengi Dengine	2.yıl S.34 s.7
31.	Çimdik	Dünkü Esnaflar	1.yıl S.15 s.7
32.	Çimdik	Dünkü Hanımlar	1.yıl S.1 s.3
33.	Çimdik	Dünkü Mebuslar	1.yıl S.5 s.9
34.	Çimdik	Dünkü Padişah	1.yıl S.3 s.3

35.	Çimdik	Dünkü Refik Halid	2.yıl S.34 s.10
36.	Çimdik	Enver Paşa	1.yıl S.2 s.3
37.	Çimdik	Eski Düğün	1.yıl S.9 s.3
38.	Çimdik	Eski Hayat	2.yıl S.41 s.7
39.	Çimdik	Eski Kış	2.yıl S.37 s.10
40.	Çimdik	Eski Mebuslar	2.yıl S.36 s.10
41.	Çimdik	Eski Sene	2.yıl S.37 s.10
42.	Çimdik	Gelen Sene	1.yıl S.6 s.3
43.	Çimdik	Giden Sene	1.yıl S.6 s.3
44.	Çimdik	Haftanın Tarihi	2.yıl S.47 s.7
45.	Çimdik	Haliç İskeleyi	1.yıl S.5 s.9
46.	Çimdik	Harp Fakiri	1.yıl S.1 s.3
47.	Çimdik	Harp Zengini	1.yıl S.1 s.3
48.	Çimdik	İftar	2.yıl S.55 s.9
49.	Çimdik	İhya Efendi	1.yıl S.13 s.3
50.	Çimdik	İsmail Hakkı Paşa	1.yıl S.2 s.3
51.	Çimdik	İstanbul Destanı	2.yıl S.56 s.6
52.	Çimdik	İstanbul'da	1.yıl S.3 s.3
53.	Çimdik	İstanbullu	3.yıl S.67 s.2
54.	Çimdik	Kadıköy İskeleyi	1.yıl S.5 s.9
55.	Çimdik	Karşı Kapı	1.yıl S.8 s.3
56.	Çimdik	Kirli İş	2.yıl S.45 s.11
57.	Çimdik	Mahalleler Arasında	1.yıl S.11 s.3
58.	Çimdik	Mevkuflara Dair	1.yıl S.9 s.6
59.	Çimdik	Olur mu Ya?	3.yıl S.65 s.2
60.	Çimdik	Pazar	2.yıl S.60 s.5
61.	Çimdik	Perdenin Arkası	1.yıl S.27 s.3
62.	Çimdik	Peyâm-ı Eyyâm	3.yıl S.66 s.2
63.	Çimdik	Ramazın Destanı	2.yıl S.57 s.10
64.	Çimdik	Ramazın Geceleri	2.yıl S.55 s.9
65.	Çimdik	Ramazanda Şehzedebaş	2.yıl S.56 s.9
66.	Çimdik	Sesli Para	1.yıl S.4 s.3

67.	Çimdik	Sessiz Para	1.yıl S.4 s.3
68.	Çimdik	Şaka Destanı	2.yıl S.52 s.7
69.	Çimdik	Takma Evler Destanı	2.yıl S.53 s.9
70.	Çimdik	Wilson	1.yıl S.4 s.3
71.	Çimdik	Yasin Efendi	1.yıl S.13 s.3
72.	Çimdik	Yaş Meselesi	2.yıl S.30 s.7
73.	Çimdik	Yeni Düğün	1.yıl S.9 s.3
74.	Çimdik	Yeni Hayat	2.yıl S.41 s.7
75.	Çimdik	Yeni Kış	2.yıl S.37 s.10
76.	Çimdik	Yeni Mebuslar	2.yıl S.36 s.10
77.	Çimdik	Yeni Sene	2.yıl S.37 s.10
78.	Çimdik	Mahkemede	1.yıl S.13 s.2
79.	Deccal	Kıta	3.yıl S.71 s.3
80.	Deccal	Kıta	3.yıl S.72 s.2
81.	Dehrî-i Kadîm	Kasîde-i Ye'ise	1.yıl S.10 s.2
82.	Derbeder	Onlara Gazel	1.yıl S.14 s.3
83.	Diken	Diken Diyor ki	1.yıl S.1 s.2
84.	Faruk Nafiz	Bahar Gülleri	3.yıl S.69 s.2
85.	Fazıl Ahmet	Celal Nuri Bey Diyor ki	1.yıl S.5 s.7
86.	Fazıl Ahmet	Hece Vezniyle	1.yıl S.15 s.2
87.	Fazıl Ahmet	Nazire	1.yıl S.6 s.3
88.	Fazıl Ahmet	Nedim'i Tazmin	1.yıl S.1 s.3
89.	Fazıl Ahmet	Olan Olana	1.yıl S.8 s.2
90.	Fazıl Ahmet	Olsa	1.yıl S.7 s.2
91.	Fazıl Ahmet	Oturduğum Yerler	1.yıl S.14 s.3
92.	Fazıl Ahmet	Velinimete Dehaletname	1.yıl S.2 s.2
93.	Fazıl Ahmet	Yahya Kemal'e	1.yıl S.12 s.6
94.	Fiske	Darısı Başımıza	3.yıl S.64 s.6
95.	Halil Nihad	Gazel	2.yıl S.48 s.13
96.	Halil Nihad	Münacat	2.yıl S.47 s.10
97.	Halil Nihad	Uzun Deniz	3.yıl S.67 s.2
98.	Halil Nihad	Vazife	2.yıl S.49 s.4

99.	Halil Nihad	Zamane	3.yıl S.68 s.2
100.	İğne	Beyoğlu Beyi	1.yıl s.16 s.2
101.	İğne	Fatih Beyi	1.yıl s.15 s.3
102.	İğne	Kadıköy Beyi	1.yıl s.15 s.3
103.	İğne	Zamane Beyleri	1.yıl s.14 s.7
104.	İmzasız	Ali Rıza Paşa	2.yıl S.46 s.5
105.	İmzasız	Ferid Paşa	2.yıl S.46 s.5
106.	İmzasız	Hitab-ı Bâ-savâb	2.yıl s.47 s.7
107.	İmzasız	Koşma	3.yıl S.71 s.2
108.	İmzasız	Salih Paşa	2.yıl S.46 s.5
109.	İmzasız	Siyaset Âlemi	1.yıl S.20 s.2
110.	Kertenkele	Ahd-i Millî	2.yıl S.46 s.6
111.	Mehmet Rasim	Mavi Gözlü Sarı Saçlı	3.yıl S.72 s.4
112.	Ömer Seyfettin	[Başlıksız]	1.yıl S.6 s.6
113.	Rıza Tevfik	Olmasaydı	1.yıl S.2 s.2
114.	Tahir Nadi	Kıta	3.yıl S.72 s.2
115.	Yıldız	Aşçının Mektubu	1.yıl s.16 s.7
116.	Yıldız	Bir Hitabe	2.yıl S.29 s.7
117.	Yıldız	Malta'dan Selam	1.yıl S.17 s.3
118.	Yıldız	Mersiye	1.yıl S.18 s.3

3. HİKÂYE

1.	Ahmet Rasim	[Başlıksız]	3.yıl S.71 s.2
2.	Ahmet Rasim	Bon Bon	1.yıl S.8 s.3
3.	Ahmet Rasim	Eski Bir Tayyare Krokisi	1.yıl S.15 s.2
4.	Aka Gündüz	İskarpinden Yuvarlanan Harp Zengini	2.yıl S.28 s.4
5.	Âşık	Bir Pul Yüzünden	2.yıl S.54 s.3
6.	Âşık	Çeyreğin Üstü	2.yıl S.52 s.4

7.	Âşık	El-Kâsib	2.yıl S.53 s.4
8.	Âşık	Nâme	2.yıl S.48 s.11
9.	Âşık	Oruç Yemiş	2.yıl S.55 s.6
10.	Âşık	Yanlışlık	2.yıl S.56 s.3
11.	Beylerbeyi	Amca Bey	2.yıl S.63 s.2
12.	Cim (ج)	Karmanyolacılar	2.yıl S.41 s.14
13.	Cim Elif (أ.ج)	Sâmi	2.yıl S.60 s.6
14.	Deryâdil	Aile Saadeti	2.yıl S.44 s.10
15.	Deryâdil	Bilezik	2.yıl S.50 s.6
16.	Deryâdil	Bir Ders-i İbret	2.yıl S.38 s.6
17.	Deryâdil	Ezeli Mesele Yani Mesken Buhranı	3.yıl S.65 s.2
18.	Deryâdil	Fantazi Hikâye	2.yıl S.37 s.7
19.	Deryâdil	Harp Zengininin Komisyoncusu	2.yıl S.57 s.8
20.	Deryâdil	İğfal Davası	2.yıl S.45 s.4
21.	Deryâdil	İmam Efendinin Şeftalileri	2.yıl S.44 s.6
22.	Deryâdil	Kapı Arkasında	2.yıl S.46 s.7
23.	Deryâdil	Lisan Dershanesi	2.yıl S.33 s.6
24.	Deryâdil	Manto	2.yıl S.40 s.6
25.	Deryâdil	Miras	2.yıl S.39 s.7
26.	Deryâdil	Rasathanede	2.yıl S.34 s.7
27.	Deryâdil	Sinema Kapısında	2.yıl S.56 s.5
28.	Deryâdil	Şirket Vapurlarında	2.yıl S.51 s.6
29.	Deryâdil	Takip	2.yıl S.41 s.6
30.	Deryâdil	Yine O Dert	2.yıl S.36 s.6
31.	Diken Okuyanlardan Biri	Esrarkeşin Tövbesi	2.yıl S.62 s.10
32.	Elif Sin (س.ا)	Süslü Hamım	1.yıl S.12 s.6
33.	Ercüment Ekrem	Basar Mesele-i Mutena Bahâsı	2.yıl S.60 s.2
34.	Ercüment Ekrem	Kuyruk Davası	2.yıl S.47 s.4
35.	Hayrettin Rüştü	Kârlı Bir İş	2.yıl S.29 s.6
36.	Hayrettin Rüştü	Kitap Merakı	2.yıl S.35 s.8
37.	Hı Re (ح.ر)	Hırsız	1.yıl S.27 s.3

38.	Hı Re (ح . خ)	Teyze Hanımın Saçları	1.yıl S.25 s.2
39.	Hüseyin Rıfat	Bir Talak	2.yıl S.62 s.6
40.	İmzasız	Aşk ve Yürek	2.yıl S.42 s.7
41.	İmzasız	Baba	2.yıl S.61 s.3
42.	İmzasız	Bir Deli Hikâyesi	1.yıl S.21 s.2
43.	İmzasız	Kavga Dostu	2.yıl S.62 s.4
44.	İmzasız	Kısmet	2.yıl S.35 s.10
45.	İmzasız	Küçük Sahneler	2.yıl S.49 s.12
46.	İmzasız	Sâimin Paketi	3.yıl S.70 s.2
47.	İmzasız	Sarhoşluk	2.yıl S.61 s.5
48.	İmzasız	Vicdan	2.yıl S.34 s.6
49.	Kaf Kaf (ق . ق)	Tazminat	1.yıl S.17 s.2
50.	Kalender	Âmir İltifatı	2.yıl S.58 s.5
51.	Kalender	Karmanyolacılar	3.yıl S.65 s.3
52.	Kalender	Yahudi'nin Vasiyeti	3.yıl S.64 s.5
53.	Karınca	İki Levha	3.yıl S.71 s.2
54.	Kaygusuz	Zamane Çocukları	1.yıl S.24 s.4
55.	Kurt	Dilsiz	1.yıl S.26 s.3
56.	Kurt	İnsaf	1.yıl S.26 s.3
57.	La Bontiyer?	Kadın Hastalığı	1.yıl S.5 s.12
58.	Ömer Seyfettin	Antiseptik	1.yıl S.7 s.6
59.	Ömer Seyfettin	Deve	1.yıl S.8 s.6
60.	Ömer Seyfettin	Devletin Menfaati Uğruna	1.yıl S.5 s.15
61.	Ömer Seyfettin	İffet	2.yıl S.47 s.6
62.	Ömer Seyfettin	İlk Cinayet	2.yıl S.32 s.6
63.	Ömer Seyfettin	Kesik Bıyık	1.yıl S.4 s.6
64.	Ömer Seyfettin	Korkunç Bir Ceza	1.yıl S.13 s.3
65.	Ömer Seyfettin	Muayene	2.yıl S.45 s.7
66.	Ömer Seyfettin	Namus	1.yıl S.3 s.3
67.	Ömer Seyfettin	Yüz Akı	1.yıl S.9 s.6
68.	Re Nun (ن . ر)	Falso	3.yıl S.67 s.7
69.	Re Nun (ن . ر)	Mükafat	2.yıl S.43 s.6

70.	Re Nun (ر . ن)	Ruhsatname	2.yıl S.48 s.6
71.	Re Nun (ر . ن)	Temizlik Yoklaması	2.yıl S.37 s.6
72.	Reşat Nuri	Âmirin Emri	1.yıl S.24 s.3
73.	Reşat Nuri	Bir Mayıs Masalı	2.yıl S.54 s.6
74.	Reşat Nuri	Dünya Yuvarlak mı Düz mü?	2.yıl S.42 s.6
75.	Ruşen Eşref	Bir Alışveriş	2.yıl S.53 s.6
76.	Ruşen Eşref	Nizam, Tertip	2.yıl S.49 s.5
77.	Sad Dat (ص.ض)	Dipsiz Kiler Boş Ambar	2.yıl S.31 s.6
78.	Sad Elif (أ.ص)	Aydın Kef	1.yıl S.4 s.3
79.	Selahattin Enis	[Başlıksız]	3.yıl S.72 s.2
80.	Selahattin Enis	Yaşarken	1.yıl S.15 s.7
81.	Sin Sin (س.س)	Bitaraf Misafir	2.yıl S.47 s.11
82.	Sin Aydın (س.ع)	Mürebbiye	1.yıl s.16 s.3
83.	T. Hasan (ت.حسن)	Sipariş	3.yıl S.70 s.2
84.	Timurtaş	B... ile	3.yıl S.66 s.6
85.	Timurtaş	Bir Sû-i Tefekkür	3.yıl S.67 s.3
86.	Timurtaş	Sürücünün Ailesi	3.yıl S.65 s.6
87.	Ye Kef Ha Ha (ي.ك.ح.ح)	Pardon	3.yıl S.69 s.2
88.	Ziya Muhyiddin	Cevap	3.yıl S.66 s.6

4. KOMEDİ

1.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Hırsız ile Arsız	2.yıl S.29 s.12
2.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Hırsız ile Arsız	2.yıl S.30 s.6
3.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Hırsız ile Arsız	2.yıl S.31 s.10
4.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Kadınlık	1.yıl S.5 s.5
5.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Pire	1.yıl S.1 s.6
6.	İbnürrefik Ahmet Nuri	Pire	1.yıl S.2 s.6
7.	İmzasız	Bahar Hastalığı	3.yıl S.66 s.2

8.	İmzasız	Sahiden Oynanmış Bir Komedi	1.yıl S.3 s.2
9.	Kalender	Gazeteciye Dayak Ziyafeti	3.yıl S.66 s.3
10.	Kalender	Kırmızı Pabuçlar	3.yıl S.69 s.2
11.	Sin (س)	Doğruluk	1.yıl S.1 s.6

5. ROMAN

1.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.64 s.13
2.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.65 s.2
3.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.66 s.7
4.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.67 s.3
5.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.68 s.6
6.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.69 s.6
7.	Ercüment Ekrem	Vîrâneler	3.yıl S.70 s.6
8.	Osman Cemal	Bir Zirzopla Tanıştım	3.yıl S.71 s.3
9.	Osman Cemal	Bir Zirzopla Tanıştım	3.yıl S.72 s.3

6. ÇEVİRİ

1.	Fazıl Ahmet	Yevmiye Defteri	1.yıl S.9 s.3
2.	Fazıl Ahmet	Yevmiye Defteri	1.yıl S.10 s.3
3.	Fazıl Ahmet	Yevmiye Defteri	1.yıl S.11 s.3
4.	Fazıl Ahmet	Yevmiye Defteri	1.yıl S.12 s.3
5.	İmzasız	Kunduralar	3.yıl S.64 s.10

7. ANKET

1.	Diken	Yeni Sene Hakkında Dileklerimiz	1.yıl S.5 s.17
2.	Şeyh Kırî El Mantarî	Anketimiz	3.yıl S.67 s.3
3.	Şeyh Kırî El Mantarî	Anketimiz	3.yıl S.68 s.7

8. DENEME

1.	İmzasız	Mühim Bir Keşif	2.yıl S.59 s.9
2.	Ruşen Eşref	Bahçesini Temizlemek Usulü	2.yıl S.50 s.4

9. MENSUR ŞİİR

1.	Camsâb	Harâbeler	1.yıl S.16 s.7
2.	Camsâb	Ölüm Sahili	1.yıl S.16 s.7

10. PİYESLER

1.	Süleyman Cahid	Dûr-endiş Olmak Gerek	1.yıl S.20 s.2
2.	Yusuf Ziya	Falso	1.yıl S.14 s.3
3.	Yusuf Ziya	Mâzeret	1.yıl S.15 s.3

EK 5. DİKEN'DEKİ EK GAZETELER

1. Sayı : Küçük Gazete
2. Sayı : Küçük Gazete
3. Sayı : Küçük Gazete
4. Sayı : Küçük Gazete
5. Sayı : Küçük Gazete
6. Sayı : Küçük Gazete
7. Sayı : Küçük Gazete
8. Sayı : Küçük Gazete
9. Sayı : Küçük Gazete
10. Sayı : Küçük Gazete
11. Sayı : Küçük Gazete
12. Sayı : Tasvir-i Efkar
13. Sayı : Hâdisat
14. Sayı : Alemdâr
15. Sayı : İstiklal
16. Sayı : İleri
17. Sayı : Sabah
18. Sayı : Vakit
19. Sayı : Küçük Gazete
20. Sayı : Küçük Gazete
21. Sayı : Küçük Gazete
22. Sayı : Küçük Gazete
23. Sayı : Küçük Gazete
24. Sayı : Karpuz Ağacı
25. Sayı : Karpuz Ağacı
26. Sayı : Karpuz Ağacı
27. Sayı : Karpuz Ağacı
28. Sayı : Lahana Yaprağı
29. Sayı : Lahana Yaprağı
30. Sayı : Lahana Yaprağı

31. Sayı : Lahana Yaprağı
32. Sayı : Lahana Yaprağı
33. Sayı : Çirkef
34. Sayı : Çirkef
35. Sayı : Çirkef
36. Sayı : Peyam-ı Kabak
37. Sayı : Peyam-ı Kabak
38. Sayı : Peyam-ı Kabak
39. Sayı : -
40. Sayı : Peyam-ı Kabak
41. Sayı : Küçük Gazete
42. Sayı : (N.F) Küçük Gazete
43. Sayı : Küçük Gazete
44. Sayı : Küçük Gazete
45. Sayı : Küçük Gazete
46. Sayı : Küçük Gazete
47. Sayı : Küçük Gazete
48. Sayı : Fırıldak
49. Sayı : Fırıldak
50. Sayı : Fırıldak
51. Sayı : Fırıldak
52. Sayı : Fırıldak
53. Sayı : -
54. Sayı : Fırıldak
55. Sayı : Fırıldak
56. Sayı : -
57. Sayı : -
58. Sayı : Fırıldak
59. Sayı : -
60. Sayı : Fırıldak
61. Sayı : Fırıldak
62. Sayı : Fırıldak

63. Sayı : Fırıldak
64. Sayı : Küçük Gazete
65. Sayı : -
66. Sayı : -
67. Sayı : -
68. Sayı : Küçük Gazete
69. Sayı : Küçük Gazete
70. Sayı : Küçük Gazete
71. Sayı : -
72. Sayı : -

EK. 6 SEÇME METİNLER

Karilerimize

Memleketimizde ‘Kalem’ ve ‘Cem’le beraber doğan mizah, yine ‘Kalem’ ve ‘Cem’le birlikte üfûl etti. Bu iki gazete bizde mizahın iftiharla zikredilebilen iki uzvuydu. Fakat dört senelik harp, hayatımızın her safhasında olduğu gibi bu safhasında da derin tahribat yaptı. Her gün uğradığımız felaketler ve mahrumiyetler bizi gülmekten uzaklaştırdı, ağlamaya alıştırdı. Şimdi gülen bir çehreye, sırttan bir yüze nâdiren tesadüf olunuyor. Halbuki bu acıklı ve elemle dolu hayatımızın ne kadar gülünç sahneleri, ne kadar katıltacak cihetleri var. Dört senedir harp içinde ağlayan ve ağlamaya alışan milletin sulh ile beraber gülmeye başlaması kadar tabii bir şey olur mu? İşte ‘Diken’i evvela ‘Kalem’ ve ‘Cem’in üfûlüyle açılan boşluğu doldurmak, sâniyen hayatımızın gülünç cihetlerini bularak bükülen dudaklara biraz tebessüm vermek için neşrediyoruz.

Binaenaleyh sönük çehrelere biraz neşe, ölü hayatımıza biraz hande verebilirsek bu bizim için en büyük bir muvaffakiyet olacaktır. İlk nüshamız bu bapta karilerimize bir fikir verebileceği için fazla şarlatanlığa lüzum görmüyoruz.

DİKEN DİYOR Kİ

Bugün bütün hayata bir tasnifçi gözüyle
Bakan içtimaiyat üstadının sözüyle
Nakle geldim cinsimin bazı safahatını,
Kalem yaptım zümrüd-i ankânın kanadını
Hiçkırırken bir dalda bülbüllerin niyazı
Uzattım iğnemi bir gül dalından bazı!
Kuş gibi mahzun erkek, gül gibi fettan kadın
Beni koparmak için uzanırken ansızın
Hiç tereddüt etmeden elini iğnelerim.
Sıcak, pembe kanından birkaç damla emerim.
İşte bütün beşere ziyanım budur ancak!
Diken yaramazlara bir parçacık batacak!

Diken**D.1, s.2**

OLMASAYDI

Mevkinin sefâsı bana yeterdi
Evimin etrafı çit olmasaydı.
Sanırım işimiz çoktan biterdi
Tarefeyn oyunda git olmasaydı!

Evler yıkılmasa salaş olmazdı
Orman kesilmese talaş olmazdı
Tramvayda böyle dalaş olmazdı
Tasmasız bir sürü it olmasaydı.

Hey Rıza iş üstü temizlik olmaz
Bu zorlu geçitte densizlik olmaz
Tiryaki değilsin titizlik olmaz
Ama şu mübarek bit olmasaydı.

Rıza Tevfik
Diken 2, s.2

ŞAKA DESTANI

Ey Diken daima yüksek atarsın
Sağına soluna gider çatarsın
Gülünü koklasam bana batarsın
Elinden kainat diyor el-amân!

İşte güldü sana Hazreti Çimdik
Parmakları demir, pençesi çelik
Elinde kamyştan kalemi dimdik
Kızarsa bir kere, attırır duman!...

Bu mizah sahili geçilmez kolay
Her babayığitle edilmez alay
Birisi çıkar da basarsa kalay
Güneş gibi parlar tencere, kazan!

Ehlini bulup da öyle çatmalı
Acının içine tatlı katmalı
Bazı yumruk bazı göbek atmalı
Malûm yâ, bu türlü istiyor zaman.

Beyhude yorulma, sanatını bil
A canım, hiç gökten iner mi zembil
Kahvede oynasan bile iskambil
Birbirine külâh giydirir ihvân!

Bakkalsan okkada yüz dirhem az ver
Kasapsan koç diye bir sıska kaz ver
Şairsen herkese şiirini yaz ver
Yahya Kemal gibi atma ağızdan!
Paran varsa eğer git saya saya

Evin uzaksa da yürü hep yaya
Yanılıp binersen bir tramvaya
Kanatlanıp uçar cebindeki cüzdan

Dünyanın tadı yok hâsıl-ı kelâm
Kime anlatayım bilmem ki merâm
Bazısı çürümüş bazısı da ham
Bulmadım ömrümde olgun bir insan

Hele bak bir kere Celal Sâhir'e
Var mıdır bir benzer yanı tâcire
Bu kırkına giren yeni şâire
Şimdi âlet olmuş "usul-i benân" !

Ey oğul... Mizahın bile semâvi
Veznin toz pembedir, kafiye mavi
Görünce bu şiiri Sedat Simavi
Edecek Çimdik'e yüz lira ihsân!

Diken: Avucunu Yala!

Çimdik (D.52 s.7)

NOKTA

Büyükada o gece bir cennetti!
 Ay doğunca her tarafa nur etti.
 Nizam yolu pek tenhaydı. İkimiz
 Yavaş Yavaş yürüyorduk. Gök, deniz,
 Çamlar, evler, köşkler, hepsi uykuda.
 Bir vücudsuz gölge gibi her ada...
 Sağ kolumla onun ince belini
 Kucakladım, tutarak bir elini.
 Dile giden dik yokuşa gelince
 Durdu. Baktı bana hazin, derince
 Bir nazarla: “Söyle dedi gündüzden
 Bu geceyi daha parlak halk eden
 Şair midir? Maksadı ne?” “Ah, dedim,
 Aşk için bir (dekor) yapmak!...” Eğildim,
 Billur gibi gerdanından öpmeğe
 Başlayınca, hiddetlendi...

- Yanlış, yanlış! Bu olur şey değil! Azizim, bu olamaz!... diye inşadını kestim. Meşhur genç şair, mavi baygın gözlerini menekşe rengi maroken defterinden kaldırdı, sordu:
- Niçin?
- Çünkü orada bir nokta var! dedim anlamadı. Tekrar şiirine baktı. Sonra gülümsedi.
- Heyhat! dedi, siz de mahdut fikirli bir muharrirmişsiniz! “hiddet”i kazarâ “hı”ile yazdığımıza dikkat ettiniz ha!... “Ha, hı” yanlışına ehemmiyet veriyorsunuz. Yaver-i hass-ı hazret-i şehriyarî, sâbık başkumandanlık erkan-ı harbiye reisi, esbak harbiye nâzırı, hürriyet kahramanı Enver paşa bile “ha”ların üzerine nokta kordu...
- Hayır, dedim, hiddeti “hı”ile yazdığınızı görmedim bile...
- Eee?

- Hem ben de sizin gibi bir yen imlâ taraftarıyım. Enver Paşa'yı takdir ederim. İsterseniz "ha"ların üzerine bir değil, iki değil, hatta bir avuç nokta koyunuz!
- O halde ne noktasından bahsediyorsunuz?
- Polis noktasından!
- ???
- Evet, o yokuşun başındaki küçük karakolun her gece çıkardığı noktayı unutuyorsunuz. Hususıyla ay aydınlığında... bu nöbetçi polis fırl fırl etrafına bakarken orada, siz sevgilinizi şapır şupur öpebilir misiniz? Hayır, azizim, hayır... Yanlış, yanlış! Bu olacak şey değil işte... dedim.

D.6, s.6

Ömer Seyfettin.

تاریخ : ۲

۱۴ آذرین ماه ۱۳۱۸ برشته

شماره ۵ غرغش

دوره سیاسی شمال اولفنده مقله اورشاه اولفنده ۱ نومبر ۱

هزارونش کونده برینرشنه کونلری چقارادی سیاستی مزاج غزه سبیدد

Le Cœur de la nuit

اولفنده مقله

Karikatür. 1

Karikatür. 2

D.6 s.1

İspirizma Masası Etrafında
(09 Ocak 1919)

Karikatür. 3
D.64 s.1
İlk Temas
(Tarihsiz)

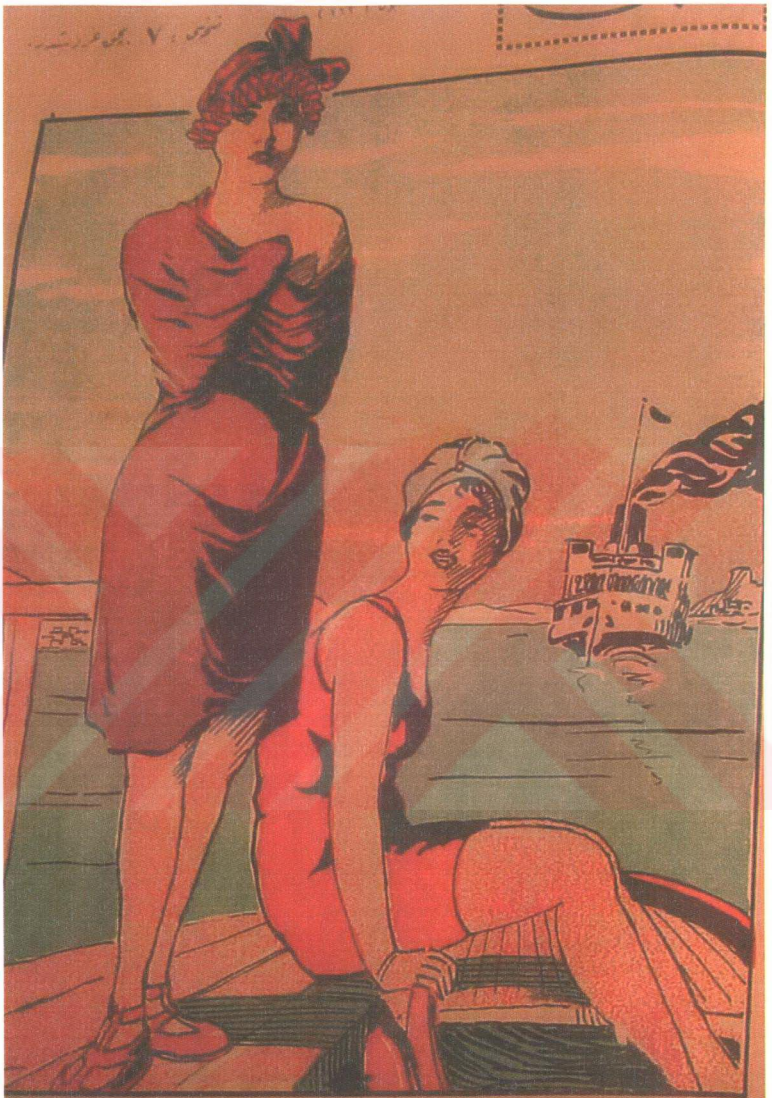
Karikatür. 4

D.54 s.1

İlkbahar Çiçekleri
(20 Mayıs 1920)

Karikatür. 5-6 D.64 s.6-7 İlkbahar Çiçekler (Tarihsiz)

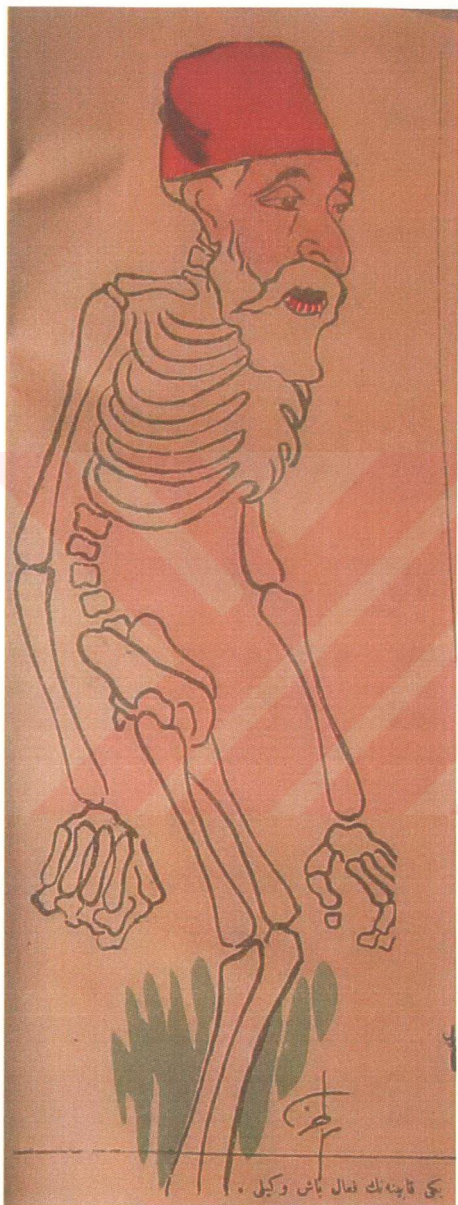
Sur les rives du Bosphore

« C'est en partant avec mon mari, seule-
ment, que j'ai pu aller dans cette tenue.
»

اورده مالی :

فوجوم کورور ده فورقا بوم ؟ واپورده دوستروارسه

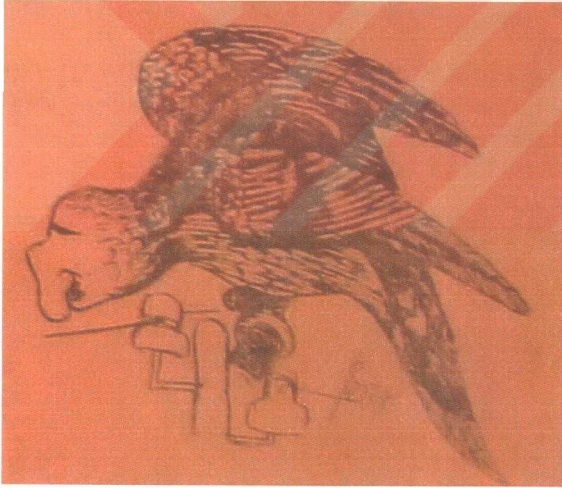
عجب اولوم .

D.3, s.8 Yeni Kabinenin Faal Başvekili. (28 Aralık 1918)

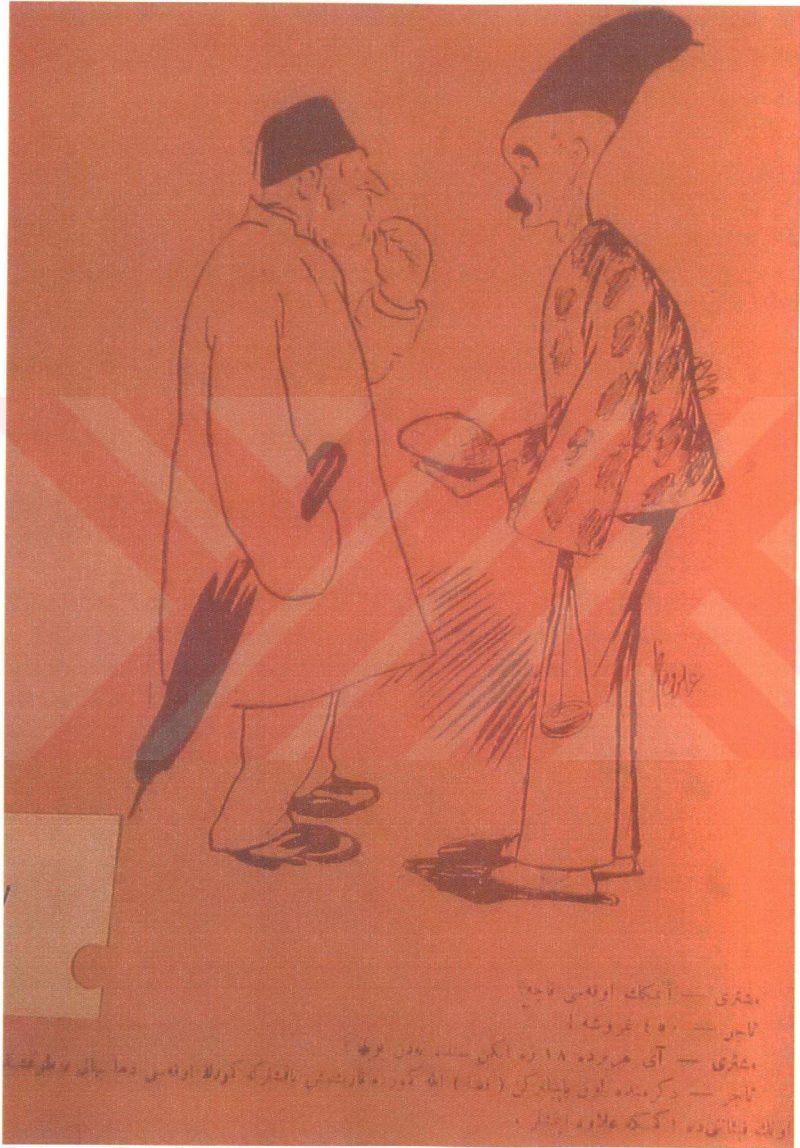

Karikatür. 9 D.30 s.10 *Mustafa Kemal Paşa* (13 Kasım 1919)

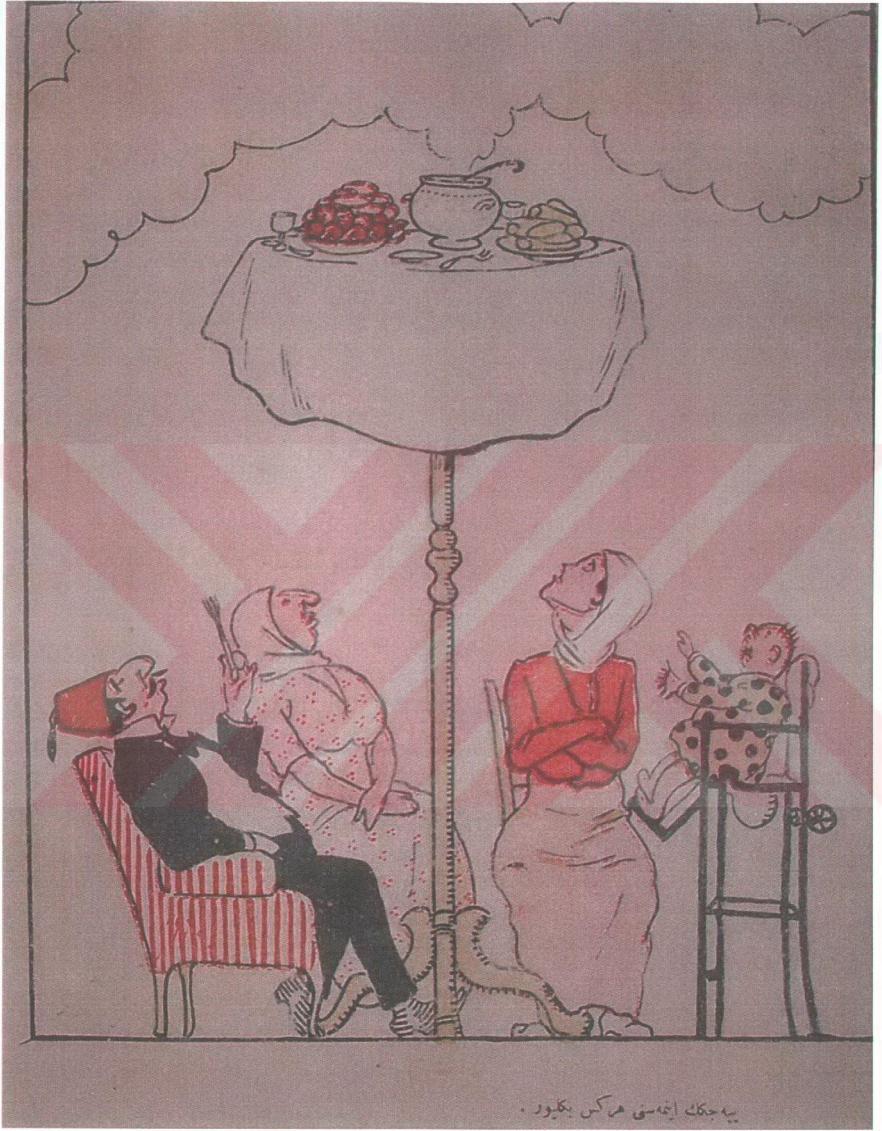

Karikatür. 10 D.45 s.6 *Bir Zamanlar Telgraf direklerine Musallat Bir Kuş*

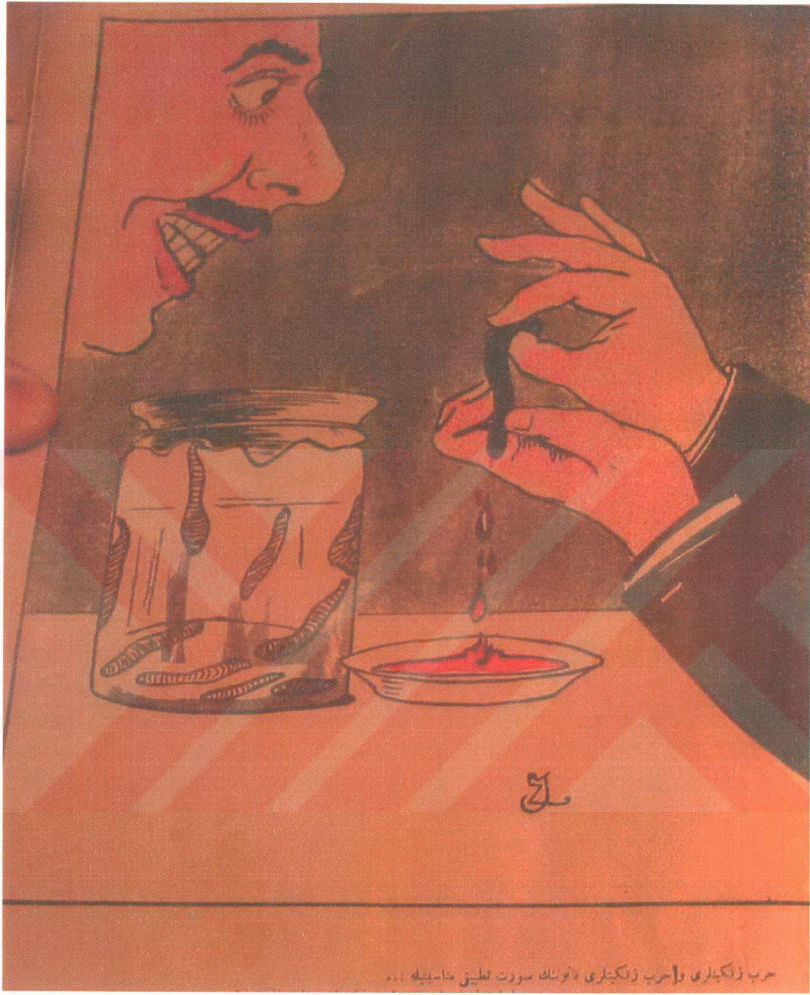
(3 Mart 1920)

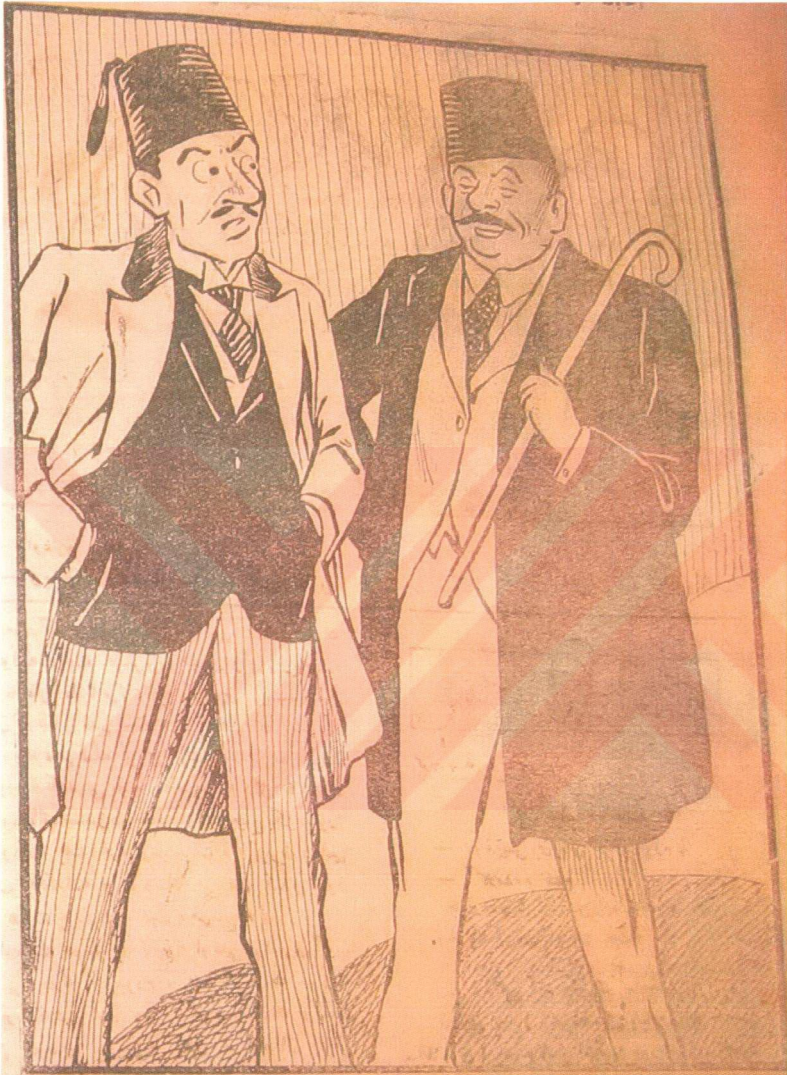
Karikatür. 11 D.50 s.9 Başlıksız (Tarihsiz)

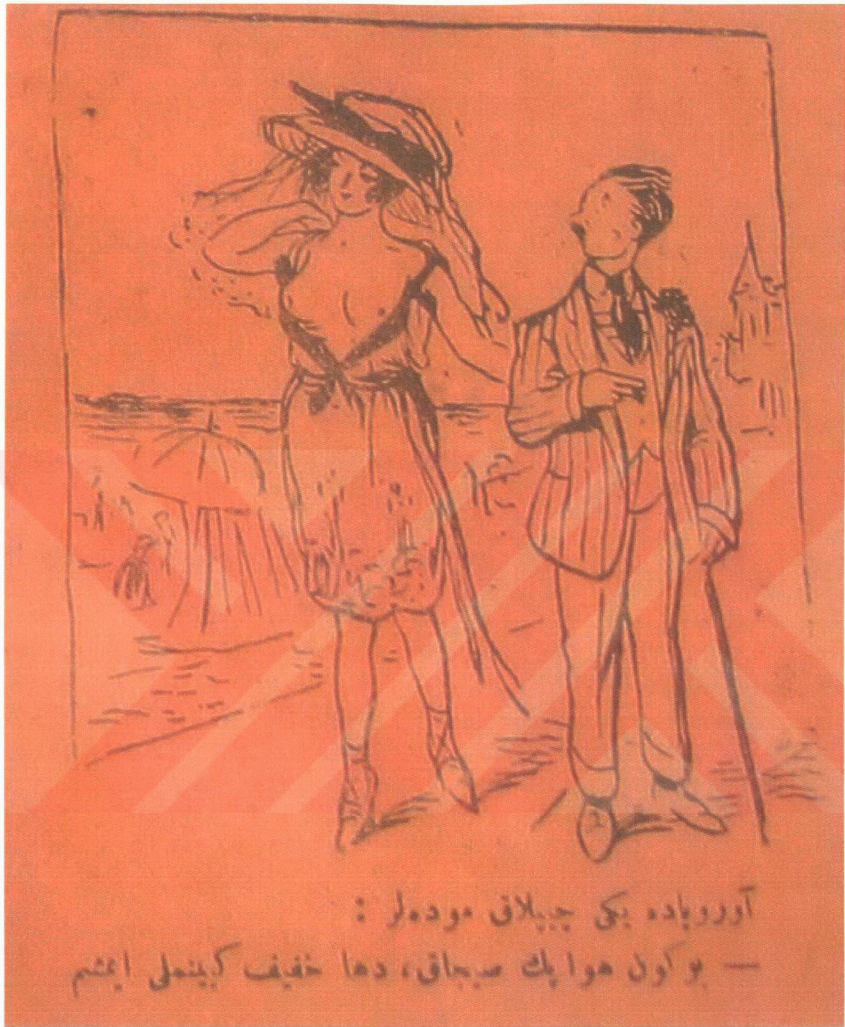
Karikatür. 12 D.1 s.5 *Yiyeceğın İnmesini Herkes Bekliyor!* (30 Ekim 1918)

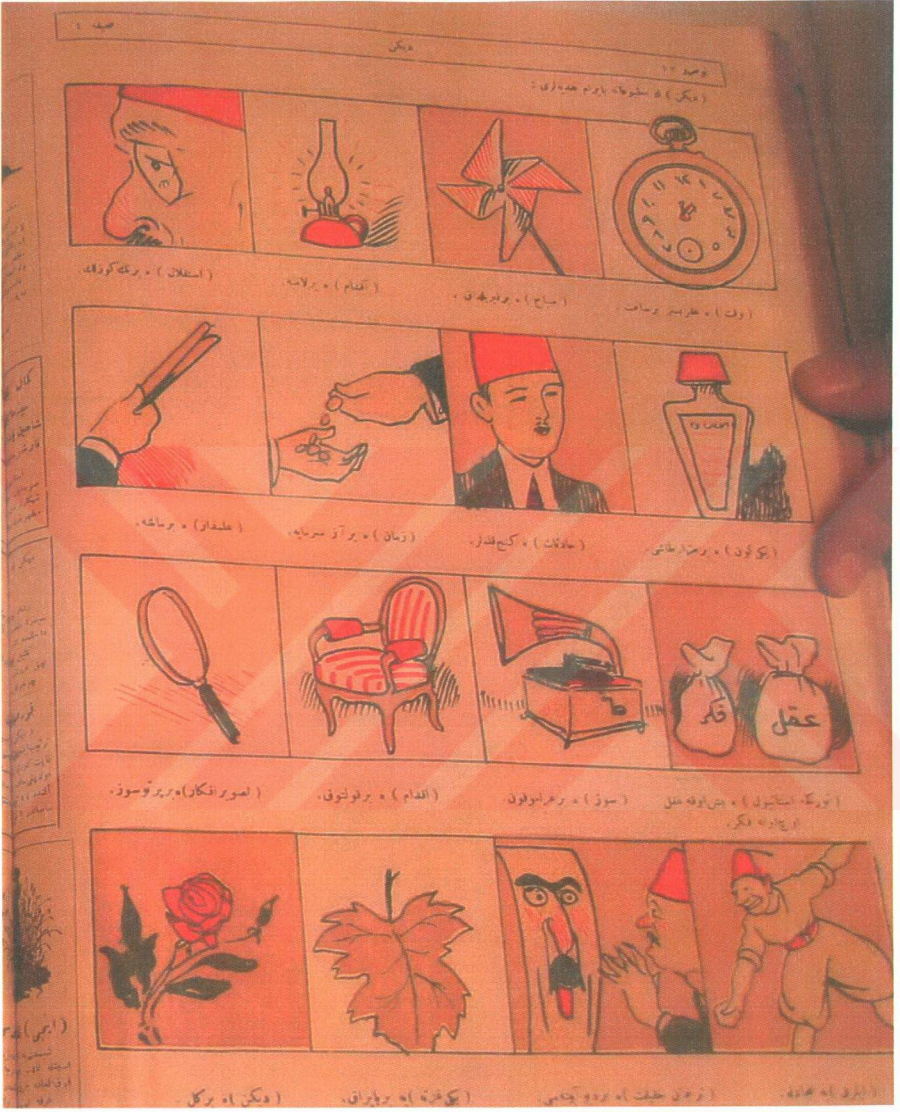
Karikatür. 13 D.11 s.5 Yeni Zenginlere İthaf! (20 Mart 1919)

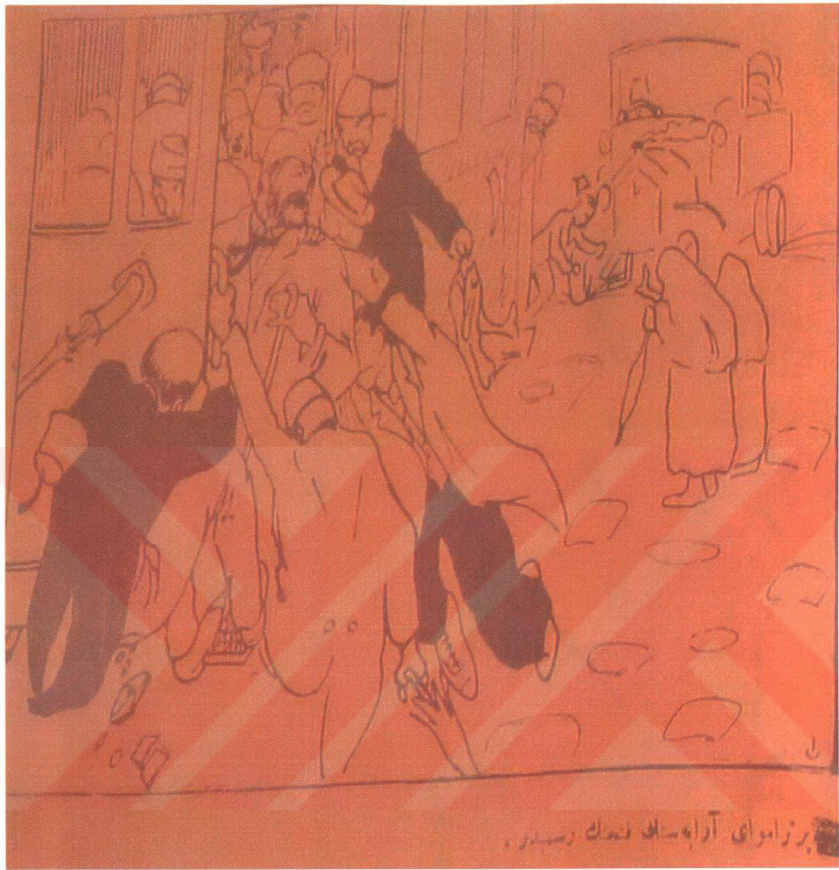
— بن سکا وانی دیریم آنا ، پروغرائکی اوکر نکه ایسترم .
 — بک بیط ا ا لک ایتم احکازه قاری بویک برجوم اولاجق .
 — اوحاله بندن داسو . زورا یی سنکرم .

Karikatür. 16 D.28 s.14 Avrupa'da Yeni Çıplak Modalar (30 Ekim 1919)

Karikatür. 17 D.17 s.4 Diken'in Matbuata Bayram Hediyesi (26 Haziran 1919)

Karikatür. 18 D.50 s.11 *Bir Tramvay Arabasının Fethinin Resmidir.* (Tarihsiz)

Karikatür. 19 (Başlıksız) D.55 s.9 (27 Mayıs 1920)

Karikatür. 20 (İngiltere'de Son Modalar)

D.46, s.10 (11 Mart 1920)

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

1. Ahmad, Feroz, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, (Çev: Nuran Yavuz) Kaynak Yay., İstanbul, 1995
2. Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, T.D.K Yay., Ankara, 1998
3. Aktaş, Şerif, **Ahmet Rasim**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987
4. Alangu, Tahir, **Ömer Seyfeddin**, May Yay., İstanbul, 1968
5. Alsaç, Üstün, **Türkiye’de Karikatür Çizgi Roman ve Çizgi Film**, İletişim Yay., İstanbul, 1994
6. Andı, Fatih, **İnsan Toplum Edebiyat**, Kitabevi Yay., İstanbul, 1996
7. Andı, Fatih, **Ömer Seyfettin**, Şule Yay., İstanbul, 1999
8. Apaydın, Mustafa, **Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2001
9. Arar, İsmail, **Halil Mentеше’nin Anıları**, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1986
10. Arık, M. Bilal, **Değişen Toplum Değişen Karikatür**, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1998
11. Aristoteles, **Poetika**, (Çev: İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998
12. Artan, Gündüz, **Takma Ad – Soyadı – Rumuz Dizinleri (Tanzimat’tan Günümüze)**, Türk Kütüphaneciler Derneği İçel Şubesi Yayınları, İçel, 1994
13. Aytaç, Gürsel, **Genel Edebiyat Bilimi**, Papirüs Yay., İstanbul, 1999
14. Balcıoğlu, Semih, **50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 1973
15. Barbarosoğlu, Fatma Karabıyık, **Moda ve Zihniyet**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002
16. Başkan, Özcan, **Bildirişim**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1988

17. Baudelaire, Charles, **Gülmenin Özü**, (Çev: İrfan Yalçın), İris Yay., İstanbul, 1997
18. Bergson, Henri, **Gülme**, (Çev: Mustafa Şekip Tunç), Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1997
19. Beyatlı, Yahya Kemal, **Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul, 1988
20. Biren, Mehmet Tevfik, **II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları 2**, Yayına Haz: (F.Rezan Hürmen), Arma Yay., İstanbul, 1993
21. Birinci, Ali, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası**, Dergah Yay., İstanbul, 1990
22. Birinci, Necat, **Faruk Nafiz Çamlıbel**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1993
23. Brummett, Palmira, **İmge ve Emperyalizm**, (Çev: Aysen Anadol), İletişim Yay., İstanbul, 2003
24. Criss, Nur Bilge, **İşgal Altında İstanbul**, İletişim Yay., İstanbul, 2004
25. Çapanoğlu, Münir Süleyman, **Basın Tarihimize Mizah Dergileri**, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1970
26. Çeviker, Turgut, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü**, (3 cilt) Adam Yayıncılık, İstanbul, I. Cilt 1986, II.Cilt 1988, III.Cilt 1991
27. Derman, Hakan, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler 1849-1984**, Gelişim Yay., İstanbul, 1984
28. Doğan, Abide, **Aka Gündüz**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 1989
29. Göker, Cemil, **Gülme ve Güldüren Sanat Türleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1993
30. Gökman, Muzaffer, **Sedat Simavi, Hayatı ve Eserleri**, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1970
31. Gönç, Reşid Halid, **Reşid Halid Gönç’ün Koleksiyonundan Bab-ı Âli’nin Hatıra Defteri**, (III. Bölüm) Haz: Ayhan Yetkiner, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1988
32. Gürel, Zeki, **İbrahim Alâettin Gövsa**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 1995
33. Hasan Vasfî, **Doğmayan Hürriyet 1908-1918**, Arba Yay., İstanbul, 1958

34. Haydaroğlu, Mine, **101 Dergi Dünden Bugüne Türkiye'nin Dergileri**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2001
35. Heinzelman, Tobias, **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu**, (Çev: Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004
36. Hüseyin Yalçın, **Tanıdıklarım**, (Haz: Cemil Koçak), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2002
37. Iréne Fenoglio, François Georgeon, **Doğu'da Mizah**, (Çev: Ali Berkday), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000
38. Işın, Ekrem, **İstanbul'da Gündelik Hayat**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2001
39. İskit, Server, **Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekalet Basın ve Yayın Müdürlüğü Yay., 1943
40. Kabacalı, Alpay, **Türk Basınında Demokrasi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1994
41. Kabacalı, Alpay, **Türkiye'de Basın Sansürü**, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1990
42. Kandiyoti, Deniz, Ayşe Saktanber, **Kültür Fragmanları**, Metis Yay., İstanbul, 2003
43. Kaplan, Mehmet, v.d. **Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gâzi Mustafa Kemal (3.cilt)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 1981
44. Karaalioğlu, Seyit Kemal, **Edebiyat Terimleri Kılavuzu**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1975
45. Karabaş, Seyfi, **Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru**, Yapı Kredi Yay., (Genişletilmiş Baskı), İstanbul, 1999
46. Karakaş, Şuayb, **Süleyman Nazif**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988
47. Keklik, Nihat, **Filozofların Özellikleri**, Doğuş Yay., İstanbul, 1983
48. Kıran, Zeynel, Ayşe Kıran, **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000
49. Koloğlu, Orhan, **Aydınlarmızın Bunalım Yılı 1918**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2000

50. Koloğlu, Orhan, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İletişim Yay., İstanbul, 1994
51. Kortantamer, Tunca, **Eski Türk Edebiyatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2004
52. Köroğlu, Erol, **Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)**, İletişim Yay., İstanbul, 2004
53. Martinet, André, **İşlevsel Genel Dilbilim**, (Çev: Berke Vardar), Birey ve Toplum Yay., Ankara, 1985
54. Mehmet Rauf, **Siyah İnciler**, (Haz: Rahim Tarım), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997
55. Moran, Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yay., İstanbul, 1999
56. Morreall, John, **Gülmeyi Ciddiye Almak**, (Çev: Kubilay Ayseverler, Şenay Soyer), İris Yayıncılık, İstanbul, 1997
57. Nesin, Aziz, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı**, Akbaba Yay., İstanbul, 1973
58. Oral, Tan, **Yaza Çize**, İris Yayıncılık, İstanbul, 1998
59. Öktem, Haydar Rüştü, **Mütareke ve İşgal Anıları**, (Haz: Zeki Arıkan), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara, 1991
60. Ömer Seyfettin, **Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar**, (Haz: Hülya Argunşah), Dergâh Yayıncılık, İstanbul, 2000
61. Önal, Mehmet, **Yusuf Ziya Ortaç**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986
62. Öngören, Ferit, **Türk Mizahı ve Hicvi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1998
63. Özcan, Ömer, **Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah**, İnkılap Yay., İstanbul, 2002
64. Özkaya, Yücel, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın**, Atatürk Dil, Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1989
65. Platon, **Devlet**, (Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M.Ali Cimcoz), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995

66. Rıza Tevfik, **Biraz da Ben Konuşayım**, (Haz: Abdullah Uçman), İletişim Yay., İstanbul, 1993
67. Rifat, Mehmet, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 1**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1998
68. Rifat, Mehmet, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 2**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1998
69. Rozenhal, Franz, **Erken İslam'da Mizah**, (Çev: Ahmet Arslan), İris Yay., İstanbul, 1997
70. Sağlam, Nuri, **Ruşen Eşref Ünaydın**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2004
71. Sanders, Barry, **Kahkahanın Zaferi**, (Çev: Kemal Atakay), Ayrıntı Yay., İstanbul, 2001
72. Selçuk, Turhan, **Grafik Mizah**, İris Yayıncılık, İstanbul, 1998
73. Semih, Mehmet, **Mahlaslar, Takma Adlar, Tapşırmalar ve Lakaplar**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1993
74. Topuz, Hıfzı, **Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003
75. Törenek, Mehmet, **Türk Romanında İşgal İstanbul'u**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2002
76. Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, Arba Yay., İstanbul, 1952
77. Turhan, Oğuz, **Basında Çizgi Sanatı**, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yay., Ankara, 1975,
78. Uçman, Abdullah, **Rıza Tevfik**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986
79. Uçman, Abdullah, **Rıza Tevfik'in Şiirleri ve Edebî Makaleleri Üzerine Bir Araştırma**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2004
80. Ülken, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yay., İstanbul, 1999
81. Yerasimos, Stefanos, **İstanbul 1914-1923**, (Çev: Cüneyt Akalın), İletişim Yay., İstanbul, 1997
82. Yücebaş, Hilmi, **Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi**, L&M Yay., İstanbul, 2004
83. Yücebaş, Hilmi, **Türk Mizahçıları**, L&M Yay., İstanbul, 2004

MAKALELER

1. Akpolat-Davut, Yıldız, **“Bir Kadın-Magazin Dergisi: Süs”**, Tarih ve Toplum, Ağustos, 1996, S.152, s.98
2. Balcioğlu, Semih, **“Kurtuluş Savaşında Mizah”**, 50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 1973, s.63-67
3. Brummett, Palmira, **“Açgözlülük, Kolera ve Moda: Osmanlı Karikatür Âleminde Kültürel Emperyalizm”**, (Çev: Hamdi Can Tuncer), Doğu’da Mizah, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000, s.137-156
4. Çeviker, Turgut, **“Ana Çizgileriyle Osmanlı Karikatürü”**, Toplumsal Tarih, Şubat, 2004, S.122 s.72-78
5. Çeviker, Turgut, **“Türk Karikatüründe Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)”**, Sanat Dünyamız, S.40, Kış 1990, s.18-25
6. Derman, Hakan, **“Mizah Dergileri ve Karikatür”**, Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler, Gelişim Yay., 1849-1984, İstanbul, 1984 s.71-84
7. Dumont, Paul, **“Beyaz Yıllar”**, (Çev: Cüneyt Akalın), İstanbul 1914-1923, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s.176-195
8. Georgeon, François, **“Osmanlı’da Gülmek mi?”**, (Çev: Cüneyt Akalın) Doğu’da Mizah, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000, s.79-101
9. Georgeon, François **“Gülüşün ve Gözyaşlarının Kıyısında”**, (Çev: Cüneyt Akalın), İstanbul 1914-1923, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s.78-98
10. Georgeon, François **“Savaşın Arefesinde Gezginler”**, (Çev: Cüneyt Akalın), İstanbul 1914-1923, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s.25-38
11. Göker, Cemil, **“Espri Hakkında”**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F Dergisi, Ocak-Haziran 1969, C.27, S.1-2, s.1-8
12. Gövsa, İbrahim Alâeddin, **“Edebiyatımızda (Satire) Nev’i ve Halil Nihad Boztepe”**, Edebiyat Âlemi, Sene I, 24 Nisan 1949, S.1, s.1

13. Günyol, Vedat, **“Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri”**, Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler, Gelişim Yay., İstanbul, 1984 s.85-171
14. Gürkan, Nilgün, **“Basının Resmi İdeoloji Karşısında Durumu”** Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın, İletişim Yay., İstanbul, 1998, s.73-76
15. İkiz, Tevfika, **“Mizah ve Psikanaliz”**, Cogito, S.9, Güz 1996, s.201-205
16. Kahraman, Hasan Bülent, **“Gülmemece”**, Sanat Olayı, Aralık 1985, S.43, s.60-63
17. Kıran, Ayşe Eziler, **“İki Karikatür: İki Kimlik Sorunu”**, Dipnot Sanat ve Tasarım Yazıları, Kış-Bahar 2004, S.2, s. 96-106
18. Morreall, John, **“Felsefi Açıdan Gülme ve Mizah”**, (Çev: Mehmet H.Doğan), Güldiken, İstanbul, 1997, S.13, s.6-9
19. Oral, F. Süreyya, **“Mütareke Dönemi”**, Türk Basın Tarihi (2 Cilt), y.y yok, 1968, s.224-226
20. Ödekan, Ayla, **“Karikatür”**, Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980) C.1, Haz: Sina Akşin, İstanbul, 2005, s.585-589
21. Öncü, Ayşe, **“1990’larda Küresel Tüketim, Cinselliğin Sergilenmesi ve İstanbul’un Kültürel Haritasının Yeniden Biçimlenmesi”** Kültür Fragmanları, Metis Yay., İstanbul, 2003, s.183-200
22. Öncül, Hatice, **“Basınımızda Mizah ve Karikatürün Serüveni”**, Nehir, Şubat 1995, s. 48-54
23. Sertel, Zekeriya, **“Mütareke Döneminde İstanbul”**, Hatırladıklarım, Gözlem Yay., İstanbul, 1997, s.83-88
24. Şapolyo, Behnan Enver, **“Mütareke Günlerinde Gazetecilik”**, Türk Gazeteciliği Tarihi, Güven Matbaası, Ankara, 1969, 184-192
25. Şeni, Nora **“Çayınıza Kaç Tane Kuru Üzüm İstersiniz?”**, (Çev: Cüneyt Akalın), İstanbul 1914-1923, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s.162-175
26. Tansel, Fevziye Abdullah, **“Ömer Seyfeddin’in Kullandığı Mahlas ve Rumuzlar”**, Türk Kültürü, Aralık 1984, S.260, s.772-783

27. Tarım, Rahim, **“Ercüment Ekrem Talu Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”**, Türklük Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1990-1991, S.6, s.245-309
28. Topuz, Hıfzı, **“Gülmece Olmadan Edebiyat Olur ama Karikatür Olmaz.”**, Hürriyet Gösteri, Ekim-Kasım 2001, S.232, s.58-60
29. Varlık, M.Bülent, **“Mütareke ve Millî Mücadele Basını”**, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.5, s.1200-1210, İletişim Yay., 1985
30. Varlık, M.Bülent, **“Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mizah”**, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.4, s.1092-1100, İletişim Yay., 1985
31. Yerasimos, Stefanos, **“Kozmopolit Bir Yapıdan Milliyetçiliğe”**, (Çev: Cüneyt Akalın), İstanbul 1914-1923, İletişim Yay., İstanbul, 1997, s.11-24
32. Zihnioglu, Yaprak, **“Kadın İnkılabı”**, Tarih ve Toplum, Mart,2001, S. 207, s.27-30

TEZLER

1. Çoruk, Ali Şükrü, **“Fazıl Ahmet Aykaç-Hayatı ve Eserleri”**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1999
2. Kahraman, Âlim, **“Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi Edebiyat Dergilerinde Edebî Eleştiri”**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2000
3. Özbent, İkbâl, **“İlk Türkçe Mizah Gazetelerinde Alafranga Tipler ve Alafranga Hayat”**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 1987
4. Sipahioğlu, Ahmet, **“Çizgi-Film Teknikleri Açısından Tanzimat’tan 1980’e Türk Grafik-Mizahında Yeni Eğilimler”**, Dokuz Eylül

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne ve Görüntü Sanatları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 1993

5. Tarım, Rahim, “**Ercüment Ekrem Talu’nun Romanlarında Millî Mücadele**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986

DERGİLER

1. Ayın Dosyası: “Mizahçılarımız Tartışıyor”, **Hürriyet Gösteri**, İstanbul, 1985, S.52-53-54
2. **Dipnot**, Kış-Bahar 2004, İstanbul, S.2
3. “Edebiyatta Kara Mizah”, **Kitaplık**, S.79, Ocak, İstanbul, 2005
4. Ergün, Mehmet, “Sahte Marko Paşa, Bir Provokasyonun Öyküsü”, **Papirüs**, 2003
5. Ersoy, Ali Ulvi, “Gazete Karikatürü ve Karikatür ve Sanat Üzerine”, **Hürriyet Gösteri Dergisi**, Eylül 1983
6. **Güldiken Mizah Kültür Dergisi**, İstanbul, S.1-29
7. Günyol, Vedat, “Karikatür Ustası Cemal Nadir Üzerine”, **Hürriyet Gösteri Dergisi**, Aralık, 1981
8. **Hürriyet Gösteri**, Ekim-Kasım 2001, İstanbul, S.232
9. **Milliyet Sanat Dergisi**, Ekim 1978, S.294
10. **Milliyet Sanat Dergisi**, Haziran 1977, İstanbul, S.239
11. Özpalabıyıklar, Selahattin, “Tanzimat’tan Bugüne Türk Edebiyatında Takma Adlar, Mahlaslar, Rumuzlar Dizini”, **Kitaplık**, S.45 Ocak-Şubat 2001
12. **Toplumsal Tarih**, “Osmanlı’da Mizah Özel Sayısı” Şubat, 2004, S.122
13. **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 1990-1991, S.6

ANSİKLOPEDİLER

1. **Ana Britannica Kültür Ansiklopedisi**, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1986
2. Arseven, Celal Esad, "Karikatür", **Sanat Ansiklopedisi**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1965
3. Banarlı, Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı**, (2cilt), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997
4. **Büyük Türk Klasikleri** (11 cilt), **Ötüken Yay.**, İstanbul, 1992
5. **Dünden Bugüne Cumhuriyet Ansiklopedisi**, "Mütareke döneminde İstanbul", Ana Basım A.Ş., İstanbul, 1994
6. Gövsa, İbrahim Alâeddin, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, Yeni Gün Matbaası, İstanbul, 1946
7. Kabaklı, Ahmet, **Türk Edebiyatı C.3**, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1991
8. Karaalioğlu, Seyit Kemal, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2-3, 4-5, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1985
9. **Meydan Larousse**, "Karikatür", Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti, İstanbul, 1990
10. **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2003
11. **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., İstanbul, 1985
12. **Temel Britannica Ansiklopedisi**, "Karikatür" Ana Yayıncılık, İstanbul, 1992
13. **Türk Ansiklopedisi**, "Karikatür", Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara, 1974
14. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yay., 1977

SÖZLÜKLER

1. **Ansiklopedik Kültür Sözlüğü**, Haz: Aziz Çalışlar, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983
2. **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Haz: Behçet Necatigil, Varlık Yay., İstanbul, 1991
3. **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Haz: Lütfi Sâmî Akalın, Varlık Yay., İstanbul, 1984
4. **Kamus-ı Fransevi**, Haz: Şemsettin Sami, Mihran Matbaası, İstanbul, 1882
5. **Türk Dili Sözlüğü**, Haz: Orhan Hançerlioğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992
6. **Yazarlar Sözlüğü**, Haz: İhsan Işık, Risale Yayınları, İstanbul, 1998

RÖPORTAJLAR

1. Armağan, Mustafa, (Hilmi Yavuz'la) "Biz Batılılaşmadık, Oryantalistleştik", **İzlenim**, Temmuz-Ağustos, 1996, s.34-39
2. Oran, Fatma, (Turhan Selçuk'la) "Az Çizgide Kaçamak Yoktur.", **Cumhuriyet Kitap**, 03 Kasım 1989, s.7-8
3. Semih, Mehmet, (Sulhi Dölek'le) "Güldürme, Değiştirme Aracıdır.", **Sanat Olayı**, Haziran 1985, S.37, s.84-86
4. Semih, Mehmet, "İnsanın Dostları Olmalı. Düşmanları Daha Çok Olmalı.", (Aziz Nesin'le) **Sanat Olayı**, Mart 1985, S.34, s.82-84

KATALOGLAR

1. Duman, Hasan, **İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Kataloğu 1828-1928**, İrcica Yay., 1986
2. Millî Kütüphaneye Girmiş Arap Harfli Türkçe Süreli Yayınlar **Kataloğu (1957 yılına kadar)**, Ankara Millî Kütüphane Müdürlüğü, Ankara, 1957

ALBÜMLER

1. Simavi, Sedat, **Kadınlar Albümü**, Diken Matbaası, İstanbul, 1920
2. Simavi, Sedat, **Yeni Zenginler**, Diken Matbaası, İstanbul, 1918

ÖZGEÇMİŞ

Hikmet Konar, 09 Eylül 1979 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Lisans eğitimini 2001 yılında Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bitirdi. Yüksek lisans eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı programında sürdürmektedir. 2001 yılından beri öğretmenlik de yapan Hikmet Konar, Gaziosmanpaşa Merkez Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır.

شعبه بی غروش

۳۱ ثشرین اول ۹۱۸ پرشنبه

نومرو :

اداره خانه سی جمال اوغلنده مطبعه اورخانیه باندده : نومرو ۱

مردون بش کونده بزپرشنبه کونلری چیقارادبی سیاسی مزاح غزته نسیلدن

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslam Araştırmaları Merkezi

دین

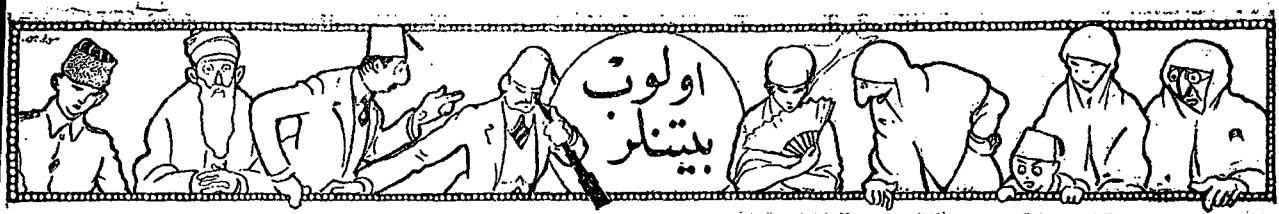

مدارسیا

présentant fougueux d'un nouveau quotidien

سخته حادباندده آسی برسیا

قارنلر يئمه

مملكتتيزده قلم و قلم له برابر دوغان خراج، يشه قلم و قلم له برلكده افول ايتدى . بو ايكي غزته بزده خراجك افتخارله ذكر ايده بيلن ايكي عضوي ايدي . فقط دوت سنه لك حرب، حياتك هر صغفه سنده اولدني كي بوصفقه سنده ده درين تخريبات ياپدي . هر كون اوغراد يئمه فلا كتلر و محروميتلر بزي كولمكدن اوزاقلاشديردي، آغلاغه آليشديردي . شمدي كولن برچهره به صيريتان بر يوزه نادرا تصادف اولونيور . حال بوكه بو آجيقلي والله دولو حياتك نه قدر كولونچ صغهرلي، نه قدر قانيله جق جهتلري وار . دوت سنه در حرب ايجنده آغلايان و آغلاغه آليشان ملكك صلح ايله برابر كولمكه باشلاماسي قدر طيبلي برشي اولورمي؟ ايسته «ديكن» ي اولاد قلم و قلم له افوليله آجيلان بوشلي دولدرمق، ثانياً حياتك كولونچ جهتلري بولاق بوكون دوداقلره براز تبسم و يرمك ايجون نسر ايدييورز .

بنا عليه سونوك چهره لره بر آز نسته ، اولو حياتك بر آز خنده و يره بيليرسه لك بو بزم ايجون لك بووك بر موقفيت اولاجقدر . ايلك نسته من بو يايده قارنلر يئمه بر فكر و يره بيله چكي ايجون فضله شارالانلغه لزوم كورميورز .

آلمانلر كيدير يئمه ...

بر ودايه يازمق چوق ايستردم! فقط بوكون هوا سريت ... خيالده كي قانيلر شانكه بوز كي دوشمش ا اما يئمه كنديمي صيقدم . باشلام :

آلمانلر آلمانلر !
 طوتديني « چاپ ياپانلر ! »
 شرقك سزه پارامادي
 نه آرمودي ، نه آخلادي
 واراك كيدك كوله كوله
 آرقا كزدين لوله لوله
 كوز ياشلري دوكن واري ؟
 وارسه اونلر
 صاقين « واري ؟ » به قافيه بولامدم ظن ايتكيز !
 شخصيات اولماسين ديهه شميرمي يارم . بر اقبورم .
 يوقسه ايسته اك بارلاق قانيلر !
 « عاري ؟ خساري ؟ آه وزارمي ؟ آبارتمان دولورمي ياري ؟ آچقندن يوزده اون بيك كارمي ؟
 وثيقه وثيقه صاييلماز قطارمي ؟ نهايتن ضررمي ؟
 واخل ، واخل »

سياسي اجمال

كونده لك غزته ترك عقلا محررلري سوزده بولتيا احوالي قيمه ساجه يلاق مقصديه قلمه آلدقلى مقاله لره « سياسي اجمال » ديرلر . خاليوكه بوللر هتون ستوندر ا همده ا كسيكدر ، هيچ بروقت « زلف ياري » عقلازندن چيهارامازلر . بنده بو بكر كي بر اجمال يازمه قافيه امثال عيني انديشه ايله بر چوق شيليري آتلايچم . ياخود بيله بيله اونوتاجم . فقط خلق چوق صميمي ا زانف يار فلان طانيديني يوق . دوشونديكيني سويليور . ايسته دون ترامايله ايكي كيتيك قوشماسته بولاق مسالري اولدم . سويلدكاري همين نوط ايتدم . بانك ايجنده بوكونك مسئله لرندن بر ا كسيك واري ؟

...
 - اسكي قانينه نه درسك ؟
 - يكي قانينه ده كيرك اسكي ولي نمتلري ...
 - دورت سنه در بايبلان نساقلره بر جزا و يره ميه جكارمي ؟
 - بر فنجان قهوه لك فرق بيل خاطر ي وارا
 - فقط تصوير ضوصويورمي ؟
 - صومنازه كندى سويلر ، كندى ايشيديرا
 مناره يي چالانلر قيلفي حاضرلامشلردر . هپسنك دوستي ، دوستي ، اقباسي اسويچره به برلشش ...
 سفيرلر ، قونسولسلر اونلردن ! باقتالر دولو ...

هم دو بولمايان خيز سز قلره وقت كلنجه به قادارم اولور . آلمانلار اون غروش آلدقلى شكرك اوقا . ايكيوزه ياساسده صانديرانلر ، دورت سنه - ايكي ايكي ايكلتلر ، اختيسارلري ، خاستارلري چوققلى آچقندن اولدوره نلر حالا راحت را . استانبوله ياشيورلر .

— طوبال اسماعيل حتى پاشا ... اسكي بجم نظري جمال پاشا ...
 — شخصياتى براق ! اطرافزده بر ايشيد اولور . سوكر « آساييشي تپلكيه قويان اربا فسادن » ديه ديوان حربلده سورونورز !
 — نه ي يايلم ؟
 — سكوت .
 — دوت سنه آچقندن ، صويولمندن چكدر كلر ؟
 — مضى ماضى ...
 — نه ديك ؟
 — « كيشه ماضى ، يئمه قوزي ديرلر ، ديهه يوقسه سنده اتحاد جيميسك ؟
 —
 —
 قاه ، قاه ، قاه ، قاه ، قاه ! سسلرني ياوشلاتديلر . سويلدكاري ايشيده مدم . فقط اويلر بر كولوشد بيلر كه ...

ديلمونك يره نسيپلري

« ... هجا صيحيي ؟ » ديهه ئوزولوردم .
 ئوكدن اوقوشن غزته لري طوبلايان اختيار انا دولو اوشاخم :

— آندى ، نه بر لايوبه باطرسك ؟ ديدى .
 حريفك بري صاچلرني كسدير يوروشن ا بربره .
 « هابره اوستا ، تراشم آلمى ، قاراي ؟ » ديهه صورازميش . بربر داياناماشم ا كسه نه برطوقاقت اينديرميش . « بجهلنه ؟ صبر سز حريف ! ئوكنه دوشنجه كورورونك ! » ديش ...
 —
 اوشاخمه جواب ورمدم . شيمدى بربروك مقاضى آلتنده كي حريف كي :
 « تراشم آلمى قاراي ؟ » ديهه سويلنميورم .
 فقط صاچ برينه ، ئوكه كسيلمش قانامك دوشه چكني بر درلو عقلمدن چيقاراميورم !

همين سيف الدين

ديلمنه ديورمكه

بوگون بوگون خيانه بر تصنيفي كوزيله باقان اجتماعيات استقادتلك سوزيله قناه كلدم جنسمك بعض صفحاتي ، قلم ياپدم زهره عتفانك قانادني حيقير ركن بر ذالده بيللرك نيازي اوزايزم ايكنه يي بر كل دالندن بعضي ا قوش كي مجزون ارلك ، كل كي فنان قادين بي قوبارمق ايجين اوزايزكن آتسزني هيچ تردد ائمه دن آلي ايكنه لرم . صيحاقت ، نقيه قانندن بر قاج داملا اهرم . ايسته بوگون بيشه زيام بود ايجي ا ديكن يارامازلره بر باره جق باتاجق ا

ديكن

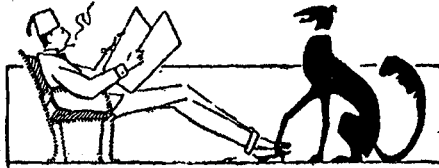
دوشکی ضامن

أونده دوراماز هوا آچيسه ،
هرکس اوکا باقار سواقه چيسه ،
ايچيني غيديقار يابانچي کوزلر ،
يولني شاشيرتير او چاقين سوزلر ،
باشناغي بر پنه سيبس قادار ايجه ،
آرقاسنده صيرما تللي قراجه ،
باشنده الماسلر ، ايک سورغوجلز ،
آياغنده صاري ، چديک يابوچلر ،
آلنده بر سياه ماله کاسلي ،
ايشته سمد آبادک بو نازک کلي ،
النده بر طاووس توي يلازه ،
کوره نلر بايلير : نه کوزل تازه !
اوزاقدن اوزاغه باقوب گوز سوزلر ،
هر آقشام أونده مانيلر دوزلر ،
رؤيا آزار هرکون تيمير نامه ده ،
نکته لر کشف ايدر سکن نامه ده ،
پيشندن بورورکن عشقک موکي :
قيرتير بر صره دوهسي کي *

بو کورنگي ضامن

هر هانکي برينک يوزينه باسه م .
ديبورم : بو خام مطلقا رسام !
چالشمش بر اوسته فيرجه کونلرجه ،
بايکيز : قاشلري نه قادار ايجه !
او آلتين ساچلري ارمش کونش ،
دوداقلري طيبقي بر داملا آتش ،
کيرپيکار يوزينه کولسکلر وورميش ،
باشينک اوستنه بر قوش او طولومش !
بلي ايجه ، لاکن ، يانلري دولتون ،
اوموزلر دار آما سينه سي اولفون !
النده بر خانطه ، هر صباح چيقار ،
منع ايده من اوني نه کونش ، نه قار !
يکي او پرته کيدر آراده ،
سو کرده براز « تور » ييار « پورا » ده !
بضی دعوتلير بر سوسيه ته به ،
واپوري قاجير بر ياردانق « ته » به !
فقط امين اولک : توزوله خام ،
يکرمنجي عصر بو . . . فولايي جام ؟ . . .

مير بک

هر ب زنگين

— ۱ —

فقير بر قومونک بر اوغلو واردی ،
چوغه هاشير بردی ، آزه آغلاردی ،
بکزدی يوزی بر چوروك المايه ،
اوستنده قوقاردی ا کئی بر مايه !
مکتبدن قوغدیلر : حايلاز ديه ،
آرتق محله يه اولدی هديه !
بر سرسری کي کزردی هرکون ،
چهره سي صادارمش ، کوزلری سوزکون .
فقط محاربه کلدی امداده ،
بزم قومشو زنگين اولدی بر آنده

اللرده اليرون ، پوسکول يانده ،
کچکرده کوردم طوقا تايانده
قوردوني ، آلتوندن بر حالاط کي ،
آب آل بوپون باغي ، زهره بر ايکنه ،
لوقانطه ده هرشي حاضر اصرينه ،
غارصونه سساله ندي : اولان باکا باغي ،
اک بهاليسدن کتير بر طاباق

هر ب فقيري

شو کين ، نه قادار کبار بر بکدي ،
يوزی ، تازه گللر کي پنه بدي ،
صانيرم بر پوسک خدمتدي ايشي ،
النده ياستوني ، خالص قيل ديشي ،
هر آقشام کچردي مغرور ، ادالي ،
نه اولش عجباً شمدي زوالی ؟
صاچلري بم بياض ، بلي بوکولش ،
تسنده قالب يوق ، پوسکول دوکولش ،
قوستوي ترجمه ، پوتين يامالی ،
بالطوسي برعادي قولتوچي مالی !

✽

آ گلدام . . آ گلدام . . مائی درين ،
آ گلدام . . قهرينه اوغرامش دهرک !
باقيبور حسرتله ياغه ، صابونه ،
شبه سز معاشي چييور بوگا !
نهايت النده بر چيقين بولفور ،
دونييور اوينه زوالی مفدور !
کوزنده توييور اسکي احتشام ،
بقالدين چيقارکن بويه هر آقشام !
سسنده تيريبور عصي کينلر ،
اونی ده مو ايدين يکي زنگينلر ! . . .

مير بک

مير ب نصيب

ملکنلر ياندي کيتدی مو وتالان اولدی هب
اغلاتانلر خلقي ليکن کولدی ، شادان اولدی هب
بز نه دن کوش ايتدک شو اتحادک بندي ؟
دينلير لائل ميوث واعيان اولدی هب !

شيوه کفتاری بيلم کيم سکا تعليم ايدين
اي طنين هر مقاله ک جاغه جان اولدی هب

کچينلر ساحل ترميزدن بر کره چک
بول بولوب عمان چوه شيمدی قورصان اولدی هب

وعد حکوي ايدردی بر زمان جاهد بزه
سوزلرندن نيام کائر پشمان اولدی هب

ايجلوب کوندن کونه سولدی لقاي خزغز
محتکرلر جابجا سرپيلدی شيشمان اولدی هب

سرتسر چيلاق بوکون حقا که دوش صبرمن
رده لکلر مرده لکلر کرچه قافتان اولدی هب

آه کيم اي دور حریت دين اويناق قادين
اک ياتيق عاشقک سرسم ، پریشان اولدی هب

سن ديمشک که کيمک دردله اغلار ملک
« هب سروتيز سنک دردکله کريان اولدی هب ! »

فاضل احمد

پورته :

اسماعيل مناني بک .

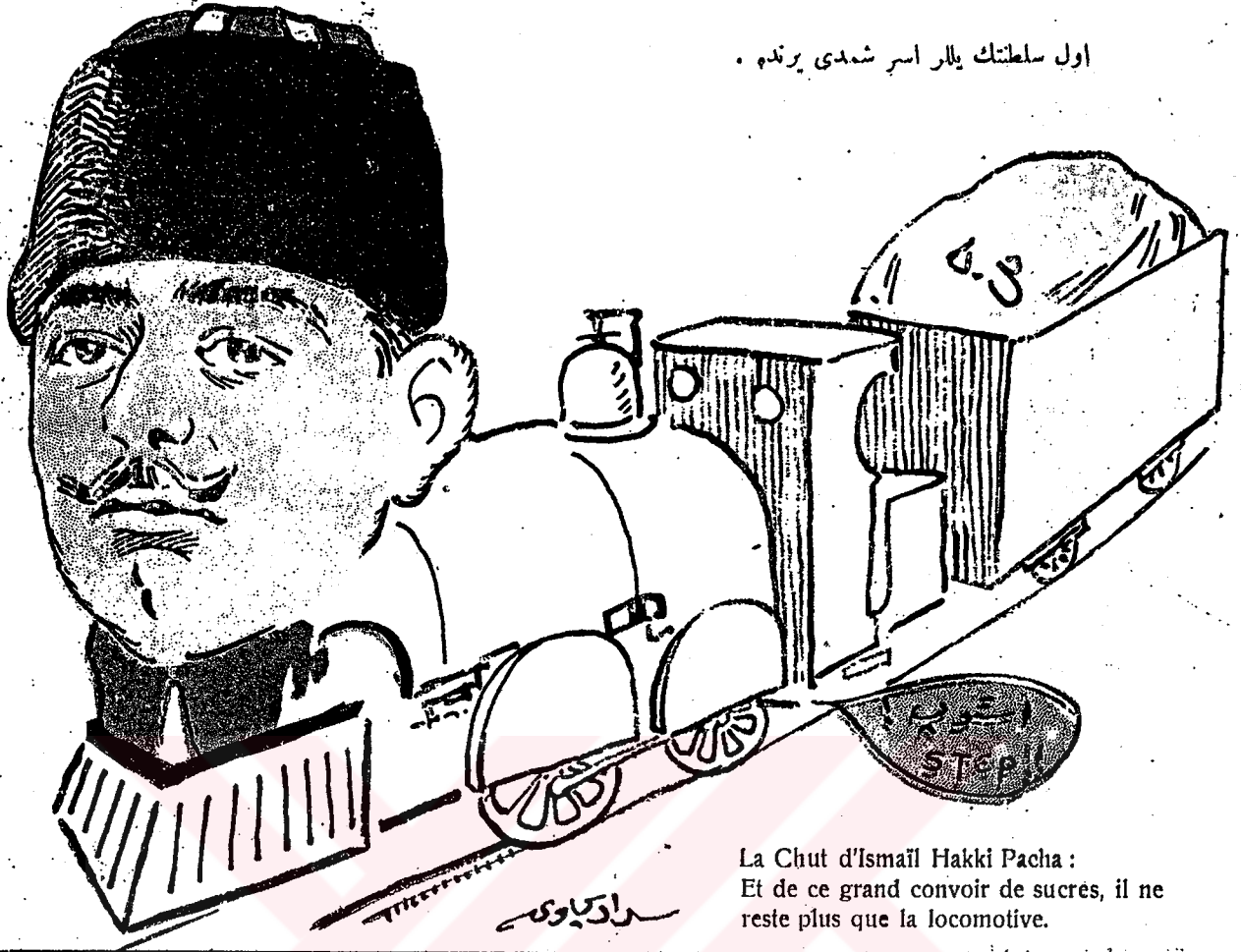
تپه لری قيرضی مومله قاپنمش ، گردانی
آلتون ورقله صيوانمش شاميانيا شيشه لری واردر که ،
مشروبي ليدن اولديني قدرده قيمتداردر .

بيلم سزه ناصل ، بو شاميانيا شيشه لریله
قارشيلاشق ، بکادانما اسماعيل جناني يکي خاطر لاتمندر .

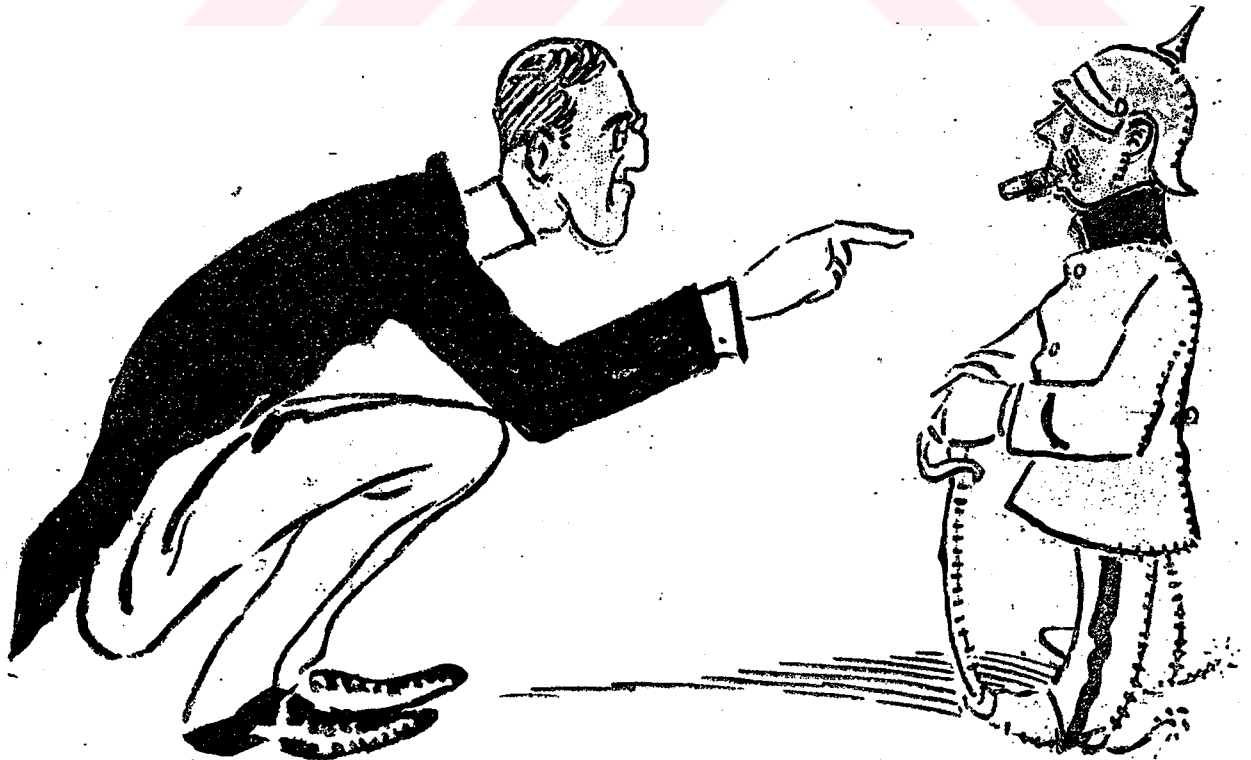
صومع الدين انيس

اول سلطنتك يالر اسر شمدى یرندم .

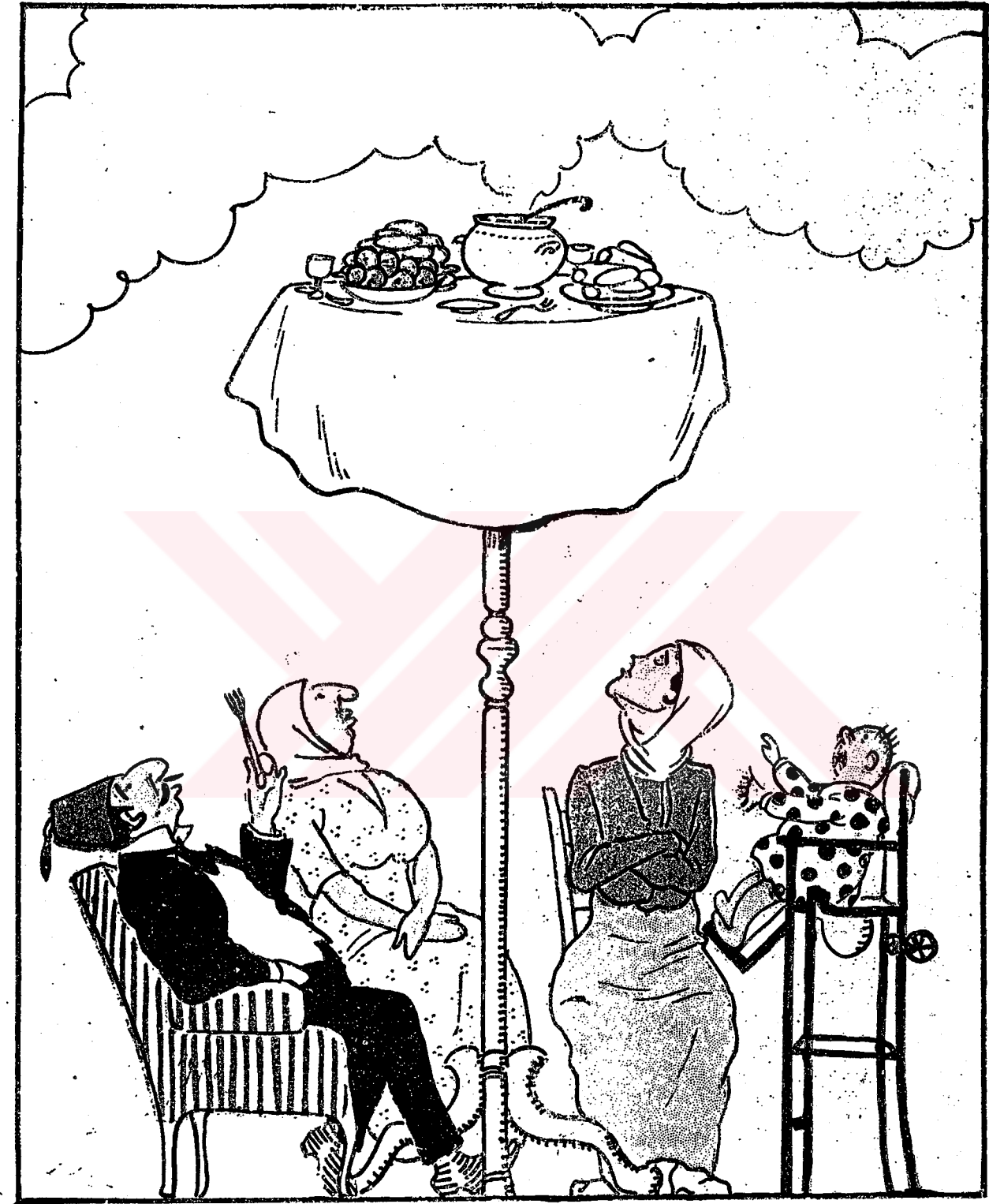

La Chut d'Ismaïl Hakki Pacha :
Et de ce grand convoir de sucres, il ne
reste plus que la locomotive.

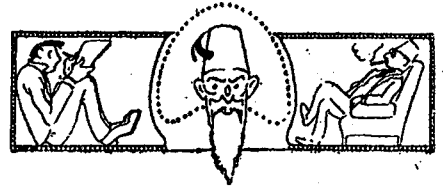
ویلسون — یاراماز ! بردها تهلکلی او یونلر اوینامیه جفکه توبه ایت یقیم !

Wilson — Sacré pétard ! mauvaise graine ! Jure moi de ne plus recommencer.

بیه جک اینہستی ہر کس بکلور .

Tout le monde attend la baisse des vivres.

دوغرولق

يارم پرده لك قومدى

اشخاص وقمة : ناظر بك - فلم مخصوص مديرى
صحنه : بيكى نظارت مقامى

ناظر - حلقم سوء استعمالانى يوزندن موقعى
و شخصيتى غالب ايتدى. نيم برسيلم يام باشقه در.
نيم مالم اولايان اوز پازده كوزم يوقدر. آكلته بيلدىمى؟
مدير - اوت ائندم .

ناظر - شمدى نيم وار ، نيم يوق قيد
ايدىكيز. نه اولور نه اولازم. بركون قابينه دوشرسه
حساب صورالره آق يوزله چيقام .

مدير - بك دوغرى ائندم .

ناظر - شمدى بن سويله به جكم سز يازيكيز .
مدير - اسي بو يوريكيز ائندم .

ناظر - يازيكيز : نقد اوله رق الهى يدى ليرام
وار . سوكره يوزوك ، فراوات ايكنه سى وقول
دوكله لم ايچون ده بتمش ليرا قوبوكز. اوتوز ليرالنده
ايچ چاشيرى ايچون علاوه ايدىكيز . شمدى بر
جمع ياپىكيز .

مدير - ائندم يوز الهى يدى ليرا .
ناظر - (جيندن دوت يوز ليرالنى ترزيسنك
حسابنى چيقاره رق) شونى ده تخصيصات مستوره دن
وبرو يريكيز . حريف دوت آيلر آرقه مدن قوشو بور .
پرده ايتر

سى

سره

قومدى ۱ پرده
اشخاص
خام خدمتى

صحنه

شيق دوشه عثم كوچوك بر سالون . صاعده
برنجى پلانده برنجره ايكنجى پلانده برقونسول .
قونسولاك اوزرنده آينه ، ساعت و جيجكلك .
نهایتده ايكي قانادلى برقاو . بو قانوك صاغ طرفنده
كوچوك بر ماصه اوزرنده تلفون ماكنه سى .

سولده ايكنجى پلانده براولطه قاپوسى برنجى پلانده
كنيش بر قانا به . صالونك ديكر مناسب طرفنده
سانداليه وقولتوقلر . اورته يرده بر پوف .

برنجى مجلس

خام سوكره خدمتى

پرده آجيلدنده خام يوزى قوبون قانا به به اوزا عثم
ديرسكارنى قانا به و جكه سى اللرينه دايامش اولدينى
حالده كتاب مطالعه ايدر . براز سوكره تلفون
چنفرانى چالينير .

خام - (وضعتنى يوزميه برق چاغير) نهانى ...

نهانى ... كل تلفون چاليور . (تلفون چالار)

نهانى - (نهايت كلارك) نيمى چاغير ديكيز خام؟

خام - (مين وضعتنده) بن روزمانك صرافلى
برندهم قالمام تلفونه جواب وير . (تلفون چالار)

نهانى - (تلفونه كيدر) آلو !... (براز
ديكله دكدن سوكره خانه) بك ائندى بك اوغلنده
قلوبدن تلفون ايدبور . بو آقشام ده كليه جكم دييور .

خام - (شدتله برندن قالفوب تلفونه قوشار)
كليه جكمى ايمش ؟ (نه لئينك الندن تلفونى آلير)

آلو ... بو آقشام ده كليه جكمى حل ايدمه ديكيزمى ؟ ...

بكا نه ... اوچ اقشام صره ايله كله مك ... نيم جام
ضيقليور . (ريو ائشاده سوراق قاپوسى چالينير)

نهانى سوراق قاپوسى چالينور باق مسافرئى كلدى .
(نهانى نهايتدن كيدر . خام تلفونده ديكر)

ايكنجى مجلس

خام

خام - (تلفونده) حيزلى سويله اكلامبورم ...

بن اويله يمكى يهلى ايكي ساعت اولوبورم . سكا ده
عاقبت اولسون .. (يوزى كوله رك) بكا بر يوزوكى

آلدك ؟ . تشكر ايدرم ، او حالده ده اچا بوق كل .
بن بوكجه هيچ اوبوماشدم . قوموشوك اوغلو
كوكى كيردى . صباحه قدر چالنى توركى قيامتلىرى

قويارديلر . او قدر سكيلندم كه ... سوكره بر دنيره
سسلى كسيدى ... هر حالده ياربن صباح سنى ايركن
بكرم . بر شيشه ده قونياق كتير ايسك قوموشوم

كلين كوكيك شرفنه ايجرز . اوره ووار . (تلفونى
قاپار . كرينتهرك اسنه يرك يوزنى ا كشتهرك نشوه سز ،

آغير بر طوره قانا به طوغرو كيدر كن خدمتى
النده بر دمت جيجك و برمكتوبله نهايتدن كلير .)

اوچنجى مجلس

خام خدمتى

خام - كيم كلدى ؟

نهانى - دون اقشام اوستى مودا چايرنده
كزركن سزه سوز آمان بك يوقى ؟ ايشته او
كلدى .

خام - نه صفتله ؟

نهانى - (النده كى دمتى و مکتوبى خام)
اوزاتهرق) سزه بودتى ، بو مکتوبى كتيردى .

خام - (شدتله) نه جساتله !

نهانى - بيلدم .

خام - بو بك هر كيم ايسه اديبىز
ايمش . (شدتله نه لئينك الندن مکتوبى قاپار

شديروب بره آتار) بن بو مکتوبى بيزتار (دمتى
يره آتارق) بودتى ده آتارم . اكن سن ده

بكا بويله مناسبىز شيلر كتيره جك اولور
سنى ده قووام . (عظمتلى بر طوره قانا به اوطلا

بن نهولى بر قادين عاشقارله صيرنا شيقارله ايشم
نهانى - (محبوبانه) عفو ايدمه رسيكا

ائندى . بن بيلبوردم كه ...

خام - (نه لئيك سوزنى كسرك)
هايدى ايشكه كيت . (نهانى كيدر كن)

(نهانى دورور) بن بو صيرنا شيق بلك يوزند
چايرينه چيقاماز اولدم . كچن كوند ده قاضى

اسكله سندن شهوه قدر پيشينى بر اقادى . نيمى
ايدبور ؟ مودا چايرنده آجيلان بيكى جيجك

ظن ايدبور ؟

نهانى - هر اركك بال آلاجق چيچكى
خام ائندى . بر كورور سيم كنديسنه سويلا

خام - صاقين برشى سويلمه . بويله صايد
هر سوزدن بر معنا چيقاربر ... هايدى ايشكه

(نهانى كيدر كن) دور . (كوزلى يردى كى
دمتنه ديكله ش ائندى اولدينى حالده) شومدى قا

يرده سوروغه سين . الهك يار ائدينى چيچكا
قباحتى وار . (خدمتى يردن دمتى آلير)

نهانى - نزهه كوتوره م ؟

خام - بر آرز بكا وير . (دمتى آلير)
بر دمت ... عجب ا كندى باغچه سنك چيچكار

(قوقلار) نه كوزلده قوقوبور . (دمتى اعاده ايد
چيچكله قوى . (خدمتى صاغ طرفنده قوا

اوزرنده كى چيچكله دمتى قوياركن خام
دوام ايدر) قادين سنك بيلديكى آمدن

قبول ايمى مناسب سزدر اما چيچك دمتى هديه
دكلنى نهانى ؟

نهانى - (استيزالى تيسله) اوت .
يار ائدينى شيلرك نه كناهى اولور .

خام - ايكي كون كيمه دن سولار . اوسر
خاطره سى ده برابر اوچار . اما مکتوبه كانجه

نهانى - اوت ، او تكميل شيطنا ناله
ييرنديكيزه چوق ائى ايتديكيز .

خام - بير تمام بوروشديردم آندم
(تردله) عجب ... برگره اوقوبه لمى ؟

نهانى - سز بيلرسكز . (سرعتله
مکتوبى آلير) سولر مکتوبه بزه سويلرا

يرده بولنان هر يازيلى كاغدى اوقومالى .

ابره الرفيقه احمد
سوكى كله جك نسخه

۴۰۰ غرشد ۷۰ آبی آبی ۵۰۰ غرشد
۴۰۰ آبی آبی ۱۰۰ آبی ۳۲ غرشد

گنجینه

طبقه و اداره خانه سی
اسکندارده طوب طاشنده دائره مخصوصه
مردلو خصوصات ایچون اداره مدبری
مارقو پاشایه مراجعت اولوز

محرری: یاسین افندی

اعلانیه محتویاتندن طولانی غزتهتون مسئولیتی قبول ایدر

هر اونه سنه کورمه بر حقیق مستقله افکار بومی غزتهتون

اسماعیل حق پاشا ایله ملاقات

اسماعیل-حق پاشا کی درت سنه در عسکری قسماً آج راقه زوق قسماً بولفورله بیلیرک اردونک امامشہ عینی تأمین ایدن ، و اعاشه مدیرشہ کچدیکی کونین بری خلقک قارشی دو یوزمچدن زیادہ کندی کیسه سنی شکریمکه چالیشان بر رجل دولت ختندہ غزتهلر سوک کونلرده حرمتہ منافی تشریاتدہ بولونویورلر . بملکتہ پک بوبوک خدمتلی ذوقندینی محقق اولان بوبله بر ذانک رنجیدہ ایدیلسی مؤافق کورمنہ غزتهلر درحال مشارالہ نزدیکہ مخبرینی کونده رزک پاشا حضر تترینک مدافعتلری اوکرنگک ایستہ مشدر . مخبریز پاشانک اوشہ کبرکن ایچردن بعض دو قیورلرک چقمقہ اولدیننی کوروچجہ حیرت ایچش فقط ایچری کیرنجہ پاشا حضر تترینک سوک شکر مسئله سنک شیوعندن بری صیق صیق بایلمقہ اولدیلری اوکرنگشدز . هنوز آیسلمش اولان اسماعیل حق پاشا مخبریزنی قولتوغندہ یاندینی حالہ قبول ایدرک کندینسہ شویانامدہ بولتوغشدز : « بن سوه استعمال یاقادم . یاپسہ ایدم ملتک کورمسی لازم کلیدی ، ملتک کوزی کور دکلدی یا . . . مادام کہ کورمہ مش او حالہ بنگا ناصل سرفت اسناد اولونہ بیلیر ؟ » بونک اوزرینہ مخبریز کندیلرینہ تشکر ایچش و یاقاق بو وسیلہ ایله مخبریزک آهینی فطوغرائینی قارنلرک اوطلمقہ بر فطوغرائینی آلاوق آیرلشمدو . بصیرت نظرلی اوکنہ وضع ایدییوروز .

سوک تشریاتدن متأثراً یاغاه دوشن اسماعیل حق پاشا

مسلمکن

اسکی به رغبت اولسه بیت بازارینہ نور باغار دیرلر . بزم مطبوعات عالمزدهده بودستورجا ریدر . آه . . . اسکی کونلر ، اوزر زمانلر سیاست عالمندہ فرمان فرما اولدیقمز کونلر . هپ برر زویا ایچش . ایچنہ ، بن دہ مشروطیتک اعلانندن بری بوسوکیلی دبدی قودی عالی بر اقره ق کوشہ استراحتی چکلیشدم . فقط دون ، بنی ناشیرتان بر حادثہ اولدی . پک سودیکم بر یکی دوست ، یوزنہ بر اندیشہ تردد ایله بندہ خانه کلدی :

سزدن بر رجام وار دییوردی : مملکتزده حقیقی غزته جلیق هنوز تأسس ائدی . بن کرک حلقمزه کرک غزته جلیزه بر غزته نیک فصل بیچارلیدینی کورستمک ایستییورم . باشلادیم (دیکن) ک بر صحیفہ سنی بوکا تخصیص ایتدم . ایستہ یورم کہ بو ، صنعت مطبوعاتہ جدأ واقف برقلنک اثرسی اولسون . دوشوندم ، سزدن داهاناستینی بولامادم . بردن ، دامارلرمده اسکی قان دولاشدی . کندیمی کنبه شمش ساندم . هیچ تردد ایچدن قبول ایتدم . ایچنہ ، شیمیدی یئہ اسکی سیلا کی ایله مقاله سرستورمزی یازیورم .

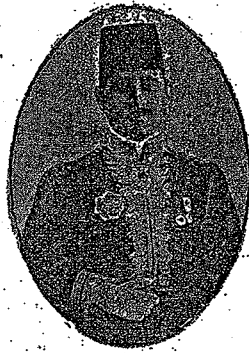
طوغروسوی یا . . . بوتون دنیا کی ، غزته جلیکده باشقلامیش . اسکیدن ، بزم هر صوزس ، وزنی قولی صافتر کی نه طرفہ چکسک اولوزاردی . حال بوکہ شمدیکیلر ، « صر حسا کور قاضی . . . » ضولندن وار کچنیورلر .

حقیقت صوا ایچمک قادر قولای آکلان شیلیرسہ لمادی قاناز . بزجہ باش مقاله لہ کچی بونوزینہ کزده ، بر اوقہ تحتہ کیردکن ضوکر ایچنی بر لاملی چکیردک بولوز . ایچنہ مسلمکنز : بوسومورقان عیطایچنہ قهقهه لہ سر پک ایچین بیچقان بزجموعه نیک راسینہ صیقشمش ایکی چاتیق قاشی ، بر آغیر لشر . . .

مہول نوری بک قاچمچر کیر پیور

اسلوق بی همتا جلال نوری بک افندی حادثات صباہینی ، بوتون مسلمنگد اشلرینہ غبطہ آور اولاجنی بر شگلده کشف و تحلیل ایدن بر شاه اثر مطبوعا ئدر .

صدراعظم پاشا حضر قاری ، بوبله بر شخصیت عالی نیک رأی رمینندن استفادہ ایدلہ سینی دوشونہ رزک کندیلری قاچینہ ادخالہ قرار ویرمشلردز . سابق برسہ شکاری اولان سلیمان نظیف بککده روایتلری وجہلہ کندیلردن بحث ایدلہ سینی پک سودکری ایچون موی الہ حان بوتکینی قبول ایشلردز . بالکن ارکان حکومت ، صدراعظم پاشا حضر تترینک سوک تکلیفلی اوزرینہ میدانہ بیچقان اصول تشریاطہ شکل و قیافتلرینک ایچہ اویغون اولوب اولامیچنی تیغین ایدم کلرندن کندینسی برده اونیفورمہ ایله کورمک ایستہ منلر دودنکی کون جلال نوری بک افندی صیرمار ایچندن یاب عالی نیک محکم قابوسندن ایچری اطرافہ سلاملر و بر حرکت کلاملر داغیتارک کیرمشلردز . بر مدت دوام ایدن کیزل مذاکرہ لردن سوکرا ، یئہ مطبوعا تزک بوجلالی محرری کمال عنونیتلہ چیقمشلردہ کندینسندن براق سوز آلا یلمک ایچین دولاشان محررین کندیلرینہ یافلاشہرق احتیاسلری صومش ، مشارالہ حضر قاری دہ : — بک زیادہ ممنوم . . . بیورمشلردز .

قاچینہ بکی داخل اولان جلال نوری بک

محترم ناظر نامزدینک رسالری آلا یلمک ایچون مساعده لری رجا ایتملر و جلال بک افندی دہ بر وضع متنبانہ ایله دورمشلردز . رسم مذکور ای نظر قاچینہ عرض ایله ترین صحائف ایدییوروز .

کمال تأثر و تأسف ایله استخبار ایتدیگمزه کورہ لشی بی نظیر متخصصین ادبیاتدن علی امیری افندی حضر تلی ارتحال دار نعیم ایلمشلردز . جناب حق برنی بر نور و هدق مجوسی اولان کورولی زاده واد بکده برسروز ایله سین آیین .

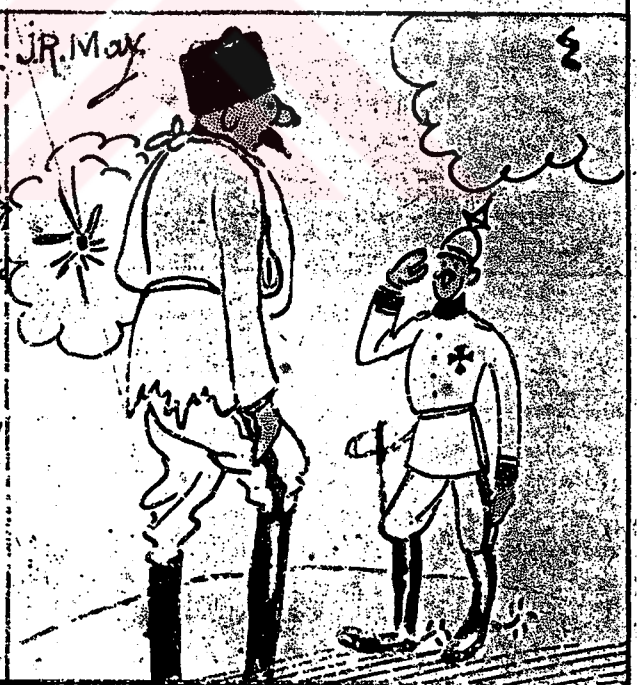
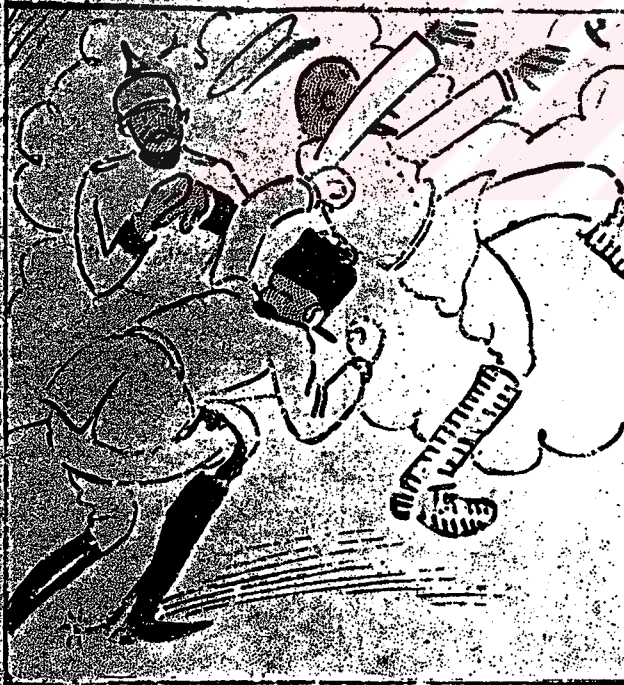
طیارہ تعرضی

دون آقشام برلین طرفلرندن کلدیکی روایت بدیلن بر طیارہ وقت غزته سنک اداره خانه سنہ بر بومبا تارک جریدہ مذکورہ نیک بی طرقلنی اخلال ایشمدو .

— بوردك فرداش امدادیه فونش —
— Ami t'ire viens me secourir.

— دور و شنیدی گورورلر —
— J'y cours.

— آفرین آفرین ما عیبت —
— Brave et noble allié, du courage! Exterminer-le.

— آلمان — آرتق بکامساعده! سن بکا یاردیم ایستدک
— اللهه سنک یاردیمچک اولسون!
— Vous m'avez aidé. Que le bon Dieu
— vous aide aussi. Adieu,

اخطار: آونه شراطتی: استانبول و طهره ایچون سنه لکی ۱۵۰ آلتی آیللی ۸۰ غروشدره ممالک اجنبیه ایچون سنه لکی ۱۶۸ آلتی آیللی غروشدره « بکی کون » آونه لرینه یوزده بکری تزییلات یاییلیر. آرده سیرمه نشر ایده جکیز آلیوم و فوق العاده استخاره آونه لوزیمریم حاننا وریلیر. هر درلو خصوصیات ایچون مدیریته صراحت اولونور. اعلانات رسمی اولوق درج اولونور. اعلانانک هر سالیته صراحت ایکی غروشدره. دیرت دفعه دن نقصان اعلان قبول اولونماز. نفیس بر صورتده اعلان درجی عملکتیزده تأجیس عملکله اعلانانک قلعه ورسنلری درعهده ایدیوروز. بوکامساعده اعلان صاحبندن برشمه آلتماز.

دیکن